Adorjáni Zsolt – Guba Ágoston – Hamvas Endre Ádám

ANTIK SCHOLIONOK PINDAROS OLYMPIAI ÓDÁIHOZ

DAPHNON

AZ ELTE HTK MORAVCSIK GYULA KUTATÓINTÉZET KIADVÁNYAI

III. FORDÍTÁSOK – TRANSLATIONES

5. kötet – Tomus 5

Adorjáni Zsolt – Guba Ágoston –
Hamvas Endre Ádám

ANTIK SCHOLIONOK PINDAROS OLYMPIAI ÓDÁIHOZ

Fordítások és magyarázatok

TYPOTEX

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

MTA MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ELTE HTK Moravcsik Gyula Kutatóintézet

ELTE | HTK MORAVCSIK GYULA KUTATÓINTÉZET

Hungarian translation © Adorjáni Zsolt, Guba Ágoston, Hamvas Endre Ádám, 2026
© Adorjáni Zsolt, Guba Ágoston, Hamvas Endre Ádám, Typotex, Budapest, 2026

A scholionokat fordították:
Adorjáni Zsolt: A scholionok bevezetője, 6., 7., 8., 9., 10. óda
Guba Ágoston: 2., 13., 14. óda
Hamvas Endre Ádám: 1., 3., 4., 5., 11., 12. óda
A magyarázatokat írták:
Adorjáni Zsolt, Guba Ágoston, Hamvas Endre Ádám
Az előszót írta és az olympiai ódákat fordította:
Adorjáni Zsolt
A kötetet szerkesztette: Mayer Gyula

ISBN 978-963-493-361-8
ISSN 2939-5216

Kedves Olvasó!
Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról és akcióinkról a *www.typotex.hu*
és a *facebook.com/typotexkiado* oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó
Alapította Votisky Zsuzsa, 1989
Felelős kiadó: Németh Kinga
Felelős szerkesztő: Balázs Péter
Olvasószerkesztő: Kovács Zoltán
Borítóterv: Janković Milán
Nyomdai munkálatok: Mega-Galaxis Kft., Budapest
Felelős vezető: Nemere Ágnes ügyvezető igazgató

Tartalom

Előszó 7
Az antik scholion-hagyomány 11

A scholionok bevezetője 23
Pindaros élete 23
Pindaros bölcs mondásai 26
Pindaros származása 27
Pindaros származása hexameterekben 30

Pindaros olympiai ódái antik scholionokkal és modern magyarázatokkal 33
Első óda 33
Az Első olympiai ódához 36
Második óda 67
A Második olympiai ódához 69
Harmadik óda 111
A Harmadik olympiai ódához 113
Negyedik óda 128
A Negyedik olympiai ódához 129
Ötödik óda 134
Az Ötödik olympiai ódához 135
Hatodik óda 144
A Hatodik olympiai ódához 148
Hetedik óda 178
A Hetedik olympiai ódához 181
Nyolcadik óda 208
A Nyolcadik olympiai ódához 210

Kilencedik óda 229
A Kilencedik olympiai ódához 231
Tizedik óda 257
A Tizedik olympiai ódához 259
Tizenegyedik óda 281
A Tizenegyedik olympiai ódához 282
Tizenkettedik óda 286
A Tizenkettedik olympiai ódához 287
Tizenharmadik óda 292
A Tizenharmadik olympiai ódához 295
Tizennegyedik óda 319
A Tizennegyedik olympiai ódához 320

Rövidítésjegyzék 327
Irodalomjegyzék 331
Névmutató 335
Tárgymutató 339
Párhuzamos helyek mutatója 345
Affiliációk 353

Előszó

A kötet, melyet kezében tart az olvasó, joggal nevezhető hiánypótlónak. Eleddig ugyanis nem jelent meg az antik irodalomkritikai anyag egyik jelentős korpuszának magyar nyelvű fordítása, sőt maga a *scholion* műfaja is teljesen hiányzik az antik irodalom magyarországi fordítási palettájáról. A hiány tehát kézzel fogható. Az ok mibenléte után sem kell sokáig nyomoznunk. Aki elolvassa a következő fejezetet, megtapasztalhatja, hogy az antikvitás irodalomkritikai teljesítménye nem kínál olyan esztétikai élményt, mint maguk az eredeti művek, sőt nemegyszer obskúrus vagy túlságosan antikvárius jellegű ismereteket közlő is tud lenni, így a fordítók ezen anyag feldolgozását mellőzték mint hálátlan feladatot. Kérdés, hogy joggal-e. Remélhetőleg az értő és érzékeny olvasó különösebb indoklás nélkül, a közreadott anyagot akár csak részleteiben tanulmányozva magától is rájön, hogy a scholion-irodalom valóságos kincsesbánya, amelynek ismerete nélkül nem lehetséges az antik irodalomról történetileg megalapozott és hiteles képet kialakítani. A scholionokból válik világossá számunkra, hogy az antik olvasó sem volt más annál, mint amit az ideális olvasóról feltételezni szoktunk: ők is valódi párbeszédet folytattak a szöveggel, ha úgy tetszik, az alkotóval, és tudták, hogy a szerző nem adja ingyen kincseit, hanem meg kell dolgoznunk értük. Talán sehol máshol nem érezni ennyire azt a becsületes és alapos igyekezetet, ami a nyelvi jelenségek és jelentések, végső soron tehát az irodalmi mű intellektuális birtokbavételéhez vezet. A scholionok az ókori filológia és hermeneutika úttörő és hősies vállalkozásai. Ismeretükkel kettős nyereségre teszünk szert. Egyfelől – ahogy említettem – a scho-

lionok adják a kulcsot az antik irodalom ókori (valamint részben bizánci és középkori) értelmezésének gyakorlatához, másfelől az értelmezett műtől (esetünkben Pindarostól) függetlenül a modern irodalomkritika *(literary criticism)* fogalomtárának és módszertanának gyökereire bukkanunk – elég csak egy pillantást vetni a mutatóban közölt fogalomtárra –, ami a későbbi korok (akár a modernség) felől nézve is érdekfeszítővé teszi az anyagot. Röviden, a vállalkozásnak nagy jelentősége van ókori és újkori szemszögből is.

Természetesen nem szabad a másik szélsőségbe esni, és a scholion-anyag jelentőségét túlbecsülni. Ezek szerzői is emberek voltak, és bár nyelvileg, korban és kulturálisan közelebb álltak a magyarázott művek világához, mégsem voltak tévedhetetlenek, sőt a scholionok valósággal hemzsegnek azoktól a nézetektől, melyeket ma már ilyen vagy olyan okból a tudomány fenntartásokkal kezel vagy egyenesen elfogadhatatlannak tart. Az anyag diszkrét báját hellyel-közzel éppen ezek a néha naivitástól sem mentes (félre)értelmezések adják. Ebből az következik, hogy a scholionokat a belőlük levonható általános tanulságokon túl mégiscsak történeti konstruktumnak kell tekintenünk: egy bizonyos korszak látásmódja és módszertana tükröződik bennük, és meglátásaikat felhasználhatjuk ugyan a magyarázott mű modern kori értelmezésére, de nem zárhatjuk ki, hogy az igazság nem bennük, hanem valahol rajtuk kívül keresendő.

Az általános megfontolások után jelen munka néhány tartalmi és szerkezeti jellegzetességére térek rá megkönnyítve az olvasónak az ismerkedést e szokatlan korpusszal. A könyv egészére jellemző, hogy bár tudományos vizsgálódáson és az anyaggal való majdnem két évtizedes foglalatosságon alapul, mégsem szűk szaktudományos munka. Ez magából a vállalkozás jellegéből adódik: a szakfilológusok eddig is, ezután is Pindaros eredeti műveit és a scholionok görög szövegét fogják tanulmányozni, ami – tegyük hozzá – adott esetben az egyszerűbb megoldás, tekintve, hogy nyelvi jelenségekről szóló megfontolások

leginkább az adott nyelven érthetők. Fordításunk a magyar ajkú közönség azon részéhez szól, akik klasszika-filológiai képzettség híján nem tudják a szöveget eredetiben olvasni, ám mégis kíváncsiak rá irodalom- és kultúrtörténeti szempontból.

A fordítás alapjául a scholionok kritikai kiadása szolgált, mely jó százévesen is minden szempontból megbízható szövegalapon nyugvó, monumentális alkotás.[1] A fordításban igyekeztünk híven követni és érthetően visszaadni az eredetit. Elhagytuk az egyes ódákhoz szóló magyarázatok elején álló néhány soros metrikai értelmezést, mert ez annyira technikai jellegű és a modern verstani megfontolásokhoz képest oly mértékben elavult, hogy bízvást állíthatjuk: az antik metrika történetével foglalkozók szűk táborán kívül, akik nem tartoznak ezen munka célközönségéhez, aligha tarthatnak számot érdeklődésre. Még egy elhagyásról kell szót ejtenem: nem fordítottuk azokat a scholion-bejegyzéseket, melyek tartalmi szempontból azonos módon és hasonló megfogalmazásban hozzák ugyanazt a gondolatot. Mivel a szöveg jól tagolható egységekből áll, kézenfekvő volt a felesleges ismétlődéseket kiiktatni. Ettől a két kivételtől eltekintve fordításunk teljes egészében közli a scholion-korpuszt.

A fordítás legnagyobb kihívása, hogy a görög magyarázatok nagymértékben előfeltételezik az eredeti pindarosi szöveg ismeretét. Ennek megoldására csak egyetlen kiutat láttunk: mellékelni az ódák fordításait, hogy az olvasó szükség esetén utána tudjon járni a magyarázott helynek. A scholion-egység és a versszor/kifejezés összekapcsolását a régebbi sortagolásból származó számok alkalmazása könnyíti meg az ódák fordításában. A mai számozás ugyanis A. Boeckh korszakos Pindaros-kiadásán alapul,[2] mely alapjában véve hosszabb sorokkal dolgozik. Ugyanakkor a régebbi kiadások még az ún. byzantioni Aristophanés-féle kólometriát (sortagolást) vették alapul, amelyet így az antik scholionok kompilátorai is mérvadónak tekintettek. Ennek álta-

[1] Drachmann 1903.
[2] Boeckh–Dissen 1811–1821.

lános jellemzője a rövidebb sorok használata. A fordítás számozásában tehát visszatértünk a ma korszerűtlennek számító, ún. „régi" számozáshoz, hogy ezáltal tegyük lehetővé a scholionok és a versek fordítása közötti kongruenciát. A dolog azonban korántsem ilyen egyszerű. A scholionok ugyanis gyakran nem azt a Pindaros-szöveget veszik alapul és magyarázzák, melyet a több mint kétszáz éves Pindaros-kutatás alapján ma elfogadunk és helyesnek gondolunk. A fordítást viszont olyannak akartuk, hogy az önmagában, a scholionoktól függetlenül is megállja a helyét, hiszen Pindaros modern (akár prózai) tolmácsolása ugyanúgy *desideratum*a a magyar fordításirodalomnak,[3] mint a scholionoké. Így két tartozást is igyekeztünk törleszteni, amennyiben nemcsak az olympiai ódák scholionjait, hanem az olympiai ódákat magukat is az olvasó elé tárjuk. Mivel az ódák fordítása így egyszerre szolgál illusztrációként és él önálló életet, az olvasónak nem szabad azt várnia, hogy teljes megegyezés álljon fenn a két szövegegység között. A scholionok magyarázatainak bevezetésére ún. lemma szolgál, amely idézet a versből (annak legföljebb egyetlen sora, de inkább ennél is kevesebb). Ezt mi a munka elveinek megfelelően szöveghűen fordítottuk, tehát a scholion „címe" és szövege között teljes az összhang. Az ódák fordításában viszont ez az idézet már abban a formában szerepel, ahogy a vers kontextusa megkívánja. Ha a különbség nagy, vagyis a scholion valamilyen speciális szövegvariánst használt, vagy sajátosan értelmezte a helyet, vagyis a scholion és a vers fordítása nehezen hozható egyezésbe, akkor erre a megfelelő helyhez fűzött jegyzetben hívtuk fel a figyelmet.

Ezzel mindjárt a fordításhoz fűzött magyarázatoknál vagyunk, ami a munka harmadik és utolsó fő komponense. A scholionok szövegmagyarázatai sokszor maguk is magya-

[3] Csengery János, kolozsvári-szegedi klasszika-filológus professzor Pindaros-összfordítása (1929) a mai ízlés számára már kissé avíttnak hat. A Szepessy Tibor szerkesztette gyűjteményben (2007) viszont csak néhány óda fordítása szerepel reprezentatív válogatásként.

rázatra szorulnak. A lapalji jegyzetek elsődleges célja, hogy rámutassanak azokra az előfeltevésekre és sajátos gondolattársításokra, melyek Pindaros antik értelmezőit vezethették. A cél ugyanakkor nem az, hogy mindebből Pindaros antik értelmezéstörténete kirajzolódjék, s végképp nem az, hogy az antik és a modern Pindaros-értelmezés között kapcsolatot teremtsen. Ilyen ambíciójú magyarázatos anyag a könyv terjedelmét legalább kétszeresére növelte volna, és feltehetően messze túlmutatott volna a célközönség igényein. Ezért a magyarázatok törekvése mindössze annyi, hogy magukat a scholionokat tegyék könnyebben érthetővé, amennyiben módszertanuk vagy az általuk képviselt értelmezés a fordítók megítélése szerint nem kellőképpen világos.

Mielőtt viszont rátérnék az anyag bemutatására, érdemes röviden összefoglalni, amit általában a scholionok műfaji jellegzetességeiről és hagyományozásáról tudunk.

Az antik scholion-hagyomány

A latinos átírású *scholion* szó a görög σχόλιον főnévre megy vissza, melynek alapja a „szabadidő" jelentésű főnév, ami később az újkori iskola antik megfelelőjének megnevezéséül szolgált. Ez a gondolattársítás arra utal, hogy a tanulás, vagyis a régi jó szerzőkkel való szervezett foglalkozás csak a szabadidővel rendelkező arisztokrata (~ „nemes") ifjak számára volt elérhető. A görög fogalom később a latinba is átkerült *schola* alakban, ahol eredetileg a *ludus* (~ „ludus") szolgált ennek jelölésére, s innen terjedt tovább a többi európai nyelvben *(Schule*, *school*, *école)*. Végső soron tehát a *scholion* fogalma iskolai használatra készült szöveges bejegyzést jelent, melyet a kéziratok margójára írtak, ahol megfelelő szabad hely állt rendelkezésre. Terjedelmük az egy- vagy alig néhány szavas magyarázatoktól (ún. D-scholionok, helytelenül Didymosról elnevezve) az egészen hosszú, miniatűr értekezésnek is beillő

formáig terjed. A Pindaros-scholionok inkább az utóbbi részletező gyakorlatot követik. A kései antikvitásban a scholionok már az egész szöveget négyszögletű gyűrűként körbevevő, önálló szövegegységgé lépnek elő, melyeket megjelenésük hatására *catená*nak (lánc) nevezzük. Ez a típus viszont inkább a keresztény tematikájú szövegek kísérőjelensége.

A scholionokat legelőször papíruszra (latinul *charta*, innen a magyar „hártya") írt szövegeknél alkalmazták. A papiruszt használat (olvasás) közben oszlopról *(columna)* oszlopra haladva jobbról balra letekerték az egyik tartórúdról és fel a másikra, majd használat után ismét feltekerték (innen a „tekercs", latinul *rotulus* vagy *volumen*, németül *Rolle*, angolul *scroll* szavak) és bőrtokban *(scrinium)*, egy erre a célra szolgáló falmélyedésben *(nidus)* vagy szekrényben *(armarium)* tárolták.[4] A papirusztekercset nehéz letenni, hiszen ilyenkor felcsavarodik és bajosan lehet visszatérni a korábban olvasott helyhez. Ebből következik, hogy egyszerre több papiruszt körülményes volt olvasni, ezért célszerűnek bizonyult, ha minden szükséges adatot egyazon íráshordozón tároltak. Az a körülmény, hogy a megjegyzések a szöveg közelében, mintegy metatextuális utalásként láthatók, megkönnyíti használatukat, hiszen tulajdonképpen egy oldalpillantással megszerezhető az általuk kínált információs többlet. Ezért is volt alkalmas ez a forma az iskolai oktatásban való felhasználásra: segítségükkel a tanulók viszonylag könnyen olvastak nehezebb szerzőket is, például Homérost.

A scholionok mögött ezen gyakorlati okon túl további kulturális tényezők együttese tapintható ki. Az egyik legfontosabb elem az „irodalom" megjelenése a szó szűkebb értelmében mint írott költészet. A magyar fogalom nyilvánvaló módon az „írni" ige főnévi származéka, a latinban a *litterae* (betűk) többes száma fejezte ki ugyanezt, és innen származnak az újlatin és

[4] A *nidus* jelentése eredetileg „fészek", az *armarium*, ami tulajdonképpen fegyveres szekrény, az „r" hang elhasonulásával (disszimiláció) *almárium*ot (régies konyhaszekrény) eredményezett.

germán nyelvek *Literatur*, *literature* stb. szavai. Az a gyakorlat viszont, hogy az irodalmat le is írják, nem létezett mindig. Az archaikus és klasszikus korban ennek éppen ellenkezője volt magától értetődő: a költészetet recitálták, énekelték, és jóllehet mai tudásunk szerint már a Kr. e. 9. századtól létezett korszerű módja hosszabb szövegek lejegyzésének, ennek legfeljebb kompozíciós és mnemotechnikai jelentősége lehetett, mert az irodalom létformája a szóbeli előadás volt (különféle rituális és profán alkalmakból). Legkorábban a hellenisztikus irodalom változtatott ezen a gyakorlaton.

A hellenisztikus filológusok, akik működési központja Alexandria volt a ptolemaiosi Egyiptomban, az írásos szövegekre szabott módszerekkel gondozták az irodalmi hagyományt, és ezt a rendszert alkalmazták saját eredeti költői életművük létrehozására is. Alexandriában hatalmas múltőrző és -feldolgozó monopólium működött, melyet Museion néven ismerünk. Alapítója I. Ptolemaios Sótér volt, de igazi virágzását fia, II. Ptolemaios alatt érte el. Maga a név Múzsakertet jelent,[5] átvitt értelemben pedig olyan létesítményt, amely a múzsai tudományokkal (azaz a *humaniorá*kkal) való foglalatosságot tette lehetővé. Ennek csupán egyik, ám valószínűleg emblematikus intézménye volt az alexandriai könyvtár. Az itt működő könyvtárosok nemcsak katalogizálták és megőrizték a rájuk bízott anyagot, hanem buzgón tanulmányozták is. Tehát nemcsak *custos*ok voltak, hanem egyszersmind filológusok is. Hogy ez pontosan mit jelent, arra hamarosan visszatérek. A Museion ezzel együtt nem pusztán szellemi tér volt, hanem rendkívül jól felszerelt rekreációs övezet is: rendelkezett például vadasparkkal, ami egyszerre szolgált zoológiai megfigyelőközpontként és királyi vadászterületként is. Látható tehát, hogy a létesítmény

[5] A Μουσεῖον semleges nemű jelző, így jelentése eredetileg „Múzsákhoz tartozó", a gyakorlatban ez az archaikus kor óta Múzsa-szentélyt jelölt, mely rendszerint vonzó természeti környezetben foglalt helyet (az egyik leghíresebb és régészetileg is feltárt Museion a thérai Archedamos alapítása Athén közelében).

kiemelt uralkodói beruházásként működött, a rendszer kedvezményezettjei adómentességet és további előjogokat élveztek, nem csoda tehát, ha cserébe bizonyos gesztusokat tettek a felsőbb hatalom birtokosának (erről részletesebben a következő fejezetben). Ez nyilvánvalóan kritikára serkentette azokat, akik nem részesültek efféle privilégiumokban, és irigyek voltak azokra, akik igen. Phliusi Timón például így ír a Museionról egyik szatirikus költeményében (a *silloi* műfajmegnevezés tulajdonképpen ferde tekintetet, bandzsítást jelent):

> πολλοὶ μὲν βόσκονται ἐν Αἰγύπτῳ πολυφύλλῳ,
> βιβλιακοὶ χαρακῖται ἀπείριτα δηριόωνι
> Μουσέων ἐν ταλάρῳ. (*fr.* 786 SH)

> *Sokan híznak Egyiptom soklevelű*[6] *földjén, a sok könyvmoly a zárt kapuk mögött véget nem érően vitatkozik*[7] *a Múzsák kalitkájában.*

A „Múzsák ketrece" valószínűleg az alexandriai könyvtár állattartási gyakorlatán alapul, és az énekes Múzsák bezárt madarak képében jelennek meg. A „könyvmoly" szóval fordított kifejezés pontos értelme vitatott: a χαρακῖται származtatható a χαράσσειν, „vésni" igéből, így a filológusok megszállott írótevékenységére utalna, vagy a χάραξ, „cölöp" főnévből, ami a Museion zárt-ezoterikus, mintegy kerítéssel körülvett világára utalna.[8]

[6] A jelző nemcsak Egyiptom legendás termékenységére utalhat, hanem a φύλλον szó kétértelműségével játszva (levél, lap) a könyvtár papiruszte-kercs-gyűjteményére is.

[7] A vitatkozó filológusok jelennek meg Kallimachos első és negyedik iambosában is.

[8] Az „elefántcsonttorony" a másik bevett metafora, ennek ugyanakkor biblikus eredete van (az *Énekek Éneké*ben a nő nyakának metaforája, innen került a Mária-dicsőítés eszköztárába, és vált lassanként a megközelíthetetlenség kifejezésévé).

Ez a görbe tükör némi igazságmagvat is tartalmaz: a filológusok valóban a szövegek megszállottjai voltak, és életük nagy részét írással töltötték. A φιλόλογος jelző már Platónnál is többször előfordul (például *Phdr.* 236E), igaz, itt még nem technikai értelemben, hanem csak a beszédet/beszélgetést kedvelő ember megnevezéseként. Aristotelésnél már „irodalomkedvelőt" jelent (*Rhet.* 1398B 14), legkésőbb a hellenisztikus korra pedig kialakul a foglalkozást megnevező terminus. Suetonius tanúsága szerint (*Gramm.* 10) először Eratosthenés nevezte magát így. A filológusok irodalomszeretete abban nyilvánult meg, hogy nemcsak olvasták az irodalmi múlt klasszikusait, hanem gondozták is szövegeiket. Ha közelebbről megnézzük módszerüket, rájöhetünk, hogy az mind célját, mind eszköztárát illetően igen hasonló ahhoz, amit a modern filológia alkalmaz. A filológiát mindig is a „jó" szöveg megalkotása érdekelte, ami a szerző szándékainak leginkább megfelelő változatot jelenti. Ezzel összefüggésben érdemes azokat a fogásokat áttekinteni, melyeket a hellenisztikus tudósok alkalmaztak munkájuk során. Így az alexandriai filológusok generációit is közelebbről megismerjük.

A leghíresebb filológusok egyszersmind az uralkodó által kinevezett Museion-beli főkönyvtárosok is voltak. Az egyetlen kivétel Kallimachos, aki irodalmi kérdésekben megkérdőjelezhetetlen tekintélye és a Ptolemaiosokhoz fűződő kapcsolata ellenére tudomásunk szerint sosem volt főkönyvtáros.[9] Az első, aki ezt a feladatkört betöltötte, ephesosi Zénodotos volt. Az ő nevéhez kötődnek a görög klasszikusok ún. *edaphos*ai (forrásai), melyek az első szövegkiadások *(ekdosis)* lehettek. Ezekhez valószínűleg több szöveghagyományt vetett össze, és így alakította ki a maga *kritikai* kiadását, de módszereiről nem sokat tudunk. Őt követte a hivatalban a kyrénéi Eratosthenés, Kallimachos földije, akit III. Ptolemaios Euergetés nevezett ki

[9] Ennek ellenére az ő nevéhez kötődik a világtörténelem talán leghíresebb bibliográfiája, az ún. „Táblák" *(Pinakes)*, melyben a tudós költő katalogizálta és tartalmi kivonatokkal látta el a könyvtárban fellelhető kéziratokat. A monumentális mű elveszett, csak híre maradt fenn.

ebbe a pozícióba. Igazi polihisztornak számított, és nem csak a bölcsészettudományban tűnt ki,[10] ennek ellenére gúnyneve „Béta" volt, ami arra utalt, hogy egyik területen sem ő számított a legnagyobbnak. Egyik legfontosabb újító gondolata az irodalom fiktív mivoltának „felfedezése". Híres mondása volt, amikor arra a kérdésre, hol helyezkedik el Aiolos birodalma (Homéros realisztikus értelmezése), azt válaszolta, hogy készséggel elárulja, ha megtalálják azt a tömlőt, amelybe Aiolos a szeleket zárta. Ez a nézet, mely nem annyira a költészet igazságértékére, hanem lelki épülést és örömöt *(terpsis)* okozó képességére helyezte a hangsúlyt, az epikureizmus irodalomelméletében élt tovább (gadarai Philodémos).[11]

Byzantioni Aristophanés a 3. és 2. század fordulóján működött, némileg tehát később, mint az alexandriai irodalom nagy korszakának alkotói. Legfontosabb újítása a lírai versek metrikai egységekre (sorokra, ún. *stichos*okra) való tördelése (*kólometriá*ja) a korábbi hagyománnyal szemben, mely a köl-

[10] Matematikai képességeire vall, hogy egy egyszerű, de zseniális módszerrel megmérte a föld kerületét, és verset írt a kockakettőzésről (ún. délosi probléma). Archimédés oly nagyra becsülte, hogy saját matematikai rejtvényversét (ez az ún. *problema bovinum*, a „marhaprobléma" a Hélios csordájában lévő állatok számáról) a kyrénéi filológusnak ajánlotta.

[11] A költészet „hédonisztikus" felfogása már Hésiodosnál kimutatható, akinél a Múzsák előzik a gondokat, és a csüggeteg szívet felvidítják (*theog.* 98–103: εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέι θυμῷ / ἄζηται κραδίην ἀκαχήμενος, αὐτὰρ ἀοιδὸς / Μουσάων θεράπων κλεῖα προτέρων ἀνθρώπων / ὑμνήσει μάκαράς τε θεοὺς οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν, / αἶψ' ὅ γε δυσφροσυνέων ἐπιλήθεται οὐδέ τι κηδέων / μέμνηται· ταχέως δὲ παρέτραπε δῶρα θεάων; *Ha valakinek újdonsült búbánat ül a lelkén és így hervadozik letört szívvel, ám a Múzsák szolgája a régi emberek hírnevét és az Olympost lakó boldog isteneket magasztalja, azonnal elfelejtkezik a bújáról és nem emlékezik a szomorúságra: az istennők ajándéka gyorsan elterelték gondolatait.*). Az epikureus nézettel szemben áll a sztoikusoké, akik mindenáron erkölcsi tanítást akartak kihallani a műből (ha másként nem ment, vad allegorézis árán). Közvetítő szerepet töltött be például a parioni Neoptolemos, aki a két cél összekapcsolását és valamiféle egyensúly megteremtését tartotta követendőnek. Vö. Hor. *ars p.* 343: *omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.*

tészetet is ugyanolyan *columná*kba írta, mint a prózát.[12] Ez az újítása Pindaros bonyolult metrumú verseinek tagolását is két évezredre meghatározta: ezeket a modern Pindaros-kutatás kezdetéig az Aristophanés-féle tagolásban olvasták.

A samothrakéi Aristarchost a későbbi hagyomány a legnagyobb filológusnak tartja (ὁ κριτικώτατος: a „legkritikusabb" vagy a „legnagyobb kritikus"). Nevéhez fűződik (Proklos leírása szerint) egy olyan szövegkritikai módszer, amelyet mind a mai napig alkalmazunk. Aristarchos tisztában volt azzal, hogy a fennmaradt görög irodalomban az egyszer használatos/ismert szavak, az ún. *hapax legomenon*ok meghatározása nehézségekbe ütközik.[13] Azt az elvet vallotta, hogy Homérost Homérosból kell magyarázni, tehát ha a ritka szó még egyszer előfordul nála *(dis legomenon)*, akkor először azt a helyet kell megvizsgálni, és csak akkor folyamodni más auktorokhoz, ha a szó valóban *hapax*.[14] Ez azon az elven alapul, hogy a költő konzekvens a ritka szavaknak adott jelentés tekintetében.

Az alexandriai filológusok ismerték a legtöbb szövegromlást, és ezek jelölésére a szövegkiadásban különféle jeleket használtak (a jelölés konvenciója ugyanakkor filológusonként eltért). Volt olyan, hogy egy egész sorról gondolták, hogy nem a szerzőtől magától származik, hanem későbbi betoldás. Ilyenkor a sor elé helyezett egyszerű, vízszintes vonallal (*obelos* „nyárs") jelölték, hogy a sort törlendőnek ítélik *(athetálták)*, de nem törölték, hi-

[12] Valószínűleg nem radikális újításról van szó, hiszen ismerünk az Aristophanés előtti időből is néhány papiruszt, melyeken valamiféle sortördelés már megragadható (például Stésichoros *Thébais*ának lille-i papirusza; ugyanez a papiruszkonvolutum őrizte meg Kallimachos *Aitia* című művének egyik híres töredékét, a harmadik könyv *Victoria Berenices* néven ismert nyitódarabját).

[13] A *hapax*okat természetesen már ez első generáció tagjai jól ismerték, gyakran használták eredeti költeményeikben úgy, hogy kontextusuk nemegyszer állásfoglalás volt a kérdéses szó jelentését illetően. Az értelem kikövetkeztetésében sokszor az etimológiai magyarázat volt segítségükre.

[14] A *hapax*oknál számontartott jelenség a *próton legomenon*, ami arra utal, hogy a szó első előfordulása jól adatolható, és a későbbi használat ebből vezethető le.

szen a szöveghagyomány része volt. Ha csupán valami megjegyzésük volt a szöveghez, akkor Aristarchost követve rendszerint a *diplé*t (kettős vonalat: ˃) használták. A jel utalhatott ugyanazon a szövegen belüli scholionra vagy a szerző egy másik munkájára. Bizonyos kéziratokban, amilyen például Homéros becses *Codex Venetus*a, fennmaradtak egyes szövegkritikai jelek, melyek az alexandriaiak tevékenységére utalnak, a legtöbbet róluk viszont indirekt módon későbbi szöveges beszámolókból tudjuk, ilyen az *Anecdoton Parisinum* leírása vagy Aristonikos *Peri sémeión* („A kritikai jelekről") című műve.[15]

Látható tehát, hogy hellenisztikus filológusok generációi dolgoztak szorgalmasan az irodalmi hagyomány ápolásán. Tudományos teljesítményük a sokszor a magyarázott mű terjedelmét megközelítő vagy akár meghaladó értekezésekben öltött testet, melyben azt sorról sorra, de akár szóról szóra értelmezték. Ezt a típusú értekezést, melynek szerkezetét a mű linearitása szabja meg, görögül *hypomnéma*nak, latinul *commentarius*nak nevezzük. Mindkét szó a *men-* tövet tartalmazza, mely az „ész", „emlék" szemantikáját hordozza. A kommentár tehát eredeti szándéka szerint olyan mű, mely az olvasót igyekszik emlékeztetni mindarra, amit tudnia kell ahhoz, hogy a művet teljes mélységében érteni és élvezni tudja. Ezek a kommentárok néhány papirusztöredéket leszámítva elvesztek, viszont lényegi állításaik átmentődtek a scholion-anyagba, mely a régi kommentárok kivonatainak tekinthető. A kommentárok átírása scholionokba hosszú és bonyolult folyamat lehetett, melynek nem minden részlete tisztázott. Annyi bizonyos, hogy a pa-

[15] Ez a késő hellenisztikus szerző másik három társával együtt (Didymos, Héródianos, Nikanór) képezte az alapját annak a kompilációnak, melyet a bizánci korban „Négyes" (Viermänner-) kommentárként emlegettek. Ebben Didymos a filológiai, Héródianos a nyelvtani, Nikanór az orthográfiai szempontokat vette figyelembe. Az utóbbi ragadványneve ezért Στιγματίας (Billogos), ami utal egyfelől a rabszolgák bőrébe égetett bélyegre, másfelől a *stigma* betűjegyre mint szövegkritikai eszközre, mellyel a filológus a szövegeket „megbélyegezte" (hasonló magyar szójátékkal bélyegezhetjük a filológust ‚Rag-szolgá'-nak).

piruszról való folyamatos átállás pergamenre, a tekercsről a kódexre kedvezett ennek a változásnak. A pergamen a Kr. e. 2. században jelent meg mint a papirusz alternatívája,[16] ám eleinte csak másodlagos szerepet játszott a hagyományos technológia mellett. A Kr. u. 1–2. századra viszont átvette a vezető szerepet, és ezáltal a kódexekben használatos scholion-anyag jelentősége is megnőtt. Ezzel együtt biztosítva volt az antik eredetű kommentártöredékek útja a középkorba, majd az újkorba is. A kódexek azok a mentőcsónakok, melyek nemcsak az antik görög irodalom legjavát, hanem antik értelmezéseinek gondolatmorzsáit is megőrizték számunkra.

Pindaros életművét a hellenisztikus filológusok műfajok szerint tizenhét kötetbe sorolták: himnuszok 1, paiánok 1, dithyrambosok 2, prosodionok 2, partheneionok 2, κεχωρισμένα τῶν παρθενείων 1 (a parthenionoktól elkülönített versek), hyporchémák 2, enkómionok 1, thrénosok 1, győzelmi ódák (epinikionok) 4. Az első hat kötet olyan műfajokat vonultat fel, melyek középpontjában az istenek, az utolsó hat olyanokat, melyek fókuszában az emberek állnak (modern fogalompárossal istenes és profán versek). Amíg a szöveget papiruszra írták, a tizenhét kötet sorrendje nem számított. Amikor viszont átírták pergamenkódexbe, a sorrend rögzült a fent leírt módon. A második szofisztika korában (Kr. u. 2. század), ami kulcsfontosságú volt a görög irodalom hagyományozása történetében, mert akkor dőlt el végleg, hogy mely szövegek számítanak igazán klasszikusnak (ezeket tovább másolták), Pindaros életműve,

[16] A „pergamen(t)" szó (latin *pergamentum*, angol *parchment*) az Attalida-uralkodók központjára, Pergamonra megy vissza, ahol szüntelenül rivalizáltak az alexandriai iskolával. Egy anekdota szerint, amikor az alexandriak a papirusznádra embargót rendeltek el, a pergamoniak azzal oldották meg a nehézséget, hogy feltalálták az állati (tinó) bőrből készült íráshordozót, melyet lapokra vágtak, és a későbbi könyvhöz hasonlóan fűztek, valamint kemény borításba (eredetileg fába) kötöttek. A „kódex" (< lat. *caudex*) szó is eredetileg „fatönköt", „vágott falapot" jelöl.

melyre mint a görög kardalköltészet csúcsteljesítményére tekintettek, még hiánytalan volt.[17]

A korpusz viszont később, útban Bizáncba jelentősen megkarcsúsodott. Szinte teljes terjedelemben csupán az utolsó négy kötet, az ún. győzelmi ódák (olympiai, pythói, nemeai, isthmosi ódák a négy összgörög sportjáték győzteseinek) maradtak fenn, ezek is azzal a megszorítással, hogy az utolsó két kötet sorrendje (isthmosi és nemeai ódák az alapítás sorrendje szerint) valószínűleg tévedésből felcserélődött (nemeai és isthmosi ódák, ahogy a modern kiadásokban is szerepel), majd az utolsó kötet megrövidült, így csak nyolc ódát tartalmaz (a kódexek eleje és vége mindig jobban ki van téve a fizikai romlásnak, mint a védettebb belső részek). A 12. századi thessalonikéi patriarcha és filológus, Eustathios Pindaros-kommentárjában valószínűleg még több isthmosi ódát ismert.[18] Az a tény, hogy részletes kommentárt írt a költőhöz, mutatja, hogy a thébai lírikus még szinte töretlen népszerűségnek örvendett. Ez a magyarázata annak is, hogy Pindaros győzelmi ódáit, melyeket Eustathios emberibbeknek és tömörebbeknek nevez (ἀνθρωπικώτεροι […] καὶ ὀλιγόμυθοι: 34. 1. 14), bőséges scholion-anyaggal másolták, ami párját ritkítja a görög költők hagyományában. A régi, tehát hellenisztikus eredetű *(vetera)* scholionok mellé újabbak kerültek (ún. *scholia recentiora*), melyek Thomas Magister, Démétrios Triklinios és Manuél Moschopulos (14. század) munkásságára vezethetők vissza.[19]

Fordításunk csak a régebbi scholion-anyagot tartalmazza. Erről Deas nagyhatású tanulmányában[20] azt feltételezte, hogy nagy része alexandriai Theón, a Kr. e. 1. századi grammatikus[21]

[17] A 2. század végén alkotó Lukianos még ismerte például az első himnuszt az életmű legelejéről (*Ikar.* 27. 24).

[18] Művének csak bevezetése maradt fenn. Vö. Adorjáni (2013).

[19] Ezek kiadása magyar érdem: Ábel (1890).

[20] Deas (1931).

[21] Nem összetévesztendő a Kr. u. 4. században élt, azonos nevű és szintén alexandriai matematikussal, Eukleidés műveinek gondozójával.

redakciójának gyümölcse. A redaktor munkája ebben az esetben az volt, hogy válogatta és egybeszerkesztette az anyagot, mely vagy kommentáros formában, vagy már scholionokká átdolgozva állt rendelkezésére. Mivel Didymos neve minden egyéb filológusnál gyakrabban fordul elő a szövegben, kézenfekvő az a nézet, hogy Theón valamilyen olyan forrást használhatott, melynek redaktora közvetlen elődje, Didymos volt.[22] Így magyarázható Didymos fokozott jelenléte és idézettsége a szövegben, míg Theón maga teljesen láthatatlan marad, minthogy a *subscriptio*, mely a szerzőségről árulkodhatott, nem hagyományozódott tovább a redigált szöveggel.

Akárhogy legyen is, a győzelmi ódákkal együtt a scholion-anyag is kódexről kódexre vándorolt, mígnem egy Krétáról származó görög, Zacharias Kalliergés 1515-ben Rómában az ódákkal együtt kiadta (ez az ún. *editio Romana*).[23] A 20. század elejéig ezt a kiadást használta a tudomány, mert ez volt az első, mely a költői művek megbízható szövegét a róluk szóló antik exegézis eredményeivel egyesítette. Wilamowitz buzdítására a dán filológus, Anders Bjørn Drachmann látott neki a scholionok kritikai kiadásának, mely három kötetben jelent meg (1903: az olympiai ódákhoz, 1910: a pythói ódákhoz, 1927: a nemeai és isthmosi ódákhoz). Ezen mű első kötetének magyarítására vállalkozott kutatócsoportunk.

[22] Didymos az egyik legsokoldalúbb és legtermékenyebb alexandriai filológus volt az Aristarchos utáni időszakból. A források 3500-ra (Athen. 6. 17. 3), vagy egyenesen 4000-re (Sen. *epist.* 88. 37) teszik műveinek számát. Két gúnyneve, Chalkenteros (Ércbendőjű) és Bibliolathas (‚Könyvét-Feledi') is arra utal, hogy szinte mindent elolvasott, amit a gyomra bírt, és annyit írt, hogy saját maga sem emlékezett mindenre (lásd Athen. 6. 17. 3 és Quint. *inst.* 1. 8. 20). A kisebb jelentőségű, ám a scholion-korpuszban adatolt filológusokhoz az Aristarchos és Didymos közötti időszakból vö. Österdahl (2021).

[23] Pindaros legelső kiadása *(editio princeps)* viszont nem ez, hanem az 1513-as Aldina (Aldus Manutius kiadása egy másik krétai görög, Marcus Musurus, Ianus Lascaris tanítványa közreműködésével). Ez viszont csak az epinikionok szövegét tartalmazta scholionok nélkül.

A scholionok bevezetője

Pindaros élete[1]

Pindaros, a thébai költő a szülővárosához tartozó faluból, Kynoskephalaiból származott. Daïphantos vagy mások szerint Pagóndas fia volt. Egyesek Skopelinostól származtatják, mások Skopelinost atyai nagybátyjának tartják, és azt is hozzáteszik, hogy fuvolásként ő volt a költő tanítómestere. Anyja Kleodiké vagy Klédiké volt. Chamaileón és Istros[2] arról tudósítanak, hogy Pindaros gyerekként a Helikón hegyén vadászott, ahol a sok fáradozás miatt álomba szenderült, s miközben aludt, rászállva egy méh tapasztotta be a száját mézzel.[3] Mások azt mondják, hogy a méz és a viasz álmában jelent meg neki, s ezért fordult a költészet felé.[4] Tanárának az athéni Agathoklést vagy Apollodórost tartják, aki kardalok (κύκλιοι χόροι) vezetője volt, majd utazása miatt a betanítást az ifjú Pindarosra bízta,

[1] Az életrajz Pindaros ódáinak milánói kéziratában (A – *codex Ambrosianus*) maradt fent, innen *Vita Ambrosiana*ként ismert.

[2] Chamaileón és Istros hellenisztikus filológusok. Chamaileón Pindaros első biográfusa volt, Istros Kallimachos tanítványa.

[3] A költői elhivatás híres vándormotívuma, amely itt jelenik meg először, és utána több költőalakhoz kapcsolódik (egészen Szent Ambrusig, akinek nevét – Ambrosius – is indokolja). A méz és a szépen szólás már Homérosnál összefonódik (*Il.* 1. 249: Nestór beszéde), később Simónidésnél a méh a költő szimbóluma lesz (*fr.* 593 PMG). A méz és költészet asszociációját a μέλος (ének) és μέλι (méz) népetimológiai kapcsolata is támogathatta. Vö. Robert-Tornow (1893), Cook (1895); Waszink (1974). Lásd alant a 36. jegyzetet.

[4] Kallimachos *Aitia*-prológusának azon jelenete, amikor a költő álomban találkozik a Múzsákkal (*fr.* 2), ebből a híres irodalmi tradícióból is táplálkozhat.

ő pedig a feladatnak ragyogóan elege tett, és széles körben híres lett. Amikor Athént Hellas védőbástyájának nevezte (*fr.* 76),[5] a thébaiak ezer drachma büntetéssel sújtották, amelyet az athéniak fizettek meg helyette.

Költőnk nemcsak kitűnő tehetség volt, hanem az istenek kegyence is. Pan istent magát is látták a Kithairón és Helikón között, amint Pindaros paianját énekelte. Ezért költeményt írt az isten tiszteletére, amelyben köszönetet mond az iránta tanúsított jóindulatért, melynek kezdete: *Ó, Pán, Pán, aki Árkádia fölött uralkodol, a fenséges szentélyek őre* (*fr.* 95). Démétér is megjelent neki álmában, és szemrehányásokat tett neki, hogy egyedül őt nem énekelte meg. Erre azt a verset írta, melynek kezdete: *Törvényhozó*[6] *úrnő, az aranygyeplős*[7] (*fr.* 37). Démétér és lánya, Persephoné oltárát saját háza előtt helyezte el.[8] Amikor pedig Pausanias, a spártaiak királya felperzselte Thébát, valaki kiírta a házára: „A költő hajlékát ne gyújtsátok fel!" Így történt, hogy egyedül ezt kímélték meg, ami ma a thébai prytaneion.[9] Delphoiban is a jós, amikor készül bezárni a szentélyt, nap mint nap hírül adja: „Pindaros, a költő járuljon az isten asztalához!"

A pythiai ünnepi játékok alatt született, ahogy maga mondja: *A négyévente visszatérő, ököráldozó ünnepen, amikor először feküdtem kedves pólyás csecsemőként* (*fr.* 193). Azt is mondják, hogy amikor követek mentek Ammón szentélyébe, és az

[5] Ὦ ταὶ λιπαραὶ καὶ ἰοστέφανοι καὶ ἀοίδιμοι, / Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθᾶναι, δαιμόνιον πτολίεθρον.

[6] A θεσμοφόρος jelző Démétér és Persephoné hagyományos attribútuma.

[7] A vers címzettje inkább Persephoné lehetett, aki az alvilág úrnőjeként látogatta meg álmában a költőt. A legenda Pausaniasnál megőrzött változata szerint a költő a Hadésban közvetlenül az istennőnek adja elő himnuszát, majd álmában megjelenik egy öregasszonynak, aki felébredve lejegyezte a költeményt (9. 23. 4). Pausanias azt is tanúsítja, hogy az „aranygyeplős" jelző Hadésra vonatkozik („Persephoné mint aranygyeplős elrablójának hitvese").

[8] A harmadik pythói óda egyik kijelentésének biográfiai értelmezése (77–79).

[9] A városi tisztségviselők (*prytanis*ok) találkozási és étkezési helye.

ember számára legjobb dolgot kérték Pindarosnak, a költő még abban az évben meghalt. Ami az időrendet illeti, kortársa volt Simónidésnek, mint fiatalabb az idősebbnek. Mindketten ugyanazokról az eseményekről tesznek említést. Simónidés is írt a salamisi csatáról,[10] és Pindaros is említést tesz Kadmos királyságáról.[11] Sőt, mindketten a syrakusai Hierón uralkodása alatt születtek. Pindaros Lysitheos és Kalliné lányát, Megaklést vette feleségül, akitől Daïphantos nevű fia született, akinek a babérhordó ünnepre[12] szóló költeményt írta, továbbá két lánya, Prótomaché és Eumétis. Tizenhét kötetnyi verset írt: himnuszokat, paianokat, dithyrambosokat (2 kötet), prosodionokat (2 kötet), parthenionokat szintén két kötetben valamint egy harmadikat, amelyet a hagyomány a parthenionoktól elkülönülőnek nevez, hyporchémákat (két kötet), enkómionokat, thrénosokat és négykötetnyi győzelmi ódát. A következő epigramma emlékezik meg haláláról: *A széphangú és eszes Prótomaché és Ligymétis is megsirattak téged, Pindaros, amikor Argosból*[13]

[10] Simónidés történelmi elégiáihoz tartozhatott ez a költemény is (biztosan adatoltak a Plataia- és Artemision-elégiák). Vö. WEST (1993) 2. A salamisi csata említése Pindarosnál, ami az „is" (καί) szócskát indokolja, *P.* 1. 75–77 és *I.* 5. 48–50.

[11] Kadmost Pindaros többször említi (például a második olympiai ódában), de mivel az állítás, amit magyarázni akarnak, a két költő kortárs mivoltát hivatott bizonyítani, történelmi eseményre kell gondolnunk, így a Kadmos tulajdonnév szinte biztosan romlott. Javításként felmerül a Xerxés vagy Dareios szavak (a perzsa háborúkra vonatkozó utaláshoz lásd az előbbi jegyzetet).

[12] Az ún. *daphnéphorikon* a delphoi ünnepkörhöz tartozó esemény volt, eredetileg egyfajta *rite de passage*, amelynek keretében a beavatandó ifjaknak ki kellett vonulniuk a Tempé völgyébe, hogy onnan egy babérfaággal *(daphné)* térjenek vissza. Pindarostól fennmaradt egy *daphnéphorikon* a *partheneion*ok között (*fr.* 94b = *Parth.* 2), de ebben nincs semmilyen utalás Daïphantosra (igaz, a költemény töredékes). A címzett Agathoklés, aki Pagóndás fia, akit az életrajz Pindaros apjának tart. Innen származhat az életrajzi kombináció.

[13] A hagyomány szerint Pindaros a tenedosi Theoxenos ölén szenderült el a sportjátékok szemlélése közben az argosi gymnasionban. A romantikus elképzelés alapja, hogy Pindaros 123. enkómionját Theoxenos szépsége dicsőítésének szentelte.

hozták haza egy urnában az idegenben állított máglyáról összegyűjtött maradványaid.

Pindaros bölcs mondásai

Pindaros a költő, amikor megkérdezték, mi élesebb a fűrésznél, azt válaszolta: a rágalom.

Amikor megérkezett Delphoiba és megkérdezték, milyen áldozatot fog bemutatni, azt válaszolta: egy paiant.[14]

Amikor továbbá megkérdezték tőle, miért költözött Simónidés Szicíliába, a tyrannosok udvarába, ő maga pedig nem, azt felelte: Mert magamnak akarok élni, nem másnak.[15]

Amikor arról érdeklődtek, miért nem egy vagyonos embernek adta feleségül a lányát, azt mondta, hogy nemcsak arra van szükség, hogy most jól menjen a sora, hanem arra is, hogy a jövőben is.[16]

Amikor aztán megkérdezték, miért nem képes maga is énekelni, amikor költeményeket („énekeket") ír, azt mondta:

[14] Ez a mondás, ahogy az előbbi is, egy fogalom (itt az „áldozat") konkrét és metaforikus jelentésének egybejátszásán alapul. Kallimachos töredéke (*fr.* 495: ἄκαπνα γὰρ αἰὲν ἀοιδοί / θύομεν, ahol az ἄκαπνα „füst nélküli", „nem égő" kifejezés az „áldozat" *differentia specificá*ját távolítja el, hogy a fogalom alkalmas legyen az átvitt értelem befogadására) valószínűleg ezen a pindarosi gnómán alapul. Vö. PFEIFFER (1949) 367 *in apparatu ad loc.* A pindarosi és kallimachosi hely összekapcsolásához vö. Eustathios *prooim. comm. Pind.* 31.

[15] A bölcsesség a költő érzelmi-intellektuális függetlenségét hangsúlyozza. Pindaros maga is írt ún. uralkodói ódákat tyrannosoknak (syrakusai Hierón, akragasi Thérón, kyrénéi Arkesilaos megrendelésére), és a későbbiekben (főként Kallimachos) az uralkodói enkómionok egyik nagymesterét tisztelték benne. Ehhez a hagyományhoz vö. ADORJÁNI (2024).

[16] A bölcsesség hátteréül az az életszemlélet szolgál, hogy az ember élete szüntelenül alá van vetve a változásoknak, így boldognak/szerencsésnek csak azt lehet nevezni, akit haláláig nem ért semmilyen nagy sorstragédia (vö. Soph. *Oid. R.* 1524–1530; Hdt. 1. 30–32: Solón életbölcsessége).

A kormánykereket készítő hajóácsok sem képesek kormányozni.[17]

A természet titkaival foglalkozókról (φυσιολογοῦντες) azt mondta, hogy a bölcsesség haszontalan (ἀτελής) gyümölcseit szakítják (*fr.* 209).[18]

Pindaros származása[19]

Pindaros származására nézve thébai volt, a leghitelesebb tudósítók szerint Daïphantos fia, mások szerint Skopelinosé. Mások Skopelinos fogadott fiának nevezik.[20] Megint mások Pagóndas és Myrtó gyermekének tartják Kynoskephalai falváról. Myrtó pedig megházasodott Skopelinosszal, a fuvolaművésszel, aki Pindarost eleinte tanította művészetére, majd amikor látta, hogy tehetsége átlagon felüli, átadta hermionéi Iasos keze alá, akitől a líra művészetét leste el. Aischylosszal egy időben született, és akkor halt meg, amikor a perzsa háború dúlt még. Két lánya volt, és Thébában lakott, háza pedig az istenek anyjának szentélye mellett állt.[21] Mint igencsak istenfélő férfiú tiszteletben tartotta az istenséget, különösképpen Pánt és Apollónt, akihez versei a leginkább szólnak. Fiatalabb volt Simónidésnél, idősebb

[17] Jellegzetes analógiás érvelés. A szemlélet mögött a „gyengehangú költő" toposza áll (vö. a hatodik olympiai ódához szóló magyarázatokat, ahol a költeményt bemutató „helyettes" Aineias felléptetését magyarázzák ilyen mód). Hasonló ellentétet fogalmaz meg Detlev Spinell Thomas Mann *Tristan* című novellájában, aki képes a zenét műértő módon elemezni anélkül, hogy játszani tudná.

[18] A magyarázat valószínűleg túlságosan konkretizálja a bölcsesség túlkapásait elítélő gnómát. A hagyomány, amelyben elhelyezi, Sókratés és a szofisták ellentéte, akik szintén a természet titkait (φυσιολογία) fürkészték. A pindarosi eredeti szellemét tükrözi Goethe megjegyzése Eckermannhoz: *Das schönste Glück des denkenden Menschen ist, das Erforschliche erforscht zu haben und das Unerforschliche ruhig zu verehren.*

[19] A *Vita Thomana* néven ismert életrajz az ódák vatikáni kéziratában (B) található, és a bizánci Thomas Magister kompilációjának tartják.

[20] Az utóbbi állítás bizonytalan, mert a szöveghely feltehetően romlott.

[21] A Démétér-szentélyről van szó. Ehhez az adalékhoz lásd fentebb.

Bakchylidésnél. Xerxés hadjárata idején volt élete virágjában. Nagy tiszteletben állott a görögök körében, mivel maga Apollón is annyira kedvelte, hogy a neki juttatott áldozatoknak egy részét ő kapta meg, s a pap a szertartás közben az kiabálta: „Engedjétek Pindarost az isten asztalához!" Azt is beszélik, hogy Pán a költő Pelopsról szóló költeményét dúdolta.[22] Amikor pedig a spártaiak feldúlták Boiótiát, és elérték Thébát, csupán az ő házát kímélték meg, mivel a következő sor volt ráírva: „A költő Pindaros hajlékát ne égessétek fel!" Ez később Nagy Sándorral is megesett: ő is felperzselte Thébát és csak a költő házának kegyelmezett. Amikor az athéniak ellenséges viszonyban álltak a thébaiakkal, az övéi pénzbírsággal sújtották, mivel azt mondta egyik versében: „Ó, Athén, fenséges és dicső város!", amit aztán az athéniak fizettek meg helyette. Tizenhét kötetet szerzett, amelyek közül négy, az ún. ciklus, a következő: olympiai, pythói, isthmosi és nemeai ódák.[23] Az olympiai versenyeket Zeus tiszteletére rendezték, a pythóit Apollónnak, a nemeait szintén Zeusnak, az isthmosit pedig Poseidónnak. A győzelmi díj ezeken az olajág (Olympia), a

[22] Ez az első olympiai óda lehet, ám DRACHMANN szerint a szöveg romlott, hosszabb passzus elveszhetett.

[23] A modern kiadásokban az isthmosi ódák követik a nemeaiakat, és zárják a győzelmi ódák sorát. A két utolsó kötet tehát a másolási folyamat valamelyik szakaszában felcserélődött, s nagyjából azt is meg lehet állapítani, hogy mikor. Ameddig a versek még papirusztekercsekre voltak feljegyezve (egészen a Kr. u. 1–2. századig), a sorrendnek nem sok jelentősége lehetett, mert a tekercsek fizikailag elkülönültek egymástól. Amikor viszont a 2. századtól kezdve az irodalmi szövegeket átírták pergamenkódexekbe, könnyen megeshetett, hogy valaki helytelen sorrenben másolta le az ódákat. Ráadásul az isthmosi ódák végéről hiányzik néhány vers (az olympiai ódák száma tizennégy, a pythóiaké tizenkettő, a nemeaiaké tizenegy, az isthmosiaké viszont csak hét vagy nyolc). A veszteség időpontjában már az isthmosi ódáknak kellett a sor végén állniuk, mert a károsulás veszélyének a könyv vége különösképpen ki volt téve. Eustathios érsek a 12. század végén még több isthmosi ódából idézett, mint ahányat ma ismerünk, a károsulás tehát valószínűleg későn, a 12. század után következett be *(terminus post quem)*.

babér (Pythó) és a száraz vagy friss *selinos* (Isthmos).[24] Az ezekkel kapcsolatos részleteket azonban később mondjuk el. Most az olympiai versenyek alapításáról kell szólnunk. Néhányan ezt Oinomaos és Pelops korára vezetik vissza. Mások azt mondják, hogy ilyen rút kezdetet[25] biztosan nem őriztek volna meg. Ezért megint mások az alapítást Hérakléshoz kötik, ahogy Pindaros is,[26] aki dicsőségesebb eseményekkel kapcsolta össze a versenyt. Eredetileg ugyanis Héraklés Augeias istállóit tisztította ki, ám nem kapta meg a megbeszélt fizetséget, ezért sereget toborzott, megölte Augeiast, térdre kényszerítette Élist, s hatalmas zsákmányt szedve versenyt szervezett a vele együtt harcolóknak. Innen származik ez a szokás. Ám nem maradt meg változatlanul ez az alapítás, mert mindenki emlékezett a hozzá kapcsolódó kellemetlenségre. Ezért (kitalálták, hogy) Iphitos és Eurylochos a kirrhaiakkal[27] háborúztak (ők voltak azok a kalózok, akik Phókis partvidékét rettegésben tartották), és nagy zsákmányt szedve Iphitos megalapította az olympiai, Eurylochos pedig a pythiai játékokat. Ez az alapítás maradt fent mind a mai napig.

Pindaros hatvanhat évesen halt meg Abión[28] archónsága alatt a nyolcvanhatodik olympias idején. Fiatalabb volt Simónidésnél.

A győzelmi ódát, melynek kezdete „A legjobb a víz",[29] Aristophanés, aki a pindarosi műveket összerendezte,[30] első

[24] A σέλινος latin neve *apium*, innen németül *Eppich*, az angol *cellery* és német *Sellerie* viszont közvetlenül a görögből származik. Ez a petrezselyemfélékkel (= *Petri selinos*) rokon növény.

[25] A Pelops-történet hagyományos változatában (amelytől Pindaros első olympiai ódája elhatárolódik) az istenek becsapása és Pelops feltálalása is szerepel.

[26] Tizedik olympiai ódájában.

[27] Delphoi kikötője.

[28] A név feltehetően romlott.

[29] *O.* 1. 1.

[30] Byzantioni Aristophanés Zénodotos után a második nagy hellenisztikus filológus, aki a hagyomány szerint a pindarosi költeményeket kötetekbe rendezte, és meghatározta a verssorok hosszúságát is *(kólometria)*.

helyre tette, mivel ez a vers tartalmazza a verseny dicsőítését és Pelops történetét, aki először versenyezett Élisben. Az óda címzettje Hierón syrakusai uralkodó. Syrakusa szicíliai város. Hierón Aitna városát alapította, melyet a város közelében álló hegyről (Aitna) kapta a nevét. Hierón lovakat küldött Olympiába, és így lett győztes az egylovas fogathajtásban.[31]

A győzelmi óda metrikai szerkezete triádikus. A triás olyan költemény, amelyben van strófa, antistrófa és epódos.[32]

Pindaros származása hexameterekben

Kleidike[33] szülte a thébai Kadmos nagyszavu sarját
harcedzett Daïphantosszal hálván Kutyafalván:[34]
Pindaros ő, s vele együtt jött a világra vadászni
jól értő Eritimos,[35] ökölharc és tusa hőse.
Míg csecsemőjét anyja aludni a földre helyezte,
gyermeki szendergő ajkára a méh lerepült és
mézzel vonta be mintha tapasztana isteni lépet.

[31] Ugyanezt a győzelmet énekelte meg Bakchylidés ötödik győzelmi ódájában. Hierónnak szinte haláláig, 468-ig kellett várnia, hogy a legjelentősebbnek tekintett olympiai győzelmet a négylovas fogathajtásban elnyerje. Ezt a győzelmet Bakchylidés harmadik győzelmi ódájában örökítette meg (Pindaros nem írt erre az alkalomra költeményt).

[32] Az első két szakasz (strófa és antistrófa) azonos versmértékben íródik, a harmadik (epódos, szó szerint „ráéneklés") metruma eltér az előző kettőétől. (AAB szerkezet).

[33] A „Kleidiké" név utolsó szótaga röviden ejtendő, mert csak így illik bele a hexameterbe. A görög eredetiben a *vocalis ante vocalem corripitur* szabály szerint szabályosan is rövid.

[34] A verses életrajz kezdete a hésiodosi *Éhoiai* stílusát idézi. „Kutyafalva" Κυνὸς Κεφαλή.

[35] Az eredetiben helytelenül Ἐρίτῑμον.

Ékes szóra nevelte Korinna s mesteri dalra,[36]
s elsőként tanitotta a versbe regét beleszőni.[37]
Ezt követőn Agathoklés volt a tanára, ki dalnak
ösvényét ügyesen mért lábbal járni vigyázta.
Majd amikor Nagy Sándor, a hódító, feltette magában,[38]
hogy Thébát makedón seregével földbe tiporja,
költőnk hajlékát a hatalmas tűz kikerülte.
Mindez később lőn;[39] amig élt, pythói Apollón
édes italt s étket küldött Thébába örökkön.
S azt mondják, hogy Pán, a szarúfülü, azt a dalocskát
fújta, mit írt ama thébai, meg sose unta fütyülni.
És amidőn Marathón mezején gyülekeztek a perzsák,
majd Salamis révében a bősz Dátis rendezte sorokban,
s Aischylos élt, neki sem hajlott még sorsa a sírba.
Isteni nő, Timoxeiné[40] lett társa az ágyban,
Prótomachét s Eumétist hozva világra s ezen túl
hős Daïphantost. Négy görög ünnepi verseny erényét
írta meg, isteni paiant, szerzett még siratódalt,[41]

[36] A méh (μέλισσα) és a dal (μέλος) egybejátszása alighanem tudatos fogás. Vö. Plat. *Ion* 534B, ahol a μέλη és a μέλιτται állnak hallható párhuzamban egymással. A μέλη megfelelője néhány sorral korábban (534A) a μέλι, melyet a méhekhez hasonlóan elragadtatott bacchánsok nyernek a folyóvízből. A „méh-költők" tehát a képi logikának megfelelően „mézverset" gyűjtenek. Így a versben is a költőt mézzel felavató múzsai méh és a (mézédes) dalokkal tápláló-tanító múzsai Korinna párhuzamban állnak.

[37] A hagyomány szerint (Plut. *de glor. Ath.* 4. 347F) Korinna hívta fel először Pindarost figyelmét a mítosz fontosságára. Az ifjú túlbuzgóságában végletekbe esett, mire tanítónője arra intette, hogy ne zsákkal, hanem kézzel („mértékkel") szórjon.

[38] A μενοινῇ olvasatot fogadom el.

[39] A fordulat (ἀλλὰ τὸ μὲν μετόπισθεν) kallimachosi (vö. *h.* 4. 199); lásd még Ap. Rhod. *Arg.* 4. 1764. Vö. még Kall. *Ait. fr.* 12. 6 és Ap. Rhod. *Arg.* 1. 1309: καὶ τὰ μὲν ὣς ἤμελλε μετὰ χρόνον ἐκτελέεσθαι.

[40] Az eredetiben helytelenül: Τιμοξείνη, ahogy korábban is: Ἐρίτιμον. Ezek a verstani jellegzetességek a *vita metrica* későantik vagy bizánci keletkezésére utalnak.

[41] A sor vége reménytelenül romlott. Jobb híján Schneidewin konjektúráját (ἐν δέ τε θρήνους) fordítom.

táncos kart, himnuszt az olymposi nép örömére,
édes hangzatu szép muzsikát szűzlányi ajakra.[42]
Ez volt ő, ezt élte meg és alkotta, amígnem
nyolcvanadik kerek évében meglepte halála.

[42] Az életmű műfaji változatosságának érzékeltetése csak kiemelő jellegű, korántsem teljességre törekvő: a prosodionok, dithyrambosok és enkómionok (ezen belül foglalnak helyet a hagyományos könyvbeosztás szerint a skolionok) kimaradnak a sorból.

Pindaros olympiai ódái antik scholionokkal és modern magyarázatokkal

A számozás az ún. „régi" sortagoláson alapul, mely byzantioni Aristophanés kólometriájára megy vissza. Az antik kommentárok szerzői és a scholionok kompilátorai is ezt vették alapul, ahogy a híres göttingeni filológus, Ch. G. Heyne 1798-as kommentáros Pindaros-kiadása is. A sorhatárokat jelző ferde vonások viszont a Boeckh kiadása (1811–1821) óta alkalmazott hosszabb sortagolást jelzik, amelyet a modern kiadások is átvettek, így Snell és Maehler máig mértékadó *editió*ja is (1987[8]), amely alapján a fordítás készült. A számok tehát a scholion-szöveggel való összeolvashatóságot teszik lehetővé, a vonások ezzel szemben a modern kiadásban való eligazodást hivatottak biztosítani.

Első óda

(1) Legjobb a víz, az arany pedig égő tűzként / ragyog az éjszakában kiemelkedve a hatalmas gazdagságból; / (5) ha viszont a versenyjátékokat készülsz / megénekelni, kedves lelkem, / ne is keress a napnál / melegebb fényes / (10) csillagot a nappali égbolton a kihalt levegőégben, / s nem fogunk az olympiainál kiválóbb versenyt dicsőíteni; / innen öltöztetik a sokszavú himnuszt / (15) a bölcs költők okos szavaiba, akik / Kronos fiát jöttek megénekelni / Hierón gazdag és boldog tűzhelyéhez, / aki az igazságosztó jogar tulajdonosa a sokjuhú / (20) Szicíliában minden erény legjavát aratva le, / most pedig ragyoghat / a költészet legszebb virágában, / amit a

barátok asztalánál / (25) mi, költők gyakran játszunk. Vedd hát a dór lantot a szegről, / ha Pisa és Pherenikos szépsége / (30) ihletet adott édes gondolataidnak, / amikor az Alpheios mentén suhant úgy, hogy testét / a futam alatt nem kellett sarkantyúzni, / s urát is erőhöz juttatta, (35) a lovaknak örvendő syrakusai királyt! Ragyog neki a dicsőség / a líd Pelops férfias hazájában, / akibe beleszeretett a nagyerejű Földhordozó / (40) Poseidón, mivel tiszta üstből emelte ki Klóthó / az elefántcsont vállal ragyogót. / Bizony sok csodálatos dolog van, s néha az emberek / (45) meséje túlmegy az igazságon. / A tarka hazugságokkal kiszínezett történetek megtévesztenek.

A tetszetősség, amely minden édesért felelős az emberek körében, / (50) megbecsülést hozva a bizonytalant bizonyosnak / tüntette fel sokszor, / a jövendő napok viszont / a legbölcsebb tanúk. / (55) Az embernek pedig ildomos az isteni lényekről szép dolgokat mondania, így kisebb a vétek esélye. / Tantalos fia, elődeimmel szemben azt állítom, / (60) hogy amikor apja a kifogástalan / lakomára a kedves Sipylosba / rendelte az isteneket viszonozva lakomájukat, / a Ragyogó Szigonyos ragadott el téged, / (65) lelkében szerelemtől leigázva, s arany paripáin / a nagyúr a felséges Zeus házába szállította át, / ahova egy későbbi időpontban / (70) Ganymédés is megérkezett / Zeus ugyanilyen meghívására. / Amikor pedig eltűntél, s nem vittek anyád elé, bármennyire kerestek, a szolgálók, / (75) azt a hírt terjesztette titokban az irigy szomszédok egyike, / hogy a víz tűztől zubogó forrásába / vágták bele tagjaidat / (80) s az asztaloknál utolsó fogásként húsodat / felszeletelték és ettek belőle. / Ám nekem nem szabad a boldog istenek közül senkit falánknak neveznem. Távol álljon tőlem! / (85) Gyakran estek saját csapdájukba a rágalmazók. / Márpedig ha valamely halandót az Olympos őrei / megbecsültek, akkor az Tantalos volt. Ám képtelen volt megemészteni / a nagy boldogságot, s a túlzás / (90) rettenetes büntetést vont maga után, melyet az istenek atyja / függesztett fölé hatalmas kőszikla formájában,

/ s azon aggódva, hogyan hárítsa el fejéről, / a boldogság ismeretlen számára.

(95) Így kapott hitvány és szenvedéssel teli életet, / mindenek fölötti büntetést, mivel a halhatatlanokat megrabolva / ivócimboráinak / (100) nektárt és ambróziát / adott inni, melyekkel múlhatatlanná tették. Ám ha valaki emberként azt hiszi, hogy tette elkerülheti az isten figyelmét, téved. / (105) Ezért visszaküldték neki a fiát / az emberek rövidéletű népéhez. / Amikor fiatalsága virágában / (110) serdülő bajusz árnyékolta be állát, / megfelelő házasságként arra gondolt, hogy pisai apjától a híres Hippodameia kezét / (115) kéri meg. A sötétben egyedül ment az ősz tenger partjára, / s szólította a hangosszavú / szigonyos istent. Az pedig / lába előtt nyomban megjelent. / (120) Pelops így szólt hozzá: „Ha a kyprosi istennő ajándékai kedvesek neked, Poseidón, / fékezd meg Oinomaos bronzlándzsáját, / (125) engem pedig vezess a leggyorsabb kocsikon /Élisbe, s adj erőt! / Mivel tizenhárom kérőt megölt már, / s így próbálja az esküvőt elhalasztani / (130) lányának. A nagy próbatétel azonban nem éri készületlenül a férfit. / Aki halandó, miért ülne sötétben hírnév nélküli öregséget főzve magának hiába, / (135) lemondva minden dicsőségről? Én bizony e feladatra / vállalkozom! Te pedig adj nekem kívánatos sikert!" / Így szólt, s nem maradtak tettek nélkül / szavai. Díszítve őt az isten / (140) adott neki aranyfogatot s szárnyakkal fáradhatatlan lovakat.

Legyőzte Oinomaos erejét, s megszerezte ágyasául a szüzet, / (145) s nemzett hat erényben kitűnő fiút vezérnek. / Most pedig ragyogó véráldozatokban / részesül / az Alpheios folyása mentén / (150) forgalmas sír lakosaként a sok vendéget látó oltár közelében. A hírnév pedig / messzire ragyog az olympiai játékokról Pelops / (155) pályáján, ahol a lábak gyorsasága mérettetik meg / s a bátran fáradozó erő legjava. / Aki pedig győz, annak további életében / mézédes nyugalomban lesz része / (160) versenygyőzelmének köszönhetően. A mindenkor újdonsült győzelem viszont az, / ami az embert leginkább

foglalkoztatja. Nekem így koszorúznom illik / ama férfit lovas énekemben / aiol dallamra. Bizton állíthatom / (165), hogy vendégbarátot, aki dicsőségesebb és hatalmasabb lett volna, / (170) a mostaniak közül nem ékesítettem költeményem dicsőséges szárnyaival. / Az isten, akinek ez a feladata, közbenjáródként / gondoskodik a te vágyaidról, Hierón, / s ha nem hagy el, / (175) még édesebben remélem / megénekelni sebes szekeremmel a szavak segítő útjára lelve / a Kronion jól látható dombja mellett. Nekem ugyanis / (180) a Múzsa igen hatalmas fegyvert növel segítségemül. / Mindenki másban nagy, a legnagyobbak viszont a királyok, ne is kacsingass távolabbra! / (185) Bárcsak ezidőtájt te is magasan járhatnál, / én pedig ugyanannyiszor lehessek megéneklője győzteseimnek, aki egész Hellas-szerte kimagasló vagyok, hála művészetemnek.

Az Első olympiai ódához

A syrakusai Hierónnak

Inscr. a: Az epinikion Hierónnak, Gelón testvérének a tiszteletére íródott, aki a 76. olympiai játékokon lóversenyen vagy, ahogy egyesek tartják, kocsiversenyen győzött. Ugyancsak ő volt a lóverseny győztese a 77. olympiai játékokon, a 78.-on pedig a négylovas kocsiversenyé.[1] Bakchylidés is megemlékezik róla, amikor a következőt írja: *és (Éós) látta győzni az aranyfürtű Pherenikost, az orkánhoz hasonló gyorsaságú csikót a szélesen*

[1] A négy nagyhatalmú szicíliai testvér Gelón, Hierón, Polyzélos, Thrasybulos. Gelón halála után (Kr. e. 478) annak felesége, Démareté, aki Thérón akragasi tyrannos lánya volt, Polyzélos felesége lett a sógorházasság (leviratus) hagyományának megfelelően, Thérón pedig Polyzalos lányát vette el (így egyszerre voltak egymásnak vő és após). Ezért Hierón megharagudott Thérónra, mert ő akarta volna magának Démaretét, és háborúba kezdett, aminek a csúcspontja a gelai csata volt. Állítólag Simónidés, a kardalköltő békítette ki a feleket egymással. Hierón a béke zálogaként feleségül vette Thérón unokahúgát, Xenokratés lányát. A történelmi háttérhez vö. a 2. olympiai óda scholion-anyagát. Hierón

hömpölygő Alpheiosnál.[2] Hierón Deinomenés fia volt, akinek négy gyermeke volt: Gelón, Hierón, Polyzélos, Thrasybulos. Családja révén Hierón a szicíliai Syrakusai tyrannosa volt, és volt egy Deinomenés nevű fia. Amikor az olympiai versenyen győzött, syrakusainak és Aitna-belinek mondta magát, mivel ő alapította a hasonló nevű hegy mellett lévő várost, Aitnát. **b**: Másképp: A győzelmi óda Hierónnak, Gelón testvérének a tiszteletére íródott, aki a 76. olympiai játékokon lóversenyen vagy, ahogy egyesek tartják, kocsiversenyen győzött. Ugyanő győzedelmeskedett a 78. olympiai játékokon. Ugyanebben az időszakban halt meg. Győztes lovának neve Pherenikos. Bakchylidés is megemlékezik róla (lásd fentebb).

1a: *A legjobb a víz*: Pindaros azt mondja, hogy az ember számára három dolog a legjobb: a víz az élethez, mert anélkül nem lehet élni. Az arany, ami olyan ragyogó a fémek között, amilyen a tűz az éjszakában a gazdagság tekintetében. A hírnevet illetően pedig az olympiai győzelem a legjobb. **b**: Az egész bevezető értelme a következő: Ahogyan a víz hasznosabb a többi elemnél és az arany értékesebb a többi anyagnál, úgy az olympiai verseny is értékesebb a többinél. Egy másik olyan bizonyítást is alkalmaz, amely a hasonlóságon alapul: azt bizonyítja be, hogy az arany fontosabb és értékesebb, mint az egyéb gazdagságot adó javak. Ha nem időzne el itt, akkor megelégedne az elemekről szóló tanítással, bár akkor csak a főbb pontokat foglalná össze. Ám hosszasan dicsőíti a gazdagságot; azt gondolom, hogy saját természetének áldozata lett: nevezetesen, hogy kapzsi.[3] **c**: A következő az értelme: a nagy gazdagságot adó összes javak között úgy ragyog az arany, mint az éjszakában égő tűz. **d**: Thalés szerint ugyanis

két legjelentősebb győzelme az olympiai egy lóval (Kr. e. 476), majd 468-ban, egy évvel halála előtt (veseelégtelenségben) négy fogattal ugyanott. Ez utóbbit már csak Bakchylidés énekelte meg (*ep.* 3), míg a 476-ost mindketten.

[2] Bakchy. *ep.* 5. 37–40. A Pherenikos név „győzelemhozót" jelent.

[3] Ez az érvelésmód mintapéldája a scholionokra gyakran jellemző, ún.

minden dolog alapelve a víz. A gondolat folytatása: az arany oly kiemelkedően ragyog elő a fejedelmi kincs közepéből, mint az éjszakában égő tűz. A gazdagságot a legnyilvánvalóbb módon az arany mutatja meg.[4] **e**: Másképp: A prooimion a hasonlat segítségével azt akarja bemutatni, hogy négy szent verseny van, és köztük az olympiainak van a legnagyobb tekintélye. Pindaros olyan képet alkalmaz, amely teljesen illik a hasonlathoz. Ahogyan mondtam, négy szent verseny van; Pindaros veszi a kozmikus elemeket, amelyek száma annyi, mint a versenyeké, majd követve a filozófusok véleményét, akik a természet vizsgálatából kiindulva azt állították, hogy a többi három elem a vízből származik, kimutatja, hogy az elemek közül a víz a leghasznosabb. A filozófusok ugyanis azt állítják, hogy a víz finomabb részeiből lesz a levegő, továbbá, hogy a föld úgy keletkezik, hogy a víz összesűrűsödik, míg a tüzet az áthevült levegő hozza létre, mikor nagyon finommá válik. Ezért mondja, hogy a legjobb a víz, mivel úgy tűnik, hogy minden keletkezésnek a víz az alapelve, ugyanis az az elem, ami önmaga révén oka a többi keletkező dolognak, felülmúlja a többit. Némelyek azt állítják, hogy mind az értelmes, mind az értelemmel nem rendelkező élőlények számára a víz a leginkább szükséges elem, különösen akkor, ha a meleget is figyelembe vesszük, illetve azért, mert a növények is a vízből nyerik táplálékukat, és mi magunk is magokból nyerjük életünket, de a magok is csak víz révén tudnak életet adni. Tehát észszerű az, hogy a víz jelentősebb a többi elemnél. Egyesek a homérosi sorra hivatkoznak: *Ókeanoshoz, az istenek származásához s Téthys*

„biografikus értelmezésnek", ami azt jelenti, hogy a költő állításai mögé magát a költőt mint valós személyt és életrajzi entitást képzelik. A költő kapzsisága visszatérő motívum az antik költőéletrajzokban, és különösképpen Simónidés az a kardalköltő, aki áldozatul esett ennek a toposznak.

[4] Az egyértelműen hibás értelmezés után egy olyan következik, melyet ma is igaznak szokás feltételezni: a kozmikus elemek hierarchiájának filozófiai gondolata. Ezt a scholiasta a következőkben alaposabban indokolja, ám túlzásokba esik: az elemek hierarchiája Pindarosnál nincs olyan doktriner módon kidolgozva, mint ahogy azt a scholiasta feltételezi.

anyához.[5] Ha pedig Ókeanos folyó, Téthys forrás, az istenek pedig az Ókeanosból születnek, akkor észszerű, hogy a víz értékesebb a többi elemnél. Tehát bebizonyítottuk, hogy a négy elem közül a víz értékesebb. Ezzel az okfejtéssel összhangban Pindaros azt mutatja be, hogy az olympiai verseny a leginkább megbecsült. **f**: Másképp: A prooiomionból a versenyeknek az elemekkel való hasonlósága vezethető le. Pindaros ugyanis azt állítja, hogy amiként az elemek jelentik az ember életének okait, úgy a szép élet oka a verseny. Mivel pedig az összes elem között a víz az első és azoknál jobb, ezt az elemet az olympiai győzelemhez hasonlítja, mivel a négy között ez a győztes. **g**: Másképp: A legjobb a víz; másrészt az arany úgy ragyog elő a fejedelmi kincsben, ahogyan az éjszakában égő tűz, vagyis a fáklya. Az „előragyog" ἀπὸ κοινοῦ. **h**: A víznek négy dicsérő jelzője van: ragyogó, finom, hűs és édes. A víznek öt fajtája van: esővíz, forrásvíz, folyóvíz, kútvíz és állóvíz. Így van a borral is: vörös, sötét és édes, savanyú és száraz és a könnyű világos. **i**: Ha a víz sűrűsödik, akkor földet alkot, ha finomabb lesz, akkor levegőt. Ha teljesen finom, akkor tüzet. Ezért a legjobb.

4a: *Kitűnik a fejedelmi (gazdagságból)*: a gazdagságot „fejedelminek" tartja, mert némelyek azt mondják, hogy azt, aki birtokolja, dicsekvővé és gőgössé teszi. **b**: Vagy mert ő maga a fejedelmi, hiszen sok mindenre képes, mivel a háború sarokköve az arany. **c**: Másképp: csakugyan, mivel gyarapítja az ember javait, így az illő mértéknél elbizakodottabbá teszi az embert. Vagy mert maga Hierón elbizakodott, mert sok mindenre képes.

5a: *Ha a versenyeket megénekelni*: a versenyt nevezi „férfitettnek". **b**: vagy „versenydíj" értelmében áll, mint Homérosnál: *mindez a versenydíj itt vár a futó lovasokra*.[6] **d**: Önmagát

[5] Hom. *Il.* 14. 201. Homéros egyes helyeinek (ilyen a pajzsleírás az *Ilias* 18 énekében) allegorikus értelmezése a sztoikus hagyományból származik, melynek egyik nagy mestere mallosi Kratés, aki Rómában is járt és tanított.

[6] *Il.* 23. 273.

megszólítva ezt mondja: kedves szívem, ha fel akarod sorolni a díjakat, gondold meg, hogy miként a csillagok között a legfényesebb a nap, úgy a versenyek között első az olympiai. **e**: γαρύεν: elmondani, elsorolni, megkülönböztetni, himnuszt énekelni. A γαρύεν dór forma, ióta nélkül.[7] **f**: Olyan példát, hogy a γῆρυς szó „beszéd" értelmében áll, Homérosnál is találunk: *Sem hangjuk, sem beszédük nem volt egy.*[8] **g**: Pindarosnak szokása, hogy a prooimionban használt hasonlatban nem vezeti be rögtön az összehasonlítandó dolgokat, hanem az összehasonlítandók között bevezet egy képet, ami a magasabbrendűséget fejezi ki, és így fokozza a hasonlatot.[9] Szenvedélyes emberként teszi ezt, aki ötleteiben igen leleményes.[10]

8: θαλπνότερον: Melegebb, láthatóbb, ragyogóbb. Ugyanis a nap a melegével égeti és megvilágítja a levegőt.

9a: *Nappal fénylő csillag*: Jól és a helyzethez illően akarja bemutatni, hogy a többi csillaghoz képest – amelyek ebben a pillanatban nem elég erősek ahhoz, hogy látsszanak – a nap fénye ragyogó. Ezért az ἄστρον szót a szöveghez illően használja. **b**: Pusztaságnak nevezi az étert, mivel természete szerint igen tüzes, és mert egy élőlény sem közelítheti meg biztonsággal, és mivel az ἐρι elem a nagyság kifejezésére szolgál, ahogyan Homérosnál: *erősnyakú lovakat.*[11] **c**: A szöveg értelme világos: Ha meg akarod énekelni és meg akarod ítélni a versenyeket, szeretett lelkem, csak a napra tekints, amelynél nincs melegebb

[7] Vagyis γαρύειν helyett. A „hang" jelentésű *gar-* tő található meg a „bárd" (~ „énekmondó") szóban.

[8] *Il.* 4. 437.

[9] Ez az analógiás felsoroláson *(praeambulum)* alapuló fokozás a latin rétorika terminusával *praeteritio*, a modern szakirodalomban (DORNSEIFF [1921] 97 sk. nyomán) a *priamel* vagy *priamola* (a *praeambulum* szóból) nevet kapta.

[10] A nehéz és szabálytalan nyelvezetű Pindaros-képpel szemben, mely szintén a scholionokból eredeztethető, az antik hagyomány ismer egy másik felfogást is, melynek középpontjában az ihletett és szenvedélyes költő áll. Vö. BITTO (2012) 379–389.

[11] *Il.* 10. 305: ἐριαύχενας ἵππους.

vagy ragyogóbb, mivel napi útját az éter pusztaságában teszi meg, így az olympiai versenyeknél sincs jobb. **d**: Helytelenül használja az ἄστρον szót. Ugyanis az ἀστέρα formát kellene használnia, mert a több csillagból álló csillagképet nevezik ἄστρα-nak, a nap pedig ἀστήρ.[12]

10a: *Az üres éternél:* A tengerben halak vannak, a földön négylábúak és csúszómászók, a levegőben madarak. Mivel viszont az éter tüzes, ott nincsenek élőlények. **b**: Vagy azért pusztaság, mert nincs rajta felhő, a meleg miatt ugyanis nem tud kialakulni. **c**: Vagy azért, mert lakhatatlannak tűnik. **d**: Vagy azért pusztaság a számunkra, mert nyugodt és elhagyatott. **e**: Az αἰθήρ különbözik neme szerint, amennyiben a nőneműt az „égbolt" értelmében használjuk, a hímnemű szó pedig a csillagokkal teli szférát jelenti.[13] Az ég tengelypontjának is nevezik.

13b: πολύφατος: aki igen híres. **c**: Ugyanaz, mint πολυθρύλλητος: azaz, akiről sokan beszélnek.

14a: Az Olympiáról szóló ódát a bölcsek okossága veszi körül, és ők alkotják meg. **b**: Megkoszorúzza, vagyis feldíszíti, körülírja, avagy körülveszi. Ahogyan Homéros mondja: *Sírhelyet is kerekítettek*.[14]

15: κελαδεῖν: Ódát zengeni.

16a: *Kronos fiát (énekelve mennek) a gazdag (házba)*: Tudni kell, hogy lovat gazdagok tartanak. A ἱκομένους (menni) szó a παραγενόμενοι (megérkezni) helyett áll. A tárgyesetet az alanyeset helyett használja. Véleményem szerint ennek itt nincs

[12] Az ἄστρον és az ἀστήρ közötti különbség nem annyira a sokaság és az egység mentén fogható meg (figyelemre méltó, hogy a scholion a többes számú ἄστρα alakot használja az egyes ἀστήρ-ral szemben), mint inkább abban, hogy míg mindkét alak egyformán jelentheti az állócsillagot, a kettő közül csak az ἀστήρ fejezi ki a hullócsillag fogalmát. Pindaros tehát helyesen nevezi a napot ἄστρον-nak.

[13] A szemantikai különbség érvényes, ám a modern lexikográfiai kutatások alapján nem látszik igazoltnak, hogy az ingadozó nemhasználat leképezné ezt a különbséget.

[14] *Il.* 23. 255: τορνώσαντο δὲ σῆμα.

értelme.[15] **c**: Meglehet, hogy így kell érteni: τὴν ἑστίαν Κρόνου (Kronos oltárához), ahogy az idézett szöveg sugallja.[16] Ámde jobb így érteni: Hierón tűzhelyéhez érkezve, azért, hogy ódát zengjünk Kronos fiának, Zeusnak. Valószínűbb ugyanis, hogy mivel a győzelem az olympiai versenyen történt, az olympiai győztes révén az olymposi Zeusnak zengenek ódát. **d**: Úgy tűnik, azt bizonyítja, hogy Hierón az oka annak, hogy ódát zengjen Zeusnak.

17: μάκαιραν: Boldogot, gazdagot.

18b: Ami igazságos, az megfelel az isteni törvények (θεμιστεῖον), az „isteni törvény" (θέμις) miatt. **c**: ἀμφέπει: Gondját viseli, ebben az értelemben: gyógyítja.

19a: A σκᾶπτον a σκῆπτρον („jogar") helyett áll. *Ekthlipsis* (a rhó kivetése), amelynek oka a mássalhangzók torlódása *(paremptósis)*. **b**: A σκᾶπτον a σκῆπτρον dór formája, ami a rhó elvetésével jön létre. A királyi hatalomra utal. A kifejezés perifrázis. A következőt akarja mondani: „aki igazságosan uralkodik a boldog Szicília fölött". A nyájakban gazdag országot *synekdoché*val[17] érthetjük *gazdag*nak. **d**: πολυμάλῳ (nyájnevelő): azaz „sokakat tápláló". Vagy a gyümölcstermése miatt.[18] Arról van

[15] Az accusativust a κελαδεῖν infinitivushoz való hasonulás magyarázza (*attractio*).

[16] Valószínűleg a Κρόνου és a ἑστίαν-hoz tartozó ἀφνεάν (gazdag) jelző közelségére utal.

[17] Manapság a kifejezést nem egyszer a metonímiával rokon értelemben használják. A szó maga „együtt-értést" jelent, ami találó, hiszen az egyik fogalom felidézi a másikat is.

[18] Pindaros nyilván a nyáj és nem a gyümölcsök sokaságára gondol, hiszen az előbbi a gazdagság archetipikus kifejezése. A dór nyelvjárásban – eltérően az ióntól, ahol valóban homonímiáról beszélünk – a két szó valójában nem is esnék egybe (μᾶλον = „alma", lásd lat. *mālum*, vs. μῆλον = „juh"), tehát a πολύμηλος jelentené a „sokjuhú"-t, a πολύμαλος a „sokalmájú"-t. A pindarosi használat (πολύμαλος = „sokjuhú") a hiperdórizmus egyik tipikus esete, ami azt jelenti, hogy az eredeti ē-t tartalmazó szót úgy alakítja át, mintha a szóban forgó hang ā volna. A scholiasta tehát formális szempontból okkal-joggal veti fel a kettős jelentés lehetőségét.

szó, hogy bőven hoz termést. Homérosnál is előfordul: *mind odalettek az almavirágok*.[19]

20a: Az aktív δρέπων a mediális δρεπόμενος alak helyett áll: leszakítva minden erény tökéletes virágát: a bátorságét, az igazságosságét és sorban a többit. **b**: Leszakítva minden erény csúcsát. Olyan mintha azt mondaná, hogy „mindnek a hasznát learatva". **c**: A „leszakítva" kifejezés mellett következetlenül (ἀκαταλλήλως) alkalmazza a „megénekeltetik" (ἀγλαίζεται) szót. Az igét ugyanis participiumként (ἀγλαιζόμενος) kellett volna használnia abban az értelemben, hogy „ragyog" a zene, azaz a költemény szépségében.[20] **e**: *Kedves asztala (körül)*: Mivel szükségképpen sokan lakomáznak együtt, vagy mert ezen a lakomán barátságok születnek. **g**: Másképp: Az ἀγλαΐζεται δὲ („megénekeltetik") fordulatot következtető jelleggel használja abból kiindulva, amit felsorolt. Azt mondta ugyanis, hogy Hierón gazdag, jó és igazságos király, az igazságossága az erénytől, győzelme gazdagságától függ. Hozzáteszi, hogy a zenei művészetnek is birtokában van, azért hogy felsorolja az élethez szükséges összes erényt. **h**: Másképp: Ha valaki zenét kedvelő (μουσικός), vagy érdekli a zene, az hasonló ahhoz, mint ha valaki kedveli az orvoslást: ez nem jelenti azt, hogy orvos, csak azt, hogy érdekli az orvoslás. **i**: ἀώτῳ:[21] a dal virágja révén, azaz az ódákban. Az ódák ugyanis a zene virágai. **j**: οἷα: Amiről a lakomákon szokás beszélgetni. **k**: Boldog és büszkélkedik, mivel leszedi a zene virágjait, mintha azt mondaná, hogy „jól képzett zeneileg".

24a: *Baráti (asztal)*: Barátokat szerző, hiszen az ellenségek nem szoktak egy asztalhoz ülni. **b**: παίζομεν (játszunk):

[19] *Il.* 9. 542.

[20] A megjegyzés nem jogos, mert Pindaros az ἀμφέπει … δρέπων kifejezést tekinti egységnek (Hierón igazságos uralma), amelyet kiegészít a győzelem és annak költői megéneklése érdemével, ami a második fő állítás (ἀγλαίζεται). Tehát ἀμφέπει … ἀγλαίζεται, nem pedig ἀμφέπει … δρέπων ~ ἀγλαιζόμενος.

[21] A rendkívül költői szó eredetileg a legfinomabb gyapjat jelenti, innen

ahogyan az asztalnál szoktunk, nem túl komolyan, mert az nem lenne illő. **d**: Az értelme: A múzsai művészet azon műfajai, amelyeket a lakomákon a barátságos asztalnál sorjában eljátszunk.[22] Jól mondja, hogy a *bőséges lakoma után*. Mert nem lenne illő jó lakoma nélkül lanton játszani. **e**: A kifejezés (ἀγλαΐζεται μουσικᾶς ἐν ἀώτῳ) kétértelmű, tudniillik kérdés, hogy a lakomához kötődő múzsai dolgokra vonatkozik-e általában, vagy közvetlenül arra, hogy a lantot körbevitték a lakomázók között, hogy valaki egy Hierónt dicsőítő ódával belekezdjen a zenei mulatságba.

26a: *(Vedd) a dór lantot*: Amennyiben azt mondják, hogy a Parnassoson lakó dórok használták először a hangszert. **b**: Mások úgy tudják, hogy ajándék volt, mert az ökrök ellopásáért cserébe Hermés adta Apollónnak.[23] **c**: Egyesek szerint Pindaros lantja a dór hangnemhez illett, ugyanis többféle hangnem van: dór, fríg, líd. **d**: Az ἀπό szót úgy is vehetjük, hogy a πασσάλου (szög) mellett áll, vagyis: ἀπὸ πασσάλου, azaz a „szögről", de kapcsolódhat a λάμβανε (vedd) szóhoz, ekkor azt jelenti: „Akaszd le a szögről!" **e**: Ez a mondat nyilvánvalóan az

metaforikusan bárminek a legjavát. A szó grammatikai szempontból is érdekes: Homérosnál nem állapítható meg a nyelvtani neme, mert a költő csak függő esetben használja, Pindarosnál hímnemű (*P.* 10. 53), Kallimachosnál (*h.* 2. 112) semleges.

[22] Ez a leírás leginkább a *skolion*ok és az *enkómion*ok műfajára illik. Pindaros is alkotott ezekben (lásd a bevezetést), sőt a tartalmi hasonlóságok miatt a hellenisztikus filológusok a pindarosi skolionokat az enkómionok kötetébe sorolták. Ugyanakkor ezen asztali műfaj közköltészetként is létezett, amelyből viszont csak néhány töredék maradt fenn (ún. *carmina popularia*), mert a görög irodalom hagyományozása nem kedvezett az anonim szövegeknek. A „skolion" nem tévesztendő össze a scholionnal, az előbbi alapjelentése „görbe" (s ami ezzel összefügg, száraz is: lásd gör. *skeleton*, ang. *shallow*, ném.: *schal*, *behelligen*), ami arra utalt, hogy a lakomázók a borospoharat görbe ívben tolták tovább a szemből balra ülőnek. Ez a hagyomány az újkorig tovább élt: ekkor a verseket már az ún. „Kommersbuch"-ba írták, amely könnyen felismerhető a sörszögekről (Biernägel), melyek megakadályozták, hogy a könyv a lakomaasztalon elázzon.

[23] A homérosi Hermés-himnusz elbeszélése szerint.

enkómion műfajának jelentőségére utal. **f**: Másképp: Mivel a győzelmi óda dór nyelvjárásban íródott.[24] **g**: A paiánokban (*fr.* 67) azt találjuk a dór hangnemről, hogy az a leginkább ünnepi. **h**: „Szögről", mivel a lantok szögre voltak akasztva. Homéros is ezt mondja: *szögre akasztva*,[25] mert így könnyű kézbe venni. **i**: Vagy mert felajánlásként függ a ház egyik szögletében.

28a: A Πίσας szót az antistrófa miatt rövidnek kell venni.[26] Így használják a Pindaros és Simónidés (*fr.* 128 W^2) körébe tartozó költők. **b**: Polemón azt mondja, hogy Pisa élisi helységnév, mely magas dombok között fekszik. **c**: Egyesek összekeverik Pisát és Élist, de helytelenül. Ugyanis ötven stadion választja el a két helyszínt egymástól. **d**: Pisát Pisáról, Endymión lányáról nevezték el.

29a: *Pherenikos öröme*: A győztes ló neve. **b**: Az értelme a következő: „Lelkem, ha a ló és Pisa által okozott öröm édes gondokkal terheli elméd." **c**: Az öröm a győzelem miatt érzett gyönyörűség; a győzelmi éneken való töprengést gondnak nevezi.

32a: *Amikor az Alpheiosnál*: Éliszben. Ugyanis az Alpheios forrása Árkádiában van, és innen indulva folyik végig Élisen.

33a: *Ösztökézetlen futásban*: Természetes gyorsasága miatt a verseny során testének nem kellett a korbács. Ebből nyilvánvaló a ló gyorsasága és lelkesedése. Homérosnál is így van: *ostor nélkül*.[27] **b**: Olyannyira nekiiramodik, hogy nem kell korbács és ösztöke. **c**: „erővel": a győzelmet magát jelenti. **d**: Értelme pedig: Pherenikos a versenyen olyan gyorsan futott, hogy a győzelemben egyenrangú urával, Hierónnal.

[24] Ez a magyarázat bizonyosan nem igaz, mert a dór lant a zeneiségre, nem a dialektusra utal.

[25] *Od.* 1. 441.

[26] Pindaros igen szigorúan tartja az ún. *responsió*t, ami azt jelenti, hogy a triásnak nevezett strófarendszer első (strófa) és második strófája (antistrófa) verstani szempontból megfelel egymásnak. Már a bizánciak (Démétrios Triklinios) is rájöttek, hogy ez a szövegkonstitúció alapja, vagyis csak olyan javítást lehet elfogadni, ami ennek a követelménynek eleget tesz.

[27] *Il.* 23. 387.

35a: Hierón mint ἱππιοχάρμαν: Aki örömét leli a lovas dolgokban. **b**: Szép a királyra a lónevelés kapcsán alkalmazott jelző, mely azt fejezi ki, hogy Hierón lóválasztása nem a véletlen műve volt, hanem tudása és gondos megfontoltsága eredménye. **c**: Némelyek úgy olvassák, hogy a Συρακουσίων kifejezés esetében az éles hangsúly az utolsó előtti szótagon van, míg a ἱππιοχαρμᾶν esetében véghajtott.[28] Így a szerkezet a következőt fejezi ki: a syrakusaiak örömüket lelik a lovas dolgokban (Συρακοσίων ἱππιοχαρμῶν), azzal az indokkal, hogy győzelme idején Hierón nem volt syrakusai, ugyanis Katanét és az Aitnának nevezett várost alapította, ez utóbbiról pedig aitnainak (Aitna-beli) nevezik. Didymos ostobának tartja ezeket a magyarázókat. Apollodóros azt mondja, hogy Hierón akkor még syrakusai volt és nem aitnai. Aristonikosnak viszont igaza lehet, hogy bár aitnai volt, syrakusainak nevezte. **d**: Az etimológia szerint a jelző a ἵππος (ló) és a χαίρω (örülök) vagy a χάρμη (küzdelem) összetétele.[29]

36: *Ragyog a híre*: Vagy a lóra vonatkozik vagy Hierónra. Ez utóbbi valószínűbb.

37a: *A líd Pelops (lakhelyén)*: Pindaros azt mondja, hogy Pelops líd volt, Istros viszont azt, hogy paphlagón, Autesión pedig azt, hogy Ólenos városából származó akháj, amely városról Homéros is említést tesz: *Ólenost és Pylénét*.[30] **b**: A bátor hős Pelops gyarmatán, azaz a Peloponnésososon. **c**: Létezik az ἐποικίᾳ szövegvariáns is, de mindkettőnek ugyanaz a jelentése. **d**: Gyarmatot (ἀποικίᾳ) mond, azonban ez nem azt jelenti, hogy elküldték, hogy alapítsa meg, hanem hogy ő maga indult útnak. **e**: Egyesek szerint εὐάνορι, dativusban genitivus

[28] Tehát Hierónra vonatkozó *accusativus* helyett a syrakusaiakat jelölő *genitivus*.

[29] Az öröm és a küzdelem szemantikai összefüggéséhez lásd LATACZ (1973–1974).

[30] *Il.* 2. 639.

(εὐάνορος) helyett,[31] ugyanis bátorsággal győzedelmeskedve szerezte meg Élist.

40a: A történetíróknál olvasható egy elbeszélés, amely inkább mítosz. Eszerint az istenek vendégségbe hívták Tantalost, és lakomát készítettek. Mivel azonban Tantalos viszonzásul nem tudott semmi olyat hozni az isteneknek, ami illik a lakomához, ez a nehézség istentelen tett ürügyéül szolgált neki. Ugyanis megölte Pelopsot, és üstbe tette, majd megfőzte, és ezt a húst szolgálta fel az isteneknek. Azt mesélik, hogy egyedül Démétér nem vette észre a dolgot, és evett belőle. Némelyek azt mondják, hogy Themis volt az. Amikor Zeus rájött a cselre, megparancsolta Hermésnek, hogy a húsdarabokat tegye vissza az üstbe, és megújította a gyermeket. Bakchylidés (*fr.* 42) azt mondja, hogy Pelopsot Rheia gyógyította meg az üstből kiemelve. **b**: Úgy kell érteni, hogy ez a második üst, amely egészségesen adta vissza. **c**: Másképp: Azt mondják, hogy miután Démétér megkóstolta Pelops vállának húsát, Hermés elefántcsontot illesztett annak helyére. Úgy tartják, hogy a Pelopidák ennek emlékére hordanak valamilyen fehér jelet a vállukon. Egyesek szerint Pelops vállán az elefántcsont miatt volt valami fehér jel, mások szerint lándzsát hordott a karján, megint mások azt mondják, hogy a jobb karján egy Gorgó[32] volt, ismét mások pedig azt, hogy a lapockáján egy háromágú szigony volt látható Poseidón szerelmének jeleként. **d**: *Tiszta üstből*: Ebben illesztették össze Pelopsot. **e**: Ebből született újjá épen, miután Démétér tudatlanságból megette a lapockáját, és elefántcsontot rakott a helyére.

43a: *Bizony sok csoda-dolog*: Pindaros azt akarja mondani, hogy hihetetlen az a történet, miszerint Pelopsot feldarabolták. Az ἦ (bizony) megerősítő szócska. **b**: Egyesek a θαύματα

[31] A földdel egyeztetve Pelops helyett.

[32] Mitológiai csodalény(ek). Eredetileg hárman voltak (Sthenó, Euryalé, Medúsa), Perseus ölte meg őket.

(csodák) főnevet végéles melléknévnek[33] értelmezik, a szigma elhagyásával, mintha ez lenne: θαυμαστὰ ἔργα. Így Hésiodos is: θαυματὰ ἔργα.[34] **c**: A kifejezést egyesek „paradox dolgok" értelemben vették.[35]

44a: *S néha az emberek beszéde*: Ez világos. Pindaros itt azt mondja, hogy ezek bizony emberek által alkotott történetek, akik mindenféle meséket gondolnak ki azért, hogy hallgatóságukat becsapják, és az igazságon túllépve kiszínezik a történeteket, így rá tudják szedni az embereket. **b**: Egyesek φάτιν alakot írnak.[36] Ebben az esetben ezt jelenti: az emberek lelkét rászedik a hamis beszédek. **c**: Az a variáns is létezik, hogy φασί. A főnévragozásban létezik a τὰς φάτις (acc. pl.) alak is, ahogy a φασίν alakot használják a λέγουσιν (mondják) helyett is.[37] **d**: Másképp. A mítoszok ereje nagyobb az igazságnál és a mesterséges tarka hazugságok révén teljes mértékben rászedik az embert. Valóban sok dolgot igaznak tartanak szóbeszéd alapján, ha hazugság keveredett hozzá.

48b: *A tetszetősség, mely minden (szépért) felelős*: A költői írásban és mítoszban található változatos, meggyőző képek bája, aminek olyan a hatása, hogy az embereknek minden dolog gyönyörűséges lesz, mivel hírnévvel és bájjal öltözteti fel azokat,

[33] Pontosabban *adjectivum verbale*-nak, ami képzésében a latin *participium perfectum*ra emlékeztet. Jelentése sokszor potencialitást hordoz („amit csodálni lehet").

[34] *Scut.* 165.

[35] A görög irodalom egyik érdekes ága a ritka, furcsa és a józan vélekedést (δόξα) meghaladó adatok gyűjtése (ún. paradoxográfia). Legismertebb alakja a Kr. e. 3. századi karystosi Antigonos, aki Ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγή (Képtelen történetek gyűjteménye) című művében Aristotelés és Kallimachos egy-egy mára elveszett munkáját kompilálta. Az utóbbi címe Θαυμάσια (Csodák) volt.

[36] A φάτιν *accusativus singularis* a φάτις *nominativus singularis* helyett, ami leginkább a μύθοι (29) proléptikus értelmezőjének *(appositio)* tekinthető, de ez meglehetősen nehézkes. A φάτις átértelmezése *accusativus pluralis*ként (lásd **44c**) morfológiailag és metrikailag problémás.

[37] A φασίν mint ragozott állítmány aligha illeszthető a mondatszerkezetbe.

és gyakran hihetővé teszi a hihetetlent is. **c**: Másképp: Ha a kitalált költeményt sokan igaznak fogadják el, akkor hihető lesz.

50: *Megbecsülést hoz*: Dicsőséget hoz annak az embernek, akit a költemény dicsőít.

51a: *A hihetetlent hihetővé tette*: Világos, hogy Pindaros a sajátos meggyőzőerőre tett utalással, ami a hihetetlent is hihetőnek ábrázolja, önnön tehetségére világít rá.[38] **b**: Sőt, a halandók által terjesztett szóbeszéd az igaz elbeszélésnél is erősebb, a sokféle hazugsággal tarkított mítoszok tehát rászedik az embert.

53a: *Az elkövetkező napok*: Azt mondja Pindaros, hogy a tovahaladó idő az igazságot is feltárja. **b**: Megbízható próba. Démosthenés: „Idővel lelepleződnek és darabjaikra hullanak…"[39]

55a: Helyes és illő, hogy az ember szép dolgokat mondjon az istenekről, így kevesebb vád éri. Pindaros így mutatja meg, hogy milyen az istenfélő jellem. **b**: Mintha semmit sem szabadna az istenekről szóló beszédbe foglalnunk. **c**: Egyesek szerint az, hogy „kevesebb", azt jelenti „egyáltalán nem". Ahogy Homéros is mondja: *Önmagához kevéssé hasonló gyermeket nemzett Tydeus*,[40] ahelyett, hogy „egyáltalán nem hasonlót". Ennek a kifejezésnek az értelme, hogy a legkisebb vád sem éri azt, aki jót szól az istenekről. **d**: Másképp: Az a helyes, ha az ember jámbor dolgokat mond az istenekről, és nem káromolja őket olyan dolgokat állítva róluk, hogy embert esznek vagy falánkak.

58a: *Tantalos fia, a régiektől különbözően*: „Elődeim véleményével szemben, Pelops, én dicsérlek téged." **b**: Vagy: „Más dolgokat, sőt az ellentétét mondom annak, amit a korábbi

[38] Ez a megjegyzés igen érzékeny szövegértésről és alapos Pindaros-ismeretről tanúskodik. A költő máshol is kifejezi, hogy a költészet varázslatos ereje torzításokra is képes, és csupán a dalnok szavahihetősége kezeskedik arról, hogy az igaz vagy a hamis ügy mellett áll (vö. *N.* 7. 20–23, *I.* 3/4. 53–60: Homéros ambivalens ábrázolása Odysseus kedvező és Aias kedvezőtlen megítélése kapcsán).

[39] 2. 10.

[40] *Il.* 5. 800.

költők, és dicsérlek téged. Egyesek ugyanis azt állították, hogy meghaltál, én azt, hogy elragadtak." Vannak, akik σοῦ helyett σέ-t írnak. Ebben az esetben ez lesz az értelme: „Én a korábbi véleményekkel ellentétes dolgokat állítok rólad." **d**: Másként: Palinódiát írok, és az ellenkező dolgot állítom, mint azok, akik szerint húsodat szétosztották.[41]

62a: *A szeretett Sipylost*: Egyesek szerint egy város neve, mások szerint egy Lydiában lévő hegyé, ahonnan Pelops származik. **b**: A szavak rendje szerint az egész rész elliptikus, és hozzá kell tennünk azt a szót, hogy ᾄδεται (megénekeltetik) vagy hogy λέγω (mondom).[42]

68: *Zeus házába*: *Hyperbaton*nak vedd, ugyanis Ganymédés idősebb Pelopsnál. A *hyperbaton* pedig a következő: egy másik alkalommal Zeus lakhelyére viszi, ahol Ganymédés is volt. Ki kell egészítenünk azzal a szóval, hogy *korábban*.[43]

69: A *másik* a *későbbi* helyett áll. Azt kellett volna mondania, hogy *előbb*. Ugyanis Ganymédés idősebb Pelopsnál, ahogyan azt az utódok alapján meg lehet állapítani. Valójában Hektór és Agamemnón, Atreus és Priamos, Pelops és Laomedón (kortársak). Vagy másként: Laomedón, akinek a fia Priamos, akié Hektór. Pelops fia Atreus, az övé Agamemnón, aki Hektórnak a kortársa. Tehát Ganymédést Pelopsnál korábban ragadták el, azaz *hyperbaton*nak kell érteni, így Pelopsról van szó. A *hyperbaton*

[41] A palinódia kifejezés „visszaéneklés"-t jelent, melynek egyik korai példájaként Stésichoros azon művét tartották számon, melyben a himerai kardalköltő visszavonta Helené történetének azt a változatát, amely a spártai királylányra rossz fényt vetett (a terminus és az idézet forrása Plat. *Phdr*. 243A–B).

[42] A feltételezés nem indokolt, mert az infinitivusok minden további nélkül függhetnek φθέγξομαι vezérigétől.

[43] A scholiasta téved, Ganymédés Pindaros felfogása szerint fiatalabb volt Pelopsnál, mert Laomedón trójai király Pelops kortársa volt, Ganymédés pedig a költő szerint Laomedón fia, nem pedig Ilosé, Laomedón apjáé, ahogy a hagyományos homérosi kronológia (*Il*. 20. 230 sk.: Trós fiai Ilos, Assarakos és Ganymédés) tartotta, melyet a scholiasta a következőkben vázol. A „másik alkalom" tehát természetes módon egy későbbi, nem korábbi időpontra vonatkozik.

a következő: „máskor vinni Zeus lakhelyére, ahol Ganymédés is volt." Tehát ki kell egészíteni így: amikor az atyja meghívta lakomára a kedves Sipylosba, a ragyogó szigonyú isten máskor elvitte oda, ahová Ganymédés is ment.[44]

71: *Zeushoz ugyanezen ügyben*: Ugyanazon kívánság és vágy miatt.

72a: *Amikor eltűntél*: Mivel eltűntél, akik pedig téged kerestek, üres kézzel, dolguk végezetlenül tértek vissza, és nem hoztak vissza anyádhoz, Euryasszához, a szomszédok hazugságokat beszéltek, és elterjesztették azt a szóbeszédet, hogy apád feldarabolt egy ünnepi lakomán, majd felszolgált az isteneknek.

75a: *Valaki azt mondta titokban*: Pindaros azt mondja, hogy ezt a mesét – amely szerint Pelopsot feldarabolták a lakomához – az egyik szomszéd találta ki irigységből. **b**: κρυφᾷ: dór nyelvjárásban κρύφα helyett.[45]

77a: *A tűzön forró vízben*: Ez a kifejezés azt jelenti, hogy amikor a forró víz zubogni kezdett, Pelopsot feldarabolták, majd kivették, végül felszolgálták az asztalokon, és kiosztva megették. **b**: A víz forrását jelenti, mivel a tűz ereje ugyanolyan, mint a vasé.[46]

79: *Késsel feldarabolva*: Tantalos szolgái kardjukkal feldarabolták, és tagjait odaadták az isteneknek külön-külön osztályrészül, a maradványokat pedig felszolgálták az asztalon, és megették.

80a: δεύτατα: A test másodlagos részei, azaz a törzs után felszolgálták a másodlagos részeket, vagyis a kezét, lábát és a fejét. **b**: Másképp: δεύτατα, azaz a végtagokat, vagyis a vérrel átitatott tagokat.

[44] A δευτέρῳ χρόνῳ (máskor) eszerint a μεταβᾶσαι („el/átvitte", ti. Pelopsot) infinitivusra vonatkozik, nem az ἦλθε („jött", ti. Ganymédés) igére.

[45] A különbség mindössze a hangsúlyozásban mutatkozik meg.

[46] A magyarázat az ἀκμά szóra vonatkozik, ami szűk értelemben valaminek az élét jelenti, itt a víz forráspontját jelöli.

84a: ἀφίσταμαι: „Igen távol áll tőlem, hogy ilyeneket mondjak az istenekről!" **b**: *Hatalmas kár éri a gyalázkodókat*: A rágalmazóknak baj és büntetés jut osztályrészül. **c**: A κακᾱγόρος (rágalmazókat) dór olvasat. Mert az ypsilon elvetésével náluk accusativusban mindig csak az „o" hangot ejtik.[47] **d**: Az istenteleneket és istenkáromlókat rágalmazóknak mondja. **e**: A mondat értelme a következő: a rágalmazókat gyakran éri baj, ezért van az, hogy a gyalázkodó emberek gyakran kerülnek bajba.

85. *Ha valakit*: Ha egyáltalán becsültek is valakit az istenek, akkor leginkább Tantalos volt az.

87a: *Megemészteni*: Megmaradni a sikerben és megszabott határain belül élvezni azt. **b**: Ám nem tudott kitartani a boldogságban.

89a: *Nagyravágyásában hatalmas elvakultság lett úrrá raja*: Telhetetlensége miatt nagy a büntetése: egy sziklával küszködik. **b**: Másként: κόρῳ, azaz elbizakodottsága és hencegése miatt. Ezzel a szóképpel Pindaros nagyon jól fejezte ki magát, mert az elbizakodottságot az emésztéshez kötötte. **c**: Azt mondja, hogy telhetetlenségével vonta magára szerencsétlenségét, mert nem tudta megtartani jó sorsát. **d**: A telhetetlenség elbizakodottságot szül.[48]

91a: Tantalos büntetését illetően különböznek a vélemények: egyesek szerint a Lydiában lévő Sipylos hegy alatt fekszik. Ezt

[47] A dór alak κακαγόρως lenne, de ez olyan nyelvjárási alak, ami az irodalmi dórba nem vonult be, így tehát a scholionok egy nem adatolt alakot vizionálnak. A κακᾱγόρος variáns inkább az ún. *metagrammatismos* néven ismert írásreform (Kr. e. 403/402-ben Eukleidés archóni évében) előtti archaikus alakra vezethető vissza. A reform szabályozta a hosszú magánhangzók és a diphthongusok írásmódját, ám az átállás nyilván nem volt sem azonnali, sem zökkenőmentes, ami megmagyarázza az ilyen és ehhez hasonló atavizmusok jelenlétét: κακᾱγόρος alakot ennek megfelelően lehetett κακᾱγόρους és κακαγόρως formában is értelmezni. Hasonló példa a pindarosi kézirathagyományban az ἐσλός (~ ἐσλούς) esete (*N.* 1. 24).

[48] Eredetét tekintve görög szólásmondás (*paroem.* I 308, II 218). Leghíresebb irodalmi előfordulása Solón egyik költeménye (*fr.* 6. 3 W^2).

azzal magyarázzák, hogy miután a milétosi Pandareós ellopta a krétai kutyát, akinek Zeus által elrendelt feladata az volt, hogy őrizze a szentélyt, azt Tantalosra bízta. Zeus elküldte Hermést, hogy nézzen utána a letéteménynek, de Tantalos inkább hazudott, és a hamis esküt választotta, mondván, hogy nincs nála a kutya. Zeus ezért helyezte fölé a Sipylos hegyet. Eszerint ez a hegy a szikla. Mások, így például Euripidés szerint: *Mégsem fékezte nyelvét, csúnya őrület!*[49] Homéros szerint más volt a büntetése: *Áll egy tó közepén: állát csapdosta a hullám, / úgy állt, szomjúhozott, a vizet sose tudta elérni.*[50] Alkaios és Alkman azt állítják, hogy egy szikla függött Tantalos feje fölött, hacsak e sorokat Aristarchosszal együtt nem tekintjük interpolációnak: *Nagy szikla van a feje fölött, Ó, Aisimidas.*[51] Alkman pedig: *Ahogyan egy férfi, aki jóllehet mindene megvolt, mégis bűnt követett el, egy szikla alatt ül székén, és bár úgy hiszi, valójában nem lát semmit.*[52] Archilochos pedig a következő módon idézi a történetet: *Csak Tantalos sziklája ne függjön a sziget fölött!*[53] Néhányan a sziklát a napra vonatkoztatják: eszerint Tantalos a természet titkait kutatva a napot kődarabnak[54] nevezte, és ezért kellett bűnhődnie.[55] Így történt, hogy a nap függött a feje fölött, s emiatt folyamatos félelemben behúzott nyakkal

[49] *Or.* 10.

[50] *Od.* 11. 582–583.

[51] Alkai. *fr.* 365 V.

[52] Alkm. *fr.* 79. 1 sk. PMGF.

[53] Archil. *fr.* 91. 14 sk. W^2. Tantalos sziklája hasonló módon vonatkozik metaforikusan valamilyen történelmi helyzetre Pindarosnál is (*I.* 8. 9 sk.: ἐπειδὴ τὸν ὑπὲρ κεφαλᾶς / γε† Ταντάλου λίθον παρά τις ἔτρεψεν ἄμμι θεός, [itt a kő a plataiai-i győzelem által elhárított perzsa vészre utal]). Érdekes, hogy a scholiasta ezt a helyet nem idézi, pedig az archilochosi megfogalmazásnak mindenképpen eszébe kellett volna juttatnia.

[54] Itt ugyanaz a μύδρος szó szerepel, amely az Anaxagorasnak tulajdonított megfogalmazásban is (T1. 23 D–K: μύδρος διάπυρος).

[55] Ez a merész allegorikus értelmezés azzal magyarázható, hogy a prológus kapcsán már előfordult az elemek hierarchiája a csúcson a nappal, és az egész ott is filozofikus-természettudományos színezetet kapott.

élt. A napról a fizikusok[56] azt tartják, hogy kődarab. Euripidés maga is, aki Anaxagoras tanítványa volt, ugyanezt állította a következő formában: *Az istenek kegyeltje – nem vádolom a sorsot –, aki amint mondják, maga Zeus szülötte volt, a feje fölött függő kőtől rettegve kering az égben s így bűnhődik*,[57] s a darab egy másik helyén a napot földrögnek (βῶλος) nevezi ekként: *Bárcsak felkereshetném a föld felett lebegésben kifeszített követ, mely aranyköteleken forog, az Olympostól függő földrögöt, hogy panaszos hangomat hallassam az öreg Tantalos atya emlékére*.[58] **b**: *Melyet neki az istenatya*: Azt a büntetést függesztette feje fölé [Zeus] – mondja. A sziklát büntetésnek nevezi, ami csapás volt számára. Kétszer alkalmazza a névmást; ugyanis a οἱ megfelel az αὐτῷ-nak. Másként: Ezen elvakultság miatt Zeus egy sziklát függesztett a feje fölé. Így az volt a büntetése, hogy mindig attól félt, hogy a szikla ráesik. Ahogy a függő sziklát el akarja lökni fejétől, de nem tudja, messze bolyong a boldogságtól. Ehelyett: „nem ismeri a boldogságot". **d**: Másképp: Egy szikla függ fölötte. Mivel folyvást erre gondol, és a gondolatai csak akörül forognak, hogy a szikla leesik, és megöli, Tantalos elszalaszt minden gyönyört, mert mindig arra vár, hogy a szikla szétzúzza a fejét.

95a: *Nyomorúságos élete van*: Élete örök nyomorúság, amit nem lehet kicselezni. **b**: Amivel kapcsolatban senki sem tud segítő kezet nyújtani.[59]

96: *Szüntelenül fáradságosat*: Gyötrődésre és bánatra kényszerült.

97a: *Három s a negyedik*: Mert Hadésban három másikkal együtt – Sisyphos, Tityos, Ixión – negyedikként gyötrődik. **b**: Vagy az a jelentése, hogy három büntetés – éhség, szomjúság

[56] A görög φυσικός terminusnak természetesen sokkal tágabb fogalmi köre van, mint a magyar fordításnak: bárkire vonatkozhat, aki valamilyen módon és módszertannal a természet (φύσις) rejtelmeit kutatja.

[57] *Or.* 4–7.

[58] *Or.* 982–985.

[59] A görög παλάμη szó eredetileg kezet (vö. lat. *palma*) jelent, átvitt értelemben pedig ügyességet, fortélyt.

és a folytonos állás – mellett ez volt a negyedik gyötrelem, amit a szikla okozott.[60] **c**: Vagy: Három másik büntetés mellett, amelyek egyenként a következőkre: a testre, a lélekre és a külsődleges javakra vonatkoznak. **d**: Vagy: Három emberrel bűnhődik együtt, akiknek adott a nektárból, és akiknek feltárta az istenek titkait. Euripidés ezt mondja: *Mégsem fékezte nyelvét, csúnya őrület!*[61] **e**: Vagy: Lévén háromféle kínhalál, ti. kötél, bürök és mélybe taszítás, miután az elítélt meghalt, és halálában végigment e három kínszenvedésen, még Hadésban is elítélték. **f**: Vagy pedig: mivel – ahogyan egyesek mondják – általában háromféle módon hajtják végre a halálbüntetést: kard, kötél, mélybe taszítás révén. Sophoklés: *Feltöröm a pecsétet, akkor is, ha fejemre vonom a három büntetés egyikét.*[62] Tehát azon három halálnemen túl, amellyel ki szokták végezni az embereket, Tantalos ebben a negyedik fajta kínszenvedésben részesült, ti. hogy egy szikla függött a feje fölött. **g**: Vagy: Mivel a költők szerint az emberi természetnek három része van, azt mondják, hogy az a boldog ember, akiben az egy jó részt követi a két rossz, és az a gonosz, akiben mind a három rész rossz. Ezért van az, hogy egyeseket háromszorosan boldogtalannak vagy háromszorosan szerencsétlennek mondanak. Ebből következően a szövegnek ez az értelme: azután a három szerencsétlenség után, amin emberi élete során végigment – mivel emberektől származott –, Tantalos egy negyediket is elszenvedett. Hogy ez a vélemény igaz, arra maga Pindaros a tanú, mivel más helyen ezt írja: *A régebbi költőktől tudom, hogy egy jó mellé mindig két balszerencsét adnak a halhatatlanok.*[63]

[60] Az előző felfogás gyengéje, hogy a homérosi alvilágleírásban nincs szó Ixiónról, a másodiké, hogy a szenvedés módozatainak számolása mesterkélt.

[61] *Or.* 10 (lásd 114. jegyzet).

[62] *Fr.* 908 TGrF.

[63] *P.* 3. 81 sk. A gnóma egy homérosi helyre (*Il.* 24. 527–533) megy vissza (ez indokolja a „régebbi" kifejezést is), melyet valószínűleg úgy is értelmeztek (helytelenül!), hogy Zeusnak két korsója volt a rossz dolgok tárolására, egy a jónak (az elliptikus megfogalmazás helyes feloldása:

105b: Valójában Poseidón ragadta el, de mivel Tantalos ellopta ezeket, ezért az istenek a fiát ismét a halandók közé küldték haza. A μετά (közé) az εἰς (-ba, -be) helyett áll. **c**: Ezért Tantalos istentelensége az oka annak, hogy az istenek kivetették Pelopsot az égből az emberek közé. **d**: Nagyszerűen alakítja át a történetet: azt mondja, hogy az istenek Tantalos istentelensége miatt küldték vissza Pelopsot az emberek közé az égből, mert úgy gondolták, hogy ez elégséges büntetés Pelopsnak. Mivel a történet mondanivalója erre utal, megfelelő jelzőt (ταχύποτμον: rövid életű) használ az emberekre, mert a szerencsétlenség legnagyobb fokát fejezi ki.

106: Vissza a kezdethez, az emberek nyomorúságos életébe.

109a: *Amikor virágfakasztó életkorában*: A legszebb életkor virágjáról beszél. **b**: A kifejezés értelme: „elérkezvén ifjúsága virágához, amikor szakáll kezdte koszorúzni állát", azaz amikor elkezdett nőni a szakálla.

110a: *Fekete*: Pelyhedző szakálla miatt az álla sötét lett.

111a: *Kész házasságot forgatott fejében*: Kész, ugyanis ez volt kitűzve minden versenyzőnek, lévén a győztes díja. **b**: Vagy amit ő készített elő magának. **c**: Vagy a Moirák készítették elő neki. **d**: Vagy jutalmul volt kitűzve azoknak, akik vállalták a veszélyt. **e**: Mivel feleségül akarta venni Hippodameiát, Oinomaos lányát. **f**: Másként: Jutalmul volt kitűzve mindazoknak, akik félelem nélkül vállalták a veszélyt.

112: *A pisai apától*: Mivel Oinomaos volt Pisa királya.

113: εὔδοξον: Vagy ἔνδοξον, azaz híres vagy okos, abból, hogy „helyesen gondolkodik" (εὖ δοξάζειν).

115: *Sötétben*: éjszaka.

két korsó, egy a jónak, egy a rossznak). Lásd NELSON (2023) 316 sk. A pindarosi hely ugyanakkor igen becses bizonyítéka, hogy Homéros szövegét legkésőbb Pindaros korában (de valószínűleg már korábban) filológiai szemüvegen keresztül olvasták. A scholiasták megoldása a hármas szám idiomatikus használatával a helyes értelmezés irányába mutat, miszerint a „három, s még egy negyedik" egyfajta *non plus ultra* kifejezése (vö. lat. *terque quaterque*). Lásd SCHROEDER (1922); GÖBEL (1933); CURTIUS (1993[11]) 516–520.

116a: ἄπυεν: „fennhangon szólt", „megszólította". Ez azt jelenti, hogy Pelops imádkozott Poseidónhoz. **b**: Poseidónt „hangosan zúgónak" (βαρύκτυπον) nevezi a tenger morajlása miatt.

117a: *Ő [meg] lába előtt bukkant fel*: Azt mutatja meg ezzel a kifejezéssel, hogy az isten kész meghallgatni Pelopsot. **b**: Mondhatjuk, hogy úgy szólítja meg Poseidónt mint szerelmesét, vagy mint a lóverseny patrónusát, akinek megvan a hatalma arra, hogy tudásával segítse a versenyen.

118: A σχεδόν (közel/rögtön) szót nem a helyre, hanem az időre vonatkozóan használja: az isten rögtön megjelent, amint Pelops szólította.[64]

119b: A kyprosi istennő kedves ajándékai: „Ha Aphrodité kedves ajándékai örömet szülnek". E helyett: „Ha a szerető a szerelme kedvében tud járni." Vagy a házasságot nevezi Aphrodité ajándékának. **c**: Vagy: Aphrodité a házasság helyett áll, és a kifejezése értelme a következő: „Ha kedves neked, hogy megházasodjam, segíts nekem!" **d**: Másként: Ha kedves számodra, hogy elvegyem Hippodameiát, és nem akarsz ellenszegülni Hippodameia iránt érzett szerelmemnek. Ezt nevezi Aphrodité kedves ajándékának. **e**: A kifejezése értelme a következő: „Ha örömet okoznak neked Aphrodité kedves ajándékai, béklyózd meg Oinomaos dárdáját!"

122b: *Béklyózd meg dárdáját*: Fogd vissza! Állítsd meg Oinomaos dárdáját! Mert a dárdát fogva üldözte az előtte haladó kérőket, majd elgáncsolva megölte őket. Ahogyan Apollónios Rhodios tanúsítja: *Két egymással harcoló kocsi is látható volt, / az elülsőt Pelops vezette lengetve / a gyeplőt, mellette Hippodameia állt. / Mögötte Myrtilos hajtotta a lovakat / s vele együtt Oinomaos kezében az előre szegezett dárdával. / Amikor viszont a tengely a kerékagynál eltört félrehajolva, ő kiesett, éppen készülvén hátba*

[64] A mondat problémás, szövegromlás sem kizárt. A fordítás a legvalószínűbb értelmezés alapján készült.

döfni Pelopsot.[65] **c**: *Béklyózd meg dárdáját*: Ammónios az ἔγχος (dárda) szót a kocsira értette.[66]

126a: *Élisbe*: Olympiába, mivel az Élis területén van. **b**: *Juttass erőhöz*: „Segíts a győzelemben, hogy felülmúljam őt!"

127a: *Mert tizenhárom férfit ölt meg*: Az egyik thrénosban (*fr.* 135) az Oinomaos által megölt kérők számát ugyanígy adja meg: *Tizenhárom embert ölt meg, tizennegyediknek őt ölték meg*. **b**: A megölt férfiak a következők: Mermnés, Hippothoos, az opusi Pelops, Akarnan, Eurymachos, Eurylochos, Automedón, Lasios, Chalkón, Trikorónos, Alkathus, Porthaón fia, Aristomachos, Krokalos. Hésiodos (*fr.* 165) ugyanennyi megölt kérőről beszél, és Epimenidés is erről tanúskodik. **c**: Mások szerint így hívták a tizenöt kérőt: Mermnés, Hippostratos, Aiolopeus, Peiras, Akarnan, Hippomedón, Alkathus, Euryalos, Eurymachos, Krokalos, Akrokomos, Skopelos, Lykurios, Lasios, Chalkón. **d**: Mások szerint: Mermnón, Hippothous, az opusi Pelops, Eurymachos, Eurylochos, Hippomedón, Lasios, Chalkón, Aiolios, Trikorónos, Akarnan, Alkathus, Aristomachos. **e**: Némelyek azt állítják, hogy hatan voltak: Trikorónos, Aristomachos, Kyrianón, Aiolos, Pelagón, Kronios.

129a: *A nagy veszély*: Nyilvánvalóan az életet fenyegető veszélyről van szó. **b**: Azt mondja, hogy a gyáva sosem vállalja az életére leselkedő veszélyt, ellenben a bátor igen. Hasonló kijelentés olvasható Homérosnál: *Neked akkor sem kell félni, hogy meghalsz, / mert a szíved nem mer az ellenséggel kiállni és harcolni*.[67] **c**: Másképp: „A veszélyes dolgoknak nem kell a gyáva és szánalmas ember." **d**: Vagy így: „A veszély bátor férfit kíván."

131a: *Akiknek kötelező sorsuk a halál*: Mi haszna van az embernek – akinek úgy is meg kell halnia – abból, ha úgy

[65] Ap. Rhod. *Arg.* 1. 752–758 (a részlet Iasón köpenyének híres leírásához tartozik).

[66] Ez csak úgy képzelhető el, ha a grammatikus ἔγχος helyett ἔντος-t olvasott, ami „eszközt" jelent, ám metonimikusan akár lovas kocsit is (vö. *O.* 13. 20).

[67] *Il.* 12. 246 sk.

sorvad el, és fecsérli el életét, hogy ismeretlenségben és szégyenben tölti dicstelen öregkorát, és nem részesül semmi szép dologban? **b**: Másképp: Miért sorvadna el dicstelen öregkorban az, akinek szükségképpen meg kell halnia? **c**: Másképp: Ha az embernek úgy is meg kell halnia, jobb, ha úgy hal meg, hogy dicsőségben élt, semmint dicstelenül. **d**: „Sorvaszt" (ἔψοι) a „sorvad" (ἔψοιτο)[68] helyett: Valójában nem mi sorvasztjuk el az öregkort, hanem az sorvaszt el minket. **e**: *Névtelen*: Aki tétlenül és dicstelenül él. **f**: Másképp: Mivel úgyis halálra vagyunk rendelve, miért ne halnánk meg dicsőséggel, miközben valami nemes dolgot cselekszünk meg bátran?

134a: *Nekem ez a kihívás*: „Az én dolgom az, hogy vállaljam a házassággal járó veszélyt, a tied viszont az, hogy beteljesítsd tervemet!" **b**: Másként: „Akár segítesz nekem, Poszeidón, akár nem, én vállalom ezt a versenyt a házasságért."

135: *Te meg kedvező cselekvést*: „Add meg nekem a győzelmet és a sikert!"

137b: Szavai nem maradtak következmények nélkül: A dativus (ἔπεσι) a genitivus (ἐπῶν) helyett áll.[69] **c**: Nem volt hatástalan, amit mondott. Ugyanis Poseidón megadta, amit kért, mert győzött, és elnyerte feleségül Hippodameiát.

139a: Az isten ékesítve őt: Azt mondja, hogy Poseidón díszíteni és gyarapítani akarta, ezért arany fogatot és gyors lovakat adott neki. **b**: Felékesítve, mintha – mivel isten – már biztos lenne Pelops győzelmében.

[68] A két szó közötti különbség az igenemben mutatkozik meg (aktív vs. visszaható-intranzitív [medium]). Maga az ige metaforikusan értendő, eredeti jelentése „főzni", ami tulajdonképpen a főzőedény elzárt világában való kezelést jelenti. Így tesz szert a szó a fordításban szereplő átvitt jelentésre.

[69] A ἅπτομαι (érinteni) ige vonzata valóban inkább genitivus, ami a *genitivus objectivus* és *partitivus* egyik kevert változata.

142b: ἕλε: Megölte (ti. Oinomaost). Vagy feleségül vette Hippodameiát, minthogy az ἔχω (birtokolok) ige azt is jelenti, hogy lakom vagy együtt lakom valakivel.[70]

143: A ἕλεν szó ἀπὸ κοινοῦ (közös mondatrész).[71]

144b: λαγέτας: Vezérek, akik népüket vezetik.[72] **c**: Ezek Atreus, Thyestés, Pittheus, Alkathus, Pleisthenés, Chrysippos. **d**: Másként: Atreus, Thyestés, Alkathus, Hippalkmos, Pittheus, Dias. Vagy Axioché nimfa fia, Chrysippos, vagy egy másik nimfa fia, Pleisthenés.

145: *Elszántak az erényben*: Akik törekednek az erényre és ragaszkodnak hozzá.

146a: A αἱμακουρία szó a boiót nyelvjárásból való. Ugyanis a boiótok véráldozatnak nevezik a halottaknak bemutatott áldozatot. **b**: A kifejezés értelme: Az Alpheios folyó habjainál még ma is halotti áldozatokkal és ünnepekkel tisztelik az elhunyt Pelopsot, akinek sokak által látogatott sírja mellett áll híres emlékműve is. **c**: Körülírásként *(periphrasis)* mondja ahelyett, hogy „meghalt". **d**: Másként: αἱμακουρίαις: véres áldozattal. Pelops tiszteletére, mint más hősök tiszteletére is, minden évben megtartották. A szó etimológiája onnan ered, hogy a lelkek jóllaknak a vérrel.[73]

149a: *Középpontban álló síremléket*: Egyesek azt mondják, nem emlékmű, hanem Pelops-szentély, és hogy az élisziek neki mutatnak be áldozatot Zeus előtt. Ezt elsőként Héraklés vezette be tiszteletére. **b**: Az ἀμφίπολον jelző némelyek szerint azt jelenti, hogy „az, amit körbejárnak", mivel a város közepén

[70] A gondolat az lehet, hogy ahogy a birtoklás jelenthet együttlakást, úgy a megszerzés feleségül vételt.

[71] Ugyanis két különböző tárgyhoz is kapcsolódik. Ugyanakkor *zeugma* is, ami azt jelenti, hogy a két mondatrészhez különböző jelentésben kapcsolódik (megölni vs. megszerezni), tehát két jelentés van mintegy azonos igába (ζεῦγμα) fogva.

[72] A szó etimologikusan is népvezért (λαός+ἄγειν) jelent.

[73] A scholiasta a szót ezek szerint a αἷμα (vér) és a κόρος (teltség) elemekből vezeti le, ami tartalmilag és morfológiailag is lehetséges, sőt tetszetős, tehát a magyarázat több mint népetimológia.

van.[74] Az volt ugyanis a szokás, hogy az alapítót a város közepén temették el.[75] **c**: Mások úgy értik, hogy a versenyzők látogatják sűrűn, mivel a sírja a stadionban van. **d**: Amit körbejárnak: mivel az épület rendkívüli nagysága miatt a látogatók körbejárják, mikor megnézik. **e**: Vannak, akik azt mondják, hogy azért, mert a futók Pelops sírjánál fordultak meg.

150a: *A sokvendégű oltárnál*: Egyesek úgy gondolták, hogy az Olympiába érkező versenyzők és nézők tömege miatt beszél a Pelops sírja mellett álló oltár körül ünneplő sokaságról. Azt is mondják, hogy a Pelops sírja mellett lévő oltár magáé a hősé, és áldozatokat mutatnak be ott a tiszteletére. **b**: Mások azt állítják, hogy miután apjától jóstehetséget kapott, Iamos, Apollón fia válaszolt az áldozattal kapcsolatban a kérdezőknek. És azért beszél az oltár körül ünneplő sokaságról, mivel a jóslatok miatt sok idegen jött ide. **c**: Mivel az olympiai versenyre sok idegen sereglik össze. Az oltár Pisában van, és minden idegen ennél mutat be áldozatot.

151a: *A hírneve messziről látszik*: A kifejezés értelme: az olympiai versenyek régtől fogva messze híresek, mégpedig azóta, hogy Pelops megalapította azokat. Ezt úgy kell érteni, hogy a versenyek általa nyerték el végső formájukat. **b**: A τηλόθεν (messziről) kifejezést időbeni értelemben kell venni. **c**: A δέδορκεν a szenvedő δέρκεται alak helyett áll,[76] tehát a jelentése „látszik". d: Ez azt jelenti, hogy az olympiai

[74] A szó alapját képező πόλος valóban középpontot jelent, ami körül forog/mozog valami. Innen az ég pólusa, azaz középpontja. Ám jelenthet aktív szemlélettel valaki, aki forgolódik. Így az ἀμφίπολος jelenti a szolgálót is, aki ura körül forgolódik (ennek pontos megfelelője a latin *anculus/ancilla*, minthogy a πόλ- tő a latinban *col-* formában van jelen; innen az *incola* is mint „lakos").

[75] Ez az adat származhat esetleg az ötödik pythói ódából, ahol a Battiadákról, Kyréné alapítóiról olvassuk, hogy szintén a város központjában vannak eltemetve (*P.* 5. 93–98).

[76] A δέδορκεν ige erős perfectum intranzitív jelentésben. A scholiasta azt a lehetőséget nem veszi figyelembe, hogy a görögben a látás kifejezésére szolgáló igék sokszor fényjelenséget érzékeltetnek, mert a görögök a látást fénykibocsátásként értelmezték. A „látszik" mellett tehát lehetséges

versenyeket mindenhol szem előtt tartják és figyelemmel kísérik. Pindaros a rá jellemző módon használja a δέδορκεν szót a szenvedő δέρκεται alak helyett. **e**: Mivel a hírnév messziről látható és mindenki figyelemmel kíséri.

154a: *Ahol a lábak gyorsasága*: Elsőként ugyanis a futóversenyt találták ki: az olympiai versenyeken először futóversenyt rendeztek. **b**: *A lábak gyorsasága méretettetik meg és a testi erő csúcsa*: A megmérettetik (ἐρίζεται) szó ἀπὸ κοινοῦ.[77] **c**: A kifejezés értelme a következő: azoknak az ereje verseng és vetélkedik egymással, akik életük teljében vannak. Az ilyenek ereje nemes módon száll szembe a fáradalmakkal. **d**: Szokásos mondatfűzés szerint: virágzó erők.[78] **e**: A következő az értelme: A verseny része a futóverseny, a birkózás, a pankráció és az ökölvívás. Ezt jelenti a „testi erő fáradságot nem ismerő csúcsa" kifejezés.

157a: *A győztes*: ti. az olympiai versenyen. **b**: A győztes további élete nyugodt és kellemes. Ahogyan a többi verseny legfőbb célja az olympiai verseny, úgy a győztes is a legfőbb dicsőséget nyeri el. **c**: Másként: A győztes hátralévő életét mézzel folyó földön éli le. **d**: *Mézédes békét*: édes pihenést. **e**: A kifejezés kétértelmű. Vagy az olympiai verseny győztese az ezt követő időben a versenyek tekintetében lesz nyugodt. Mintha azt mondaná, hogy az olympiai győzelem miatt örömben lesz része, miközben más okból gyakran szomorkodott. Vagy az olympiai győztes a többi versenyt illetően nyugodt lesz, mert nem vágyik több dicsőségre, és nem akar másik versenyen győzedelmeskedni.

159a: *A mindenkori aktuális öröm*: Az emberek nem szoktak a korábbi jó dolgokra emlékezni, hanem csak azt a jót és rosszat nézik, ami nap-nap után éri őket. Tehát Pindaros azt mondja,

felfogás a „sugárzik" (vö. *N.* 3. 84, ahol az azonos igealak alanya a φάος [fény]).

[77] Úgy értendő, hogy az állítmány két alanyhoz is tartozik: a proléptikus gyorsasághoz (ταχύτας) és az epexégétikus csúcshoz (ἀκμαί).

[78] Vagyis az absztrakt főnévből melléknév lesz. A mellékfogalom ilyen ki-

hogy minden embernek az a legfontosabb, hogy azt ítélje meg, ami nap-nap után történik vele. **b**: Úgy tűnik, hogy annak, akinek sikerül, az a versenyeken elért legnagyobb és legfőbb jó, amelyre azon a versenyen tesz szert, amit éppen az adott napon nyert meg. **c**: Vagy: „ami nap-nap után megtörténik", mivel a jelen javakat a jövendőknél többre szokás tartani. **d**: A legfőbb és emberfeletti jó az, ami az embernek nap mint nap és folytonosan megvan. **e**: Minden ember számára az a legfőbb jó, amit a koszorúzás napján nyer el, ugyanis a koszorúzás napja a legbecsesebb. **f**: Ha valakinek életében korábban már jól ment a sora, elfelejti a korábbi sikereit azon a napon, amikor győz a versenyeken. **g**: Mindenki számára az a legfőbb és legnagyobb jó, ami saját elhatározása szerint valósul meg; így van Hierón esetében is, aki a vágyott győzelmet érte le, és a legfőbb és legnagyobb jó számára az, amit szándéka szerint a verseny napján elért.

164a: *Aiol dallammal*: A jelző annyit tesz, hogy „változatos", hiszen a lírai költészet változatos. Vagy: thébai dallammal, ugyanis az aiolok Thébaiban laktak. **b**: Egyesek azt mondják, hogy felmenői révén Pindaros aiol volt, mások ellenben azt, hogy a költeményeket kísérő zenében az aiol ritmust alkalmazza.

165a: *Bízom, hogy a vendégbarátot*: ti. Hierónt. Aki egyszerre két nemes dolgot egyesít magában, azaz a jót, és annak képességét, hogy véghez vigye azt, amit akar. Egyeseknek ugyanis csak az egyik jutott osztályrészül, nem mindkettő. **b**: Másképp: „Igencsak bízom benne, és mások is táplálják ezt a bizalmat bennem, hogy a ma élő emberek között egyetlen olyan baráthoz sem írtam himnuszt, akiben megvan mindkettő, ti. egyrészt a lélek erényeit ismerő kiválóság, másrészt az övénél nagyobb testi erő. Ugyanis ez a két dolog van meg Hierónban." **c**: Némelyek úgy értik, hogy itt Pindarosról van szó, és ezt, ti.

emelése főfogalommá (rendszerint a melléknévé főnévvé) a *hendiadyoin* néven ismert a stilisztikában.

hogy Pindaros önmagát dicsőíti, meg is erősítik a következő kifejezések. A szöveg értelme pedig ez: „Hiszem, hogy egyetlen más költőben sincs meg ez a tudás és erő, és senki sem tudja úgy dicsőíteni versben barátait, mint én." **d**: Másként: „Meg vagyok győződve, hogy sohasem énekeltem meg olyan embert, akiben megvan mindkettő: a szép dolgok megtapasztalása és az erő." Ez Hierónra vonatkozik. **e**: Másképp: „Bátran állítom", mondja Pindaros, „hogy illő módon éneklem meg azt az embert, aki jól használja hatalmát, szereti az erényt és nemes lelkű".

169a: *Felékesíteni a költemény szárnyaival*: díszíteni a költemények által, mivel az egész strófákra, antistrófákra és epódosokra oszlik. **b**: Másképp: körülírást alkalmaz, melynek értelme: himnuszok által. Megfelelő kifejezés arra, hogy „művészi módon megalkotni", „díszíteni". Ezzel mintegy azt mondja, hogy e művet „szárnyakkal" díszítette.[79]

171a: *Az isten gondviselőként*: Egyesek szerint így kell érteni: „Hierón! Az az isten, aki őrködik boldogságod felett, őrizze meg azt hibátlanul!" Mások szerint ez is Pindarosra vonatkozik: „A gondoskodó istenség, aki őrzi művészetemet", azaz a Múzsáról beszél. **b**: „Egy gondoskodó és felügyelő istenség ügyel törekvéseidre, mivel az a feladata, hogy minden erejével a gondodat viselje." **c**: Másképp: „A rád vigyázó istennek az a feladata, és arra vigyáz törekvéseidben, hogy győztes légy." **d**: Másképpen: „A rád vigyázó istenség viszi ezt végbe"; ugyanis a μήδεται ige ebben az esetben ezt jelenti. **e**: *A törekvéseidnek*: „birtokában lenni a szép dolgok megtapasztalásának, annak a képességnek, hogy elnyerjük és megcselekedjük azokat".

[79] A πτυχή szó a πτύσσω igéből eredetileg „hajtogatást" jelent. Metaforikus asszociációi többrétűek: utalhat a győzelmi koszorú fonott szerkezetére, de a győzelmet megörökítő alkotás, a győzelmi óda művészi szerkezetére is, mely mintegy szárnyakon emeli és terjeszti el széles tér- és időbeli perspektívában a győztes hírét (vö. Theogn. 237–246).

173: Olyan szövegváltozat is van, hogy κῦδος ἔχων, abban az értelemben, hogy „dicsőséget tartogatva".[80]

174a: *Ha nem pártol el hirtelen*: ti. a Múzsa. Pindaros nyilvánvalóan magára vonatkoztatja a kifejezést. Nem lett volna ugyanis helyes, ha arról az emberről mondja ezt („ha nem hagy el a boldogság"), akit dicsőít;[81] ám ha a kifejezést Pindarosra vonatkoztatjuk, akkor vehetjük a kifejezést enyhébb értelemben. Tehát azt mondja a költő, hogy ha nem hagy el engem a Múzsa, akkor – miután megnyerted a négyesfogat-versenyt – újabb, még édesebb és szebben hangzó himnuszt tudok majd írni, amivel dicsőítelek, és így győzelmedben olyan eszközre találok, ami segíteni fogja verseimet. Győzelmed jó alkalom lesz, hogy arra az ösvényre lépjek, amelyen járva dicsőítelek téged. **b**: Némelyek a következőképpen értelmezik: „ha hamarosan nem hagy el az élet", vagyis: „ha nem fogok meghalni, hanem élek, akkor a gyors négyes fogatok versenyével egy időben ott leszek a fényes Kronionnál, azaz Olympiában, és azt remélem, hogy a mostaninál kedvesebb és édesebb dalt fogok énekelni neked, indokot találva győzelmedben arra, hogy himnuszt költsek meglelve szavaim útját." **c**: „Ha te Olympiában megnyered a négyesfogat-versenyt, ennek a győzelemnek a tiszteletére himnuszt írok neked." **d**: Másként: „Ha az isten nem hagy el hamarosan, akkor reményem szerint elmegyek a ragyogó Kronionhoz, és ott vezérlő utat találok szavaimnak, hogy a kocsiversenyen elért még édesebb győzelmedet ünnepeljem versemmel, Hierón." **e**: Másként: „Ha az élet nem hagy el

[80] A κῆδος „gondoskodást", „gondviselést" jelent, ezzel szemben a κῦδος „dicsőséget".

[81] Az állítás nem igaz, hiszen a dicsőítés egyik tartozéka az *apotropé* (elhárítás): a költő azzal hívja fel a figyelmet a címzett jó szerencséjére, hogy kéri az isteneket, őrizzék meg a balszerencsétől. A képzet alapja az istenek féltékenysége (Hdt. 1. 32), melyet igyekezni kell nem provokálni, ez ugyanis a szerencsesorozat megszakadásához vezethet (a leghíresebb illusztrációja ennek a morálnak a samosi tyrannos, Polykratés története, mely szintén Hérodotostól származik [3. 39–43], és Schiller dolgozta fel balladában [*Der Ring des Polykrates*]).

hamarosan, úgy remélem, Hierón, hogy megéneklem kocsiversenyen elért győzelmedet." **f**: A következőképpen is lehet érteni: „Ha nem hagy el téged a segítő daimón, akkor reményeim szerint meglelem a szavaimat vezető utat, hogy olyan dicsérő költeményt írjak neked, mely növeli hírneved."

179a: Κρόνιον: Hegycsúcs Pisában. Olympiában ugyanis a Kronion gerince körül folyik a verseny. **b**: *Nekem a Múzsa*: „Szavaim nyilait a leghatalmasabb Múzsa táplálja erejével, hogy himnuszaimmal a megfelelő módon találjam el a győzteseket." **c**: Másképp: „Bízom múzsai művészetemben: nyilamat a Múzsa neveli, te pedig a gazdagságban vagy nagy."

180a: *Nyilamat védelemre neveli*: A nevel igét az „erejét növeli" kifejezés értelmében használja. **b**: *Mindenki másban nagy*: Ezzel a kifejezéssel Hierónhoz fordul.

181: *A legfelső itt éri el csúcsát*: A legmagasabb fok, azaz a teljesség, amit az ember nem múlhat felül, a királyoknál érik el tetőpontját és hozzájuk illik.

182a: *Ne kutass tovább*: A meglévő boldogságon túl mást már ne keress és ne kutass; ugyanis a legnagyobb boldogságban van részed. **b**: Ne keress mást azon túl, amid van, hiszen király vagy!

184a: *Mindig ilyen magasan járj szerencsédben*: Az értelme a következő: „Adassék meg neked, hogy addig, amíg élünk, rangod szerint és boldogságban élj; nekem viszont az, hogy énekemmel továbbra is dicsőítsem a győzteseket, a hellének közt pedig híres és kiemelkedő legyek bölcsességemben." **b**: „Ne veszítsd el hatalmad, míg élünk, én meg írjak győzelmi dalokat, és megénekeljem a győzteseket."

185: *Magasan*: A „magas" szóval a boldogságot fejezi ki, a „járni" szóval azt, hogy „élni".

186: *Ilyeneket a győzteseknek*: Hozzád hasonlítom majd a győzteseket. Kedvem telik az ilyen győzelmi ódák írásában, és olyan himnuszokat írok majd, mint azok, amelyek rólad szólnak.

187: *Kimagasló*: A görögök között mindenütt híres és kiváló a bölcsességben.

Második óda

Lantot uraló himnuszok, / mely istent, mely hőst, mely embert énekeljük meg? / (5) Bizony Pisa Zeusé. Az olympiai versenyt viszont Héraklés alapította / harci zsákmányból. / Thérónt pedig győztes kocsihajtása okán / (10) kell zengeni, az igazságosat vendégbarátaira függesztett tekintetével, Akragas bástyáját, / hírneves atyák legkiválóbb városegyengető leszármazottját, / (15) akik sokat szenvedve lelkükben / megszerezték a folyam menti szent lakhelyet, s lettek Szicília látó / (20) szeme. A sors rendelte idő haladt előre, s hozott gazdagságot és kegyet / igaz erényeik jutalmául. Ó, Rheia és Kronos gyermeke, Olympos trónján ülő, / (25) a versenyek és Alpheios folyásának ura, verseimtől felderülve / jóindulattal őrizd atyáiktól örökölt földjüket / az elkövetkezendő nemzedéknek is! Tetteink közül, / (30) legyenek azok igaz vagy igaztalan módon elkövetve, meg nem történtté / még mindenek atyja, az Idő sem képes semmit sem tenni, / csupán feledés jöhet valamely szerencsés fordulattal. / (35) Mert a nemes örömöktől elhal a bánat, / a visszatérő is, megzabolázva,

valahányszor az isteni elrendelés felküldi nekik a hatalmas gazdagságot. Így szól a monda / (40) Kadmos szép trónusú lányairól is, akik sokat szenvedtek, ám a súlyos gyász lehull, / ha a jó dolgok kerülnek túlsúlyba. / (45) Az olymposiak körében él a villám / dörgésétől lesújtott, hosszúhajú Semelé, s szereti őt Pallas mindig / (50) s Zeus atya, igen szereti őt babérviselő fia is. / Azt is beszélik, hogy az óceánban, / Néreus tengeri lányai körében múlhatatlan / (55) életre lelt Inó is az idők végezetéig. Bizony, a halandók életében nincs meghatározva / a halál időpontja, / még csak az sem, hogy a napot, a Nap fiát mikor fejezzük be nyugodalmasan / (60) zavartalan szerencsével. Hol ez, hol az a hullám / sodorja az embert egyszer örömteljes, másszor fáradságos események közepette. / (65) Ekként a Sors, mely atyai örökségként / hordozza a Kadmidák szerencsés csillagzatát, az istentől származó bőséggel

együtt / némi fájdalmat is tartogat, melyet a későbbi idő viszont félresöpör. / (70) Mindez azóta, hogy megölte Laiost sorsterhes, tulajdon fia / a keresztúton, s ezzel a régi pythói / jóslatot beteljesítette.

Látván ezt az élesszemű Erinnys / (75) elpusztította párharcban Laios harcias sarjait. / Megmaradt Thersandros az elbukó Polyneikésnek, a fiatalok versenyében / és a háborús csatákban / (80) megbecsült, az Adrastidák házának ifjú megmentője. / Innen származtatja családfáját Ainésidamos fia, / (85) akinek ma részesednie kell az ünnepi menet énekében és a lírák hangjában. / Olympiában szerzett ugyanis magának / kitüntetést, Pythóban és Isthmoson pedig egyenrangú testvérét / (90) koronázták a közös Charisok a tizenkét körös kocsihajtás versenyszámában. A győzelem pedig / (95) a próbatétel vállalóját megszabadítja a gondoktól. / Az erényekkel ékesített gazdagság a legtöbb lehetőséget tartogatja, / (100) amikor a győzelem elnyerésének gondolatát ülteti mélyen az emberbe, / (az ilyen gazdagság) ragyogó csillag, valódi / fény az embernek. Ha pedig valaki ennek birtokában tisztában van a jövővel is, / (105) hogy akik ideát meghaltak, azok bűnös lelke azon mód / elnyeri büntetését, mert Zeus föld feletti világában / elkövetett bűnök fölött az alvilágban mond valaki rémisztő / kérlelhetetlenséggel ítéletet.

Mindig egyenlő éjszakák, / (110) egyenlő nappalok sorában fáradozás nélküli / életet kapnak a jók, nem kell puszta kezükkel a földet háborgatniuk, / (115) sem a tenger vizét / szűkös életvitelük mellett, hanem az istenek / (120) kegyencei körében, akik örömmel tartották meg esküiket, könnyek nélküli / életet élnek, míg amazok irtóztató kínokat állnak ki. / Valahányan pedig képesek voltak háromszor / (125) mindkét oldalon időzve mindennemű igazságtalanságtól megtartóztatni / lelküket, feljutottak Zeus útján Kronos tornyához, ahol a boldogok / szigetét az óceán felől érkező / (130) fuvallatok lengik körül, aranyvirágok nyílnak, / egy részük a szárazföldön a pompázatos fákon, másokat a víz táplál, / (135) ezekből készült

koszorúkkal övezik fel karjaikat és fejüket / Rhadamanthys bölcs tanácsait követve, / akit a nagy atya készséges segítőtársául fogadott, / (140) a mindenkinél magasabb trónust birtokoló Rheia férje. / Péleus és Kadmost tisztelik ezek körében, / s Achilleust is ide hozta, miután Zeus szívét / kéréseivel meggyőzte, anyja,

(145) (Achilleust,) aki Hektórt térdre kényszerítette, Trója / legyőzhetetlen, megingathatatlan oszlopát, Kyknost is halálra sújtotta, / (150) s Éós aithióp fiát. Sok gyors nyílvessző van hónom alatt / tegzem belsejében, / melyek érthető hanggal bírnak az értelmesek számára., viszont ami az egészet illeti, értelmezőkre szorul. Bölcs az, aki természeténél fogva sokat tud, / (155) akik viszont csak a tanulásban buzgók, / összevissza károgással értelmetlenül hangoskodnak / Zeus isteni madarával szemben. / (160) Irányítsd íjadat a célra, én lelkem! Kit találjak el / ismét jóindulatú szándékkal küldve rá hírnévhozó nyilaimat. Most hát / (165) Akragasra szegezve / fogom hallatni esküvel megerősített szavamat igaz hitemre, / hogy száz éven belül nem szült város még embert, aki barátaival szemben / (170) lelkében nagyvonalúbb s tetteiben bőkezűbb lenne / Thérónnál. Ám a dicséret elérte már a megengedett mértéket, (175) melyet nem az igazság diktál, hanem a fékeveszett emberek, / amikor igyekszik fecsegni és elhomályosítani a nemesek szép / tetteit. Mivel a homok nem ismeri a szám fogalmát, / s hogy ama férfi mennyi örömöt okozott másoknak, / (180) ki lenne képes megmondani?

A Második olympiai ódához

Az akragasi Thérónnak

Inscr. A vers az akragasi Thérónnak íródott, aki a 77. olympiai játékok alkalmával nyert (négyes) fogatával (Kr. e. 476).[82]

[82] Thérón győzelme így magasabb rangúnak számított, mint Hieróné: az

Thérón származása Oidipusra megy vissza. Az apósa volt Gelón tyrannosnak: hozzáadta lányát, Démaretét, akiről a démareteion pénznem is kapta a nevét. Ami pedig Thérónt illeti, Polyzélosnak, Hierón testvérének a lányát vette el, mint arról Timaios beszámol.[83] Thérón Ainésidamos fia volt.

1a: *Lant-úr*: Vagy az<t jelenti>, hogy a himnuszok uralkodnak a lantokon, hiszen lantok is kísérik a himnuszokat, amelyek előadása során láthatók is voltak; vagy fordítva azt, hogy a himnuszok alá vannak vetve a lantok uralmának: a lantjátékos adja meg ugyanis előbb a dallamot, csak aztán hangzik fel az ének, ahogy a pythói ódákban is olvashatjuk: „Aranylant, Apollón és ibolya-fonatú Múzsák egyenlő jogú birtoka".[84] **b**: *Lant-úr himnuszok:* Akik a lanton uralkodnak. Először ugyanis a dalokat komponálják meg, aztán az adott módon hangolják hozzájuk a lírát. **c**: Vagy így kell érteni: „Ó, himnuszok, akik fölött uralkodik a lant!". Mert előbb

utóbbi csak egy lóval (κέλης) győzedelmeskedett, míg az előbbi négyes fogattal (Hierón ezt az eredményt csak Kr. e. 468-ban, két évvel halála előtt érte el, amit nem Pindaros, hanem Bakchylidés énekelt meg a 3. epinikionban). Mégis a byzantioni Aristophanésnak köszönhetően a Hierónnak írt óda került a reprezentatív első helyre, feltehetően az olympiai verseny alapítására vonatkozó mítoszelbeszélés okán (lásd a scholionokat bevezető „Pindaros származása" című fejezetet [ún. *vita Thomana*]).

[83] Sőt mi több, Polyzélos felesége Thérón leánya volt, vagyis ők ketten egyszerre voltak egymás vejei és apósai.

[84] Pind. *P.* 1. 1. Ez az értelmezés akár lábjegyzetként is felfogható a későbbi zenetörténet egyik nagy dilemmájához, mely Wagner művészetében csúcsosodik ki, de megnyilvánul Richard Straussnál is (*Capriccio*): mi az elsődleges, a zene-e vagy a szöveg. A görög kultúrtörténetben ez a kérdés az 5. század végi ún. új zenében eredményezett kiélezett helyzetet, mert ebben az irányzatban önállósította magát a fuvola mint szólóhangszer (Pratinas *fr.* 708. 4 sk.), ami azt is jelentette, hogy a korábbi (pindarosi) hagyománnyal szemben a szöveg háttérbe szorult, hiszen a fúvós hangszer mellett ugyanaz a személy nem tudott énekelni is (ellentétben a húros hangszeren játszó és hozzá éneklő vagy recitáló művészhez). Platonizáló értelmezésben ez Dionysos, a fuvola és a líd modus, egy szóval az irracionalitás győzelmét jelentette Apollón, a lant és a dór zeneiség, vagyis a λόγος fölött.

kezdték el a húrokat pengetni, és aztán daloltak hozzá. Emellett tanúskodik Homéros: *Ő meg a húrba kapott s kezdett is zengeni szépen*.[85] <Pindaros> megmutatja a múzsáktól ihletett embert. Mert mintegy kérdezgetve, hogy kit kell megénekelnie, aztán szerinte érdemesnek ítélve <…>[86] **d**: Másképp: *Lant-úr himnuszok*: saját maga állapítja meg annak az okát, hogy miért a következő hármat kell dicsőíteni: Zeust, mivel övé a szent hely; Héraklés alapította az olympiai játékokat, ezért kell őt mint hérőst megénekelni; emberként pedig Thérónt. Pindaros megjelöli, hogy minden egyes győzelmi ódában egy istent, egy hérőst és egy férfiút kell dicsőíteni.

3 *Zengjünk:* énekeljünk.

4a: *Pisa bizony Zeushoz tartozik:* Annak okát állapítja meg, hogy miért a következő hármat dicsőíti: Zeust, mivel övé a szent hely; Héraklés alapította az olymposi játékokat: mivel ezeket <…>[87] mint hérőst említi meg; Thérónt pedig <mint> embert. Pindaros megjelöli, hogy minden egyes epinikionnál egy istent, egy hérőst és egy embert kell megénekelni. **b**: Pisa Zeushoz tartozó szent hely: ezért kell megénekelni az istent; az olymposi versenyt Héraklés alapította: egyesek szerint ugyanis nem volt becsülete.[88]

7a: *Válogatott gyümölcsei a háborúnak*: Zénodotos iótával írja a szót *[akrothinia]*,[89] melynek elsődleges jelentése: ami a gyümölcsök halmain – vagyis rakásán – van, például a halomnak

[85] *Od.* 1.155.

[86] Drachmann *lacunát* állapít meg.

[87] *Lacuna*.

[88] Héraklés hadat indított Augeias, Élis királya ellen, aki nem volt hajlandó kifizetni a bérét az istálló kitakarításáért (erre utal a scholionban a semmibe vétel kifejezés). Miután legyőzte Augeiast, Héraklés Pelops sírjánál hat oltárt emelt a tizenkét olymposi istennek, a zsákmányból pedig megalapította az olympiai játékokat. Pindaros maga is elmeséli részletesen a mítoszt (*O.* 10. 24–51). Lásd még Apollod. 2. 7. 2.

[89] A szó görögül a költői regiszterbe tartozik, és két részből áll: a magast, kiemelkedőt jelentő *akros*ból és a halommal kapcsolatos *thin*(*i*)*a*ból. A scholion a szót a két tagja felől igyekszik értelmezni.

a java, azaz a legkiemelkedőbb része. A szót metaforikusan értve minden dolog javára <…>[90] legfőbb és legszebb. **b**: A zsákmány java. **c**: <Héraklés>, miután háborút indított Augeas, Élis királya ellen, és legyőzte őt, a megszerzett zsákmányból[91] versenyt rendezett.

8a: *Thérónt*: Thérón Ainésidamos fia volt. Rokona Kapys és Hippokratés, akik testvérek voltak.[92] Róluk Kallistratos írt művének hetedik könyvében. **b**: *Négyes fogaté:* kocsi. A kifejezés az összeillesztésre és a lovak egymással való összekapcsolására utal.[93] **c**: „Thérónt énekeljük, aki győzött a négylovas kocsijával!" **d**: Ennek értelme: „Az olympiai verseny Zeus miatt dicséretre méltó, és Héraklés miatt, aki megvetette az alapját, de nem kevésbé dicséretre méltó a harmadik dolgot illetően: azért, mert Thérón győzelmet aratott."

11a: *Igaz vendég*: Aki igazságossággal fogadja vendégeit. **b**: Vendéglátó; ahelyett <szerepel>, hogy „igazságos a vendégeivel szemben is": hiszen ő maga nem volt vendég.[94]

12a: *Támasza Akragasnak*: Őt, aki alapzata és védfala Akragasnak. Homéros is ezt írja: *Achaiok védfala*.[95] Akragas folyó és város is Szicíliában.

13a: *Jónevű atyáknak*: Jó névvel rendelkező atyák virága. **b**: Igencsak túlzóan emeli a magasba a dicsérő költeményt,

[90] DRACHMANN *lacunát* állapít meg.

[91] DRACHMANN a szó után kirekeszti a következőket: „a zsákmányok legjavát odahordva lerótta tartozását".

[92] Kapys és Hippokratés Thérón unokatestvérei voltak, akik csatlakoztak Himera Thérón ellen tervezett felkeléséhez, lásd **173f–g**, ill. az ahhoz írt jegyzetet.

[93] A „lovas kocsi" jelentésű ἅρμα szó az ἀραρίσκω ~ „összeillesztek" ige ἀρ- tövével áll összefüggésben, ami a lovak és a kocsi összekapcsolására vonatkozik.

[94] Ez a magyarázat a δίκαιον ξένον olvasaton alapul, ami az egyszerűbb *(lectio facilior)*, de nem feltétlenül a helyes felfogás. A modern kiadások a metagrammatismosból (lásd 52, 47. jegyzet) származó hibát gyanítanak, és ξένων-t (gen. pl.) olvasnak, amit az ὅπιν szóhoz kapcsolnak.

[95] Pl. Hom. *Il.* 4. 229. Az eposzban ez Aias visszatérő jelzője.

amikor Thérónt még további fokozással híres elődök virágának is mondja. **c**: Híres, mivel Thérón Kadmostól származik.

14b: *Városegyengetőt* [ὀρθόπολιν]: Mert ő is Akragas társalapítója volt. Vagy azt jelenti, hogy „aki egyenes a városban", vagy azt, hogy „aki a várost egyenesen igazgatja".[96] **b**: Aki saját igazságosságával egyengeti és menti meg a városokat, hasonlóan a „városvédő" és a „városmentő" kifejezésekhez. Ezen a helyen Akragas megalapítása miatt használja, mely ugyanazt a nevet viseli, mint az Akragas folyó.

15a: *Fáradozva:* a „fáradozva akik sokat lelkükben"[97] nem szokásos szórend a névmást illetően *(anastrophé)*;[98] hogy visszafordítsuk <a szórendet> és előrehelyezzük <a névmást>: „akik lelkükben sokat" <…> Thérón ősei vették birtokukba Akragast. A „folyóhoz tartozó lakhely" ugyanis <…>[99] Akragas városát is hasonlóképp nevezni. Az akragasiak Gelából származó telepesek, úgyhogy a „szülőktől való legkiválóbb" kifejezés Thérón felmenőire vonatkozik, akik nem egyszerűen Gelába távoztak,[100] hanem Rhodosból egyenesen Akragasba.[101] Pindarosból ez is kiviláglik, ahogy Timaios is megjegyzi. **b**: *Fáradozva akik sokat lelkükben*: Thérón őseiről beszél. Eredetileg ugyanis rhodosiak voltak: belviszálytól menekülve települtek

[96] Az magyarázatban szereplő *orthos* egyszerre jelent „egyenes"-t és „igaz"-at, ahogy a hozzá kapcsolódó ige *[orthoó]* elsődleges jelentése „kiegyenesít". A magyarázatok e között a jelentések között ingadoznak.

[97] A scholion valójában a (határozott) névelő helyzetét magyarázza, a SNELL–MAEHLER-kiadás viszont ezen a helyen vonatkozói névmást fogad el relatív mondatfűzésben – azért, hogy magyarul érthetőbb legyen, az utóbbi szerepel a fordításban.

[98] Az *anastrophé* „felfordítást" jelent, ami egy mondatrész szokásos helyzetének megváltoztatását jelöli (például a *praepositio* a jelzett szó mögé kerül).

[99] A szöveg ezen két pontján DRACHMANN okkal-joggal *lacunát* állapít meg.

[100] És onnan Akragasba.

[101] Vagyis Thérón családja nem gelai „közvetítéssel" került Akragasba, hanem egyenesen ideérkeztek Hellasból.

át Szicíliába és bizonyos barbárokkal[102] való harcot követően ezen a helyen alapították a várost. **c:** Általános leírás Thérón felmenőiről, akik először Gelába mentek és innen Akragasba. Mert Pindaros nem azt mondja, hogy fáradozva alapították Akragast, hanem hogy Thérón felmenői általában véve sokat fáradozva szerezték meg Akragast. **d**: Szent lakhelynek mondja <Pindaros> Akragast azért, mert Athénének ezen a helyen volt egy különösen szentnek tartott temploma; vagy azért, mert Akragast adta Zeus Persephonénak nászajándékba. Az, hogy Akragasról van szó Pindarosnál, világos abból, amit Thérón gazdagságát részletezve mond: „Akragasra feszítve mondom igaz érzülettel az eskü szentesítette szavam, hogy száz év alatt semmilyen város nem szült szándékaiban nagyobb jótevőt barátainak és bőkezűbbet, mint Thérón." Hippostratos arról számol be, hogy Thérón kitűnt gazdagságában. Ezzel szemben az akragasiak felmenői, a gelaiak nem bővelkedtek az előbbi módon, hanem éppen ellenkezőleg, nehezen és szűkölködve éltek, mert még a város őrzését is bérért látták el. Azt mondják egyesek, hogy Thérón felmenői egyáltalán nem Gelába mentek, hanem Rhodosból egyenesen Akragasba, ahogy Pindaros is mondja: *Rhodosban telepedtek le; innen eltávozva magas város köré települtek, a legtöbb ajándékot felkínálva a halhatatlanoknak, a gazdagság örökké áradó fellege lett részük.*[103]

16a: *Megszerezték a szent lakhelyet*: Aristarchos azt mondja, hogy a várost azért hívja „a folyóhoz tartozó lakhely"-nek, mert azonos a neve az Akragas folyóval: a város ugyanis a nevét a folyóról kapta. **b**: A pergamoni Artemón szerint Gelát kell értenünk ezen, hiszen a város neve megegyezik a Gela folyó nevével, az akragasiak pedig a gelaiak telepesei. Így a „szülőktől való legkiválóbb" Thérón Gelában lévő felmenőire vonatkozik. <Artemón> a következő gyűjtőfogalmat[104] alkalmazza: a „fá-

[102] Valószínűleg a később említésre kerülő sikanosok.
[103] *Fr.* 119 (Snell-Maehler)
[104] A kifejezés (κεφαλαίωσις) itt talán arra utalhat, hogy a „gelai" fogalom

radozva" kifejezést, mint mondja, megfelelőbb Gela alapítóira, mint Akragaséra érteni, mivel az utóbbiak könnyen egyesültek, míg az előbbiek nagy nehézségek árán. A rhodosi Antiphémos és a krétai Entimos, akik Gelában alapítottak gyarmatot, először nem keveset fáradoztak az összegyűjtéssel, amikor összetoborozták az embereket Peloponnésosról, Rhodosról és Krétáról, aztán az áthajózással, majd a letelepüléssel, és megint csak akkor, amikor megküzdöttek a sikanosokkal.[105] **c**: Menekratés viszont azt állítja, hogy Artemón össze-vissza fecseg: hiszen nem fáradoztak Antiphémos társai a gyarmat alapításánál, hanem inkább a nagy könnyedség miatt sok dolog sikerült nekik. Kikről mondja hát <Pindaros>: „fáradozva akik sokat"? Thérón felmenőiről. Thébaiakként ugyanis eredetileg Kadmostól származtak. Kadmos fia ugyanis <…> Polydóros,[106] az ő fia pedig Haimón, aki Athénba ment, miután egy vadászat alkalmával megölte egyik rokonát. Az ő leszármazottai pedig Athénból eltávozva Rhodoson telepedtek le, és ezután mentek Akragasba: Thérónig <még> hét generációt számolnak hozzá az <addigi> nyolchoz.[107] Pindaros tehát talán erre gondolva mondja: „fáradozva akik sokat lelkükben megszerezték a folyóhoz tartozó szent lakhelyet". **d**: A „folyóhoz tartozó lakhely"-nek a várost nevezte a névazonosság miatt. **e**: Hiányzik a „-nál" *[epi]* azért, hogy a „folyó*nál* a lakhelyet megszerezték" a várost jelentse.

általánosan az akragasiakra is vonatkozik.

[105] Thukydidés beszámolója szerint a mitikus kyklópsok és laistrygónok után a sikanosok lakták Szicíliát. A sikanosok őslakóknak mondták magukat, de Thukydidés azt állítja, hogy a sikanosok a Sikanos folyó (valószínűleg a mai Segre) mellől elűzött ibérek. A görög telepesek előtt Thukydidés még kisebb számú trójai menekültekről (elymosok), illetve nagyobb számú sikelos bevándorlókról számol be. Ez utóbbiak legyőzték a sikanosokat, és visszaszorították őket a sziget déli és nyugati részére. Vö. Thuk. 6. 1–2. Akragas a sikanosok területén feküdt.

[106] A nyilvánvaló *lacuná*ban (A) a következőt hozza: „Kadmos fia ugyanis Polydóros, az ő fia Labdakos, az övé Laios, az övé Oidipus, aztán Eteoklés, az ő fia Polydóros."

[107] Más változatokban: „Thérónig huszonhét generációt számolnak össze".

18a: *Szem:* ahelyett áll, hogy tekintélyesek[108] voltak Szicíliában. Amiatt, hogy a test csodálatra méltó része a szem. **b**: *És Szicília szeme voltak*: mintha csak <azt írná>, hogy „Szicíliának a kivételes és igen ragyogó része": a szem ugyanis szerfölött említésre méltó a testben. **c**: Azért <használja ezt a szót>, hogy azt mondhassa: „tekintélyesek voltak".

19a: *Sors-kijelölte*: Nem azt jelenti, hogy „osztályrészül jutott", hanem ahelyett áll, hogy „szerencsés". <Így használja Homéros is:> *jó végzetű … boldog sorsú*.[109] **b**: Azt akarja mondani, hogy valamilyen rendelésből az az élet kísérte őket, mely az „igazi erények mellé" a boldogságot és az elismerést hozta el számukra. **c**: *És sors-kijelölte élet járt nyomukba*: úgy követte <őket>, hogy fölülről[110] elhozta számukra a boldogságot az igazi erények mellé. **d**: Vagy így <érthető>: „szerencsés élet kísérte őket valamilyen rendelésből".

21a: *Igazi* [γνησίαις]: saját. Mert a saját teljesítmények igaziak: ezek fáradozásokból származnak, és nem csak úgy kapott dolgokból. **b**: Vagy <értsük úgy> az „igazi erények"-et, <mint amelyek> származásuknál fogva velük együtt születtek már.[111]

22a: *Kronios*: nemcsak azért <hívja így Pindaros Zeust>, mert Kronos fia, hanem azért is, mert Olympiában egy dombtetőt Kronionnak hívnak. **b**: *Hanem Kronios*: Az értelme: „Zeus, aki az eget és ezt meg ezt lakod, ha kedvedet leled ezekben a himnuszokban, növeld még, és őrizd meg továbbra is háborítatlanul az atyai földet számukra!" **c**: „Kronos és Rhea fia, Zeus, aki az eget lakod, és aki az olymposi verseny földjét és

[108] A magyarázat nehezen átültethető része az, hogy a „csodált" (περίβλεπτος) etimológiájában a látás van benne (ahogy a „tekintélyes"-ben a „tekint").

[109] *Il.* 3. 182.

[110] A scholion szerzője feltehetően úgy érti, hogy egy magasabb erő rendelésének megfelelően.

[111] A magyarázandó görög szó (γνήσιος) egyszerre jelent „(családban) született"-et és „igazi, valódi"-t.

az Alpheios folyamát kormányzod, ha kedvedet leled ezekben a himnuszokban, őrizd meg továbbra is háborítatlanul az atyai földet számukra!" **d**: <Őrizd meg> Thérón családtagjainak. **e**: *Hanem Kronios, <Rhea> fia*: nem az atyja után <nevezi így Zeust>, hanem a domboldal miatt. Zeushoz imádkozik, mivel annak a versenynek is Zeus a védelmezője, ahol <Thérón> győzelmet aratott.

23a: *Ki az Olympos székhelyén lakozol*: Ahelyett, hogy „ki lakod".[112] Homéros <így fogalmaz>: *s kik Harmában lakoznak*,[113] ahelyett, hogy „lakták". **b**: Hogy <ez> legyen <a jelentése:> „ki az Olymposon laksz". De az is lehetséges, hogy a „lakozod" a „kormányzod" és a „vezeted" értelemben szerepel. **c**: *Az Olympos székhelyét*: Olympiáról beszél. A „lakozod" a „kormányzod", „vezeted" helyett szerepel.

24a: *És a versenyek csúcsát*: Az Olympiában zajló versenyjátékoknak, Zeusnak van ajánlva ugyanis ez a verseny. **b**: *Csúcsát*: vagyis az olympiai versenyt, amennyiben az kiemelkedik a többi verseny közül. **c:** Ez is a „lakozod" tárgyának értendő.

25: *Az Alpheos folyamát*: Élist. Ezt is a „laksz"-hoz (vagyis „irányítod"-hoz) kell kapcsolni ἀπὸ κοινοῦ tárgyként.

27a: *Kegyes<en>:* „nemesen gondolkodó" – minthogy jóindulatú. **b**: „Gyarapítsd továbbra is az atyai földet a következő nemzedék számára". Magának Thérónnak mondja. **c**: „Még" < – ezt azért mondja,> hogy a jelenlegi boldogság mellé még ezt is adja meg Zeus.[114]

28a: *Őrizd meg* [κόμισον]: a hajzat [κόμη], vagyis a haj metaforájából ered, amelyet méltónak tartunk a gondoskodásra.[115] Mások szerint viszont azt jelenti ez a rész, hogy „méltasd

[112] A Pindarosnál és a homérosi párhuzamban is szereplő νέμω metaforikus jelentésére (legelőként kimér, legeltet, lakik) vonatkozó utalás.

[113] *Il.* 2. 499.

[114] Mármint, hogy a föld Thérón utódaié maradjon.

[115] Bár első látásra annak tűnik, nem feltétlenül népetimológia; vö. Frisk (1960) I 909 s. v. Érdekes a szemantikai megosztás gondolata a κόμη (rendezett hajzat) és a θρίξ (üstök) között.

gondoskodásra", ahogy ugyanis egyesek tartják, száműzött volt: Kíséred vissza [ἀνακόμισον] őt hazájába.[116]

28b: *Őrizd meg:* gyarapítsd. Azért fohászkodik, hogy Thérón leszármazottai uralkodjanak az akragasiak fölött.

29a: *A következő nemzedéknek*: Azok, akik a testvérekhez, Thérónhoz és Xenokratéshez kötődnek. Ők a rokonai az etnaiak királyának, Hierónnak.[117] **b**: *Ha pedig a dolgokat már megtették:* Deinomenés fiai Gelón, Hierón, Polyzélos és Thrasybulos voltak, Thérón pedig az apósa lett Polyzélosnak és Gelónnak. Didymos azt állítja, hogy Pindaros Thérónt Polyzélos rokonaként vigasztalja, amikor ezekkel a szavakkal fejezi ki magát.[118] Miután tehát Gelón halálakor Polyzélosnak, Hierón testvérének ígérte a hadvezéri tisztséget és a feleségét, ezért <Démaretét,> akit Gelón Théróntól kapott, Polyzélos Gelóntól <…>[119] miután tehát <Thérón és Polyzélos> após és vő lettek, mivel Polyzélos ragyogó tehetség volt, és nagy megbecsülésben állt a szicíliaik előtt, Hierón irigységből először Sybaris helyreállítására küldte el, szóban a helyzethez illő és nagyszerű várakozást keltve benne, valójában viszont eltávolítva Szicíliából <…>[120] **c**: *Ha pedig a dolgokat már megtették:* Thérón saját lányát házasította össze Polyzélosszal, Hierón testvérével, akit

[116] Nem valószínű értelmezés, mert az állítmány tárgya a föld, nem pedig valamely személy.

[117] Thérón és Xenokratés testvérek voltak, Xenokratés lányát Hierón, Syrakusai tyrannosa vette el. A scholion valószínűleg a közös gyermekeikre gondol.

[118] Thérón Polyzélos miatt került konfliktusba Hierónnal, ami a gelai háborúhoz vezetett. Ez az alapja a *consolatio*nak (παραμύθιον), melyet a scholiasta a történelmi háttér hosszas ismertetésével magyaráz.

[119] DRACHMANN *lacunát* feltételez.

[120] A magyarázat nagy része hiányzik. Diodóros Siculus szerint Hierón irigy volt Polyzélosra azért, mert nagy megbecsülésben állt a szicíliaiak körében, és attól félt, hogy trónkövetelléssel fog előállni. Amikor Sybaris a krotóniak támadása miatt Syrakusai segítségét kérte, Hierón Polyzélost akarta a küldött sereg élére állítani, abban a reményben, hogy elesik a harcokban. Polyzélos ezt átlátva Thérónhoz menekült. Ekkor kezdődött Hierón háborúhoz készülődni Thérón ellen. Vö. Diod. 11. 48. 3–5.

Hierón elküldött, hogy vegye föl a harcot a környékbeli szicíliai barbárok ellen, Polyzélos viszont Hierón beleegyezése nélkül beszüntette a harcot, és ezért gyanúba keveredett. Thrasydaios, Thérón fia meggyőzte Polyzélost, hogy támadja meg Hierónt, és azt ígérte, hogy segítségére lesz a dologban, Hierón tudomást szerezve erről úgy döntött, hogy elfoglalja Akragast, és foglyul ejti Thérónt és Thrasydaiost. Miközben a barátok készültek, <…>[121] Simónidés, a költő üzenetet küldött Hierónnak tanácsadói szándékkal, vagy inkább azért, hogy felkavarja azzal, hogy feltárja a készülődő árulást és az árulókat. Hierón erre elővigyázatosságból meghátrált Thérón előtt, később pedig átvette tőle a tyrannosi hatalmat, és felhagytak az ellenségeskedéssel, úgyhogy egymással még rokonságra is léptek: Hierón ugyanis feleségül vette Thérón unokahúgát. Ezért javasolja Pindaros, hogy borítsanak fátylat a korábban történtekre. **d**: Az a kérdés, hogy – miközben Thérón számára a legszebbekért könyörög – milyen okból kéri Zeustól a megesett szörnyűségek végét. Aristarchos állítása szerint azért, mert Thérón ősei alulmaradtak Rhodoson a pártviszály idején, és így kivándorlást (μετοικία) kezdeményeztek Szicíliába. Didymos, a szicíliai eseményeket összegyűjtő Timaiosra hivatkozva, pontosabb beszámolót ad elő. A beszámoló a következő: Thérón, az akragasiak királya rokonságba került Gelónnal, Hierón testvérével, amikor összeházasította vele saját lányát, Démaretét, akiről a szicíliai *démareteion* pénz is kapta a nevét. Mikor Gelón a halálán volt, rendelkezéseinek megfelelően testvére, Polyzélos nyerte el a hadvezéri tisztséget és testvére feleségét, így Thérón Gelónhoz fűződő rokoni viszonya Polyzéloshoz kötődött már. Mivel Polyzélos maga is kiváló és Szicília-szerte csodált volt, ezért testvére, Hierón irigykedni kezdett rá, és ürügyül felhozva a sybaritákkal folytatott háborút elküldte hazájukból – ő azonban ebben a háborúban is diadalt aratott. Nehezen tűrve ezt, Hierón

[121] DRACHMANN *lacunát* állapít meg, amelyben szerinte a barátok Hierón ellen irányuló árulásáról volt szó.

nyíltabban próbálta lázadással vádolni. Ezért is Thérón, aki egyszerre haragudott meg lányáért és vejéért, háborút robbantott ki Hierónnal a szicíliai Gela folyónál, amiről Kallimachos is megemlékezik:[122] *A Gela mellett fekvő városban <vertek tábort>*. A háború azonban nagyobb kárhoz nem vezetett, és nem is jutott el végpontjához, azt mondják ugyanis, hogy Simónidés, a költő, aki történetesen ott tartózkodott, elsimította a királyok közötti ellenségeskedést. Didymos azt állítja, hogy Pindaros itt Zeushoz imádkozik, hogy azoknak, akik megfelelő módon nem késlekedtek <kibékülni>, életük hátralévő része békés legyen. **e**: A következő tehát az értelme: „Ó, Zeus, te nyújts mindent, ami csak a legszebb, és már meglévő boldogság mellé adj még több javat! Ha pedig a megelőző időkben bármi helytelen történt, akár igazságosan, akár nem, azt nem lehetséges – még idővel sem –, hogy meg nem történtté tegyük." Hiszen lehetetlen, hogy a megtörtént dolog egy meg nem történtet hozzon létre; de talán valamiképp lehetséges a rossz dolgokról megfeledkezni, ha a sors jóra fordul.

31: *Az idő sem, mindenek atyja*: Még maga az idő sem lehet képes arra, hogy a megcselekedett tettek kimenetelét meg nem tetté és meg nem történtté tegye – ez lehetetlen. Homéros is <ezt mondja>: *…Nincs mód, / hogy a megesett rossz írját megtaláljuk, hanem inkább előre / kell gondolkodni.*[123]

32a: *Mindenek atyja*: Lehetetlen eltörölni azt, ami korábban történt. Más szóval: „mert nem lehetséges, hogy meg nem történtté legyen <…>"[124] **b**: <meg nem történtté tenni> az akár igazságosan, akár igazságtalanul megtett dolgokat még a mindenek atyja, az idő sem lehet képes, mindenesetre a jó sors által feledést tud kínálni: a jó dolgok iránt érzett öröm megszünteti a helytelen dolgokból fakadó károkat, amikor ismét a boldogság lesz az úr.

[122] Vö. Kall. *Ait. fr.* 43. 46 Pf.
[123] *Il.* 9. 249–251.
[124] DRACHMANN hosszabb *lacuná*t állapít meg.

34a: *Feledés azonban*: A rosszról való elfeledkezés viszont megtörténhet valamilyen bekövetkező jó hatására, mert az „ellenséges baj" egyedül úgy halhat el, ha valami öröm éri. **b**: Létrejöhet a rossz dolgokról való feledés, ha boldogság következik rá. Amiről beszél, valami ilyesmi: Thérón elődeit eredetileg szerencsétlenségek érték, nyomorúságuk azonban a feledésé lett az utána jövő boldogságnak köszönhetően.

35a: *A nemes örömöktől ugyanis meghal a baj:* A megtörtént jó dolgok felett érzett öröm megsemmisíti a rosszat, és az, ami „ellenséges" és helytelen, a gyönyörtől leigázva és elpusztítva meghal, különösképp, ha isteni sorsból származó magasztos boldogság éri. **b**: Másképp: a súlyos bajt viszont legyőzi a jó öröm, és megsemmisíti, amikor a magasba emeli a boldogságot a sors.

35c: *Ellenséges haragú* (παλίγκοτον):[125] Gyötrelmes és ellentétes a jóval.

36a: *Leigázva*: A „vereséget szenvedve" helyett <áll>. **b**: <*ellenséges:*> A jövőben hátrahagyva a haragot a rossz dolgok feledéséhez is eljut. **c**: Vagy azért „ellenséges", hogy <Pindaros> kiemelje az erejét, mivel képes kétszer meglepni az embert.[126]

38a: *Fenn:* felülről vagy felfelé. **b**: Amikor az isten<től kapott> sorsa felfelé gyarapítja a boldogságot.

39a: *Illik a mondás Kadmos jótrónusú lányaira*: Ez a mondás áll Kadmos lányaira, mivel eleinte nagy szerencsétlenségben volt részük, majd hirtelen váltással igen jóra fordult a sorsuk. Azért remek <ötlet> Kadmos lányait emlékezetbe idézni, mert ezzel családi példát alkalmaz, Pindaros ugyanis azt írja, hogy Thérón nemzetsége innen ered, abban az enkómionban, amelynek a kezdete: *A hellének gyermekeinek kívánom.*[127] **b**: A saját gnómájának leginkább megfelelő példát vesz, mivel még a boldogság is

[125] Erőteljes költői szó.

[126] A magyarázat hátterében az áll, hogy a görög szóban a πάλιν szerepel, melynek jelentése: „újból", „ismét".

[127] *Fr.* 118.

a kegyébe fogadja azokat, akik korábban szerencsétlenek voltak, mint Kadmos lányait is. Hiszen ugyanez a mondás alkalmazható rájuk. Korábban ugyanis a szerencsétlenségek oly szélsőséges fokára értek el, hogy még a tragédiáknak is bőségesen kínáltak tárgyat, ám kegyeibe fogadta a lányokat a boldogság is, mely felér korábbi szerencsétlenségükkel. Azért említette meg őket Pindaros, mert Thérón Laiosra vezeti vissza nemzetségét. **c**: „Ez a mondás áll Kadmos lányaira is: miután nagyon rossz körülmények közé jutottak, a változás folytán ismét nagyon jó dolgokban részesültek." Remek, ahogy felhozza Kadmos lányainak a példáját, Thérón ugyanis thébai származású. **d**: *Jó trónusú*: Ezt úgy kell érteni, hogy a szerencse kegyeibe fogadta <őket>.

40: *Akik hatalmas dolgokat szenvedtek el:* Inó, Semelé, Autonoé, Agaué; mivel ők is kezdetben szenvedtek, később viszont az istenek megbecsülésében lett részük.

42c: A súlyos gyász „hull", vagyis eltörlődik, miután hatalmasabb jók váltják föl. **d**: „Mert alulmarad a rossz a jókkal szemben, és eljön a balszerencsétől való megszabadulás, amikor valami jó következik rá." **e**: Ha viszont szigma nélkül van írva, akkor a következő lesz az értelme: a jó dolgok előtt a rosszak <jutnak> az embereknek. Ezt mondja Pindaros máshol is:[128] *Amikor örömöt küld a férfinak, korábban már bús szívét meggyötörte.*

44: *Él meghalva*: Elegáns megfogalmazás a legnagyobb fokú szerencsére, mivel látszatra Semelé halott a villám tüzének robajától, valójában viszont él az égi istenek között időzve.

45: *Zengésétől*: A tűz hangjától, <Semelét> ugyanis villám sújtotta.

48a: *Pallas*: A thébaiaknál Athéné a város védő istennője; nem említette meg azonban Hérát, mivel ő csak a mostohaanyja <Athénének>. **b**: *Szeretik a Múzsák*: Minthogy <Semelé> thébai,

[128] *Fr.* 225. A magyarázat hátterében az áll, hogy „a nagyobb jó *által*" (κρεσσόνων πρὸς ἀγαθῶν) kifejezésnél, ha nincsen szigma az elöljáró szó végén, akkor időhatározónak érthető, és azt jelenti, hogy „a nagyobb jók *előtt*" (κρεσσόνων πρὸ ἀγαθῶν).

a thébaiak pedig irodalomszerető emberek. **c**: Byzantioni Aristophanés kirekeszti ezt a kólont, azt állítja ugyanis, hogy számban fölösleges az antistrófákhoz. **d**: *Szereti őt Pallas:* egyesek azt állítják erről, hogy egyszerűen ez az istenek között való időzés leírására szolgál; mások azonban azt mondják, hogy mint hazai istennő <kerül Athéné említésre>, Kadmos ugyanis szobrot emelt neki Onkaiban, Boiótia egy községében. Athéné Onkaia részesül tehát tiszteletben. **e**: *Szeretik a Múzsák:* Egyesek szerint ez a költők Semeléről írt művei miatt hangzik el, mások szerint viszont a Helikón miatt, mely Boiótia része. Vagyis a Múzsák is hazai istennők. **f**: Fölösleges kólon az antistrófához, ezért is van mellette obeliskos.[129] Mindegyik antistrófa tizennégy kólonból áll,[130] egyedül ennél találunk tizenötöt. **g**: *Szeretik*: Ez is azért hangzik el, mivel hazai istennőknek számítanak a Helikón miatt, mely Boiótia hegye. Mások szerint viszont azért, mert Semelé költemények tárgya.

50: *A borostyán koszorúzta*: A jelzővel Dionysost írja le. A „gyermek" szó vagy az „ifjú" értelmében szerepel, vagy magára Semelére utalva [mondja].

51b: *Mondják azonban, hogy a tengerben is*: Azt beszélik, hogy Inó is, Kadmos lánya a tengerben letelepedve örökké Néreus lányai között él halhatatlanként. Belőle lett a Leukothea nevű Néreis. **c**: Mert így – azaz Leukothea – hívják. Inó ugyanis Boiótia és Attika közötti menekülés során eljutott Isthmoshoz, és innen vetette magát a tengerbe. **d**: Homéros is erről tanúskodik: *Kadmos lánya, a szépbokájú Ínó meglátta őt* [Odysseust], */ Leukothea, ki korábban halandó volt, emberihangú, / ám most a tenger habjaiban isteni tiszteletnek örvend*.[131]

[129] Az antik filológiában az *obelos* vagy *obeliskos* (nyárs) a gondolatjelhez hasonló jel, amelyet azok mellé a szövegek mellé írtak, amelyekről azt gondolták, hogy nem eredetiek, ezért ki kell őket rekeszteni *(athetálni)*.

[130] DRACHMANN kirekeszti.

[131] *Od*. 5. 333–335.

52a: *Néreusé*: Dóris és Néreus lányai a Néreisek. **b**: Inó is, bár egykor bajba került, később elérte a halhatatlanságot tengeri istennővé válva.

55a: *Bizony a halandóknál*: Az ἦτοι (bizony) a δέ helyett szerepel, hogy a mondat kezdete lehessen.[132] „A halandóknál bizony nincs semmilyen kiszabott határa a halálnak, hiszen bizonytalan, hogy mikor fogja utolérni a halál az embereket." **b**: Másképp: „Egyáltalán nem világos a véget jelentő halál <ideje> az emberek számára." **c**: Vagy így: „Egyáltalán nem világos a véget jelentő halál <ideje> az emberek számára, még azt sem tudják, hogy milyen lesz a következő napjuk."

56a: *A határ egyáltalán nincs kiszabva*: Ez sincs megszabva, de az sem kétségtelen és biztos, hogy melyik napot fogjuk békében és jól eltölteni. **b**: A nap gyermeke a nappal, mivel a nap szüli a nappalt, amikor felkel. A naptól megvilágított levegő alkotja ugyanis a nappalt.

58a: *Sem a békés:* A költő azt állítja, hogy bizonytalan az emberek sorsa. Ellentétben Hésiodosszal a nappalt a nap lányának nevezi, hiszen az előbbi ezt mondja: <*A sötét éjtől pedig*> *eredt az Aithér meg a nappal*."[133] <Pindaros szerint> a nap felkeltéből születik a nappal. **b**: Kétséges, hogy vajon szerinte a mondás a halálra is vonatkozik ekként: „Sem <azt nem tudjuk>, hogy mikor fogjuk végezni az utolsó napot <…> mivel az élet ideje során zavartalanul. Így érti Aristarchos is. **c**: Nyugodt, gondtalan, szerencsés. **d**: „Akkor sem, amikor nyugalomban leszünk zavar és zaklatottság nélkül életünk ideje során." **e**: „Akkor sem, amikor befejezünk majd egy nyugodt napot." **f**: A nyugodt nap a halál napja: mivel miután meghaltunk azon a napon, nyugalomban vagyunk <már>. **g**: *(békés:)* halált hozó.

60a: *Sértetlen jóval*: Kár nélkül, kimeríthetetlen, akadálytalan. **b**: „Amikor kár nélküli jóval halunk majd meg."

[132] A δέ particula szinte mindig a mondat második, hangsúlytalan helyén áll (ún. Wackernagel-féle pozíció). Ennek helyettesítésére áll a scholiasta szerint az ἦτοι nyomatékosító értelmű particula.

[133] Hes. *theog.* 124. DRACHMANN kiegészíti a szöveget a sor első felével.

62a: *Viszont egyszer ez, másszor az az áramlás*: Örömteli eseményekkel és fáradságokkal járó más- és másmilyen folyamok érkeznek az emberekhez. **b**: Arról akar beszélni, hogy az ember nem tudja mindig örömben tölteni az életét, hanem szükségszerűen mindenféleképp találkozik szörnyű dolgokkal is. **c**: Másképp: folyamok, változások. **d**: A végzet fordulatai a különböző embereket váltakozva érintik, hol örömöt, hol fáradozást nyújtva.

65a: *Ekképp pedig*: Ekképp pedig ezeknek a Thérónhoz kötődő embereknek az atyai sors rosszat, majd megint csak jót hoz. **b**: Ennek a nemzetségnek a kezdetétől jelen levő sors. **c**: *Ekképp pedig a* sorstól egészen a *más időben*-ig: Itt következik a gondolat folytatása és az előző gnóma illusztrálása. Ekképp tehát a végzet folyamai más- és másképp áradnak a jó és a rossz dolgok felé, nem tartósak, és így mutatkozik meg Thérón nemzetsége alapján. Ennek a nemzetségnek a születését ugyanis a költő az alapító atyáitól kezdve igen örvendetesnek és szépnek mutatta be amiatt, hogy az istenek helyreállították a boldogságát; de hozzáteszi, hogy olykor valamilyen, a jóval legélesebben szembenálló bajt is előfordul. Jól látható, hogy e baj miatt indult romlásnak Laios nemzetsége is: Az történt, hogy Laios saját fia, Oidipus kezétől halt meg, amikor összeakadt vele a phókisi úton, és beteljesítette a neki adott jóslatot: „…ne hintsd el magvaid az istenek ellenében!”[134] Thérón pedig rokonságban áll Oidipus nemzetségével, és ezért megfelelő, ahogy Pindaros felhasználja a hozzá kapcsolódó történeteket. De hogy miként rokon, azt a következőkben mondjuk majd el. Így is magyarázzák: *akárcsak* (ἅτε) *az atyai:* A végzet igazgatja Thérón elődeinél örvendetes sorsukat, miként / minthogy atyai örökségüket is meghatározza.[135] **e**: A nemzetség kezdetétől jelen lévő sors egyúttal bajokat is hoz a jókra: emiatt pusztította

[134] Eur. *Phoen.* 18.

[135] A különbség abban áll, hogy különírva a ἅ τε archaikus vonatkozói mondatot vezet be, egybeírva (ἅτε) viszont okhatározói partikula, melynek a scholiasta itt hasonlító mellékértelmet is tulajdonít (minthogy, miként).

el Oidipus Laiost. **f**: Arra, hogy egyik vagy másik időben a sors a gazdagságból rosszat fakaszt, Laios fia a bizonyíték. **g**: Másképp: „Ekképp – mondja <Pindaros> – a Thérónhoz kapcsolódó emberekre az atyai sors rosszat, majd megint csak jót hoz."

68b: <Jelen> idő áll <a múlt> idő helyett, ahelyett, hogy „ráhozta". **c**: *Visszaforduló*: vagy az, ami „ellentétes a rosszal", vagy a „kellemetlen".[136] **d**: *Valami bajt is hoz rá*: A sors máskor valamilyen bajt is hoz, mely ellentétes <az elvárásokkal>, így a jelentése: „olykor a rosszakban is próbára tesz a sors". Ezt követően példával is szemlélteti: ezért szenvedte el ezeket Laios nemzetsége is. **e**: *Istentől származó:* Egy istennek köszönhetően sikerült, megbízható, istenadta. **g**: A következő az egész értelme: „A nemzetség sorsa Thérónnak az örvendetes osztályrészére és gazdagságára, melyet az isten idéz elő és ad, valamilyen visszájára fordult bajt is hoz más időben."

69: Más időben pedig valamilyen kárhoz is vezet <a sors> a visszájára fordult és a minapi javakkal ellentétes úton.

70b: *Sors rendelte* [μόρσιμος] *fia*: Aki szükségszerűen és a sors akaratából született Laiosnak. A szövegekben μόριμος is található, vagyis „az, aki a sorsot beteljesíti". **c**: Vagy „végzettől rendelt" a szigma miatt. **d**: Végzet rendelte fiúnak nevezi <Pindaros> Oidipust amiatt, hogy beteljesítette atyjának, Laiosnak a sorsát; a paiánokban a Laiosra lecsapó jóslatról[137] beszél, ahogy azt Mnaseas is írja a jóslatokról szóló könyvében: „Laios Labdakidés, minden férfiúnál híresebb". **e**: *Amelyből*: Attól az időtől fogva, hogy Oidipus megölte Laiost. Az ő leszármazottai ugyanis Thérón felmenői. **f**: Másképp: Thérón elődeiről van szó, mivel a thébaiktól származnak, eredetileg pedig Kadmostól. Kadmos fia Polydóros volt, az övé Labdakos, az övé Laios, az

[136] Eszerint két ellentétes jelentés képzelhető el: az egyik szerint a rossz idővel megenyhül („visszafordul a jó oldalra"), a másik szerint a „rossz" jelzője az „ellentétes", „kellemetlen". Ebben az esetben a „máskor" határozó az állítmányhoz tartozik és nem magához a jelzőhöz.

[137] *Fr.* 68.

övé Oidipus, utána jött Eteoklés, az ő fia Polydóros, az övé pedig Haimón. Miután Haimón vadászaton megölte egyik honfitársát, Athénba költözött; leszármazottai viszont Athénból elköltözve az argosiakkal közösen Rhodoson telepedtek le, és miután néhány nemzedéken át itt maradtak, Akragasba mentek, vagyis Thérónig együttesen tizenöt nemzedék számolható össze. Az előbbieket meséli el abban az enkómiónban, melynek a kezdete: „A hellének gyermekeinek kívánom."[138] A szóban forgó szövegben Pindaros Thérón eleinek ezen hosszú bolyongása fölött is keseregve mondta: „fáradozva akik sokat lelkükben megszerezték a folyóhoz tartozó szent lakhelyet". **g**: <Egyesek szerint ezt azért írja,> hogy megemlítse Gelát,[139] az így nevezett szicíliai várost a Gela folyónál, mint Kallimachos írja: „egyesek Gelát, a folyó forrásánál fekvő várost <lakják>".[140] Mások azonban Akragasra <gondolnak>, hiszen ennek a szicíliai városnak ugyancsak megegyezik a neve a folyója nevével. A második állítás lehet a valószínűbb. <Akragast> ugyanis fáradozás közepette alapították, miután a rhodosi Antiphémos és a krétai Entimos Apollón jóslatát követve megküzdött a szicíliaiakkal a vidékért. **h**: A „szent lakhely" Akragas, mivel Zeus adta Persephonénak. **i**: *Sors rendelte fia*: Vagy azt jelenti, hogy „aki sors szerint lett számára", vagy azt, hogy „aki a sorsot beteljesíti". **k**: A Laiosnak adott közismert jóslat: „Laios Labdakidés stb." **l**: *Sors rendelte fia*: „aki <atyjára> lett rendelve", vagy „aki atyja halálának [μόρος] az oka". [141]

72a: *Az egykor elhangzott jövendölés*: A jóslat, melyet Laios kapott Apollóntól a Pythián keresztül, ezt teljesítette be Oidipus az apagyilkossággal. **b**: Másképp: *Egykor elhangzott*: a Laiosnak

[138] *Fr.* 118.

[139] Gelát is részint rhodosi telepesek alapították.

[140] Vö. Kall. *fr.* 43. 46 Pf. Még lásd **29d** (az idézet ott némileg rövidebb formában szerepel).

[141] A görög μοῖρα (melyet legtöbbször „sors"-sal fordítunk) eredeti jelentése „(osztály)rész". A szó egyszerre jelent „végzet"-et, „sors"-ot és „halál"-t is: Laios esetében ezek a jelentések egybeesnek.

egykor kijelentett, vagyis elmondott. **c**: *Pythóban:* A Pythóban Laios számára elhangzott jövendölést („ne hintsd el", Laios Labdakidés, „magvaid az istenek ellenében",[142] mert bajodra válik ez) Oidipus teljesítette be.

73a: *Látva az éles Erinys:* Azt jelenti, hogy „élesen *[oxeós]* néző", vagy azt, hogy „gyorsan *[oxeós]* bosszuló". **b**: <Az Erinys> meggyűlölte <Oidipust>, és így lett a nemzetségén belüli vérontás. Eteoklés és Polyneikés ugyanis egymást pusztította el. **c**: Az Erinys éles pillantásával illetve, ami Oidipus miatt történt, elpusztította nemzetségét, és úgy rendezte, hogy mindez egymás által[143] valósuljon meg. **c**: Eteoklésről és Polyneikésről beszél.

75: *Árési nemzetség:* Ez vagy arra utal, hogy kiemelkedő a hadi dolgokban, vagy arra, hogy Áréstől származott a nemzetség Harmonia révén.

76a: *Thersandros:* Thersandros feleségül vette Damónassát, Amphiaraos lányát. Thersandros testvérei Timeas és Alastór. **b**: A mondat folytatása: „hátramaradt viszont" Thersandros Polyneikés eleste után, nem volt <…>[144] **c**: *Hátramaradt viszont Thersandros:* A következőkről van szó: Polyneikés eleste után hátramaradt Thersandros, Androtimos és Alastos. Thersandros pedig Musiában Télephostól sebet kapva halt meg. **d**: Másképp: „Hátramaradt továbbá az elpusztult Polyneikés fia, Thersandros, aki Argeiától, Adrastos lányától született számára."

78: *Ifjúi küzdelmekben:* Veszélytelen és ifjakhoz illő versengésekben; Pindaros olyanokhoz beszél, akik versenyen vettek részt: <Thersandros> történetesen a háborúkban is tiszteletre méltó és kiemelkedő volt.

[142] Eur. *Phoen.* 18.

[143] Mármint Eteoklés és Polyneikés által. A furcsa megfogalmazás *[di' allélón]* miatt BECK *(in apparatu)* betoldana még egy szót: „egymás keze által" vagy „egymás megölése által".

[144] DRACHMANN szerint az utolsó két szó szövegromlás eredménye; a rész a 81-gyel folytatódik.

80a: *Adrastos leányaitól* (birtokos eset)*:* Ezen a helyen Pindaros többes számot használ az egyes szám helyett. A helyes forma Ἀδραστεΐδος (Adrastos lányától) lenne: Adrastos egyetlen lányától, Argeiától született. **b**: Nem szabad hajtott ékezetet tenni rá, mivel nőnemű szó, egyes számú alanyesete Ἀδραστεῖς, ahonnan többes szám birtokos esete τῶν Ἀδραστεΐδων. A hímnemű alaknak viszont hajtott az ékezete: οἱ Ἀδραστεῖδαι (többes szám alanyesetben) és τῶν Ἀδραστειδῶν (többes szám birtokos esetben). **c**: *Adrasteidáknak*: Az eredeti név Adrastos: <a belőle származtatott nevek> Adrasteidés, Adrasteidáké. Egy felesleges epsilon révén lesz „Adrasteidák sarja".[145]

81a: *Házát támogató ivadék*: Thersandros. Adrastos lányától, Argeiától és Polyneikéstől származik, akire Thérón visszavezeti a nemzetségét. **b**: Többes számban lévő „Adrasteidáké" alakot használt Pindaros az egyes számú „Adrasteidáé" helyett: Thersandros ugyanis Argeiától mint egyke lánytól származott. **c**: Az „Adrasteidáknak" alakra [Ἀδραστεΐδων] nem szabad hajtott ékezetet tenni – hasonlóképpen a „Danaidák"-hoz.[146] **d**: Adrastos nemzetségének a sarjadéka. **e:** Minthogy Thersandrostól és Kadmostól származnak Thérón felmenői. **f**: Mivel Thersandros és Diomédés, az utódok Théba ellen hadat viselve megbosszulták korábban megölt atyáik gyilkosságát.[147]

82a: *Ahonnan származásának*: A következőképp is tagolni lehet a mondatokat: „Innen birtokolják származásukat"; aztán egy másik kezdettől <indulva>: „illő, hogy Ainésidamos fia". Ezt veszi át Didymos is. Aristarchos viszont így <alakítja a szöveget>:

[145] A modern kiadások ezt a nézetet osztják, vagyis nőnemű elődök helyett hímneműeket feltételeznek.

[146] Az -ίς -ίδος nőnemű végződést példázó analógia.

[147] Az „utódok" *(epigonoi)* annak a hét hadvezérnek a fiai, akik Adrastos vezetésével vissza akarták juttatni a trónra Polyneikést. Adrastos ostroma sikertelen volt, az ő kivételével az összes hadvezér elesett (Oidipus fiai, Polyneikés és Eteoklés egymás kezétől). Bosszúból fiaik tíz év múlva újra ostromot indítottak Théba ellen, ezúttal sikeresen. A scholionban említett Thersandros Polyneikés fia, Diomédés pedig Tydeusé. Vö. Apollod. 3. 7. 2–4.

„Ezért innen veszi származása gyökerét Ainésidamos fia"; vagyis „illő, hogy Ainésidamos fia, aki innen származik, lírákban és győzelmi énekekben részesüljön".[148] Didymos szerint viszont ebben az olvasatban felesleges a „részesedni" infinitivus.[149] A tárgyesetet össze kell kapcsolni a fentiekkel, ahogy azt korábban már említettem, és az „illő, hogy Ainésidamos fia" részt egy másik kezdettől kell venni. Thérón tőlük eredezteti magjának gyökerét. **b**: *Ahonnan a mag*: Thérón fölmenői ugyanis Oidipustól származnak. **c**: Ainésidamos fiai ugyanis Thérón és Hierón. **d**: Amely nemzetségtől – Thersandrostól – ered a gyökere Thérón fölmenőinek. Laios és Oidipus nemzetségét Thérón a következőképp vezeti le: Laios fia Oidipus, Oidipusé Polyneikés, Polyneikésé Thersandros, Thersandrosé Tisamenos, Tisamenosé Autesión, Autesióné Théras, Thérasé Samos. Samosnak két fia lett, Télemachos és Klytios: közülük Klytios Théra szigetén maradt, Télemachos pedig <…> vidékén, ahonnan összegyűjtve erejét Szicíliába ment, és különböző területek fölött uralkodott. Tőle származik Chalkiopeus; Chalkiopeus fia Ainésidamos, Ainésidamosé Thérón.

87a: *Olympiában ugyanis:* Az olympiai játékokon egyedül győzött Thérón, a pythói játékokon viszont testvérével, Hierónnal együtt. Korábban ugyanis ketten egyenlő költségeket állva küldtek fogatokat a versenyre, és ha ezek győztek, a költségek és a győzelem is közös volt. **b**: *Olympiában ugyanis maga:* Mivel Olympiában egyedül saját magának köszönhetően szerezte meg a díjat; ezért áll ez itt ahelyett, hogy „Olympiában győzött". Testvérével, Xenokratésszal együtt közös győzelmeket is aratott Isthmoson és Pythóban. Ha ugyanis egy házból és közös javakból állták a lótartást, a győzelmeket is mindket-

[148] A didymosi értelmezés szerint az ἔχοντι dór nyelvjárási ragozott ige és igei állítmány, az aristarchosi felfogásban az ἔχοντι vagy ἔχοντα (utóbbi a modern kiadások olvasata) az „Ainésidamos fia" mondatrésszel egyeztetett *participium conjunctum*.

[149] Nem világos, hogy miért gondolja ezt Didymos, hiszen a kérdéses mondatrész mindkét változatban nélkülözhetetlen.

tőnek tulajdonították. **c**: Egyesek így szeretnék érteni: ha a közös lovaik győztek, akkor a dicsőség is közösen jutott ki mindkettőnek; mások viszont úgy, hogy a lovakat közösen tartotta mindkettő, viszont mindegyikük ugyanazokkal a lovakkal egyénileg nyerte meg a négylovas fogatversenyt – ez utóbbi a valószínűbb. **d**: Másképp: *Olympiában ugyanis maga szerezte meg a díjat:* az „egyedül" helyett szerepel a maga; a pythói és az isthmosi játékoknál viszont Xenokratés <vette át a díjat>. **e**: Az aristoteliánusok szerint viszont Thérón csak pythói győztesként van feljegyezve: tehát vagy összefoglalóan <Thérónt is> ideérti Pindaros, vagy mivel Xenokratés Thérón lovaival nyert, ezért Thérónt is vele együtt győztesnek hirdette. **f**: Vagy azért beszél „azonos sorsú testvérről", mert ugyanannak a sorsnak[150] és természetnek a részese, vagy azért, mert a két győzelmi koszorúja miatt ugyanabban a dicsőségben részesült. **g**: Másképp: Thérón testvére volt Xenokratés, aki a lovak tulajdonosaként győzelmet aratott a pythói és az isthmosi játékokon is, és Pindaros ezeket <Thérón> győzelmeire írta: arról beszél tehát, hogy a győzelmeik közösek, mivel ugyanabból a házból származnak a lótartásra fordított kiadások és a gondoskodás. Amikor az isthmosi győzelemről énekel, Thrasybulost, Thérón fiát[151] szólítja meg: „Az egykori emberek, Thrasybulos".[152] Így közösnek tartották a győzelmeket. **h**: „Olympiában ugyanis maga szerezte meg a díjat és a megbecsülést, de Pythóban és az Isthmoson azonos sorsú testvérének, Xenokratésnak és neki a közös Charisok hozták a tizenkétszer végigfutó kocsik virágait", vagyis a győzelmeket. A közös lovak szereztek számukra dicsőséget; vagy saját lovakkal külön-külön egyénileg nyerték meg a négylovas fogatversenyt.

[150] Az itt szereplő szó *(kléros)* egyszerre jelent „sors"-ot és „örökség"-et is.

[151] *Lapsus memoriae*: Thrasybulos Xenokratés fia volt, amit egy másik kéz az idézet előtt bele is írt a szövegbe, DRACHMANN ezt a megjegyzést *(ő Xenokratésé)* glosszaként kirekesztette.

[152] *I.* 2. 1 sk.

89a: *Azonos sorsú:* vagy azt jelenti, hogy azonos sorsban osztozik, vagy azt, hogy ugyanabból az örökségből *(kléros)* és természetből részesült. Xenokratésról van szó, mivel ő volt Thérón testvére. A lovak tulajdonosaként Xenokratés győzött az isthmosi és a pythói játékokon is, és Pindaros ezeket Thérón győzelmeihez írta. Arról beszél tehát, hogy a közösek számukra a győzelmek, mivel a lótartásra fordított költségek ugyanabból a házból származtak. **b**: Vagy a rokonság miatt mondja ezt, vagy mert együtt tartották a lovakat, együtt versenyeztek, és együtt nyerték meg az isthmosi játékokat négylovas szekérrel. **c**: Arról beszél, hogy az Isthmoson a négylovas fogatversenyen aratott győzelem Charisai hozták el számukra a koszorú virágait. A koszorú ugyanis zellerből volt. **d**: Vagy így: „A Pythónál és az Isthmoson lévő Charisok hozták el a négylovas fogatverseny virágait hozzá és a testvéréhez." **e**: *(testvéréhez:)* Praxandroshoz, mivel ő volt Thérón testvére.

90a: *És az Isthmoson*: <Hely>határozói formában található itt, <mint amilyen> az „otthon" *(oikoi)* is. **b**: *<közös:>* Mivel együtt tartották a lovakat, együtt versenyeztek és együtt győztek.

91: *(virágokat:)* győzelmeket.

92a: *Tizenkét versenypályányit*: Mivel a kocsik tizenkét versenypályányit futottak, vagyis tizenkétszer érintették a fordulópontokat. **b**: Régen ugyanis nem hétszer kerülték meg a lovak a fordulópontokat, hanem tizenkétszer.

93a: *A siker:* A versenyző sikere megszabadít a bánattól, és elűzi a csüggedést. **b**: A vesztesekkel szembeni általános panasz az esztelenség és az őrület.[153] **c**: Az értelme a következő: „a részvétel a versenyen először fáradozást okoz a versenyzőknek, később viszont gondoktól való megszabadulást és dicsőséget kínál".

[153] A scholionok eltérő magyarázatának hátterében az áll, hogy egyes scholiasták a SNELL–MAEHLER által is elfogadott *dysphro(sy)né* (szomorúság, fáradozás) alakot kommentálják, míg mások *aphro(sy)né*-t (őrület, esztelenség).

93d: *A siker a résztvevőt:* Így kell érteni: „az, aki nyert, már nincs szorongató küzdelemben;[154] míg a versenyzőket őrülteknek mondják, azokat már nem, akik győzelmet arattak". **e**: Vagy értsük így: „a versenyben résztvevő sikere megszabadít az őrülettől, ahogy a vereség őrültté tesz". **f**: Másképp: a siker, vagyis a győzelem megszabadítja a verseny résztvevőjét a győzelem miatt érzett kellemetlen gondoktól. **g**: Másképp: a győzelem – mondja Pindaros – megszabadítja a versenyzőt az esztelenségtől és a bánattól. **h**: Lehetséges viszont az is, hogy szó szerint szerepel az *aphrosyné*, hogy ez legyen az értelme: „a győztesről úgy tartják, hogy már túl van a gondolkodás hiányán" – az emberek ítélete szerint ugyanis a nem megfelelő gondolkodás jele, ha valaki versenyen indult.[155]

96a: *Bizony*: Az „amikor" helyett áll. **b**: Az értelme: „amikor a gazdagságba erény szövődik, örvendetes dolgokat nyújt, amik részint önmagától származnak, részint az erényből fakadnak számára. Ha ugyanis valaki rendelkezik erénnyel, de szegénysége miatt nincsenek a kezében eszközök, sok örvendetes dologtól meg van fosztva; ha viszont valaki gazdag, de nem rendelkezik erénnyel, nem részesül örvendetes dolgokban. <Sapphó>:[156] *A gazdagság erény nélkül <veszedelmes társ.*[157] **b**: Az erénnyel> díszített <gazdagság>,[158] mind a tőle származó örvendetes dolgokra, mind az erénytől származó díszekre alkalmat és gyönyörűséget ad. **c**: A gazdagság, ha korábban széles körű és bölcs gondolkodást adott, azt követően megadja a saját és az erény örömeit is. **d**: <A gazdagság> előbb az igyekezetet

[154] Az *agónia*nak egyszerre van „harc, küzdelem" és „nyugtalanság, gyötrelem" jelentése is.

[155] Az *aphrosyné* szó szerinti jelentése annyi, hogy „a gondolkodás hiánya, nem gondolkozás". A scholion magyarázatát vélhetően úgy kell értenünk, hogy a versenyen való részvétel a nem megfelelő döntés eredménye, amely a gondolkodás hiányából fakad: ezt csak a győzelem szünteti meg.

[156] Drachmann kiegészítése.

[157] *Fr.* 148 V.

[158] Drachmann kiegészítései.

adja meg, amellyel mindent felkutat magának. **e**: Az erénnyel rendelkező gazdagok nemesen viselik mindkettőt: a jó és a rossz dolgokat is, mivel nem külön a gazdagságra tesznek szert és külön az erényre, hanem a kettőre egyesült formában. A költő ugyanis ezt mondja: az erénnyel együtt lévő gazdagság teszi, hogy az emberek nemesen viselik a jót és a rosszat egy időben, mert támogatja a saját „elmélyült igyekezetét", vagyis a gazdagság fölötte áll az elé kerülő jónak és rossznak. Az „erősen kutató" *(agroteran)* azt jelenti, hogy „vadászó" *(agreutiké)* és „nyomkereső". **f**: Ennek az értelme: „az a gazdagság, amely nem egyedül önmagában áll, hanem erénnyel is díszítve, a megfelelő időben a saját és az erény javait is élvezi amiatt, hogy a birtoka a szép dolgok felkutatására irányuló okos gondoskodás". Mert a gazdagság és az erény külön-külön nem élvezetes önmagában, amint <arról> Kallimachos is <ír>: *Gazdagság erény nélkül nem képes az embereket gyarapítani, / sem erény gazdagság nélkül. Adj tehát erényt és gazdagságot!*[159] Vagy Sapphó: *A gazdagság erény nélkül veszedelmes társ.*[160] A kettőből származó keveréké viszont a legfőbb boldogság. Pindaros tanúskodik arról, hogy ez Thérón sajátja. **g**: Másképp: Bizony az erényekkel ékesített gazdagság a belőle eredő örvendetes dolgoknak és az erényből származó ékességeknek is megadja az alkalmát és gyönyörét azáltal, hogy széles körű, elmélyült, vagyis okos, elégedett, könnyen megszerezhető és erősen kutató gondolkodásmódot ad. **k**: *Erősen kutató*: Kellemes dolgokat űző: arra vadászik, hogy biztosítsa a javakat.

98a: *Hozza ennek és annak*: a saját és az erény szépségeinek. **b**: Vagy a versenyre vonatkozó fáradalmaknak. **c**: Az előbbi és az utóbbi szépségeknek, mondja Pindaros.

99: *Elmélyült*: az értelem: a mély vizekből kiinduló képzettársítás.

[159] Kall. *h.* 1. 95 sk.
[160] *Fr.* 148 V.

100a: A mindent űző <igyekezet>. **b**: *Erősen kutató*: Ahelyett áll, hogy „igen jól űző", vagyis <a javak> biztosítására vadászó.

101a: *Tündöklő csillag*: Az efféle, erénnyel párosult gazdagság tündöklő csillag, vagyis a „legigazabb ragyogás a férfinak". **b**: Az erénnyel párosult gazdagság olyan, mint egy jól látható csillag, valóságos fény az embereknek.

102a: *Ha viszont* (δέ) *ezt bírva*: Vagy teljesen törölni kell a δέ kötőszót, vagy δή (bizony) értelmében kell venni;[161] a kijelentés ugyanis a következő: „az erénnyel párosult gazdagság tündöklő csillag és a legigazibb ragyogás egy férfinak, ha *bizony* valaki ezt a szükségesre használja föl, és nem igazságtalanságra fordítja hatalmát, hanem éppen ellenkezőleg, az igazságosságra". **b**: Aristarchos a következőképp magyarázza: „Ha valaki ismeri a jövendőt, hogy megbűnhődnek a Hadésnak azok a lakói, akik korábban megszegték a törvényeket." A kijelentés ugyanis azon a vélekedésen alapul, hogy ugyanazok az emberek többször visszatérnek az életbe, és vagy itt, vagy még ott is megfizetnek a vétkeikért. **c**: Egyesek viszont egyszerűbb dolgot hallanak ki ebből a kijelentésből: „Ha valaki a gazdagságot bírva tudja, hogy megbűnhődnek majd a halottak a Hadésban." **d**: Ha pedig valaki ennek a gazdagságnak a birtokában tekint még a jövőre is, hogy – hiába fejezték be az életüket a gonosz emberek – minden eltávozott esetében van megtorlás és ítélet, akkor az életét nem az igazságtalanságra használja föl.

104a: *Hogy a halottaknak*-tól az *ítéletet hirdetve gyűlöletes végzettel*-ig: A költő elfogadja az újjászületést. Ezt mondja tehát: „Ha valaki ismeri a jövendőt, hogy egyesek, mivel életükben vétkeztek, a Hadésban róják le büntetésüket, míg mások a Hadésban <elkövetett bűneikért> a mi életünk folyamán »Zeus királyságá«-ban időznek" – ennek nevezte ugyanis az ég alatt

[161] A scholion problémája, hogy a görög δέ kötőszó nem megfelelő itt, mivel az (a legtöbb esetben) valamilyen ellentétet jelöl, itt azonban nem fedezhető fel ilyen értelem.

található helyet. Ha valaki három életbe való visszatérés során – melyeknek alávetette magát – vétkektől mentes marad háromszor mindkét oldalon, az Pindaros állítása szerint a Boldogok Szigeteire jut. Ez az újjászületéssel kapcsolatos elképzelés igen ősi: a kezdettől fogva van már hagyománya, ahogy Homéros mondja: *Bárcsak ne lennél most, hetvenkedő, és meg se születnél.*[162] Úgy tűnik azonban, hogy Pythagoras támaszkodott elsőként erre az elgondolásra. **b**: Másképp: *Hogy az itt meghaltaknak*: Chrysippos így érti: „Itt a halottak büntetnek, lent[163] pedig a lenti ítélők, akár Hadés, akár valaki más. Egyáltalán nem valószínűtlen" – folytatja, – „hogy a holtak büntetik meg az élőket, hiszen a tragédiák tele vannak azzal, hogy az igazságtalanság áldozatai könyörögnek a föld alatti hérósoknak, hogy legyenek a segítségükre, mint például Élektra Agamemnónhoz." **c**: Egyesek azt állítják, hogy a Pythagoras képviselte újjászületésről tesz említést: a lelkek más-más testbe jutva megifjodnak, így akik a föld feletti életükben követtek el hibát, azok a Hadésban bűnhődnek; akik viszont ellenkezőleg, a Hadésban követtek el zendülést, a föld színére kerülve fizetnek meg érte, úgyhogy egyik helyen sem menekülnek meg attól, hogy leróják a vétkeiknek megfelelő büntetést.

105a: Az „erőszakos szívek"-et az „itt"-tel kell összekapcsolni: mert az itteni álnok embereknek az „erőszakos szívei" „azonnal" – vagyis rögtön – az életük végeztével ott róják le büntetésüket, vagyis ott adnak elégtételt. **b**: Külső meghatározottságú a gondolatmenet: erre a felfogásra kell támaszkodni az istenfélelem miatt.[164]

[162] Hom. *Od.* 18. 79. A scholion a mondatban két állapotot különít el: az első felét a földi létre, míg a másikat a túlvilágon vagy egy újabb földi életben való megszületésre vonatkoztatja. Ez az értelmezés azonban mesterkélt, mivel a „lét" és a „születés" komplementer fogalmak, és nem játszhatók ki egymás ellen. Vö. Hom. *Od.* 6. 201, Sim. *fr.* 37. 1–13. PMG.

[163] „Itt" – a földi életben; „lenn" – az alvilágban.

[164] A scholiasta a maga nehézkes módján arra a rendkívül fontos kérdésre irányítja a figyelmet, hogy az előadott nézet kinek tulajdonítható, ki hisz

106a: *Zeus királyságában:* <Aristarchos>[165] azt mondja, hogy a „pedig" (δέ) kötőszót úgy kell érteni, mint egy „ugyanis"-t, és így kell a mondatot visszaadni: „ugyanis a Zeus királyságában elkövetett gazságok". Mert erről beszél Pindaros: mivel az életükben vétkezők a halál után megbűnhődnek. Akik pedig a Hadésban követtek el bűnöket az élettől való megválás után, amikor visszatérnek az életbe, az életükben részben ismét alávetik magukat az olymposi istenek ítéletének. Pythagoras elképzelésére támaszkodik ugyanis, amikor azt gondolja, hogy a lelkek visszatérnek az életbe. **b**: „Zeus királysága" a földlakókra akar vonatkozni: az élőkről beszél <Pindaros>. **c**: „Zeus királysága" az élet és a fent eltöltött idő. Arról beszél tehát, hogy valaki a föld mélyében megítéli az emberek életében elkövetett vétkeit. Azt állítja, hogy Plútón bosszút áll rajtuk.

107: *A föld mélyében:* A föld alatt, azaz a Hadés mélyében. Úgy véli Pindaros, hogy a Hadésban van egy Ananké nevű <daimón>,[166] és ennek adatnak át az istentelenek.

108a: Kimarad az „átadva" participium, ti. „a gyűlöletes szükségszerűségnek". **b**: Az, aki kimondja a bosszú ítéletét. **c**: „Gyűlöletes" – mármint a hitványaknak. **d**: *Hirdetve szükségszerűséggel*: a bosszú ítélete. **e**: Ennél a résznél Pindaros mint Anankét személyesít meg egy daimónt, akinek elmondják a vétkeiket a hallgatók.[167]

109: *Egyenlő éjszakákkal*: Egyenlő ideig süt a nap miránk, élőkre és a Hadés mélyén lévő igazakra.

110a: *Egyenlő nappalokkal*: Már nem a gonoszakról van szó, hanem az igazakról. Azt mondja, hogy a nap miránk, élőkre

benne, ha egyáltalán hitbéli nézetről beszélhetünk. Ezek a kétségek a második olympiai óda értelmezését mind a mai napig meghatározzák, és megosztják az értelmezőket.

[165] DRACHMANN betoldása, mely Schneider véleményén alapul, aki szerint az itt következő részt Aristarchosnak kell tulajdonítani.

[166] DRACHMANN betoldása.

[167] A „hallgatóság" (ἀκούοντες) nem értelmezhető sehogy: a szöveg mindenképp romlott. HARTUNG *(in apparatu)* javítási javaslata: „holtak" (θανόντες).

egyenlő ideig süt, mint a Hadésban lévő jó emberekre, és olyan hely az övék, melynél rájuk ragyog a nap; sokkal kevesebb fáradtsággal töltik az idejüket, mint mi. **b**: *Egyenlő nappalokkal:* A nap egyenlő ideig süt ránk és a Hadésban lévő igazakra. A kijelentés nem a gonoszakra, hanem az igazakra vonatkozik. Arról beszél tehát a költő, hogy napsütésben élnek, aminek köszönhetően osztályrészük fáradalmak nélkül élni. **c**: Másképp: Pindaros szerint az emberek közül az igazak velünk egyenlően élvezik a napot a Hadésban anélkül, hogy bármilyen rossz érné őket.

113a: *Nem felkavarva a földet:* vagyis nem dolgozva a földön. **b**: Most a „kezük erejével" szerepel a „termésért" helyett, ahogy Aristarchos is megjegyzi. **c**: Egyesek a „kezük erejével" (ἀκμῇ) úgy értik, hogy a „dárda" (αἰχμή) helyett szerepel képletesen: „nem felkavarva a földet", minthogy nem háborúznak a földön, „sem a tengervizet", mivel hajóhadakat sem vezetnek egymás ellen. „A hiábavaló megélhetésért" – az egymás között lévő hiábavaló viszályok miatt. **d**: Jobb értelmezés viszont, amit Aristarchos javasol: „az ottani időtöltésnek szűkös körülményei miatt" – mintha csak valaki azt mondaná: „nem dolgozva sem a földön, sem a tengeren a szükség miatt". **e**: *Nem felkavarva a földet:* sem földet nem művelve, sem hajózva azért, hogy meglegyenek számukra a megélhetéshez szükséges, jelentéktelen dolgok. **g**: Vagy a következőképp: nem szántva, nem ásva a fiatal és munkára képes emberek erőteljes kezével. **i**: Másképp: *nem felkavarva a földet:* fáradozás és izzadság nélkül leszüretelve kívánságuk gyümölcsét. Nem foglalkoznak ugyanis földműveléssel, mivel nem kavarják fel a földet (egyesek szerint a „kezük erejével" az ekére vagy a lándzsára utal). *Sem a tengervizet:* ez is a „felkavarva" tárgyának értendő; ahelyett szerepel, hogy „sem a tengeren veszélynek kitéve az életét".

116: *A szűkös megélhetésért:* a szűkös vagyis a nehézkes megélhetés miatt. A szegénységre gondol, minthogy nem a szegénység okán <élnek így>.

117a: *Megbecsültjeinek:* a tisztelt isteneknek. **b**: *Az istenek megbecsültjeinek:* Plutónnak és Persephonénak. **c**: „Akik tehát" – mondja Pindaros – „az igazságos tettekben lelték örömüket, azok fáradozás, szenvedés és könnyek nélkül töltik teljes idejüket, nem foglalkozva sem szántással, sem a tengeren való hánykolódással, hanem a Boldogok Szigetein élve. Mivel azok között az istenektől megbecsült emberek között időznek, akik éltükben igazak voltak."

121a: *Azok pedig pillantást nem tűrő*: az istentelenek. „Pillantást nem tűrő" vagy amit valaki nem viselhet el, szörnyű, vagy olyan gyötrelmet viselnek el, amelyet még az isteneknek sem szabad megmutatni, és az istenek sem képesek ránézni. **b**: *Azok pedig elviselik a szenvedést*: A gazok kiállják és elviselik a „pillantást nem tűrő", vagyis nem várt gyötrelmet, amelyre rá sem lehet nézni. **c**: Vagy: „amit senki sem akar látni". **d**: Arról beszél, hogy az istentelenek még az istenek számára sem megmutatható gyötrelmet állnak ki, melyre az istenek sem képesek ránézni. **e**: Másképp: félelmetes, amire senki sem mer ránézni.

123a: *Akik viszont elszántak*: Platón egyetért azzal az állítással, melyet Pythagoras mondott, hogy a lelket háromszor ítélik meg a Hadésban, háromszor kerül testbe, és hogy azok, akik az életben ugyanennyiszer cselekedtek igazul, eljutnak a Boldogok Szigeteire és Kronos tornyához, vagyis falaihoz, azaz Kronos királyságába.[168] A költő a Boldogok Szigeteit körülírva mutatja be. **b**: *Háromszor*: vagy szám szerint, vagy ahelyett, hogy sokszor. **c**: Akik képesek voltak a földön és a Hadésban <…>,[169] ahogy Platónnál szerepel: a lélek, amely háromszor őszintén bölcsességszerető életet élt.[170] **d**: *Akik viszont elszántak háromszor*: Azok, akik mindkét helyen, a föld feletti és a

[168] A mondat vége nehezen értelmezhető, DRACHMANN szerint mindenképp romlott: a fenti fordítás csak hozzávetőleges.

[169] DRACHMANN *lacunát* állapít meg.

[170] A scholion itt valószínűleg a *Phaidros* egy passzusára gondol: az égbolt fölötti hely szemléléséből lezuhant lelkek közül azok, akik a legtöbbet

föld alatti helyen időzve kitartottak abban, hogy tartózkodnak igazságtalan cselekedetektől, és az igaz dolgokat teszik, azon az úton haladnak, melyet Zeus szabott ki, s melyet a Boldogok Szigetének hívnak: ezt nevezte tehát „Kronos tornyá"-nak. **e**: Másképp: Akik kitartottak a lélek mindkét oldalra történő három költözésén keresztül – a halál után a Hadésba, illetve az élet idejébe –, úgy, hogy igaz módon[171] igazakká váltak, és megőrizték lelküket istenfélőnek, azok indulnak el a Zeus által kiszabott útra, vagyis a Boldogok Szigeteire, ahol Kronos birtoka az ottani lakhely; ezeken a szigeteken, melyek közel fekszenek az Ókeanoshoz, gyakori és kellemes szellők fújnak üdítően, a rajtuk lévő virágok úgy ragyognak, mint az arany: egyesek a földből és a szárazföld fáiról nőnek, másokat a vizek folyása táplálja úgy, mint a rózsákat, jácintokat, ibolyákat – hiszen ezeket táplálja a víz. Ezekből a virágokból fonnak az igazak saját kezeikkel nyakékeket és koszorúkat. Pindaros megmutatja a mindent fölülmúló örömöt. A lélekvándorlás elgondolását elsőként Pythagoras vezette be, akit most Pindaros követ.

126a: *A lelket, elindulnak:* beteljesítik. **b**: Kronos királyságát beteljesítik, elérik, odajutnak. **c**: *Zeus útját,* amelyet megszabott az igazaknak. **d**: A Zeus által nekik mutatott utat. **e**: Vagy a Zeus által törvénnyel kijelölt utat. **f**: Arról beszél Pindaros, hogy Zeus ítéli meg őt: aki ugyanis mindkét oldalon vétektől mentes maradt, a Boldogok Szigeteire küldi.

127a: *Az utat Kronoséhoz*: Beteljesítik. Kronos királyságához <jutnak el>. A „torony" *(tyrsis)* elsődleges jelentése: „városfal". **b**: *tornyot (tyrsin)*: várost. Az elsődleges értelme azonban:

láttak, ha háromszor a filozófusi életformát választják, már háromezer év után visszatérhetnek eredeti helyzetükbe (szemben a többi lélek tízezer évével). Vö. Plat. *Phdr.* 248C5–249A5.

[171] DRACHMANN szövegromlást állapít meg (feltehetően a zavaró szóismétlés miatt), javaslata: „hogy tökéletesen (τελείως) igazak legyenek".

„városfal". Azt mondják, hogy elsőként a tyrrhének találták fel a városfal építését.[172]

128: *Boldogok:* a homérosi verssor szerint: *Zephyros hangosan fúvó szeleit.*[173]

129. Mivel Homéros szerint a Boldogok Szigetei az Ókeanoson vannak, hiszen ezt mondja: *Ókeanos küldi, hogy az embereket felüdítse.*[174]

130a: *Aranyvirágai*: Elmarad a „mint", hogy ezt jelentse: „a virágok úgy ragyognak, mintha aranyból lennének". **b**: Vagy így: „a virágok úgy fénylenek, mintha aranytól jönne a ragyogás".

132a: *Egyesek a szárazföldről*: Különválasztotta Pindaros a földön sarjadó hajtásokat a fákról növőktől. **b**: A fákról növő virágok az olajfáé, a mirtuszé és a borostyáné. Földön növő virágok az ibolya és a sáfrány. **c**: Egyes virágok ugyanis a fatörzsből kinőve és a víztől elválasztva virágzanak, míg mások a földön vizet kapva virágzanak, és érik el teljes kibontakozásukat. **d**: *A szárazföldről:* Különválasztotta a fáktól a földön lévő hajtásokat, vagy amelyeknek szükségük van az öntözésre.

135a: *Füzérekkel*: Körszerű fonatokkal[175] ékesítik fejüket és kezüket. **b**: Az eset felcserélésével fejezte ki magát ahelyett, hogy „füzéreket és koszorúkat fonnak a kezükkel".[176] **c**: *Füzérekkel kezeiket*: „füzéreket" – tárgyeset helyett részeshatározó esetet használt. **d**: Azt mondja, hogy „füzérekkel", vagyis „kör alakú

[172] A megjegyzés valószínűleg a „torony" *(tyrsis)* etimológiája akar lenni, amely a szót a tyrrhének *(Tyrsénoi)* nevéből eredezteti.

[173] *Od.* 4. 567.

[174] *Od.* 4. 568. Ez a két idézet arra utal, hogy Homéros ismerte a Boldogok Szigetével kapcsolatos hagyományt, valamint leírásában Pindaroshoz hasonlóan szerepel a szél és Ókeanos. Ugyanakkor a passzust már az antikvitásban kétes eredetűnek tartották, valószínűleg okkal.

[175] A scholion itt valószínűleg a szövegben szereplő költői szó (ὅρμος) jelentését parafrazeálja.

[176] A scholiasta helytelenül úgy értelmezi a szöveget, hogy a χέρας accusativus helyett dativusként (ἐναλλαγὴ πτώσεως: „a nyelvtani eset cseréje") értelmezendő mint eszközhatározó (kezükkel). Ám semmi akadálya, hogy úgy képzeljük, a fonatokkal nemcsak mint koszorúval (στεφάνους) fejüket, hanem csuklójukat és karjukat is *(Armband)* felövezik. Az

ékszerekkel", amelyekkel a kezüket és a fejüket ékesítik. **e**: „Füzérekkel", vagyis „fonatokkal", amelyekkel a kezeiket és a fejeiket díszítik. **f**: Más szavakkal: virágból készült láncokat fonnak a kezükre és koszorúkat.

137a: *Helyes tanácsaival <összhangban>*: igaz tanácsokkal. Mivel <Rhadamanthys> lett odahelyezve – ahogy Platón is említi[177] –, hogy az igazakat a Boldogok Szigeteire küldje. **b**: Mivel szerinte Radamanthys szolgáltatja jó tanácsait az igazaknak, hiszen Pindaros őt tette meg a Boldogok Szigetének vezetőjévé. **c**: Vagy mivel szerinte ezek az emberek daimóni természetben részesültek, akiknek helyes az életmódja szándékukat és az igazságot illetően, mint ahogy Rhadamanthysnak is. **d**: Vagy így: „Rhadamanthys jóváhagyásával" – mert ő szolgáltat igazságot Hadés lakóinak. **e**: Vagy így: *Rhadamanthys helyes tanácsaival <összhangban>*: mivel Rhadamanthys szolgáltat igazságot Kronos alvilági szolgáinak.

138a: *Akit készséges segítőtársként atyjuk*: Olyanként, aki hívás nélkül is odajön. **b**: Akit – mármint Rhadamanthyst – Kronos, a mindenek atyja, Gé[178] gyermeke, a legmagasabb trónusú Rhea férje készséges és elválaszthatatlan tanácsadójaként tartja. De ezek közé az igaz emberek közé számítják Kadmost és Péleust is.

esetcsere tulajdonképpen nem létező kategória, és kényszermegoldás, amit a scholiasta az aszimmetrikus kifejezésmód (χέρας – στεφάνους a „fejüket" szó helyett) kisimítására improvizált. Ezzel ugyanakkor a ὅρμος és a στέφανος szavak tautologikusak leszenek. A **d**-**e**-**f** bejegyzések mutatják, hogy az antik értelmezők közül néhányan rájöttek a helyes megoldásra.

[177] Plat. *Gorg.* 526C.

[178] Gé, a Föld belekerülését a scholionokba azzal magyarázhatjuk, hogy a scholionok a kódexekben is meglévő, elterjedtebb szövegvariánst vették alapul, amelynek megfelelően ezt a sort így lehet fordítani: „akit [ti. Rhadamanthyst] az atyjuk [ti. Kronos], Gé <fia> karnyújtásnyira tartja tanácsadójaként". Ez a szövegvariáns nyelvtanilag azt is megengedi, hogy a legmagasabb trón birtoklása Rheának vagy Génak tulajdoníttassék, ezért is olvashatunk eltérő parafrázisokat. A γᾶς (Földé) valójában azonban a μέγας („nagy", Kronos attributuma) melléknév félreolvasásából ered.

140a: *Férje* (πόσις): Aristarchos ezzel szemben a πόσιος (ivásnak) genitivust írja, mellette a „mindennek" (πάντων) alakkal, így Zeust Radamanthys ivótársaként fogva fel.[179] Didymos viszont Kronosra vonatkoztatja a kifejezést: akit készséges és elválaszthatatlan tanácsadójaként tartja Kronos, mindenek atyja, Rhea férje és a legmagasabb trónusú Gé gyermeke – mert Kronos egy volt a titánok közül, akik Gé fiai. Azért kapta Gé a leghatalmasabb trónust, mivel ő hord mindent, és róla tartják azt, hogy a világ táplálója, ahogy a költő is mondja: „tönkölyt adó termőföld".[180]

142: *Közéjük sorolják:* odaszámítják. A Boldogok Szigeteinek istenfélő lakói közé számítják <Péleust és Kadmost>. A halott Achilleust is ugyanide hozta az anyja, miután könyörgésével meglágyította Zeus lelkét.

146a: *Győzhetetlen*: legyőzhetetlen, verhetetlen. **b**: *<Rendíthetetlen>*: megingathatatlan. Aki nem fordít hátat, hogy elmeneküljön. Szilárd. **c**: „Oszlop"-nak mondja, nem pedig „alap"-nak;[181] minden háznak van azonban egy helye, melyet „alap"-nak hívnak, amelyen fekszenek a falazótömbök, és azt mondják, hogy ez tartja az egész házat.

146d: *Győzhetetlen, rendíthetetlen oszlopát*: Metaforikus értelemben mondta. Rendíthetetlennek mondják azt az embert, aki erős, és nem vonul vissza egykönnyen. **e**: Vissza nem forduló és elmozdíthatatlan. És <ez a szóalak *(astrabé)* úgy> áll elő, hogy az „e"-t „a"-vá cserélik, és a „l"-t elhagyják: van ugyanis *astreblé* alak.

[179] Aristarchos ezek szerint a „mindenek atyja" (= Zeus) és a „társa az ivásban" (πάρεδρον πόσιος) kifejezéseket tekintette összetartozó egységnek. A nézet alapja, hogy a görögben a πόσις főnév hímneműként „férj"-et, nőneműként „ital"-t, „ivás"-t jelent.

[180] A „költő" minden bizonnyal Homérosra vontkozik, de a kifejezés maga az epikus nyelvhez tartozik: nemcsak az *Ilias*ban és az *Odysseiá*ban, hanem Hésiodos műveiben is gyakran felbukkan. A „tönkölyt adó" *(zeidóros)* jelzőt lehet „életet adó"-nak is érteni.

[181] A scholion itt olyan szót használ (στύλος), amely elsődleges jelentése ugyancsak „oszlop".

147a: *Kyknost:* Poseidón és Harpaleé fia: Arés fiával ugyanis ekkorra már végzett Héraklés.[182] **b**: Egyesek viszont Kyknost Skamandrodikés gyermekének mondják, mások pedig Kalykia gyermekének. **d**: Poseidón és Skamandrodiké fiának mondják, mások azonban <Poseidón és> Harpalé fiának. **e**: Két Kyknos van: az egyik Arés fia, a másik Poseidóné. Arés fiát, mivel gonosz dolgokat tett Thessalia-szerte, Héraklés legyőzte, Poseidón fiát pedig, aki <a trójaiak seregében> katonáskodott, és együtt harcolt velük, Achilleus ölte meg.

148: *és Éós aithiops gyermekét:* Memnónt, aki Tithónosnak, Laomedón fiának és Hémerának a gyermeke volt.[183] Azok viszont, akik a Homéros szerinti dolgokat írták meg, a következőképp mesélik ezeket: Tithónosnak Hémerától két gyermeke született, Memnón és Émathión. Memnónnal Achilleus végzett, Émathiónnal pedig Héraklés, amikor elhajtotta Géryonés marháit.

150a: *Gyors nyilak:* metaforikus értelemben beszél, hiszen a nyílvesszőket a költeményeire vonatkoztatja: a tegez ugyanis az értelem, a nyilak pedig a szavak. **b**: Skytha nyilaknak mondja a költeményeit, a skythák szokása volt ugyanis, hogy a könyökük alatt hordták a nyilaikat, az ottani krétaiak viszont a vállai-

[182] Ahogy a további scholionokból is kiderül, két Kyknos van a mitológiában: 1. Arés fia, aki a delphoi jósdába érkező embereket kirabolta és meggyilkolta. Kyknos a Trachisba igyekvő Héraklést is meg akarta ölni, aki azonban végzett vele (az ő harcukról számol be részletesen a pseudo-hésiodosi *Héraklés pajzsa*). 2. Poseidón fia, akit Achilleus győzött le a trójai háborúban rögtön a partra szállásnál (Prokl. *Chrest.* 80; Apollod. *Epitomé* 3. 31).

[183] Memnón volt az egyik főszereplője az *Aithiopis* kyklikus eposznak: Achilleus megölte, azonban anyja, Éós kikönyörögte számára Zeustól a halhatatlanságot (Prokl. *Chrest.* 172). Pseudo-Apollodóros szerint Éós Tithónost magával vitte Aithiopiába, és ott szülte neki Memnónt és Émathiónt (Ps.-Apollod. 3. 12. 4). Ezek után említésre méltó, hogy a scholion magyarázatában nemcsak az előbbi forrásokkal, hanem magával a Pindaros-szöveggel szemben is azt állítja, hogy Memnón (és Émathión) Hémera gyermekei voltak. Mindkét istennő neve természeti jelenséghez kötődő, beszélő név: Éós a hajnal, Hémera a nappal.

kon.[184] **c**: Szóképen alapuló kifejezés: a szavakat nevezte ugyanis „nyilak"-nak az enkómionok pontos és alkalomhoz illő jellege miatt és „tegez"-nek a gondolatot. Azt, hogy „könyököm alatt", úgy kell érteni, mint ami a tegezhez tartozik. A bukolikus költő is hasonlóképp azt mondja: „és a kar alatt hordott tegezt".[185] **d**: Másképp: *sok van nekem a könyököm alatt*: Ahelyett, hogy azt mondaná: „sokkal rendelkezem". „Nyilak"-nak pedig a költeményeit mondta.

152a: *Az értőkhöz (synetoisin) szólók:* úgy kell érteni, hogy *tois synetois.*[186] **b**: Ahelyett <szerepel a „szólók">, hogy „nyilvánvalók", „világosak" és „kifejtettek". **c**: Aristarchos a következőképp <érti a kifejezést>: Pindaros azt mondja, hogy <az elhangzottak> nagyon világosak a hallgatóság értő tagjainak, ha viszont nyilvánosság elé lépnek, akkor értelmezőre szorulnak, aki megvilágítja őket – minthogy Pindaros nem közli mindenki számára teljesen világosan. Ennélfogva a bölcsekhez bölcs dolgokat szól, és semmi gyalázatosat, az egyszerű emberek számára azonban <az elhangzottak> nem válnak teljesen világossá. **d**: Egyesek viszont <úgy értik>, hogy bár sok mindenről képes beszélni, ahhoz, hogy mindent elmondjon és előadjon, értelmezőkre van szüksége, ahogy Homéros <írja>: *Sokaságukat viszont el nem tudnám mondani* (*Il.* 2. 488).

153a: *Az egészhez viszont értelmezőkre szorulnak*: Ha viszont a nyilvánosság – vagyis az igencsak közönséges sokaság – elé lépnek, értelmezőkre szorulnak.[187] **b**: Vagy: a saját költeményeiről beszél, hiszen tisztában van azzal, hogy számos történetet

[184] Kréta az ókorban végig híres volt íjászairól, akiket gyakran alkalmaztak zsoldosként.

[185] Theokr. 17. 30.

[186] A scholion az azonos jelentésű, de eltérő görög részeshatározós végződéseket magyarázza.

[187] A szöveg alanya az eddigiekhez képest megváltozik, az elliptikus szerkesztés miatt viszont nem azonosítható egyértelműen. Egyfelől érthetjük talán a szavakra, amelyek értelmezésre szorulnak, másfelől mivel a következő szakasszal áll szemben, ahol viszont a költeményekről van szó, ez a rész vonatkozhat olyan kiváló emberekre, akik ha nyilvánosság elé

használt föl, valamint különös alakokkal és színes stílussal él: sok nála ugyanis a hyperbaton.[188] Azt mondja tehát, hogy „a költeményeim értelmezőkre szorulnak."

154a: *Aki sok dolgot tud:* aki természete szerint sokat tapasztalt és találékony, az a valóban bölcs, és nem az, aki elsajátított minden megtanulható dolgot. b: Gnómikus kijelentés; azt mondja, hogy a bölcs az, aki a legtöbb dolgot ismeri természettől fogva, akinek valamihez természet szerint van érzéke. A tudással rendelkezők között ugyanis azok a legjobbak, akik természettől fogva tapasztaltak, mivel a tanulmányoknál is előbbre való a természet. **c**: Azok, akik tanulás alapján akarnak fennhangon szólni, és sok mindent összehordanak – ahogy a károgó hollók és a feleslegesen fecsegők –, céltalan és fölösleges ostobaságokat harsognak, amikor visszakiabálnak az értőnek, vagyis Zeus isteni madarának, a sasnak. Bakchylidésre vonatkozik: ő ugyanis bizonyos értelemben Pindaros vetélytársa volt, és ugyanazon a területen bocsátkoztak versenybe.

157a: *Hollók*: Például ahogy a hollók kárognak vissza a sasnak, úgy <kiabálnak vissza> a tanultak annak, aki természet szerint bölcs. Bakchylidésre és Simónidésre céloz <Pindaros>, amikor önmagát sasnak nevezi, versenytársait pedig hollóknak. **b**: A tehetséges embereket sashoz hasonlítja, a tehetségteleneket viszont hollóhoz. A „károgjanak ketten" *(garyeton)* duális igealak nem megfelelő, mert a hasonló műfajban alkotó költők nem nagyon használják.[189]

158a: *Hiábavalóan károgjanak ketten*: Azok a kiválóak, akik természetükre támaszkodnak; azok viszont, akik csak megta-

lépnek, ahhoz, hogy az egyszerűbb emberek számára is ki tudják fejezni magukat, értelmezőre, tolmácsra van szükségük.

[188] A *hyperbaton* („átlépés") a nyelvtanilag összetartozó szavak szétválasztása, a szórend megváltoztatása.

[189] A scholion a többes számú felszólító mód („károgjanak!") mellett tehát egy másik értelmezést is felvet, amely kettes számot feltételez („ketten károgjanak"), és ezt Pindaros vetélytársaira, Simónidésre és Bakchylidésre vonatkoztatja.

nulták, hogy hiábavalóan károgjanak, kevesebbek azoknál, akik maguktól tanultak meg vagy tudnak bármit is. **b**: A „kárognak ketten" helytelen: mert a nyelv sem a kettes számot akarja, és nem is két hollóról, hanem sokról van szó. **c**: Ahogy a hollók is vetélkednek a sassal, úgy a másoktól tanult emberek is azokkal, akik természetük szerint maguktól tanultak. Simónidésre céloz. **d**: Ha pedig valamiképp Bakchylidésre és Simónidésre utal, akkor hát helyesen lett megválasztva a kettes számú „kárognak ketten". És így van valójában értelme.

160a: *Célra az íjat*: Önmagát is megidézve a dicsőített személyek oldalán ezt mondja: „a cél felé feszítsd ki az íjat". **c**: Magára terelve a szót azt mondja, hogy „térj vissza az eredeti célodhoz", vagyis a Thérón dicséretére irányuló igyekezethez. Az íj fordulatát végig megőrizte.[190] **d**: A „kit lőjünk meg": Sajátos megfogalmazás alapján <azt jelenti, hogy> „kit tartunk csodálatra méltónak".

161a: *Kit lőjünk meg*: Nyilván „milyen célt"? Azt, aki győzelmet aratott. De talán jobb Akragasra érteni a célt, ezt teszi ugyanis hozzá: „bizony Akragasra feszítve". **b**: Ezzel jelzi a gondolatmenet időszerű és jól irányzott fordulatát.

162a: *Lágy <lelkület>ből*: Miután <Pindaros> az íjhoz és a nyilakhoz hasonlította a költeményeit, ezt követően – hogy <mindez> ne tűnjön durvaságnak – azt mondja, hogy barátságos szándékkal fogja küldeni himnuszát. **b**: Ezt azért mondja, mert orvosolja a kifejezés durvaságát. Mivel nyíllal lőni (miként azt megjegyzi) rosszindulatú emberre vall a meglőtt személy szempontjából. **c**: Tehát jóindulatú és nem ellenséges szándékból.

163. *(dicső:)* A dicsőítő himnuszok.

164a: *Küldve? Bizony <Akragas>ra*: Akragasra feszítve célként az íjat esküvel fogom elmondani és kinyilvánítani az igazat. **b**: *bizony Akragasra feszítve:* Ezt úgy mondja, mintha feleszmélne, és rájönne, hogy kit is kell dicsőítenie, hiszen

[190] A scholion feltehetően az íjjal és nyilakkal kapcsolatos metaforasorra gondol.

arról beszél, hogy az íját – amely a mondanivalója – Akragasra, Thérón városára feszíti.

166a: *Esküvel megerősített <kijelentést> hirdetek majd ki*: Esküvel fogom kinyilvánítani az igazságot, hogy száz évben nem termett senki más, aki Thérónnál nagylelkűbb, bőkezűbb és élesebb eszű lenne. **b**: Másképp: „a legigazabb esküt teszem, hogy sem bőkezű, sem nagyvonalú nem született száz évben <…>," azonban valamiféle irigység meg akarta zavarni és igaztalanul gőgöt támasztott ellene. A testvérével való viszályról beszél.[191] **c**: Barátságos és a javak adományozásában is igencsak bőkezű férfinak mondja Thérónt. **d**: *Esküvel megerősített <kijelentést> hirdetek majd ki*: „Esküvel megerősített és legigazabb állítást mondok, hogy megmutassam a bizonyosságát annak, amiről beszélek" – azt ugyanis, amiben valaki biztos, eskükkel erősíti meg. „De mit is esküszöm?" – kérdi. Hogy semmilyen másik város nem szült kerek száz évvel ezelőtt <sem> ilyen férfit, és nincsen más, aki <ennyire> kész a barátaival szembeni bőkezűségre, vagy aki kevésbé lenne irigy a javak odaadásában, mint Thérón. **e**: Akragast az ötvenedik olympias idején alapították, Thérón pedig a hetvenhatodik olympias idején aratott győzelmet. Az alapítástól egészen Thérón győzelméig tehát összesen száznégy év van. Pindaros kerek számot használt. **f**: Hellének alapították Akragast. **g**: „Attól kezdve," – mondja <Pindaros> – „hogy megalapították az akragasiak városát, senki Thérónhoz hasonló nem született, aki ennyire bőkezű, éles eszű és nagylelkű."

168: *Száz évben:* Azt mondják, hogy Akragast az ötvenedik olympias idején alapították, innentől pedig Thérón győzelméig száz év van huszonöt olympias alatt. Az ötven olympias alatt hetvenöt olympiai játékot rendeztek, a hetvenhatodikban győzött Thérón: kerekített számot használ <Pindaros>, amikor százat mond.

[191] A *lacuna* miatt nem érthető, hogy itt pontosan miről van szó. Az irigység és az ebből születő viszály talán Gelón és Polyzélos ellentétére utalhat (vö. **29b–29d**).

173a: *A dicséretre* viszont elbizakodottság válaszol: A méltatásra viszont csömör (κόρος) érkezik, vagyis igazságtalan gőg: egyesek ugyanis, miután elteltek <Thérón> javaival, ellene fordultak. Külön felháborodva mondja ezeket amiatt, hogy egyes dolgokban Thérónt kisebbítették, miután szerencséje nem éppen megfelelően alakult. **b**: Másképp: „Mert eltelnek az emberek sok ember iránti irigységüktől". Van ez a közmondás is: „A csömör gőgöt szül".[192] **c**: Azoknak a mértéktelen embereknek az elbizakodottsága érkezik meg Thérón dicséretéhez, akik zavart akarnak támasztani, hiszen <az elbizakodottság> el akarja rejteni a jó emberek cselekedeteit. **d**: Pindaros ezt az ódát akkor írta, amikor Thérón háborúzott Hierónhoz fűződő sógorsága miatt. **e**: Az „elbizakodottság" pedig az igazságtalansággal párosult gőg. **f**: Mint mondja, Thérón bőkezűsége sokakat gőgösségre vezetett:[193] mivel akik elárulták Hierónt, a barátai voltak. Ezt Kapys társaságára lehet vonatkoztatni, akik hadat indítottak ellene, mert nem viselték el, hogy azt látják, hogy Thérón olyannyira dicső. Thérón méltatására tehát irigység érkezik az igazsággal ellentétes módon és nem megfelelő formában. **g**: Másképp: Kapys és Hippokratés Thérón unokatestvérei voltak. Bár Thérón sok jót tett velük, mivel látták megnövekedett királyi hatalmát, irigységükben háborút kezdtek ellene, Thérón viszont Himeránál összecsapva velük kivívta a győzelmet.[194] **h**: A dicséretre, Thérón dicsőségére. A telítettség pedig elbizako-

[192] Sol. *fr.* 6. 3.

[193] A pindarosi ige (ἐπέβησε) alanya a túlság, ebben a magyarázatban viszont a dicsőített pozitív tulajdonságai azok, amelyek telítettséget és ennek megfelelően negatív magatartást váltanak ki. Az alany és a tárgy viszonya tehát ugyanazon ige mellett fordított.

[194] A Kr. e. 480-as himerai csata után Himera Akragas fennhatósága alá került: Thérón fiát, Thrasydaiost állította a város élére. Thrasydaios kegyetlenkedései azonban elégedetlenkedéseket szültek: a himeraiak Hierón segítségével támadást akartak intézni Thérón ellen, de Hierón elárulta a terveiket. Thérón csírájában elfojtotta a felkelést, és megölette a felkelőket (lásd Diod. 48. 6. 6–8). Ez az esemény tehát Kr. e. 480 és 476 (Thérón olympiai győzelme) között történhetett. Kapys és Hippokratés ehhez a tervezett lázadáshoz csatlakozhattak.

dottságot szül. **i**: Másképp: ezt Pindaros azok miatt mintegy felháborodva mondja, akik igazságtalanul elszomorították. Azt is mondja, hogy „a méltatásra már elbizakodottság érkezett", ahelyett, hogy <azt mondaná>: „már eléggé irigyelt csodálatra méltó dolgai miatt". <Thérónnak> Hierónnal kialakult ellenségeskedésére céloz. **k.** Másképp: azért, mert Polyzélos miatt Hierónnal harc kezdődött. Miután ugyanis Hierón elűzte <Polyzélost> Syrakusaiból, Thérón fogadta be.[195] **l**: <*dicséretre*:> Ez maga a jó hírnévből származó kiváló dolog.

174a: *Amely nem jár együtt igazságossággal*: Amely nem igazságosan esik meg, és Thérón kárára van.

175: *Ám a mértéktelen <emberek>:*[196] <Thérón> legszebb tetteiből származó jót ugyanis bizonyos őrültekhez hasonló és esztelen emberek irigylik, akiknek az a szándéka, hogy egyfajta zavarral és hiábavaló locsogással ezt elrejtsék és elfojtsák.

176a: *Fecsegni*: Locsogni. Valami irigységből származót mondani. **b**: Vagy zavart kelteni a λαλεῖν szóból.[197] **c**: *Fecsegni akarva:* „fecsegni"-t úgy érti, hogy „szavak útján zavart kelteni".

177a: <*Rejtetté* (κρύφιον):> Egyesek szerint a kifejezés ióta nélkül hímnemű értelemben szerepel (κρύφον). **b**: Ilyesmit akar mondani: „láthatatlanságba akarva burkolni a nemes férfiak jó cselekedeteit".

174b: <*nem*:> külön.[198]

177c: <*Rejteket* (κρύφον):> elrejtés, vagyis láthatatlanság. **d**: *Rejtetté*: Aristarchos ióta nélkül *kryphon*nak írja és „elrejtés"-nek magyarázza: „Az elbizakodottság el akarja rejteni [és

[195] Vö. **29a–d**, illetve az ahhoz írt jegyzetekkel.

[196] Az ódában szereplő szó (μάργος) egyszerre jelent „mértéktelen"-t, „mohó"-t, illetve „őrült"-et, „bolond"-ot.

[197] A magyarázat etimológiai jellegű: arra utal, hogy mindkét szó töve a λαλ- hangutánzó szó.

[198] A magyarázat valószínűleg a 96. sorban az ott szereplő „amely nem jár együtt igazságossággal" mondatra utal vissza és az ebben lévő „nem"-et érti így: „amely az igazságosságtól külön jár".

láthatatlanságba akarja burkolni] a derék emberek nemes cselekedeteit."[199] De az antistrófa is így követeli meg.[200]

178a: *Mivel a homok*: Ahogy lehetetlen megszámolni a homokot, úgy lehetetlen Thérón jótetteményeit is felsorolni. **b**: Összehasonlító értelemben. Ezt mondja ugyanis: „Miként a homok száma nem megragadható, úgy felbecsülhetetlen Thérón is jótetteit illetően."

A Thérónnak szóló himnusz <vége>.[201]

Vége az akragasi Thérón <himnuszának>.

Harmadik óda

A vendégszerető Tyndaridáknak tetszeni s a szép fürtű Helenének – / ezért imádkozom a híres Akragast dicsőítve / (5) Thérón olympiai győzelmi ódáját építve, a fáradhatatlan lábú / paripák kivételes dicséretét. S lám, a Múzsa is mellém állt, aki kitaláltam ezt a pompázatos költői formát, / hogy ünnepi hangomat dór mérték sarujába illesszem. / (10) Mivel a hajba simuló koszorú / ezt az istentől kapott kötelezettséget rója rám, / hogy a tarka hangú lantot, a fuvolák hangját s a szavak rendjét / (15) ötvözzem Ainésidamos fiának, ahogy illik, s ezt követeli Pisa is tőlem, hisz innen / jönnek az embereknek az istentől származó költemények, / (20) akinek Héraklés régi elrendelése szerint / a megvesztegethetetlen aitóliai döntőbíró helyezi szemöldöke fölé, / haja közé az olajfa szürkéskék ékét, melyet egykoron / (25) az Istros árnyas forrása mellől hozott el Amphitryón sarja, / mint az olympiai játékok legszebb emlékét, miután szép szóval meggyőzte a

[199] Aristarchos magyarázata a szó szerinti fordítással válik érthetővé: „Az elbizakodottság *elrejtést* [és láthatlanságot] akar tenni a derék emberek nemes cselekedeteire". A zárójeles részt DRACHMANN kirekeszti.

[200] A magyarázat hátterében az áll, hogy a strófa és az antistrófa metrikai felépítésének azonosnak kell lennie.

[201] A „Thérón" szó közepe utáni rész hiányzik az elszakadt lapról, ez Drachmann konjektúrája.

hyperboreusok Apollón-tisztelő népét. / (30) Baráti szándékkal kérte Zeus mindenkit befogadó / ligete számára ezt a növényt, hogy mindenkinek adjon árnyat, s legyen belőle koszorú az erény jutalmaként. / (35) A Zeus-oltár felszentelése közben az arany kocsis telihold, / az este szeme, világított, / s a nagy versenyek szent próbatételét s a négyéves ünnepet / alapította meg az Alpheios isteni partja mentén. / (40) Ám a vidéken nem álltak zöldellő fák a Kronostól származó Pelops berkében. / Úgy tetszett neki, hogy a kopár kert a nap hegyes sugarainak van kiszolgáltatva. / (45) Akkor lelke arra sarkallta, hogy felkeresse / az Istros menti vidéket, ahol egy korábbi alkalommal Létó lovakat hajtó lánya / állt elébe, amikor Árkádia hegyes-völgyes zegzugaiból érkezett, / (50) amikor Eurystheus parancsai tartották igában Zeus terve szerint, / hogy elhozza az aranyagancsú szavasünőt, amelyet Taugeta nimfa / ajánlott fel Orthósiának szent állatként.

(55) Ennek a nyomában látogatta meg a hűvös Boreason túli földet is, / ahol megállt, és hosszan csodálta a fákat. Elfogta az édes vágy, hogy ezekből ültessen a hippodrom tizenkét fordulós pályája mellé. / (60) S mind a mai napig látogatja kegyesen ezt az ünnepet / a szép övű Léda isteni ikreivel. / (65) Rájuk bízta ugyanis első olympiai útja után a tekintélyes verseny felügyeletét, / melyen a férfiak ügyessége és a gyors kocsihajtás a tét. / Bennem viszont eleven a vágy elmondani, hogy az Emmenidáknak / (70) és Thérónnak dicsőség származott a jó lovú Tyndaridáktól, mivel az emberek közül ők / vendégelik meg őket a legtöbb baráti asztalnál, / tiszteletteljes lélekkel tartva becsben a boldog istenek ünnepeit. / (75) Ha a legkiválóbb a víz, a birtoktárgyak közül az arany a leginkább tiszteletre méltó, / most Thérón jutott fel saját erejéből a csúcsra erényeinek köszönhetően / (80) Héraklés oszlopait elérve. Tovább menni sem bölcsnek, sem balgának nem lehetséges. Nem próbálom meg! Üresnek bizonyulnék.

A Harmadik olympiai ódához

Ugyanannak a Thérónnak fogathajtó győzelme alkalmából
az istenek megvendégelésére

A görögök úgy ülik meg a *theoxenia*[202] ünnepét meghatározott napokon, mintha az istenek a városban tartózkodnának. Akkor adták hírül a győzelmet, amikor Thérón a Dioskurosok és Helené ünnepét ülte, ezért kezdődik velük az óda.

1a: *Tyndaridáknak*: Kérdéses, hogy ha olympiai ódát ír, akkor Pindaros miért a Dioskurosokat kéri arra, hogy legyenek jóindulattal az óda iránt. Ugyanis ha valakit, akkor Héraklést kellett volna megszólítania, mert ő a verseny alapítója. Aristarchos úgy oldja fel az ellentétet, hogy azt állítja, ezeket az isteneket rendkívüli módon tisztelték Akragasban. Vannak, akik azt mondják, hogy Thérón győzelme idején volt a *theoxenia*, amire meghívták a Dioskurosokat, és Pindaros ezt felhasználva könyörög az isteneknek. Mások úgy vélik, hogy a megistenült Héraklés gondjukra bízta a versenyeket, ahogyan azt maga Pindaros is állítja. Didymos inkább Aristarchos magyarázatához csatlakozik. **b**: *A vendégszerető Tyndaridáknak tetszeni*: Az értelme a következő: „Hódolva a híres Akragasnak, benne teljesítve ki ódámat és azt – mely óda Thérón fáradhatatlan lábú lovainak legszebb jutalma és dísze – az olympiai győzelem emlékművének emelve, azért imádkozom, hogy elnyerje az a Dioszkurok és Helené tetszését." Miért imádkozik hozzájuk, hogy elnyerje tetszésüket? Mert a *theoxenia* alkalmára ír. Megfordult a sorrend,[203] és úgy tűnik, hogy ez a zavar

[202] A szó maga az „istenek vendéglátását" (θεός+ξενία) jelenti. A rómaiaknál is létezett a *lectisternium* gyakorlata, amelynek keretében az istenek szobrait valamiféle kerevet- vagy párnaszerű alkalmatosságra helyezték, mintha azok valóban részt vennének a lakomán (Horatius *carm.* 1. 37. 3 említést tesz a *pulvinar deorum*-ról az actiumi győzelmet követő ünnepen: a „párna" jelentésű *pulvinar* eredetileg porral *[pulvis]* volt töltve, innen származik az angol *pillow* és a német *Polster*).

[203] A vonatkozói mondat proléptikus helyzetére utal, vagyis arra, hogy az

okozza a homályosságot, mivel a helyes szórend így fest: „A híres Akragast ünnepelve, megalkotva az olympiai győzelmi emlékművét, ami Thérón fáradhatatlan lovainak legszebb jutalma, fohászkodom a vendégszerető Tyndaridák és a szép fonatú Helené tetszéséért." **c**: Héraklés utasítása szerint a Dioskurosok alapították az olympiai versenyt a Héraklés által megszabott rendnek megfelelően. Ugyanis amikor Héraklés az istenek közé emelkedett, rájuk bízta az olympiai versenyekről való gondoskodást és azok felügyeletét. Ők pedig kigondolták a *theoxenia* ünnepét, azon elhatározásuk szerint, hogy ezen vendégül lássák az isteneket. Amikor pedig Thérón a *theoxenia* alkalmával áldozatot mutatott be, időközben jelentették neki, hogy más lovai is győzelmet arattak, és ennek tiszteletére írta a költő.[204] **d**: Kérdés, hogy miért a Dioskurosokhoz, miért nem Zeushoz könyörög, hiszen ez a verseny neki van szentelve, vagy Hérakléshoz, aki alapította. Először is azt mondjuk, hogy mivel a jelenben ők azok, akik a versenyt igazgatják, és utánuk következik Zeus és Héraklés. Aristarchos viszont azt mondja, hogy az akragasiak nagy becsben tartják a Dioskurosokat, és még most is ősi szokás szerint tisztelik őket. Didymos azt írja, az a hitelesebb ok, hogy Thérón argosi származású, és a Dioskurosokat Argosban és a Peloponnésoson mindenfelé tisztelik.

5a: *Himnuszt emelve*: A lovak jutalmaként írott himnuszt viráguknak és koszorújuknak nevezi. **b**: Azt mondja: himnuszt emelve; a „szobrot vagy emlékművet emelni" kifejezésből viszi át[205] a képet. **c**: Vagy kiteljesítve vagy szépítve, illetve fényesítve

a módosított mondatrész („emlékmű") elé kerül. Ezt a sajátosságot az előző körülírás is jól érzékelteti gondolatjelek közé helyezett vonatkozói mondatával.

[204] A *theoxenia*-alkalom magyarázata a két esemény (győzelem és ünnep) időbeli és ok-okozati szinkronizációjával elméletileg igaz is lehet, mégis a scholionokra oly jellemző történeti-biografikus fikció gyanújának árnya vetül rá.

[205] Az eredetiben a „metafora" szó tövében található ige alakja áll itt.

az ódát. **d**: „Legszebb jutalma" ahelyett áll, hogy dísze vagy koszorúja.

7a: *Lám a Múzsa állt mellém*: Így segített a Múzsa, feltéve, ha kedvében járok a Dioskurosoknak. **b**: Vagy, úgy segítsen meg a Múzsa, hogy újszínű, dór nyelvezetű ódát zengjek. **c**: Másképp: Véleményem szerint valamiképpen azért jött el hozzám a Múzsa, hogy a *theoxeniá*ra írjak.[206]

8a: *Újszerű külsejű*: Mert az alapige azt jelenti, hogy „mindenre éket helyezni".[207] **c**: A πέδιλος elsősorban sarut jelent, itt viszont „dallam". <Dór dallam> szerint lett versbe rendezve, hogy †magasztaljam† a dór dalt. **d**: Azaz: „Hogy végigmenjek a dór dallamon."

9a: *Dór hangnemet*: Háromféle összhangzat van: a dór, a fríg és a líd. Saruban: ritmusban. **b**: Ami körbevesz (saru), utal arra, amit körbebevesz: a lépésre gondol **c**: Dór dallamba fűzni a hangot, ami pompássá teszi az ünnepet. Ugyanis az óda dór hangnemben íródott.

10a: *Mivel sörényükre*: *Miután a lovak sörényére kötött koszorúk azt követelik tőlem, hogy ódát énekeljek nekik*. Ez olyan kötelezettség, ami emeli az ünnep fényét, mert ódát énekelve ünnepelték meg a győzelmet. **c**: Nem arról van szó, hogy a lovak sörényét [koszorúzzák meg] a győzelem miatt, hanem azok haját, akik az ünnepi menetben részt vettek, miközben énekeltek. Ez a következtetés nem is valószínűtlen, mivel egyszerre ülték meg a Dioskurosok ünnepét, és tartottak ünnepi menetet annak okán, hogy Thérón a Dioskurosok rokona.

11: *Rákötözött koszorúk*: Ugyanis a koszorúkat a lovak sörényére kötözték, melyek a Múzsáktól származó, istenekhez méltó ódát kérnek tőlem, aki szavaimat tetszetősen illesztem a változatosan zengő lant és a fuvolák édes hangjához, ami

[206] Ezen magyarázat szerint a szakrális inspiráció valamiképp a szakrális alkalommal áll összefüggésben. Ám a szöveg romlott is lehet, mert főnevesített infinitivus alanyesetben nehezen fejez ki célhatározót.

[207] A σιγαλόω ige rendkívül ritka alak.

Ainésidamos fia, Thérón kedvére való. Harmonikus hangzású az, ami létrejön.

12a: *Behajtják*: kérik.

12b: *Istenadta kötelesség*: vagy az istenek által adott, vagy az isteneknek adott.

16: *Ékesen elegyíteni*: Lant- és fuvolazenébe illeszteni Ainésidamos fiát, Thérónt.

17a: *S Pisa is megénekelni*: Arra kér Pisa, hogy ne hallgassak, hanem ódát énekeljek és fennhangon könyörögjek. **c**: *Megénekelni*: Ki kell egészíteni az előzményekből azzal, hogy „kéri tőlem". **d**: Számonkéri az isteneknek járó kötelezettséget. **e**: A γεγωνεῖν szót egyesek a γεγωνώς participiumból származtatják aiol *barytonésis*szel („nyomott hangsúly"),[208] „hallani", „megérteni" jelentésben: *Szerte a városban hallható volt* (Hom. *Il.* 24. 703). Vannak, akik a γεγωνέω szóból képezik, úgyhogy hajtott hangsúlyt kell használni.[209] **f**: Azt mondja, hogy a jelen idejű infinitivust a múlt *(aoristos)* helyett használja.[210] **g**: *Ahonnan*: Olympiából. **h**: Ebből a Pisából származnak az istenektől való dalok az embereknek.

18: *Isteni* [énekek]: Az istenektől a győzteseknek osztott és juttatott. Ha ugyanis valaki nem az istenek gondviselésével győz, azt nem éneklik meg.

19a: *Akinek, érvényt szerezve*: A *hyperbaton* (költői szórend) logikus sorrendben a következő: *Akinek szemöldöke fölött haját az olajfa zöld díszével övezi a hellének szigorú aitóliai bírája, engedelmeskedve Héraklés korábbi parancsának*. **b**: *Szemöldöke fölött*: ugyanis úgy koszorúztak, hogy a homlokra tették. Anakreón

[208] Az aiol nyelvjárásnak azon tulajdonsága, hogy nem használ véghangsúlyos szavakat, hanem azt, amennyire a hangsúlyozás általános szabályai megengedik, a szó eleje felé vonja.

[209] Ez az utolsó két szótag összevonásából *(contractio)* eredő szabályszerűség.

[210] A megjegyzés lényege, hogy a „megéneklés" a kimondás pillanatában múlt idejű, hiszen az óda már kész, amikor megszólaltatják. Ámde Pindaros verseiben gyakran szimulálja, hogy a vers éppen készülőben van (jelen) vagy készen lesz (jövő). Vö. D'Alessio (2004).

(*fr.* 54) *Zellerkoszorút helyezve homlokukra*. **c**: *Akinek*: Többes számból egyes számra vált. **d**: Azt mondja, hogy az olyan embert kísérik az ódák, akinek fejét az élisi férfiú a görögök igazságos és igaz bírájaként, teljesítve Héraklés parancsait és rendelkezéseit, a szeme fölött vad olajfából készült koszorúval övezi.

20: *Korábban*: Mert Héraklés után Iphitos alapította újra az olympiai versenyeket, ezért mondja, hogy korábbi.

21a: A hellének bíráinak nevezik azokat, akik a versenyeket felügyelték, mivel csak görögök versenyeztek.

22a: *Szigorú*: A hellének bíráit, de inkább minden élisit aitólnak nevezett. Mert így nevezték Endymión fia, Aitólos leszármazottait, <vagy> mert Oxylos Élisbe ment, ahogyan azt Asklépiadés gondolja. A görögök bíráinak számát illetően Hellanikos és Aristodémos azt mondja, hogy először tizenkettő, végül pedig tíz. Ugyanis ennyi élisi phylé van, és mindegyikből van egy bíró. **b**: Aitólt mond az élisi helyett. Ugyanis amikor a Hérakleidák a Peloponnésos felé vonultak, egy aitól férfi, bizonyos Oxylos, vezette őket az úton, aki jutalomként az Élis feletti uralmat kapta meg tőlük. Az élisieket miatta nevezték el később aitóloknak. Az élisiek ezért aitólok. **c**: Másképp: Az Élisből való Aitólos, aki az aitól Endymiántól származott (aki pedig élisi volt), az Azanis tiszteletére rendezett halotti játékokon[211] megölte Apist, és először Korinthosba menekült, később viszont róla nevezték el Aitóliát. Vagy pedig Oxylosról, az Andraimóntól származó aitól férfiről, aki felosztotta a Peloponnésost a Hérakleidák között, és ezért adták neki felségterületként Élist.

24a: *Olajfa díszét*: körülírást alkalmazva az „olajfa" helyett. **c**: *Melyet Istrostól*: Azt az olajfát, amit egykor Amphitryón fia, Héraklés hozott magával az Istros árnyas forrásaitól, hogy emlékül szolgáljon az olympiai versenynek.[212]

[211] Ἀζανία később Arkádia költői neve (vö. Kall. *h.* 1. 20, 3. 235).

[212] Az Istros a Duna alsó folyására vonatkozik (lat. *Ister*), míg a Danubius a folyó felső folyásának megnevezése.

25a: *Az Istros árnyas forrásaitól*: Az Istros forrását a hyperboreusok földjére helyezik. **b**: Az Istros folyó Európa sok népének földjén keresztülfolyik, forrása ezen nép földjén van. Most Dunának hívják. **c**: Árnyasnak nevezi a forrásokat vagy a mélységük miatt, vagy mert sűrűn beárnyékolják őket az ott növő olajfák.

27: *Az olympiai játékok emlékére*: A szent versenyeket jelképező koszorú: az olympiai versenyen az olajfa, a pythóin a babér, a nemeain a zöld zeller, az isthmosin pedig a szárított.

28a: *A hyperboreusok népét*: Más irányból (kezd neki a történetnek…) hirtelen ötletből, lévén összefüggésben a fentiekkel.[213] A hyperboreusok mindenhol Apollón papjainak számítanak. Philodémos szerint egy bizonyos athéni Hyperboreosról nevezték el őket. Philostephanos azt állítja, hogy Hyperboreos thesszáliai volt. Mások pedig azt, hogy a pelasg Hyperboreosról kapták a nevüket, aki Phoróneusnak és Aiolos lányának, Perimédának[214] volt a fia. Phanodémos azt állítja, hogy a hyperboreusok a titánok nemzetségétől származnak. Hekataios máshogy tudja. **b**: Meggyőzve a hyperboreusokat, hogy adják oda az olajfát. Ez a nép Apollón szolgája volt, és őt tisztelték. **c**: Pherenikos azt állítja, hogy e mesés nép a titánoktól származik. Így ír hexameterben: *A hyperboreusok, akik a világ peremén laknak, / Apollón templománál, járatlanok a harcban. / Róluk azt éneklik a költők, hogy a hajdani titánok véréből születtek, / és Boreas égi pályája túloldalán / lakta a földet Arimaspos király.*[215]

[213] DRACHMANN *lacuná*ja a szövegben teljesen indokolt, ám a jelentés nagyjából kirajzolódik. A scholiasta igen érzékenyen arra hívja fel a figyelmet, hogy Pindaros a hyperboreusok említésével elbeszélői perspektívát vált, amennyiben az olajfa megszerzését ezek nézőpontjából ábrázolja.

[214] A kósi Philétas *Hermés* című költeményében Odysseus és Aiolos lánya, Polymélé szerelmi történetét dolgozta fel (előzményként szolgálva a hellenisztikus költők későbbi generációi által megírt románcokhoz). A scholionok szöveghagyományában többféle névvariáns létezik, a delta és a lambda tévesztése (Perimédé avagy Perimélé) jellegzetes hiba a nagybetűs írásról a kisbetűsre való áttérésnél.

[215] A közelebbről nem ismert Pherenikos idézetében (lásd még Tzetzés

30a: *Barátságos gondolatokkal*: Barátságosan gondolkodva és meggyőző beszéddel. **b**: Vagy hihető, meggyőző dolgok, vagyis „meggyőzéssel, nem erővel"; ezért győzte meg őket. **c**: πάνδοκος: ami mindenkit befogad, mivel sokan jönnek a versenyekre.

31a: *Bereknek*: Nem csoda, hogy a még ki nem sarjadt berket ἄλσος-nak nevezi. Aristonikos azt mondja, hogy jövőre utaló értelemben használja. Mások szerint a régiek minden szent berket, még ha nem sarjadt is ki, ἄλσος-nak neveztek. Példa erre Homéros: *Poseidón ragyogó onchéstosi berkét* (*Il.* 2. 506), mert a magasan fekvő Onchéstos a legkevésbé sem volt fás. Onchéstos ugyanis nem fás vidék, hanem szent hely.

32a: *Közös (növényt) (…) koszorút*: Minden ember növénye és az erények koszorúja. **b**: Másképp: A liget fái egyszerre Zeus szent berkének növényei és a kiváló emberek győzelmi koszorúinak anyaga.

33a: *Immáron neki*: Az idő tájt, amikor a mindenkori olympias idején a játékok zajlanak. Kómarchos, aki összeállított egy művet az élisi dolgokról, ezt mondja: Olyan ciklust határozott meg, amely annak a hónapnak az újholdja idején kezdődik, amit Élisben *thósythias*nak neveznek; ekkor van a téli napforduló. Minden olympiai ünnep a nyolcadik hónapban zajlik. Bár egyetlen ünnepről van szó, mindig máskor ünneplik.[216] Némelyik késő nyáron kezdődik, a másik pedig ősz eleje környékén. Hogy az ünnep versennyel is kapcsolatban van, maga Pindaros tanúsítja. **b**: Héraklés már be is mutatta a Zeusnak szentelt oltárok körüli áldozatot és felajánlásokat, s éppen telihold volt,

Chil. 7. 680) a hyperboreusokat az Arimasposokkal kapcsolja össze, akik Hérodotos szerint egyszemű lovas nép voltak az aranyat őrző griffek szomszédságában (Hdt. 3. 116; 4. 13, 27: az utóbbi helyen nevük etimologikus magyarázata – 'egyszemű' – is olvasható). Hasonló tartalommal ír róluk Aischylos is (*PV* 804–806). Valószínűleg valamennyi tudósítás a prokonnésosi Aristeas *Arimaspeia* című, elveszett művére (Hdt. 4. 14) megy vissza.

[216] Ez a mondat és az előző logikai ellentmondásban áll, ám az egész hely Drachmann tanúsága szerint súlyosan romlott.

és a hold teljes fénnyel beragyogva az éjszakát megadta a verseny megfelelő időpontját. Ugyanis az olympiai verseny a hónap tizenhatodik napján fejeződött be. **c**: Az előbbit kell későbbinek venni, a későbbit pedig előbbinek.[217] Ugyanis nem úgy volt, hogy az először bemutatták az áldozatot, és azután ragyogott a telihold, hanem először volt telihold napja, és azután mutatták be az áldozatokat, és került sor a verseny többi eseményére.

33e: *Neki*: Héraklésnak.

35a: *Telihold*, mivel a hónap tizenhatodik napja körül vannak az olympiai versenyek, azaz a Parthenios vagy Apollónios hónap teliholdjának idején, ami az egyiptomiaknál Thot vagy Mesóri hónapja. **b**: Vagy mivel árnyéktalan volt a vidék, ezért a hold teljes fénnyel ragyogott. **c**: Az aranyfogatú hold megmutatta az este teljes szemét. Ez azt jelenti, hogy telihold volt. **e**: Mert az olympiai versenyt teliholdkor tartják. Héraklés megalapította az első olympiai játékot, mielőtt elment a hyperboreusokhoz, de a koszorú még nem volt ismert. **f**: Azt akarja mondani, hogy a terület kopár és árnyéktalan volt, ezért a hold teljes szeme beragyogta az oltárokat. **h**: Aranyfogatúnak mondta a holdat, hogy minél pompásabb hasonlatot alkosson. **n**: A következőt akarja mondani: Amikor a korábbi áldozatokat bemutatta, akkor a Kronion körül nem voltak fák. A Zeusnak felajánlott oltárok ugyanis az istennek bemutatott áldozatot jelentik. Mert azt mondja, hogy „oltárok lettek felajánlva" ahelyett, hogy „áldozatok lettek bemutatva". **o**: Már vége volt az olympiai játékoknak, mondja, de a győztesek még nem kaptak olajfa koszorút, mivel akkor még nem nőttek ott olajfák; így tehát a „nem voltak szép fák" kijelentéstől kezdődően a jövő perspektívájából írta le a koszorúk adományozását.

37: *A nagy versenyeknek*: „nagy" vagy a bírák gondossága miatt, vagy (más versenyekkel való) összehasonlításban.

38a: *Ötéveset*: A főbb pontokat Pindaros sajátos sorrendben hozza, és így megy végig rajtuk részről-részre, így a mondatré-

[217] A *hysteron proteron* (a későbbi előbbi) stílusalakzat körülírása.

szek szabályos sorrendje: *Mert fátlan volt a földje ekkor, amikor megalapította a négyévenkénti játékokat, és áldozott atyjának.* **b**: A mondottakkal együtt a játékok idejét is meghatározta, ami ötéves időszakot jelent.[218] **c**: Azt mondja, hogy miután megszületett az összes nagy verseny, utoljára megalapította a szent és megvesztegethetetlen olympiai játékokat, úgyhogy a versenyt azóta rendezik meg Élisben. Ugyanis ott van az Alpheios folyó.

39b: Az Alpheios szakadékainak nevezi a folyó partját.

41a: Κρονίου Πέλοπος:[219] Pelops földje a Kronion völgyében. **b**: Aristarchos szerint: Pelopsnak a Kronion völgyében lévő vidéke. Van Olympiában egy hegytető, amit Kronionnak neveznek. **d**: Vagy mivel Pelops Kronostól származott, ugyanis Kronos lánya volt Plutón, az ő gyermeke Tantalos, Pelops apja. **e**: Azt akarja kifejezni, hogy a völgyben és Pelops vidékén, a Kronion hegynél még nem nőtt olajfa. Élis ugyanis a Peloponnésoson van. **f**: Vagy egyszerűbben: Mivel Pelops földjén, amely a Kronion völgyében van, nem volt még növényzet. A Kronion hegy Olympia szomszédságában van.

42a: Úgy tűnt, hogy a terület, ami teljesen csupasz volt, felelt a nap sugaraira, azaz, hogy bevilágította a nap. A „csupasz" szót használja a „kopár" helyett. A „felelt" igét metaforikusan az „érzékelte" helyett használja. **c**: A kertben nem voltak még ezek a növények, és az egész vidék olyan volt, mintha felelne a nap perzselő sugaraira; ez a kifejezés ahelyett áll, hogy nagyon meleg, perzselő és árnyéktalan.

43: *Csupasz kert*: A kert elsősorban olyan helyet jelent, amit átjárnak a szelek. Azért hívják a jászolt (κάπη) is kertnek

[218] Amit mi négyéves időciklusnak értékelünk, azt a görög nyelv mindig egy időegységgel többnek veszi, mert ún. inkluzív számítást alkalmaz, az éppen aktuális év/időpont hozzászámíttatik az intervallumhoz (így ebben az esetben is négy év helyett öt évről, πενταετηρίς-ről van szó).

[219] A két genitivusból álló kifejezésnél pusztán nyelvtani alapon nem dönthető el, hogy a Κρονίου Pelops jelzője vagy önálló főnév (Kronion hegye).

(κᾶπος),[220] mivel a lovak telefújják leheletükkel, amikor lenyelik a takarmányt.

45a: *Akkor a földre*: Szkítiába. **b**: A vágyakozása hajtotta. Aristarchos szerint: Arra a földre ment, ahol az istrosi Artemis fogadta. Nyilvánvaló, hogy ismét az Istros forrásainál lakó hyperboreusokhoz tartott, ugyanis ott tisztelik Artemist, mégpedig leginkább a szkíták közül való Taurusok. **d**: Egyesek két ny-vel írják[221] és így rendezik el a szavakat: „Akkor vágyakozása arra buzdította Héraklést (νιν), hogy az istrosi földre menjen." **e**: *Vágya késztette*: Ezért akart az Istros folyó földjére, Szkítiába menni: Odaérkezvén Artemis fogadta, mikor az atyja által kiszabott végzet arra késztette, hogy Eurystheus rendelkezései és parancsai szerint véghez vigye azt a feladatot, hogy visszahozza a szarvasünőt, amelyet egykor Taygeté ajánlott fel Artemis Orthiának.

50a: *Amikor parancsaival*: Amikor őt az atyja, azaz Zeus által kiszabott végzet Eurystheus parancsa szerint arra késztette, hogy a szarvasünőt üldözze. **b**: A feljegyzéseknek megfelelően szarvasünőnek és aranyszarvúnak nevezte. Ugyanígy az a költő, aki a Théseusról szóló epikus művet írta …[222] és Peisandros a kamirosi,[223] valamint Pherekydés is. Anakreónnál pedig: *(A szarvasborjún,) amikor agancsos anyja otthagyja, félelem lesz úrrá* (*fr.* 63), mivel a szarvasünők nem növesztenek szarvakat. Artemis szarvasünőjét keryneainak hívták.[224] **c**: Ugyanis

[220] Tárgyi tévedés (népetimológia), mert a jászol jelentésű κάπη (például Hom. *Il.* 8. 434) szó alphája rövid (ez a szó leginkább a κάπτω „ás, mélyít" igéből vezethető le), míg a dór κᾶπος-é hosszú.

[221] Egyetlen melléknév (Ἰστριανὴν: haplografikus egyszerűsödés) helyett jelző és a személyes névmás (Sg/3: νιν) kapcsolata (Ἰστριαννὴν > Ἰστριαν νὴν > Ἰστρίαν νιν: az utóbbi jellegzetes itacista variáns [η<ι]). Ez utóbbi a modern Pindaros-kiadások olvasata is.

[222] *Lacuna* az amúgy is romlott szövegben.

[223] Kamiros város volt Rhodos szigetén (Lindos és Ialysos mellett). Peisandros Héraklésről írt epikus művet.

[224] Felvetődik, hogy az Achaia-beli Keryneia Észak-Peloponnésoson esetleg szintén a κέρας (szarv) szóval függ össze. Vö. PSCHMADT (1911) 25 sk.

Eurystheus egy küldött és hírnök, Kopreus révén parancsolt Héraklésnak: *[Kopreus volt], ki Eurystheustól / a munkák hírvivőjeként ment Héraklés erejéhez* (*Il.* 15. 639 sk.).

51b: *Atyai kényszer*: Az *Iliás* tizenkilencedik éneke szerint (103) Zeus mondja Hérának: *Még ma fiút fog a fényre segíteni a vajúdó Eileithyia* stb. Ezért mondja azt, hogy az atyjától kiszabott végzet.[225]

52a: *Aranyszarvú ünő*: Mert a költők is hangsúlyozzák, hogy a szarvasünőnek agancsa van; így ábrázolják és írják le azt is, amelyik Télephost szoptatta. Anakreónnál is szerepel ez a jelző: *szelíd, mint az újszülött szopós szarvasborjú, amelyik fél, /amikor agancsos anyja otthagyja az erdőben*. Zénodotos az agancsos (κερόεσσα) szót „bájos"-ra (ἐρόεσσα) cserélte, mivel feljegyezték, hogy a szarvasünőnek nincs agancsa, miként a hímnek; a költők viszont aganccsal ábrázolták őket. Az, hogy előfordult és valószínű, hogy némelyiknek van is, nyilvánvaló abból, hogy az Aithiopiából és Libyéből származó elefántoknál a nőstényeknek is vannak agyaraik, vagy, ahogyan némelyek mondják, agancsuk. Amyntianos azt mondja az elefántokról írt művében: Az indiai elefántok nőstényeinek nincsenek agyaraik. **b**: Taygeté Atlas lánya. **c**: Amikor Zeus erőszakot akart rajta tenni, Artemis szarvasünővé változtatta. Miután visszaváltozott emberré, a szarvasünőt felajánlotta Artemisnek; viszonzásképpen a jótéteményért a meglepő hatás kedvéért arany aganccsal ruházta fel, mivel bearanyozta azokat. Mások szerint magától nőtt a szarvasünőnek arany agancsa, ezért ajánlotta fel, mint csodálatra méltó jelenséget. **d**: Taygeté Artemis kísérője. Zeus beleszeretett, Artemis pedig szarvasünővé változtatta az üldözöttet. Ezért ennek az emlékére a szarvasünőt bearanyozva felajánlotta, miután egyesült Zeusszal. **e**: Tulajdonnév, Atlas lánya. Ő szentelte Artemisnek a szarvasünőt. Azt mondják, hogy

[225] Agamemnón azzal védekezik túlkapása miatt, hogy Zeust is be lehetett csapni (ἀτή), amikor Héra megígértette vele, hogy Eurystheus Héraklés fölött uralkodhat, amennyiben anyjának sikerülne hamarabb megszülnie őt, mint Alkménének a thébai hőst.

amikor Héraklés elvitte a szarvast Eurystheusnak, akkor ezt a feliratot találta a nyakán: *Taygeté ajánlotta szent állatként Artemisnek.*

54a: Ὀρθωσίᾳ: Artemisnek. Artemis Orthósiáról (Pseudo-)Apollodóros ír. Orthósiának pedig azért nevezik, mivel megsegíti az embert, vagy mert segít a szülésnél.[226] Athénban lakozik, szentélye a Kerameikosban áll. Didymos szerint Artemis Orthósiának Élisben is van szentélye. **b**: Artemist Orthósiának nevezik az Orthósiaiak. Az Orthion árkádiai hegy, az istennőt erről Orthiának és Orthósiának is nevezik.

55b: Ezt a szarvasünőt üldözve látogatta meg a hyperboreusokat, a leghidegebb helyeket, illetve Szkítiát. Amikor itt megállt, lenyűgözték az olajfák, és nagyon vágyott arra, hogy a lóversenynek helyt adó stadion köré ültessen ezekből.

56a: A πνοιαῖς (dativus) alakot használja a πνοιῶν (genetivus) helyett. **b**: A dór Βορέα genitivus áll a Βορέου helyett. A dórok ugyanis az ου diftongus helyett α-t használnak.

58: *Ezekre az édes*: Olyan vágy fogta el a fák iránt, hogy átültette azokat Olympiába.

59: *Tizenkét körű*: Olympiában a ló vontatta kocsik tizenkét, a csikó vontatta kocsik viszont nyolc kört futottak.

60: *Elültette*: A Pantheon, ahol elültette az olajfát. Egy olyan ifjú, akinek mindkét szülője él még, erről metsz le aranysarlóval tizenhét ágat, ahány versenyszám van.

61a: *S most ide*: A lakomát ünnepnek nevezte. A Thérón győzelmét megünneplő lakomáról beszél, és azt mondja, hogy erre eljött Héraklés a Dioskurosokkal együtt. **b**: A *theoxenia*ra. **c**: A győzelmi összejövetelt és lakomát. Szokás ugyanis lakomát tartani. A lakomát pedig ünnepnek nevezte. **d**: Azt mondja, hogy Thérón tűzhelyéhez eljött Héraklés és a Dioskurosok is, mivel Thérón megvendégelte őket.

[226] (Nép)etimológiai magyarázat, mely az ὀρθοῦν „egyenesen felállít", „sikeresen végrehajt" igére vezeti vissza a szót.

62a: *Félistenek*: A Dioskurosok korábban halandók voltak, ám halhatatlanságot nyertek Zeustól. **b**: *Érkezik*: Héraklés eljön a Dioskurosokkal együtt. Amikor ugyanis megistenült, rájuk bízta, hogy gondoskodjanak a versenyről. **d**: Thérón mostani ünnepi összejövetelére eljön Héraklés Léda istenekhez hasonlatos gyermekeivel, a Dioskurosokkal. Ugyanis Héraklés rájuk bízta, hogy gondoskodjanak a versenyről, ő pedig az istenekhez költözött.

66a: *Férfiak erényeiről*: Rájuk, a Tyndaridákra bízta, hogy gondot viseljenek a férfiak kiválóságát illető dolgokra is. **b**: ῥιμφαρμάτου (gyors szekerű): Aristarchos azt mondja, hogy a ῥίμφα szó a „dobás" jelentésű ῥίψις-ből keletkezett. A szó a gyors mozgást jelenti. **c**: Ahol gyors és sebes kocsik versenye zajlik.

67a: Lelkem arra buzdít, hogy az Emmenidákat énekeljem dalommal, akik győzelmet nyertek a Dioskurosoktól. **b**: Így nevezik a nemzetséget, amelyből Thérón és testvére, Hierón származtak. **c**: Akik vendégül látják ezeket az isteneket, gyakran rendezve nekik ünnepet, amit *theoxenia*nak neveznek. **d**: Úgy tartották, hogy attól kezdve a Dioskurosok részt vettek az ünnepen.

68a: Emmenidáknak nevezik Thérón rokonait; a korábbi magyarázók szerint egy bizonyos Emmenés után, aki megdöntötte Phalaris uralmát. Emmenés Télemachos fia volt, tőle született Ainésidamos, attól Thérón, akinek Thrasydaios és Philokratés voltak a gyermekei. **b**: Az Emmenidák Thérón szicíliai nemzetségét jelentik. **c**: Az akragasiakra gondol. Miután Télemachos megölte az akragasiak tyrannosát, Phalarist, megszületett fia, Emmenidés, akinek gyermeke Ainésidamos, az övé Thérón és Xenokratés. Thérón fia Thrasydaios, Xenokratésé pedig Thrasybulos.

72a: *Vendégbaráti (asztalokkal)*: Mivel a Dioskurosoknak bemutatott áldozatot „vendéglátásnak" nevezik. **b**: A Dioskurosoknak általuk bemutatott áldozat, mivel istenfélők. **c**: Az

Emmenidák helyes szándékkal és lelkiismeretesen mutatják be az áldozatokat.

74a: *Kultikus ünnepeket*: A Dioskurosoké vagy az összes istené. **b**: A τελετάς (kultuszokat) a mostani ünnepi szertartásokat és nem az áldozatokat jelenti.

75a: *Ha a víz a legkiválóbb*: Azt mondja, hogy ha az tökéletesen igaz és nyilvánvaló, hogy a víz a legjobb dolog, az egyéb javak közül pedig az arany, akkor Thérónt illetően bizonyos az az állítás, hogy részesülve az olympiai koszorúban most otthonából eljut egészen a legtávolabbi pontig, azaz Héraklés oszlopáig.[227] Allegorikusan fejezi ki magát: úgy érti, hogy elérte az erény csúcsát. **b**: Ha a többi elemnél többre becsüljük a vizet, a többi kincsnél az aranyat, a többi versenynél pedig az olympiai játékokat, akkor nyilvánvaló, hogy amikor győzött, Thérón eljutott az erény csúcsára, és valamiképpen megközelítette Héraklés oszlopait. **c**: Másként: Általános értelemben mondja. Amint ugyanis a víz jobb minden másnál, úgy Thérón is kiválóbb a többi embernél. **d**: Másként: Ha a víz különb a többi elemnél, az arany pedig a többi kincsnél, akkor most Thérón, aki elérkezett a legvégső ponthoz és a győzelem csúcsához, erényei révén otthonából eléri Héraklés oszlopait. **e**: Ami ezen túl van, az a bölcsnek és a balgának is járhatatlan. Azt már nem üldözöm és nem törekszem többre, vagyis többre az olympiai versenynél.

77a: *Most hát*: Hozzá kell érteni, hogy Thérón házát illetően nem történt semmi szerencsétlenség. **b**: *Végső pontját*: Eljutva az emberi erény elérhető és legvégső céljáig. **c**: Az olympiai verseny koszorúját elnyervén elért az erény csúcsára.

78. *Erényekkel eljutva*: Ahelyett, hogy: Ezeken túl már nincs erény, s nincs föld Héraklés oszlopain túl. Ez világos a bölcsek és a balgák számára is. Ugyanis bizonyos, hogy a bölcs nem akar

[227] A hagyomány szerint Héraklés útjainak legnyugatibb pontján, a mai Gibraltári-szorosnál (antik Gades, modern Cádiz) állított fel oszlopszerű emlékművet, mely később a *non plus ultra* metaforájává vált.

ezeken túljutni, a balga pedig, ha merne is, elesik reményétől. Ezért mindenki számára lehetetlen.

79a: *Hazulról*: Saját erényei segítségével. **b**: *Túlnan*: Az oszlopok túloldalán. **c**: Másképp: Se bölcs, se balga ne vágyakozzék túljutni Héraklés oszlopain; én magam sem törekszem erre; esztelen és balga lennék. **d**: Amikor Héraklés az egész hajózható tengert bejárva az Ókeánosnál lévő, Erytheiának nevezett szigetre ért Géryonés ökreiért, még tovább akart menni. Minekutána ott rendezetlenséget és ködöt talált, oszlopokat állított fel, amelyekkel arra emlékeztetett, hogy itt a tenger vége, mivel azon túl nincs hajózható víz. Ehhez kapcsolódik az a gondolat, hogy az olympiai verseny győztese ne törekedjék többre, mert ez a boldogság végpontja, miként Héraklés oszlopai a tenger végét jelentik. **e**: Gadeiroinak is hívják a helyet. **f**: *Tovább*: Ami ezen túl van, azt járhatatlannak és mindenki számára elérhetetlennek mondja, mind a bölcseknek, mind a balgáknak. **g**: Ami ezen túl van, azt még a költők sem tudják elmondani, mert még a bölcsek számára is ismeretlen.

81a: Egyesek úgy értik a κεινός szót, ahogyan Homérosnál szerepel (*Il.* 3. 376): *Üres sisakdísz*; mintha a κενή alak lenne. Mert bizony balga lennék, ha Héraklés oszlopain túlra törekednék, amelyeken túl lenni túlzás. **b**: Az írja, hogy „amaz lennék", aki arra törekszik, amire képes, de nem vágyik arra, amire nem képes.[228] Egyesek úgy értik azt, hogy *balga lennék*, mintha a következőt jelentené: ha lehetetlen dolgokra törekednék, akkor balga lennék, azaz esztelen, aki lehetetlen dolgokra vágyik. **c**: Másként: Azzal a kifejezéssel kapcsolatban, hogy κεινὸς εἴην, egy eszes grammatikus rájött és felfedezte, hogy a kérést kifejező szavak, amikor tulajdonképpeni kérést jelentenek és óhajt foglalnak magukba, partikula nélkül állnak (mint amilyen

[228] Ezen értelmezés szerint a κεινος (κεῖνος írásmóddal) Thérónra vonatkozik mutató névmásként. Az ambivalencia oka, hogy a régi kéziratok nagybetűs (majuszkuláris) írásmódjában nem jelölték a hangsúlyjeleket, ami a két szót (κεῖνος: „amaz" vs. κεινός < κενε[w]ός: „üres") megkülönbözteti.

az ἄν [„esetleg”], az εἰ [„vajha”] vagy más alárendelő szócska), amikor viszont alárendelésben vannak, akkor az említett szócskákat veszik maguk mellé. Így a κεινός szót mintegy utólagos helyesbítő magyarázatként fogta fel, hogy így a kérést kifejező εἴην szó értelmét Thérónra vigye át és rá vonatkoztassa; a költő így nyilvánvalóan azért imádkozik, hogy Thérónnal ez történjék meg és semmi több.

Bizony ennek a férfinak különös gondja volt arra, hogy úgy jelenjen meg, mint aki a grammatika szabályainak tökéletesen birtokában van. Csak azt az egyet felejtette el, hogy a nyelvtan pusztán a *koiné* dialektusból meríti erejét, és ez adja létjogosultságát. A többi nyelvjárást illetően – az aiol, az attikai és az ión dialektusról beszélek – a grammatika meglehetősen hasztalan. Ezért van az, hogy egyedül a *koiné*n kérjük számon a szabályokat, a többin pedig csak a sajátosságokat, vagyis azt mondjuk: ez dór, amaz attikai sajátosság.[229] Tudni kell, hogy a κεινὸς εἴην kifejezés dór használatot tükröz Pindarosnál, aki sok mindent dór nyelvjárásban ír. A dórok kevésbé ékesszólóak, és igencsak törekednek a rövidségre, ahogyan az nyilvánvaló a χρή és χρῆν szavak használatából; ebben az esetben a χρή a χρεών ἐστι kifejezésből van összevonva. Ezért kapja meg az ἐστιν hangsúlyát. A χρῆν pedig a χρεὼν ἦν-ből van, ezért hajtott. Ezért az εἴην ἄν kifejezést dór nyelvjárásban mondhatod összevonást alkalmazva úgy, hogy az -ην szótag magába foglalja az ἄν szócskát is, és elegendő önmagában, valamint kötőszót is jelöl a dóroknál.

Vége az istenünnepről *(theoxenia)* szóló magyarázatoknak.

Negyedik óda

Fáradhatatlan lábú dörgés legfőbb mozgatója, Zeus! A te lányaid, a Hórák, / (5) akik a tarka hangú dalra lejtik táncukat,

[229] A „sajátosság” az eredetiben ἰδίωμα, a modern nyelvészet azonban nem annyira idiómának, mint inkább *idiosynkrasiá*nak nevezi. Ez a kettősség

küldtek engem / tanúságul a legmagasabb versenynek. / Amikor a vendégbarátok sikert érnek el, / akkor a nemes lelkek azonnal dicséretbe fognak a hír hallatán. / (10) Kronos fia, aki az Aitnán uralkodsz, / a heves százfejű Typhón szelektől járt kőoszlopán, / (15) fogadd a Charisok jóvoltából ezt az ünnepi menetet, / a nagy erejű erények legtartósabb fénysugarát. Mert Psaumis / (20) fogatától indul, aki a pisai olajággal koszorúzva Kamarinának / igyekszik dicsőséget szerezni. Az isten legyen kegyes / jövendő imáikhoz. / Mivel magasztalom őt, a buzgó lótenyésztőt, / (25) a tárt karú vendégbarátság lelkes hívét / s a városszerető Békét tiszta lelkülettel ápolót. / Nem öntözöm hamissággal / (30) szavaimat. Próbatételben dől el, mit ér az ember. / Ami Klymenos fiát is megszabadította a lémnosi nők becsmérléseitől. / Bronzfegyveres futásban győzedelmeskedve / (35) mondta Hypsipylének útban a győzelmi koszorú felé: / „Ez vagyok én gyorsaságban. / Kezem és szívem nem különböznek. Mert sokszor az ifjaknál is megjelenhetnek / ősz tincsek valódi életkorukat meghazudtolva."

A Negyedik olympiai ódához

Psaumisnak, aki a nyolcvankettedik olympián győzedelmeskedett négylovas versenyen. Szicíliai volt, Kamarina városából származott, amelynek kikötőjét is így nevezik

1a: *Dörgés leghatalmasabb lovasa*: Az újabb költők a mennydörgést sajátos módon Zeus kocsijának és lovának nevezték. **b**: Értelme a következő: „a mennydörgés leghatalmasabb lovasa Zeus", vagyis kocsisa. Fáradhatatlan lábú, mivel nem fárad el lába; elnyűhetetlen és erős lábú. **c**: Mivel a verseny olympiai, Psaumis pedig megnyerte ezt, ezért a költemény bevezetője Zeusszal kezdődik. **d**: Az újabb költők harci szekérként adják

(„szabály" vs. „rendhagyóság") az antikvitás „analógia" és „anomália" ellentétében megnyilvánuló nyelvészeti vitáját idézi.

Zeusnak a mennydörgést, ezért mondják: *ó, kocsihajtó Zeus*. **e**: A szavak sorrendje: „Ó, Zeus, aki az Aitnát uralod!" *hyperbaton*. **f**: *Zeus, aki az Aitnát uralod, ami Typhón nehezéke és súlyos terhe*. **g**: Az Aitna szicíliai hegy. A kifejezés igencsak ideillő, mert a győztes szicíliai. **h**: Mivel Kamarina is szicíliai város. **i**: Katanét később Aitnának nevezték el.[230] **k**: A mennydörgést Pindaros Zeus lovaként ábrázolja, ezért mondja „fáradhatatlan lábúnak".

3a: *A hozzád tartozó Hórák*: A kerengő, azaz körtáncot lejtő Hórák küldtek engem. **b**: Zeus Hóráinak az olympiasokat nevezi.[231] **c**: A szórend: Zeus, a te Hóráid küldtek engem körtáncot járva, hogy tanúja legyek a legnagyszerűbb versenyeknek, tarka dalommal. **d**: Hogy ez legyen az értelme: „az évek időszakai küldtek el engem". Homéros, *Il.* 2. 551: *Ahogy körbejárnak az évek*. **e**: A „tanú" kifejezés a himnuszköltő helyett áll. Mivel a győztesek a költeményeknek és himnuszoknak köszönhetően lesznek ismertebbek. **f**: Ennél a kifejezésnél, azaz „tarka dalommal", a ὑπό szócskát a μετά helyett használta, hogy ez legyen az értelme: „tarka dalokkal küldtek engem a Hóráid". **g**: A „tarka" jelző arra utal, hogy hangszerekkel, mégpedig fuvola- és kitharakísérettel énekeltek. **h**: A ὑπό (alatt) szócskát a μετά (együtt) helyett Homéros is használta: *Lobogó fáklyák fénye alatt* (*Il.* 18. 492).

6: *Legfenségesebb*: Az olympiai versenyekről beszél. A „tanú" szót használja a „tolmács" helyett.

7a: *A vendégbarátok sorsa kedvező*: A jó emberek örömmel és irigykedés nélkül fogadják, amikor kedves hírt kapnak arról, hogy barátaiknak jól megy a sora. **b**: Örvendeztek. A metafora onnan jön, amikor a kutya farkát csóválva (σαίνειν) üdvözli a gazdáját.[232] **f**: Az értelme: A jók örvendeznek annak a hírnek, ha barátjuknak jól megy a sora. **g**: Vagy így: A jó emberek örömmel

[230] Hierón és Thérón konfliktusát és megbékélését követően (Kr. e. 476) történt Katané újraalapítása Aitna(i) néven.

[231] A Hóra (Ὧραι) megszemélyesítés a ὥρα „érettség", „megfelelő idő" köznévből származik.

[232] Vö. *P.* 2. 82.

fogadják, amikor kedves hírt kapnak arról, hogy barátaiknak jól megy a sora. Ez annyit tesz, hogy úgy, mintha önmagukról lenne szó. **h**: A kórus örvendezik a győztes szerencséjének, mintha rokona lenne.

11a: *Lovat*:[233] Zeus, aki az Aitnát, azaz a szelek csapdáját[234] uralod (az Aitna szicíliai város és hegy), ahol a százfejű Typhón senyved. **c**: *Szeles kőoszlopot* (ἶπον): Pindaros azt mondja, hogy a Typhón az Aitna alatt fekszik.[235] Kallimachos szerint az Enkeladosról van szó: *A háromszögletű sziget*[236] *az ádáz Enkeladoson* (*Ait. fr.* 1. 36). Egyesek azt mondják, hogy Typhón Pithékusai („a Majmok") szigetén van, mások szerint Phrígiában, megint mások szerint Egyiptomban, így például Hérodotos (3. 5).[237]

14a: *Fogadd*: Fogadd ezt az éneket és a himnuszt, mely olympiai, mivel a győztesnek szól. Fogadd szívesen és örömmel (χάρις). **c**: A kötőszó (τε) felesleges, mert a szórend a következő: „Nos, Kronos gyermeke, fogadd a Charisok segítségével ezt az olympiai győztesnek írt dalt, ami kiválóságuk hosszan tartó fénye, ugyanis a nagyszerű tettek kialszanak, ha a költészet hangja nem tanúskodik mellettük." **e**: Másként: „Fogadd ezt a dalt és olympiai himnuszt, mivel a győztesnek szól; fogadd szívesen és örömmel, hogy legyen örökké világító fénye a nagyszerű tetteknek, amelyek a győztesek bátorsága és erényei révén születnek." A himnusz ugyanis Psaumis fogathajtó győzelméből származott, aki a pisai vad olajfaággal megkoszorúzva hírnevet igyekszik szerezni hazájának.

[233] Hibás olvasat: ἵππον (ló) az ἶπον helyett.

[234] A παγίς az ἶπος szó félreértelmezése, mely itt egyértelműen „súlyos kőoszlopot" jelent, ám olybá tűnik, hogy a scholiasták összekeverték az egérfogóval, amely az antikvitásban nem (csak) megfojtó, hanem agyonütő alkalmatosság volt (vö. Kall. *Ait. fr.* 54c 33 Harder).

[235] *P.* 1. 17–20.

[236] Szicília költői neve, latinul *Trinacria*.

[237] Elképzelhető, hogy itt az egyiptomi Sethről van szó, akit Typhósszal azonosított az *interpretatio Graeca*. Vö. Fries (2023) 105, 9. jegyzet.

16a: *Legtartósabb*: Fogadd a himnuszt, ami a dicsőség fáklyája, és örökké megmarad. Ugyanis a himnusz és a dicsőség örökkévalók. **b**: *Fényt*: A himnusz, ami a dicsőség fáklyája. A nagy tettek ugyanis kihunynak, ha nem tanúskodik róluk a költészet hangja.

18a: *Psaumisé*: E helyett: Psaumis himnusza a fogathoz ér, melyet fogadj, Zeus! **c**: Psaumis fogatához ér ugyanis. Kicsoda? A himnusz. Olajággal koszorúzva szerzett hazájának, Kamarinának koszorút és dicsőséget.

21a: Hogy az istenség örökre jóindulattal legyen iránta. **c**: Hogy ezen dicsőség miatt az istenség jóindulattal fogadja későbbi imáit. Mivel úgy gondolom, hogy méltó a jóindulatra, mert igencsak buzgón neveli a lovakat, és mert vendégszerető, mivel mindent barátsággal fogad. Ezek után az elkövetkező időkben jóindulattal legyen iránta az istenség.

24: τροφαῖς: Azért dicsőíti, mert buzgó lótenyésztő, és örvendezik, ha vendéget fogad.

25: *Örvendezőt*: Vendégszerető, lótenyésztő, békeszerető és igazságos. Lovas, mert örömét leli a lótenyésztésben, vendégszerető, mert sok vendéget fogad, és örömét leli ebben, békés, mert kedveli hazáját, és szereti a békességet, és igazságos, mert tiszta és makulátlan gondolatai vannak.

26: *Városszeretőt*: Vannak olyanok, akik jóllehet viszályba keverednek, szeretik hazájukat. Azt mondja, hogy Psaumis szereti a hazáját, ezenkívül békeszerető is.

28a: Nem öntözgetem és nem is főzöm – miként vízzel – hazugsággal a beszédet. Vagyis nem hazudom. **b**: Nem lövök túl a célon hazugsággal. **c**: Avagy: nem rejtem el a beszéd értelmét hazugsággal, mert az igazságot elfedi a hamisság. **d**: Vagy: Nem gyengítem a beszédemet, az áztatásról véve a metaforát. A beáztatott dolgok ugyanis meggyengülnek/megpuhulnak. **e**: Nem gyalázom meg – mondja –, és nem is áztatom hazugsággal a beszédemet. Ahelyett, hogy: Nem hazudom, amikor Psaumis dicséretét zengem.

29a: *Próbatétel*: Általánosságban érti azt, hogy a tapasztalat nyújt bizonyítékot az emberről. Aki ugyanis megismerte őt, tudja, milyen valójában. **c**: Másképp: Az embereket illető tapasztalat biztos ítéletre vezet. És mivel megismerte Psaumist, tudja, hogy ilyen ember. **d**: Erginos, a minyasok királya példája annak, hogy tapasztalat kell az igazság kiderítéséhez. Ő a Thoasnak rendezett halotti versenyeken együtt versenyzett az argonautákkal. Azoknak, akik kinevették azért, hogy kora ellenére versenyez, győzelme példájával bizonyította, hogy van ereje. Ugyanis legyőzte Boreás gyermekeit. **e**: Tudniillik, amikor az argonauták megérkeztek Lémnosra, Thoas lánya, Hypsipylé atlétikai versenyt akart rendezni, és Erginos is versenyzett. Jóllehet a lémnosiak kinevették azért, hogy ősz ember létére versenyezni akart az ifjakkal, ő mégis győzelmet aratott. Ebből világos, hogy Psaumis is ősz volt, amikor győzedelmeskedett.

31a: A tapasztalat igazolta Erginost is, aki szobrot kapott. Úgy tűnik, hogy Pindaros az ismert történet ellenében beszél. Ugyanis Hypsipylé apja, Thoas nem halt meg Lémnoson, mivel lánya nem ölte meg őt, hanem egy fabárkában a tengerre tette, ahogyan arról Apollónios beszámol: *Minden hölgytársa közül egyedül ő kímélte meg / tiszteletre méltó atyját, Hypsipylé Thoast, aki Lémnoson uralkodott. / Egy öblös ládikában engedte a tengerre, / hogy megmeneküljön. Így mentették először Oinoié szigetére, / melyet később Sikinosnak hívtak* (1. 620–624).

Miért mondja akkor, hogy Hypsipylé Lémnoson temette el, és játékokat rendezett az emlékére? A költők kitalálhatnak bármit, amit csak akarnak. c: *Klymenos (fia)*: Arra, hogy az igazságot tapasztalattal kell felkutatni, Erginost hozza fel példaként. Ő ugyanis igen öreg emberként ment el a Thoas tiszteletére rendezett versenyre. Mikor ott kinevették, hogy a kora ellenére akar … a versenyen való részvétellel bizonyított, mivel győzött fegyveres futásban. Ezért beszél Erginosszal összefüggésben is a †fáradozó† Psaumisról.

32a: *Lémnosi nők*: Kallimachos is így ír: *Klymenos fia, Erginos, kiváló a stadionfutásban* (*fr.* 668). **b**: Ez a próbatétel

megszabadította Klymenos fiát a lémnosi nők becsmérlésétől. **c**: A történet a következő: Amikor Hypsipylé versenyt rendezett atyjának, Thoasnak, a lémnosi királynak a tiszteletére, úgy esett, hogy az aranygyapjúért úton lévő argonauták éppen ott voltak, és úgy döntöttek, hogy részt vesznek ezen. Köztük volt Erginos, aki ugyan fiatal volt, azonban a homloka őszült, ezért az asszonyok kinevették, mondván, hogy ősz hajszálai miatt nem alkalmas a versenyzésre, és gúnyolódtak rajta. Ő tetteivel bizonyított, mivel felülmúlta a többi versenyzőt, akik Boreás fiai, Zétés és Kalais voltak. Erre abbamaradt a gúnyolódás, sőt ellenkezőleg, csodálni kezdték. Ezért mondja, hogy a próbatétel[238] megszüntette a lémnosi nők ellene irányuló gőgjét.

34c: *Ércfelszerelésben*: Miután ugyanis Erginos a fegyveres versenyen győzött, odament Hypsipyléhez, hogy az megkoszorúzza őt, és ezt mondta magára mutatva: „Ez vagyok én."

38: Kezem és lelkem megfelelnek egymásnak. Ugyanolyan leszek, hasonló dolgokat forgatva eszemben és cselekedve.

39a: *Az ifjaknál is megjelennek*: Mivel Psaumis is korán őszült győzelme idején. **b**: Másként: „Gyakran egy fiatalember is megőszül a korához illő idő ellenére." Világos, hogy Psaumis is ősz volt, mégpedig fiatal kora ellenére.

Ez a Kamarinából való Psaumisnak szóló himnusz vége.

Ötödik óda

Fenséges erények és győzelmi koszorúk édes virágát / (5) Olympiából, Ókeanos lánya, ragyogó szívvel / fogadd, miként a fáradhatatlan lábú szekereket s Psaumis ajándékait is, aki a te népnevelő városod, Kamarina dicsőségét növelve / (10) megtisztelte a hat kettős oltárt az istenek leghatalmasabb ünnepeivel / ökköráldozatok és ötnapos vetélkedők kíséretében (15) lovakkal, öszvérekkel és egyes fogattal. Neked magadnak

[238] Az eredetiben πεῖρα, amely szóban a *περ- tő „áthaladást", „érzékelést", „empirikus [ugyanabból a tőből] tapasztalást" jelent.

pedig busás dicsőséget / szerzett, s apját, Akrónt és frissen alapított lakhelyét is győztesnek kiáltotta ki.

(20) Oinomaos és Pelops kedves hajlékától érkezve, / ó, városvédő Pallas, énekével dicséri a te szent ligetedet, / (25) az Óanos folyót és a helyi tavat a nagyszerű csatornarendszerrel, melynek köszönhetően a Hipparis öntözi népét, / (30) s hirtelen eggyé forrasztja a tekintélyes épületek alkotta ligetet, / a tehetetlenségből a fénybe vezetve a polgárok seregét.

(35) Akárhányszor csak erényekről van szó, a fáradozás és a kiadások vetélkednek egymással / a veszélybe burkolt tettért. Akik szerencsésen győztek, azok a polgárok szemében is bölcsnek tűnnek.

(40) Szabadító, felhőrázó Zeus, aki a Kronion dombját lakod, / tiszteled a szélesen folyó Alpheiost és az Ida hegyi fenséges barlangot, / (45) kérni jövök téged líd fuvolák hangja mellett, könyörögve, hogy ezt a várost híres férfierényekkel (50) ékesítsd / s hogy te, olympiai győztes / örömödet lelve a poseidóni lovakban érd meg a békés öregséget úgy, hogy fiaid, Psaumis, melletted vannak. Ha valaki a józan gazdagságot támogatja, / (55) megelégedve vagyonával és még a dicsőséget is / hozzányerve, ne akarjon isten lenni.

Az Ötödik olympiai ódához

Incr. a: Ez az óda nem volt benne az alapvető szövegek között, de Didymos kommentárjában azt olvassuk, hogy Pindaros költeménye.

Incr. b: Ugyancsak Psaumis tiszteletére íródott, aki a nyolcvankettedik olympiai játékokon négylovas kocsiversenyen, fogatversenyen és kocsihajtó versenyen győzedelmeskedett. **c**: Polemón ezt mondja a fogatversenyről: Olympiában tartottak fogatversenyt, amelyen öszvérek versenyeztek. Ezt a versenyszámot a hetvennegyedik olympias idején megszüntették, és tizenhárman győzedelmeskedtek. Polemón azt mondja, hogy a

fogatot (ἀπήνη) a tegeaiak fedeles kocsinak (λαμπήνη) nevezik. Mások meg azt, hogy a szó a thesszáliai nyelvjárás kifejezése. A teteje miatt az ilyen kocsit (ἀπήνη) a „magas" (αἰπεινή) szóból magyarázzák etimologikusan;[239] Azt mondják, hogy Pindaros ezért használta a „fenséges erények" kifejezést.[240]

1a: *Ókeanos lánya, Kamarina*: „Fogadd az Olympia mezején termett diadaloknak és koszorúknak legszebb díszét szíves örömmel, azaz nyugodtan, valamint a fáradhatatlan lábú kocsiverseny és Psaumis ajándékát. Mert neked hozza ezeket." **b**: *Fenséges erényeknek*: A következő az értelme: Ókeános lányához, Kamarinához beszél. Ugyanez a neve a városnak és a kikötőnek. A „himnusz" helyett áll az a kifejezés, hogy „fogadd az Olympia mezején termett diadaloknak és koszorúknak díszét", ami a győztes Psaumis ajándéka. A himnuszt a koszorúk és erények díszének nevezi, mert a megénekelt győztesek híresek lesznek. Aristarchos úgy tudja, hogy a kikötő Ókeános lánya és Kamarina nevét viseli; a várost is róla nevezték el. Artemón azt állítja, hogy Arethusára vonatkozik a történet. Ez syrakusai forrás, Kamarina pedig Syrakusai része. Az Arethusa és az egész forrás vize az Ókeanosból ered. Ám helyesebb az, amit Aristarchos mond. **c**: Másként: Kamarinának nevezik Psaumis városát és a mellette fekvő kikötőt. Egyesek azt mondják, hogy a város a nevét egy nimfáról kapta, mások azt, hogy mindkettő [ti. a város és a kikötő] Ókeános lányáról van elnevezve. Hésiodosnál a következőt olvassuk: *Háromezer szép gyöngebokájú Ókeanos-lány* (*theog.* 364). Ókeános lányáról nevezik Kamarinának.

5: *Nyugodt szívvel*: nyugodtan és derűsen.

6b: A fogat öszvérek által húzott kocsi. Bár lovakkal szoktak versenyezni, Asandrastros[241] vezette be azt a gyakorlatot, hogy

[239] Hangalaki hasonlóságon alapuló népetimológia.

[240] Az erényhez *ab ovo* kapcsolódik metaforikusan a „magasság" képzete (Sim. *fr.* 74 PMG, Pind. *I.* 5. 45 sk.). Érdekes, hogy a scholiasta szükségesnek gondolta ezt olyan konkrét-tárgyi háttérrel megmagyarázni, mint a fogat állítólag magasított fedele.

[241] A névalak feltételezhetően romlott, és etimológiája is kétes.

öszvérekkel is versenyezzenek. Nem tartott hosszú ideig, mivel egy évtized után ez a versenyforma megszűnt. A nyolcvanötödik olimpián szüntették meg. **c**: Fáradhatatlan lábú, mert a fogat fáradhatatlan a verseny közben.

7a: *Adomány Psaumis számára*: „Psaumis, ó, Kamarina nimfa, felmagasztalva és dicsőséget szerezve a hasonló nevű városnak, azaz a boldog és népes Kamarinának, az Éliszben lévő úgynevezett kétszer hatos[242] oltárt díszítette fel ökörál dozattal az istenek hatalmas ünnepei alatt." Ugyanis a győztesek áldozatot mutattak be a hat oltáron. **b**: Másként: Annak a hősnőnek, akiről a város a nevét kapta, ugyanis a várost is a forrásról nevezték el.

8a: Úgy tudják, hogy a kikötőt a városhoz hasonlóan Kamarinának nevezik, akiről a várost is elnevezték. Ezért mondja Ókeános lányának. **b**: *A te városodat*: A rólad elnevezettet és aki tőled kapta nevét, ezért áll oly nagy becsben.

10a: *Hat oltárt*: Ezt a történetírásból vette. A kétszer hat oltárral kapcsolatban ugyanis erről tudósít a grammatikus Hérodóros: Élisbe menvén [ti. Héraklés] ott egy szentélyt alapított az olymposi Zeusnak, és a vidéket az isten nevéről Olympiának nevezte el. Ott a többi isteneknek is állított kétszer hat oltárt, mely számban a tizenkét istennek felel meg: az elsőt az olymposi Zeusnak (vele közös oltáron osztozik Poseidón), a másodikat Hérának és Athénének, a harmadikat Hermésnek és Apollónnak, a negyediket a Charisoknak és Dionysosnak, az ötödiket Artemisnek és Alpheiosnak, a hatodikat Kronosnak és Rheiának. És öt napon át marhaáldozatot mutattak be, és versenyeket rendeztek. **b**: Hérodóros azt mondja, hogy Héraklés Olympiában tizenkét szobrot és közös oltárokat állított az isteneknek, hat oltárról gondoskodva. **c**: Másként: Olympiában van kétszer hat oltár, és mindegyik oltár két istennek lett szentelve: az első Zeusnak és Poseidónnak, a második Hérának és Athénének, a harmadik Hermésnek és Apollónnak,

[242] Hagyományosan a tizenkét olympiai istennek szentelt oltáregyüttes.

a negyedik a Charisoknak és Dionysosnak, az ötödik Artemisnek és Alpheiosnak, a hatodik Kronosnak és Rheiának. Ezt mondja Hérodóros.

13a: *A versenyek ötnapos tusáján*: Ugyanis öt napig tart a verseny, a tizenegyedik napon kezdődik és a tizenötödiken ér véget. Huszonnyolc koszorú van, amellyel megkoszorúzzák a győzteseket. **b**: Mivel ezek a versenyek öt napon át tartottak. **c**: Mert ahogy véget értek az ötnapos játékok versenyei, áldozatokat mutatott be az oltárokon. Miután győzött a ló-, az öszvérfogat- és az egyfogatú kocsihajtó versenyen, feldíszítette az oltárokat.

15a: *Egyfogatúval*: Lovas kocsival, öszvérfogattal és egylovas szekérrel; ezt nevezik κέλης-nek. Thesszáliában ugyanis az ἄμπυξ szót „zabla" jelentésben használják. **b**: Egylovas kocsival. Úgy kell érteni, hogy az említett kocsit egy ló húzza. Az ἄμπυξ szó elsődlegesen egyfajta fejet díszítő koszorú, illetve arannyal és kövekkel ékesített szíj, amit az asszonyok a fejükön hordanak. Homéros is használja: *aranyzabolás lovakat* (*Il.* 5. 358). Máshol: *csatokat és homlokszalagot meg a haj szorítóját* (*Il.* 22. 469).

16: *Neked dicsőség*: „Neked ajánlotta, Kamarina nimfa, a győzelméből származó dicsőséget". Ehelyett: Neked ígéri a győzelemből származó elismerést. Még atyjának, Akrónnak a nevét is kihirdette. Ugyanis a versenyen a győzteseket atyai őseik és városaik szerint jelentették be. Kihirdette azután új lakóhelyét, vagyis az újraalapított és benépesített várost. Kamarinát ugyanis a negyvenötödik olympias idején alapították; majd az ötvenhetedik olympias idején a syrakusaiak, miután bevették, lerombolták. Azután a nyolcvanötödik olympiásig tartó időszakban, amikor Psaumis győzedelmeskedett, újjáépítették. Ezért helyesen mondja újnak.

18: *Apját, Akrónt hirdette*: Akrónnak nevezték Psaumis apját. A győztesnek az apját és a városát is kihirdették.

19a: *Újdonsült lakhelyét*: Kamarinát nevezi Pindaros új lakóhelynek. Timaios a tizedik könyvben világosan elmondja: A kamarinaiakat … a tyrannos Gelón igázta le. Ezután a gelaiak

alapították újra … olympias alatt. A hódítás a perzsa Dareios hadjárata alatt történt. **b**: Hippokratést a gelaiak tyrannosszá választották. Azután a gelaiak újraalapították Kamarinát a †negyvenkettedik† olympiai játékok idején, ahogyan arról Timaios beszámol. Ezért nevezi (Pindaros) a várost új lakóhelynek. A város meghódítása Hystaspés fiának, Dareiosnak a hadjárata alatt történt. **c**: Philistos a harmadik könyvben azt mondja, hogy Gelón földig rombolta Kamarinát. Hippokratés hadat viselt a syrakusaiak ellen,[243] és mivel sok foglyot ejtett, értük cserébe megkapta Kamarinát és kolonizálta. Pindaros tehát tudott Kamarina kolonizációjáról. **d**: Mivel a nyolcvanadik Olympia körül nyerte meg Psaumis az öszvérfogatversenyt, így kell az eseményeket összhangba hozni: Ezt a versenyformát a nyolcvanötödik olympias idején szüntették meg. A lovaskocsiversenyt a nyolcvankettediken nyerte meg, tehát Psaumis az öszvérfogatversenyt a nyolcvanegyedik olympiason nyerte meg.

20a: *Oinomaostól érkezve*: azaz Pisából. **b**: Körülírást alkalmaz: a Peloponnésosról hazatérve. **c**: Mivel Oinomaos Olympiában lakott. **e**: Az értelme: „Győztesen hazatérve a versenyről és Pisából megénekli ligetedet, városvédő Athéné!" Ehelyett: „Téged énekel." Megénekli az Oanisnek nevezett folyót és hazájának kikötőjét, Kamarinát. Megénekli a csatornáit a Hipparis folyónak, amely a csatornáival táplálja az embereket, és öntözi az egész vidéket, és egyből megemlíti és hozzáfűzi a nagy ligetet, illetve a tágas és magasztos vidéket, mivel a folyónak köszönhetően nagy épületeket és házakat lehet építeni. Ugyanis a nehézségből és a szükségből kivezeti a népet a fényre és örömre, mivel megad mindent. Hajózhatónak és halakban gazdagnak mondják. Aristarchos ezért úgy érti, hogy a Hipparis építőanyagot ad Kamarinának, tudniillik azt mondja, hogy Kamarinán keresztül folyva vizének áradásával alakítja a földet. A kamarinabeliek ebből vályogot vernek és házakat

[243] A hadjárat legfontosabb győzelme a Helóros folyónál vívott csata (Kr. e. 492), mely a gelaiaknak hozott győzelmet.

építenek. Tehát úgy alakítja a földet, ahogy az Achelóos az Echinai-beliek földjét és a Nílus Egyiptomot. Didymos szerint nem erről van szó. Ugyanis nem azt mondja, hogy olyannyira megárad, hogy az újonnan megépített városnak tudjon elég agyagot adni a téglakészítéshez, hanem azt, hogy a folyó az erdőn folyik keresztül; azután a kamarinaiak kivágják a fákat, hogy legyen építőanyaguk a házakhoz, de mivel nem tudják lehozni a fákat, ezért megduzzasztják a folyót, és az áramlattal vitetik le a városba. Így a „sebtiben" kifejezés is jól illeszkedik a beszédbe.

21a: *Szeretett lakhelyükről*: „Kedves házak" Az elsődleges jelentés kiterjesztésével (καταχρηστικῶς) az *akol* (σταθμοί) szót használja *lakóhely* gyanánt. Úgy érti, hogy Olympiából. **b**: εὐηλάτων *(varia lectio)*[244]: a lóhajtás hazájában.

22: *Városvédő*: A kamarinaiak istensége Athéné istennő, ki ezért igen nagy tiszteletnek örvend körükben. Van egy híres Athéné-szentély Kamarinában, győzelem esetén az ünnepi menet ide szokott tartani, és himnuszt énekelnek.

25b: Az Óanos Kamarinában lévő folyó. **c**: A szent helyeket ligeteknek szokták nevezni.

27a: Azt mondják, hogy a Hipparis vizéhez nincs fogható, mert egyszer édes, máskor keserű. Ezért mondja burkoltan a költő a csatornákat fenségeseknek. A Hipparis szicíliai folyó. *…és Kamarinát, ahol a Hipparis kanyargósan folyik.*[245] **b**: Aristarchos azt mondja, hogy a Hipparis elmegy a város mellett, és iszapot rak le, úgy alakítva azzal a földet, ahogyan az Achelóos az Echinai-szigeteken és a Nílus Egyiptomban. Tehát azt, hogy „odaragasztja" ahelyett használja, hogy „hozzáilleszti". Didymos szerint azonban erre nincs bizonyíték. Ez a dolog ugyanis a Hipparisszal és Kamarinával kapcsolatban nem ismert, tudniillik nincs a folyóban iszap, amit magával vihetne. Egyesek szerint

[244] A görögben a γράφεται (íratik) ige fejezi ki az alternatív szöveghagyomány jelenlétét.

[245] Ismeretlen eredetű, hexameteres versidézet.

tehát jobb a következő értelmezés: Mivel Kamarinát nemrég építették, ezért is újonnan épültnek nevezte; a Hipparis pedig szomszédos vele, és emiatt mondja, hogy a város alapításakor a házaknak egész nagy rengetegét illesztette össze, mivel a házépítéshez szükséges dolgokat a folyó vizén szállították oda.

29a: Jól megépített, szilárd alappal bíró épületek. **b**: Mivel hordalékkal tölti fel, és földet hoz a városhoz. **d**: A „terebélyes hajlékok rengetege" azt jelenti, hogy lakóházak építésére alkalmas. **e**: Másként: Aristarchos azt mondja, hogy a Nílushoz hasonlóan a Hipparis is iszapot szállít magával. Azt mondja, hogy ebből az iszapból jöttek létre a ligetek. A „liget" eszerint elsődleges (κυρίως) értelemben áll. De ez nem így van, ugyanis a lakóhelyeket nevezi „magasba törő rengetegnek", mivel úgy magasodnak, mint a fás ligetek. **f**: *Házaknak egész rengetegét*, azaz sok házat, vagyis magát a várost, mintha azt mondaná, hogy „fás liget". **g**: A Hipparis ugyanis egybeköti és hozzáilleszti a házakat a városhoz, mintha az szállítaná az építéshez szükséges dolgokat, és ezért oka a lakóhelyek építésének. A terület ugyanis a szárazföld belsejében helyezkedik el. **h**: Másként: A θάλαμος eredetileg (κυρίως) azon lakosztályt jelenti, ahova a házasfeleket bezárták, mivel virágzó fiatalságukban egyesülnek nászban.[246] Az elsődleges jelentés kiterjesztésével (καταχρηστικῶς) az egész házat nászi lakosztálynak nevezi Pindaros.

31b: *Magas liget*: Amelynek fái hosszú ágakkal rendelkeznek, vagyis hosszú faanyag, amellyel a házak tetejét befedik.[247]

34a: *Szüntelen az erények körül*: Mindenki egyetért abban, hogy az erény megszerzése érdekében mind nagy fáradságokra, mind jelentős kiadásokra hajlandó az ember, s bár a dolog végkimenetele kockázatos, az anyagi ráfordítás és az erőfeszítés együtt harcolnak. **b**: A „veszélybe rejtve" kifejezést használta, mert nemcsak bizonytalan a magukat nagy költségekbe verők

[246] Ismét népetimológiai magyarázat, amennyiben a „virágzó" participium (θάλλουσα) egybecseng a θάλαμος (hálószoba) tövével.

[247] Ez a magyarázat összekapcsolja az ἄλσος konkrét-elsődleges (liget) és az átvitt-másodlagos (lakóházak) értelmezését.

olyampiai sikere, de sokan meg is haltak verseny közben a stadionban. Ez előre nem tudható, mert nem is esik meg mindenkivel, hanem az ilyen veszély bizonytalanságba van rejtve. Ezzel arra világít rá, hogy nem kis dolog megnyerni az olympiai játékokat. **c**: *Fáradság és költség*: Azt állítja, hogy fáradoznak és anyagi kiadásokat vállalnak az erényre törekvők. A fáradozás az edzésre vonatkozik, a költség a lótartásra: *Az istenek az izzadságot helyezték az erény elé* (Hes. *erg.* 289). **d**: A versengés nem minden veszély nélkül való a sors bizonytalansága miatt. Egyesek azt mondják, hogy a megénekelt veszélyeket vállalt győzelme érdekében.

37b: *Szerencsések*: Mert jól megy a sora annak, aki törekszik az erényre, azaz akik történetesen győztesek, és akikről az a hír járja, hogy birtokában vannak a bölcsességnek. **c**: Másként: Az erényesek fáradoznak és egyszersmind anyagi áldozatot hoznak, hogy így tegyenek szert az erényre. **d**: Vagy a következőképpen: Psaumis, nálad az erények érdekében verseng a fáradozás és az anyagi áldozat, mert hiszen számos kiadásod van, és nagy fáradságot viselsz el. **e**: Tudniillik, akik boldogok, és életük folyamán jól megy soruk, azokat valamiképpen már most is bölcsnek és okosnak tekintik polgártársaik.

39a: Σωτὴρ ὑψινεφές *(Felhőlakó Zeus)*: Attikai használat a ὑψινεφής alak helyett.[248] **b**: „Zeus, aki megmentő vagy, és a felhők fölött uralkodol, és a Kronos hegy csúcsán lakol." **c**: Ugyanis a Kronion hegy Pisában, Kronos szent helye.

41a: *Tisztelve az Alpheiost*: Az Alpheios folyót is érdemesnek tartod a tiszteletre. **b**: Metonimikusan Élisről beszél a verseny miatt.

42a: *A szent Ida-hegyi barlang*: A sképsisi Démétrios szerint az élisi Ida-barlang Zeus szentélye, ahogy ezt a homérosi

[248] Az attikai használat nem valamilyen attikai nyelvjárási alakra utal, mert -ες végződést sosem kaphat a nominativus, hanem arra, hogy az attikai írásreform *(metagrammatismos)*, tehát Kr. e. 403 előtt az ét át még epsilonnal adták vissza. A scholiasta tehát nem vokativust olvas a kérdéses

hajókatalógusról szóló művében mondja.[249] Némelyek viszont úgy gondolják, hogy nem Élis vidékéről van szó, hanem a krétai vagy trójai Ida-hegyről. Theón is ezt mondja. **b**: A krétai hegyről van szó, ahol Zeus nevelkedett, míg a Kurések vigyáztak rá. Barlangnak nevezi az üreget. Kallimachos is megemlékezik himnuszaiban Zeus nevelkedéséről (*h.* 1. 46–59).

44a: *Kérve téged*: „Líd himnuszok harmóniájával hívlak, Zeus, hogy győzelmekkel és bátorsággal őrizd Kamarinát." **c**: Líd dallamot játszva. Ptolemaios Epithetés[250] azt mondja, hogy Lydiában az aulos (fuvola) a legfontosabb hangszer a költészetben. **d**: *Líd fuvolával megénekelve*: Ahelyett, hogy hangosan kiáltva, énekelve. **e**: „Azt kérem, ó, te olympiai versenyen győztes Psaumis, hogy lassan közeledve vigyen szelíd aggkor életed alkonyatáig, örömödet lelve a lovakban, s körülötted legyenek fiaid." **f**: Másképp: Hangosan kiáltva, énekelve. **g**: Vagy azért, mert az aulosok említett sípjai Lydiából származnak, vagy azért, mert a görögök a Pelopsszal együtt érkező első aulosjátékosokat utánozták. A líd dallam pedig igen kellemes. **h**: „Azért jövök, hogy azt kérjem a líd dallal, hogy bátorsággal és hírnévvel gyarapítsd és díszítsd ezt a várost, Kamarinát." Líd dallamokkal, melyek líd harmóniavilágot hordoznak.

48: *Téged, olympiai győztes*: A szöveg visszatér Psaumishoz. És hozzád jöttem könyörögve, ó, olympiai győztes, aki örömöd leled a lovakban. A lovak jelzője „poseidóni", ez az isten ugyanis lókedvelő. „Életed végéig boldogságban legyen részed, és öregségedben gyönyörködj a szép dolgokban!"

helyen, hanem nominativust, ami alternatív megoldás a megszólításoknál (vö. például *O.* 6. 22: ὦ Φίντις).

[249] A homérosi hajókatalógusról athéni Apollodóros írt, Démétrios hasonló munkája ezzel szemben a trójaiak katalógusát tárgyalta. Két hasonló témájú mű összetévesztéséről van szó tehát.

[250] Hellanikos tanítványa, aki gúnynevét (Támadó) Aristarchos-kritikájának köszönhette. Hasonló jelenség, amikor Timaiost Ἐπιτίμαιος-nak (Megrovó) csúfolták.

53a: *Gyermekeid társaságában*: Vagy azt kéri, hogy szülessenek gyermekei, vagy a már meglévő és körülötte lévő gyermekekről beszél. **b**: *Míg körülvesznek fiaid*: Talán mivel végig gyermektelen maradt, vagy mert fiúgyermekekre vágyik, vagy azért, hogy a jövőben is vele maradjanak gyermekei.

54a: *Egészséggel*: Vagy testileg épen, vagy szerencsétlenségtől és bántalomtól megkímélten. **b**: Aristarchos felismeri, hogy az utolsó előtti szótag éles, ahelyett hogy ὑγιαίνοντα. Mások szerint harmadéles, akárcsak a χαρίεντα melléknév.

c: Mert ha valaki gazdag és egészséges, és – ahogyan illő is – megőrzi a vagyonát, és áldozatot hoz, s az a szerencse éri, hogy himnusszal ünnepeljék, ne akarjon isten lenni. Mert ennek elégnek kell lennie számára. **d**: *Ha valaki egészségben jólétet*: Az egészséggel együtt járó boldogságot. **e**: Az értelme a következő: az olyan ember, aki gyarapítja gazdagságát és az önmagában lévő boldogságot, illetve megelégszik a vagyonával, és ügyel rá olyannyira, hogy ahhoz még jó hírnév is társul, ne akarjon ezenfelül isten is lenni.

55a: Az egészségből származó boldogság. **b**: Az olyan ember, akinek gondja van a szép dolgokból származó gazdagságra, továbbá gyarapítja is azt, mivel beéri a javaival, és így tiszteletet nyer, ne akarjon istenné lenni, mivel mindez elégséges számára.

56: κτεάτεσσι *(vagyonával)*: Dór használat szerint a κτέατος nominativusból,[251] ugyanis azt, ami az ον-ra végződik, ος-ra végződőként használják, ahogyan Homérosnál is áll: ἀνδραπόδεσσι (*Il.* 7. 475: „rabszolgákért").

Hatodik óda

Aranyoszlopokat helyezve az épület szépen falazott előcsarnoka alá / mintegy nagy csarnokot / fogunk építeni. A megkezdett munka arculatát / (5) messzire ragyogónak kell megalkotni. Ha

[251] A modern lexikográfia (LSJ s. v.) a késő antik testimóniumokat követve inkább a heteroklita κτέαρ alakot rekonstruálja nominativusként.

pedig olympiai győztes, / Zeus pisai jövendőmondó oltárának alapítója, / a híres Syrakusai alapítótársa, miféle himnuszt tudna elkerülni / (10) az a férfi, ha a vágyott énekekben nem fukarkodó polgárokra talál? / Mert tudnia kell Sóstratos fiának, hogy ebben a saruban van isteni lába. / A megpróbáltatások nélküli erények / (15) sem a férfiak szárazföldi csatáiban, sem az üreges testű hajókon / nem örvendenek megbecsülésnek, ám sokan emlékezni fognak, ha a fáradozásoknak köszönhetően valami szép jön létre. / Hagésias, rád készen van szabva a dicséret, melyet igazmondó / (20) nyelvéről szalajtott Adrastos, a jós Amphiaraos, Oiklés sarja emlékezetére, / miután a föld őt magát és ragyogó lovait magához ragadta. / Aztán amikor a hat máglya már állt, / (25) a következő szavakat mondta Thébában: „Hiányolom seregem szemét, / aki egyszerre volt kitűnő jós és lándzsás harcos." Ez pedig / (30) eme syrakusai férfira is illik, aki az ünnepi felvonulás házigazdája. / Nem vagyok sem viszálykodó, sem túlságosan becsvágyó, / (35) de nagy esküvel is hajlandó vagyok ezt világosan / tanúsítani, a mézes hangú Múzsák pedig tanúskodni fognak mellettem.

Rajta, ó, Phintis, fogd nekem igába az öszvérek erejét / mielőbb, hogy tiszta útra / (40) helyezzem a fogatot, és eljuthassak egészen a győztes férfiak / származásáig. Ezek ugyanis mindenki másnál alkalmasabbak arra, hogy mutassák ezt az utat, / mivel Olympiában szereztek győzelmi koszorúkat. / (45) Ezért hát meg kell előttük nyitni a himnuszok kapuit: Pitanéhez az Eurótas folyása mentén van most utunk a megfelelő időben, aki Poseidónnal, Kronos fiával keveredve / (50) szülte az ibolyaöves Euadnét. / Viszont elrejtette a szűzi félrelépése gyümölcsét ruhája alatt. / A döntő hónapban elküldve szolgálóit megparancsolta, / hogy adják át a csecsemőt Elatos sarjának, a hősnek, / (55) aki az árkádiai férfiakon uralkodott Phaisanában, s az Alpheiost kapta meg lakhelyül. / Euadné ott nevelkedvén Apollón révén ismerte meg az első édes szerelmet. / (60) Ám Aipytos figyelmét nem kerülhette el egész idő alatt, hogy az isten gyermekét próbálta rejtegetni,

/ hanem lelkében elnyomva a mérhetetlen haragot nagy fokú színleléssel, / (65) Pythóba ment, hogy jóslatot kérjen ezen elviselhetetlen eset kapcsán. / A lány viszont leoldozva piros-sáfrányszínű övét / s az ezüst korsót árnyékos rejtekében / (70) megszülte az isteni lelkületű ifjút. Az aranyhajú Apollón Eileithyiát és a Moirákat állította a vajúdó mellé.

Iamos pedig anyja testéből a kedves fájdalom közepette / (75) jött a világra. Nyöszörögve hagyta magára a földön. Két világoskék tekintetű kígyó / táplálta őt az istenek terve szerint kifogástalan / (80) mérgével a méheknek. A király pedig / a sziklás Pythóból hazavágtatva mindenkitől a házban / érdeklődött a gyermek felől, melyet Euadné szült. Azt mondta, hogy Phoibostól született, / (85) s hogy minden halandó közül a legkiválóbb lesz a földiek / körében, s nemzetsége sohasem fog kihunyni. / Így szólt hát. A háziak viszont váltig állították, hogy sem nem hallották, / sem nem látták, bár öt napja kellett születnie. A csecsemő viszont / (90) a sásban s a végeláthatatlan bozótosban rejtőzött / ibolyák sárga és bíbor sugaraitól öntözve puha / testét. Ezért is adta neki anyja örök időkre szóló, / (95) halhatatlan nevét. Amikor pedig az aranykoszorús / Hébé termését elérte, az Alpheios közepébe gázolva szólította az erős Poseidónt, / (100) saját nagyapját, s az isteni építésű Délos íjas őrszemét, / kérve tőlük fejére valami népnevelő tisztséget / (105) az éjszaka leple alatt. Válaszolt neki / az apai hang, s mondotta. „Talpra, fiam, kövesd hangomat erre, hogy eljuss a mindenki számára közös vidékre!”

(110) Felértek a magas Kronion égbenyúló csúcsára, / ahol átadta neki a jóslás kettős / ajándékát, egyfelől a hamisságot nem ismerő / hangot hallani, amikor pedig a bátor cselekedetű / (115) Héraklés, Alkaios fenséges sarja, apja tiszteletére / megalapította a sok vendéget vonzó ünnepet s a versenyek legnagyobbikát, akkor Zeus oltárának csúcsán meghagyta, hogy alapítsanak jósdát. / (120) Innen az Iamidák híres nemzetsége a görögök között. / Gazdagság szegődött nyomukba. Az erényeket becsben tartva / lépnek a híressé válás útjára. Bizonyság erre

/ minden tettük. Gáncs (125) leselkedik viszont az irigyektől / azokra, akikre a tizenkettedik körnél elsőként / csorgat híres szépséget a bájos Charis. / (130) Ha igaz, Hagésias, hogy Kylléné hegye alatt lakozó anyai ágú rokonaid / megajándékozták az istenek hírnökét, Hermést tiszteletteljes imádsággal és áldozattal, / (135) sokszor és sokfélével, aki a versenyek és sportjátékok rendjének őrzője, / s a hősi Árkádiát nagy becsben tartja: ő, Sóstratos fia, / pecsételi meg mélyen dörgő apjával a te szerencsédet. / (140) Az éles hangú köszörűkő várása van a nyelvemen, / mely széphullámú fuvallatokkal közelít hozzám. Nagyanyám stymphalosi, a virágos Metópé,

(145) aki a lóhajtó Thébát szülte, akinek kedves vizét / iszom, a lándzsás férfiaknak fonva / tarka koszorút. Buzdítsd hát társaid, / (150) Aineias, először a Szűz Hérát megénekelni, / aztán megtapasztalni, hogy vajon a régi gyalázatot igaz / beszédünkkel elkerüljük-e, a boiót kocát. Mert egyenes hírnök vagy, / (155) a szép hajú Múzsák botja, a nagyszerű hangzású dalok édes keverőedénye! / Mondd, hogy ne feledkezzenek el Syrakusairól és Ortygiáról, / melyet Hierón tiszta jogarral igazgat / s mértékletes uralommal a bíborlábú / (160) Démétért tiszteli s fehér lovú lánya ünnepét, / s az Aitnait védelmező Zeus erejét! Az édes szavú / lantok és dalok ismerik őt. Csak ne zavarodjon össze a gazdagságot hozó idő! / (165) S baráti vendégfogadásokkal fogadja Hagésias ünnepi menetét, / aki a stymphalosi falaktól hazulról tér haza, / (170) a szép juhú Árkádia anyavárosát hagyva háta mögött. Jó a viharos éjben / két horgonyt kivetni a gyors hajóból. Az isten / (175) mindkét város lakóinak híres sorsot juttasson osztályrészül barátságból! / Tengerek ura, adj nekik nyomban fáradozások nélküli hajóutat, aranyguzsalyú Amphitrité férje, s tápláld himnuszaim örömteli virágait!

A Hatodik olympiai ódához

A syrakusai Hagésiasnak

Inscr. a: Hagésiast egyesek syrakusainak, mások stymphalosinak mondják. Az óda keletkezési időpontja az öszvérfogat versenyszámának megszüntetése előtti időre tehető. A megszüntetés időpontja a 85. olympias (Kr. e. 440).[252] Lehetetlen megmondani, hogy melyik olympiasra esik a győzelem. **b**: Ahogy néhányan állítják, Hagésias syrakusai, mások szerint stymphalosi, Sóstratos fia, aki öszvérhajtásban győzedelmeskedett. Az öszvérhajtó verseny egyesek szerint a 85. olympias idején, mások szerint a 86.-ban szűnt meg.

1a: *Aranyból valókat*: Képi nyelvet[253] használ a költő, mint egy fenséges ház készítője szerkeszti a győzelmi ódát. A tornácnak a bevezetést felelteti meg, az egész háznak a verset, saját magát a készítőnek. **b**: Értelme: Aranyoszlopokat helyezve (a tető alá), ekként fogjuk létrehozni a további épületet, vagyis megalkotjuk a verset annak lényegét tükröző kezdetét bocsátva előre. **c**: Az értelem a következő: Verset szerkesztünk mintegy látványos házként, aranyoszlopokat helyezve a hálószoba előtere alá, ami a bevezetés. Miként a csodálatra méltó hősi termet vagy házat készítve a tornácot látványossá tesszük, úgy a vers bevezetését is figyelemre méltónak alkotjuk meg. **d**: *Aranyból valókat*: Értékes oszlopokat állítva (a tető alá). Az oszlop szót nőneműként alkalmazza, ahogy Homéros is (*Od.* 1. 53: *Maga [Atlas] tartja vállán a hatalmas oszlopokat, melyek két oldalt a földet és az eget tartják*).

[252] Pausanias adata szerint (5. 9. 1) a versenyszámot kereken 500-ban (= 70. olympias) vezették be, és 444-ben (= 84. olympias) vették le az olympiai játékok műsoráról.

[253] Az eredetiben az *allégorésis*nek megfelelő igealak szerepel: az antik gyakorlatban a fogalom általánosabb jelentést hordozott, mint amit az allegória újkori használata sugall, és általában a képi kifejezésmódot jelölte (a „mástmondás" a hasonló és a hasonlított különbözőségére utal).

3: *Mintegy látványosat*: Csodálatra méltót, a látvány szóból.[254]

4a: *Szerkesztünk*: A szó elsődleges értelemben (κυρίως) a faanyag ácsolására vonatkozik, ebben az esetben viszont átvitt értelemben (καταχρηστικῶς) a vers megalkotására. **b**: *A mű kezdetén*: A δέ (pedig) kötőszó a γάρ (ugyanis) helyett szerepelhet. A vers kezdetét, tehát a következőképpen parafrazeálhatjuk: Miként mások az építési munkába fogva először a bejáratot ékesítik fel, akként mi is a bevezetést. Ugyanis minden munkának látványos arculattal kell rendelkeznie. Ezt azért mondja, mert a vers kiválóságát már a költemény elején tudtul adja. **c**: A δέ a γάρ helyett. A következetes kifejezésmód ez lenne: Minden megkezdett munkának a szemközti oldalát látványosnak és kimagaslónak kell megalkotni.

6a: *Olympiai győztes*: Utólag indoklásként még felsorolja először is, hogy olympiai győztes, másodszor, hogy Zeus jósdájának házigazdája, harmadszor, hogy Syrakusai alapítójának leszármazottja. **b**: *Ha pedig olympiai győztes*: A következőt Hagésiasról mondja: Ha valaki, ahogy ő, olympiai győztes lenne, valamint a pisai és olympiai jóshely jövőmondó papja és Syrakusai egyik alapítója, hogyan kerülhetné el az ilyen a himnikus dicséretet? Nem részesülne minden elismerésben, már amennyiben a dicséretben bőkezű polgárokra találna. Ezt azért teszi hozzá, mert az emberek természetüknél fogva irigykednek.

7a: *Oltárnak* (részes eset): A birtokos eset helyett. **b**: Az Iamidák Élisben égő áldozatokból jósoltak. Ezektől származott Hagésias. Az élisi jósdáról Dikaiarchos is megemlékszik. **c**: *Zeus jósképességű oltárának papja Élisben*: Amennyiben Hagésias pap volt a Pisában található jósdai oltárnál, mely Zeusnak volt szentelve.

8a: *S közös alapítója*: Mivel Hagésias Iamida ősei Archiasszal együtt érkeztek Syrakusaiba, akik közül néhányan az újonnan

[254] A „látványos” melléknév alapjául szolgáló θαη- és a θέα (látvány) szavak ugyanarra a tőre mennek vissza.

alapított városban maradtak. **b**: Ez nem szó szerint igaz: nem ő maga alapította közösen Syrakusait, hanem csak a magasztalás (ἐγκώμιον) céljából tüntette fel őt ebben a szerepkörben a költő. Hagésias ama közös alapítók leszármazottja.

12a: *Tudja hát*: Mintegy annak kifejezésére, hogy Hagésias rendelkezik az előbb említett három kiválósággal. **b**: Avagy ebben a cipőben, ti. a tetszetős ódáében. **c**: Tudniillik Hagésiás mintegy lábához szabva és együttesen birtokolja ezen három dolgot. **d**: *Tudja*: Ismerje fel. Homéros is (*Il.* 15. 217): *Tudja azt, hogy nekünk gyógyíthatatlan fájdalmunk lesz*. **e**: A „lábbeli" kifejezés ebben az esetben a versmértékre és a ritmusra vonatkozik.

14a: *Sóstratos fia*: Hagésiás. **b**: Az értelme: Ismerje fel Sóstratos fia, Hagésias, hogy ebben a cipőben jár e három kiválóságot tudva magáénak: olympiai győztes, Zeus oltárának őre, Syrakusai közös alapítója. A „lábbeli" stb. megfogalmazást azért használta, hogy kifejezze, az említett dolgok mintegy istentől elrendelt módon és rendkívüli mértékben hozzá tartoznak, miként a cipő a lábhoz. **e**: *Veszélytelenek az erények*: Vagy saját háza táján jelentkeztek különféle megpróbáltatások, vagy a győzelem járt nehézségekkel. **f**: Hésiodos mondja (*erg.* 289): *Az erény elé az istenek a fáradságot helyezték*. Pindaros azt állítja, hogy a fáradozás és megpróbáltatás nélküli erény nem annyira tiszteletre méltó sem a többi embernél, sem a tengerparton lakóknál, nem általában, hanem a tengeri csaták vonatkozásában. Vigasztalja a címzettet, mert csak nagy fáradság árán győzedelmeskedett.

16a: *Sokakra emlékeznek*: A fáradságos tettet sokan emlegetik. **b**: Vagy ekként: Sokan emlékeznek a derék tettre, valahányszor fáradozások eredményeként megszületik.

17a: *Ha valami derék tett születik*: Az ilyesmi a legszebb teljesítményként él az emlékezetben: a fáradsággal és igazságos úton elért, derék tett. **b**: A „kimunkál" ige a fáradsággal járó sikerre utal.

18a: *Hagésias* (megszólító eset): Neked is, ó, Hagésias, készen lehet tartani a dicséretet, amelyet Adrastos Amphiaraosszal kapcsolatban hangoztatott. Ez utóbbit a föld nyelte el, miután Thébainál harcolt. De miért is illik (εἰκός) Amphiaraos Adrastos által hangoztatott dicsérete hozzád? Amaz kitűnő harcos és jós is volt, te is bátor férfiú és kifogástalan pap. Így hát számodra is kézenfekvő Amphiaraos dicsérete. **b**: Amphiaraos Oiklés ivadéka. **c**: *Készen áll számodra a dicséret*: Számodra, ó, Hagésias, kézenfekvő, jól kapcsolódó és jól illő az a dicséret, melyet Adrastos, Talaos fia mondott Amphiaraos, Oiklés sarja emlékezetére, akit a szétnyíló föld befogadott kocsijával együtt a boiótiai Óróposban, amikor kész volt bármilyen veszéllyel szembenézni. Erről az Amphiaraos jósról mondta Talaos fia, Adrastos, amikor Thébaiban a hét kaput védő elesett hősök maradványait összegyűjtötték, és hét halotti máglya keletkezett: *Hiányolom seregem szemét*, stb.

21b: *Miután a föld el*<nyelte>: Amphiaraos ugyanis villámtól sújtva elsüllyedt kocsijával együtt a boiótiai Óróposnál, miután megnyílt alatta a föld. **c**: *Őt magát*: Az egyes szám arra utal, hogy korábban két párhuzamos megnevezést alkalmazott a jósra (Amphiaraos, Oiklés fia), melyek közül az egyik felesleges. **d**: Amphiaraos elnyeletett, egyesek szerint Órópos környékén, mások szerint Kleónainál. Lovairól pedig Antimachos azt állítja, hogy ...-beliek (*fr.* 35),[255] mások, hogy Thessaliából származók. Nevük Thoas (Sebes) és Dias (Isteni). A kocsihajtó Batón vagy Schoinikos, aki urával együtt tűnt el a föld alatt.

22b: *Megragadta*: Magába fogadta.

23a: *Aztán a hét halotti máglya*: Ez is egy a sokat vitatott helyek közül: Hogyan beszélhet hét máglyáról, amikor bár hét vezér indult Thébai ellen, nem mindegyik végezte a máglyán. Amphiaraost a föld nyelte el lovaival együtt Óróposban. Poly-

[255] A kéziratban sérült, bizonytalan jelentésű szó. A mondat folytatására való tekintettel mindenképpen földrajzi névnek kell lennie (STOLL javítása szerint „amyklaibeliek"). További irodalom: MATTHEWS (1996) 151–153.

neikést viszont nem temették el, hanem temetetlen maradt. Adrastos pedig élve tért vissza Argosba. Tehát akik maradnak, csak négyen vannak: Tydeus, Kapaneus, Parthenopaios, Hippomedón. Aristarchos azt állítja, hogy Pindaros ezúttal is sajátos történetvariánst követ, ahogy sok más esetben is. Aristodémos ezzel szemben a hét máglyát az elesett katonákénak tartja. Így írja Hippomedón és Armenidas is: *És hét máglyát emeltek a kőhalmoknál ott, ahol a helynek Hét Máglya a neve, vagy a thébai hét vezérről vagy Niobé hét gyermekéről, akiket a tizennégyből ott égettek el, miután elkülönítették egymástól a párokat.* **b**: *Miután a hét máglya halottai előkészíttettek*: Felravataloztattak. **c**: Avagy átszámoltattak, így a következők jelentése: Miután Adrastos összeszámolta a halottakat, és megállapította, hogy Amphiaraos hiányzik, hihető módon lesújtva ettől mondta a beszédét. **d**: Másként: Vizsgálják *(zétéma)*, miért hét máglyáról beszél. Ez ugyanis lehetetlenség. Amphiaraos ugyanis eltűnt, Adrastos élve menekült el Argosba, Polyneikés temetetlenül maradt, mivel hadat viselt hazája ellen. Így tehát igazából négy máglyának kellett lennie. Ám a rejtvény megoldódik, ha Pindaros nem a vezérek szerint számolta a máglyákat, hanem az általuk vezetett seregek szerint. Hét csatasorban vonultak ugyanis Thébai hét kapuja alá harcolni a seregek, így a máglyák az egyes kapuban elesett katonáknak épültek. **e**: Másként: A lényegi pont, hogy hét máglyáról beszél, amikor nem is halt meg mind a hét vezér. Amphiaraos ugyanis lovaival együtt eltűnt a föld mélyében a boiótiai Óróposban.

26: *Hiányolom*: Asklépiadés azt mondja, hogy ezt a sort a *Thébais* című kyklikus eposzból vette.[256]

27a: *Szemét*: Mivel Amphiaraos nagyrabecsült, ahogy a szem a test részei között. **b**: Vagy azért, mert jósként előre látta a jövendőt, ezért igen megbecsült volt. **c**: Amphiaraost a sereg szemének nevezi mint képességében kimagaslót és a

[256] Az ἀμφότερονμάντιν τ᾽ ἀγαθὸν καὶ δουρί fordulat hexameterbe is illik; a μάρνασθαι záró infinitivus helyett az előképben μάχεσθαι állhatott.

jövendőt előre látó jóst: a szem ugyanis kiemelkedik a test többi része közül. Ugyanez vonatkozik hát a győztesre is. **d**: Vagy a háborúban megbecsült vagy képes jósként előre látni a jövőt. És mindkét minőségében, mondja Adrastos, hiányolom őt, mivel kiváló jós és harcos (a „kiváló" mindkét főnévre vonatkozik [ἀπὸ κοινοῦ]), ami Hagésiasról, az óda címzettjéről is elmondható. Mi az, ami ugyanúgy megvan benne, mint Amphiaraosban? Hogy egyszerre jós és bátor a harcban.

30a: *A férfinak mint a győzelmi menet házigazdájának*: A megénekeltnek. **b**: Ami Amphiaraosra illett, az – mondja – hasonló módon énekeltetik meg a győztes esetében. Hagésias ugyanis kiváló férfiú és jós volt. **c**: *A győzelmi menet házigazdájának*: Hagésiasnak. A költő ugyanis azt sugallja, hogy Hagésisas Hierónnal együtt viselt hadat, és jósképessége, valamint erényessége miatt sokat meg is nyert.

32a: *Sem nem lévén a viszály barátja*: A viszálykodó ugyanis képes hamis dolgokat is állítani csak azért, hogy győzedelmeskedjék. **b**: Az értelme: Bár nem akarok igazammal feltétlenül győzedelmeskedni, esküvel is kész vagyok tanúsítani Hagésiasnak mindazt, ami Amphiaraosról mondatik. Kérem továbbá a Múzsákat, hogy álljanak mellém és segítsenek. Hihető módon (εἰκότως) kéri a Múzsákat, hogy álljanak az oldalára, mivel tudja, hogy a dicsérő költő esetében nem szokványos az eskü.

35: A korábban megvilágított összefüggést tanúsítom, tudniillik Hagésias minden tekintetben hasonlatos Amphiaraoshoz.

37a: *Ó, Phintis*: A dórok az „l" hangot „n"-nek ejtik, ha azt théta vagy tau követi. A név érvényes formája Phintis a dór nyelvjárás szerint, amelynek összgörög (κοινόν) változata Philtis. Ezenkívül nem megszólító esetet alkalmazott, hanem alanyesetet, ahogy Homéros is: *Hélios, aki mindent látsz!* (*Il.* 3. 277) **b**: Phintis Hagésisas öszvérfogatának hajtója. **d**: *Ó, Phintis, kösd be hát*: Értelme: Ó, Phintis, kösd be hát immár nekem az öszvéreket! Képes beszédet alkalmaz, miközben ugyanis a kocsihajtót buzdítja, saját lelkét sarkallja dalra, mintha azt

mondaná: légy hát versem indoka! **e**: Avagy: Legyen dalom kiindulópontja Phintis, a kocsis és az öszvérfogat!

39a: *Ahogy gyors*: Ahelyett, hogy „minél gyorsabban".[257] **b**: A tiszta úton, melyet nem érhet vád, és nem tartalmaz hazugságot, hanem csak igazságot. **c**: A „fogat" szónak ezt a változatát (ὄχος)[258] leginkább az öszvérek vontatta kocsira alkalmazzák. **d**: *Hogy a tiszta útra állítsuk a fogatot*: Allegorikus kifejezésmódot alkalmaz, hiszen az út és a fogat a költeményre vonatkozik. Hogy a tiszta közúton[259] haladva használjuk a fogatot, odaállítva a költeményt. **f**: Allegorikusan fejezi ki magát: hogy igazságos és tiszta útra, a költői beszédre, állítsuk a fogatot, vagyis méltányos[260] és megfelelő módon dicsőítsünk. És hogy eljussunk a férfiak nemzetségéhez, azaz Hagésias őseihez. Eljussak velük, ti. a dicsőítő szavak által: azok ugyanis, Hagésias öszvérei, bármely más állathoz képest ismerik az utat, és tudnak vezetni. Milyen utat? Hát a himnuszokét.[261] Ugyanis Olympiában koszorúkat szereztek.

40d: *Megérkezzem a férfiak* (nemzetségéhez is): Az „és/is" szócska[262] áthelyezendő („a férfiak" kifejezés elé). És megérkezzem a férfiak nemzetségéhez, vagyis megemlékezzem a győztes felmenőiről is. Hagésias ugyanis az Iamidákig vezette vissza családfáját. **e**: Egyesek a kötőszót feleslegesnek veszik, így a jelentés: megérkezzem a férfiak nemzetségéhez.

[257] Az eredeti határozós szerkezet ᾗ névmása helyett a parafrázis a fokozó értelmű ὡς kötőszót használja.

[258] A görög szó a hasonló jelentésű latin *vehiculum*mal rokon.

[259] Az itt használt λεωφόρος (λεώς[nép] + φόρος) kifejezést Pythagoras használta híres mondásában negatív értelemben (Porph. *VP* 42: τὰς λεωφόρους μὴ βαδίζειν). Elképzelhető, hogy a pindarosi szöveg sem mentes a pythagorasi allúzióktól, ami a scholionok szóválasztását igazolná.

[260] A szövegben ennél a szónál *lacuna*, BOECKH *(in apparatu)* δικαίως konjektúráját fordítottam.

[261] A kérdés–felelet formában megfogalmazott szöveg talán az antik rétoriskola szóbeli gyakorlatát tükrözi, miszerint a tanár kérdezett, a diák felelt.

[262] Az eredetiben a καί mindkettőt (kötőszó/határozói módosítószó) jelenti, és ez az értelmezésbeli különbségek kiindulópontja is.

41b: *Ezekből*: valamennyiükhöz képest. **c**: Ahelyett, hogy: mindegyiküknél jobban. **d**: Ezek ugyanis valamennyivel szemben győzedelmeskedve előidézik a dicsőítést.

44a: *Mivel kaptak*: Ahelyett, hogy megmutatták[263] a koszorúkat, amelyeket szereztek, mindenkinek. **b**: Minthogy magukat az öszvéreket is megdobálták koszorúkkal és virágokkal.[264] **c**: *Kell hát a kapukat*: Az öszvérekről van szó. Ezek ugyanis a többi ellenfelükkel szemben győzedelmeskedve a leginkább alkalmasak arra, hogy a verset ihlessék. **d**: Az egyik szövegváltozat szerint „fogadták" (ἐπε-δεξ-), ahelyett hogy „megmutatták" (ἐπε-δειξ-) a koszorúkat, amelyeket szereztek. **e**: *A himnuszok kapuit feltárni*: Megmarad a képben, és így folytatja: Illő a himnuszok kapuját megnyitni az öszvérek előtt. **f**: Másként: Illő, hogy miként a kapukat, úgy a himnuszokat is megnyissuk. Ebben a köntösben a költő jól érzékelteti a dicséret nagyságát és a dicsérő műfajban való képességét.

46a: *Pitanához*: Pitana[265] ebben az esetben a hősnővel egynevű várost jelenti, mely az Eurótas folyó partján fekszik. Az Eurótas nevét azért teszi hozzá, mert az aiol térségben is van egy Pitané nevű helység. Az Eurótas nemzette Pitané az Iamidák ősanyja. Az ő és Poseidón ivadéka Euadné, Euadné és Apollóné Iamos, a jós. Pitanéval meg azonos nevű a város. Euadnéból azonban kettő volt, az egyik Poseidón és Pitané szülötte, a másik Iphisé, akit Ianeirának is neveztek, az Euadné nevet meg onnan kapta, hogy Kapaneus számos nászajándékkal[266] elhalmozta. **b**: A spártai Pitanéről azt mondják, hogy az Eurótas folyó szülötte. **c**: Pitanéhoz, az Eurótas folyásához:

[263] A látszólagos kétértelműséget a δέχ- (fogadni) és δείκ- (mutatni) tövek hasonlósága okozza. Vö. a 44d-hez szóló scholiont is.

[264] Az elképzelés a φυλλοβολία (virággal és koszorúkkal való megdobálás) győzelmi gyakorlatára megy vissza.

[265] A hosszú alphára végződő szóalak a dór nyelvjárási variáns.

[266] A névmagyarázat a ἕδνον (nászajándék) és az Euadné szavak egybecsengésén alapul. A kapcsolat csak fonetikai, mert a név a ἁδ- „tetszeni" tőből származik, melynek nincs köze a ἕδνον-hoz (ez utóbbi él viszont tovább a *wed* és *widmen* germán szavakban).

Hagésias így mint Iamos utódja egyszerre volt árkádiai és argosi. Pitané ugyanis a spártai folyótól, Eurótastól született. Ezzel egyesülve Poseidón nemzette ezt a bizonyos Euadnét. Ez a Pitané a született gyereket titokban elküldte Árkádiába, hogy ott nevelkedjék Aipytosnál, Elatos fiánál. Ezt az Euadnét, amikor már eladósorba került, Apollón látogatta meg, és szülte Iamost, akitől a pisai jósok származnak mint Iamidák, s akikhez Hagésias vezeti vissza származását. Így tehát a vers címzettje Pitanéhoz fűződő kapcsolatának köszönhetően argosi, Iamostól és az árkádiai Euadnétól vezetve vérvonalát árkádiai.

47a: *Kell ma*: Saját magát szólítja a költő, mintegy ahelyett, hogy: ráérek a himnuszra. **b**: *Kell ma menni*: A dicsőítő műfaj megkövetelte határidőt betartva. **c**: Szükséges hát, mondja, tüstént Pitanéhoz menni még ma, az Eurótas folyó lányához.

48a: Pitané titokban hozta világra gyermekét, és elküldte Árkádiába Aipytoshoz, Elatos fiához. A költő a véletlenszerű eseményt mintegy a gondviselés által elrendezettnek mutatja be. A kitett gyermeket ugyanis Aipytos megtalálva magához vette. **c**: *Aki pedig Poseidónnal keveredve*: Pitané Poseidónnal szerelembe vegyülve szülte az ibolyafürtös (a rész alapján[267] az egész szépsége) Euadnét. Egész idő alatt titkolta terhességét, és elrejtette az általa „szűzinek" gondolt magzatot. Szűzinek neveztetnek pedig a titokban megszült csecsemők olyan gyermekanyák által, akiket még érintetlennek gondolnak. Így Homéros is az Achilleus hajóiról szóló katalógusban (*Il.* 16. 179 sk.): *A másiknak [ti. hajónak] vezére a harcedzett Eudóros volt / szűzi ágy gyümölcse*. **d**: Másként: Azon történetnek megfelelően, mely szerint Poseidón Pitanéval keveredve titokban nemzette Euadnét. Tőle és Apollóntól származik Iamos, akinek utódai az Iamidák.

50a: Pitané az Iamidák ősanyja. Poseidóntól és Pitanétől születik Euadné. Euadnétól és Apollóntól Iamos, a jós, akitől az Iamidák származnak. Két Euadné ismert: az egyik Poseidón

[267] Ez a metonímia *pars pro toto* néven ismert változatának körülírása.

és Pitané gyermeke, a másik Iphitosé, akit Ianeirának is hívnak, és Kapaneus vett nőül. A spártai Pitanét az Eurótas folyó szülöttének tartják, ahogy Sósibios is.

52a: *Az elrendelt hónapban*: ti. a szülésre. **c**: A szülésre rendelt hónapban szolgákat kiküldve a csecsemőt elküldte az árkádiai királyhoz, Aipytoshoz, Elatos szülöttéhez. **e**: *Szolgákat küldve*: Pitané titokban küldte el Euadné csecsemőjét Árkádiába az Elatos-sarj Aipytoshoz, hogy nála nevelkedjék. A királyról Homéros is megemlékezik (*Il.* 2. 604): *Aipytos sírjánál*. **f**: Mivel Aipytos is Spártában volt, magához vette a kitett gyermeket. Pindaros költői módon fogalmaz úgy, hogy a csecsemőt „küldték".

54a: *A hősnek gondozásra* stb.: Az eilatida hősnek adták át gondozásra és nevelésre a csecsemőt. **b**: A τροσαίνειν[268] ige itt „nevel" jelentésben áll.

55a: *Aki az árkádiai férfiaknak* (királya volt Phaisanában): Didymos azt írja, hogy Phaisanát minden kommentátor[269] árkádiai városnak tekinti. Ő maga viszont élisinek nevezi a helységet, és tanúságul hívja Istrost, aki Élis történelméről szóló munkájának ötödik könyvében ezt a nézetet képviseli. Így hát Didymos szerint vagy Pindaros téved, vagy azért nevezheti Aipytost Phaisana királyának, mivel Pisa valaha az árkádiaiak fennhatósága alatt állt. **b**: Phaisanát minden kommentátor árkádiai városnak tekinti. Didymos viszont Élishez sorolja a helységet, és a vers állítását azzal védelmezi, hogy Aipytos idejében az árkádiaiak Élis fölött is uralkodtak. Akik pedig Phaisanát mindenképpen árkádiainak akarják tartani, az Alpheiosszal kapcsolatos nehézséget úgy oldják meg, hogy azt mondják, az Phaisanán folyik keresztül. A folyó ugyanis Árkádiában ered az Asea nevű település közelében. **c**: Mivel az Alpheios forrása az

[268] Az ige elsődleges jelentése „készít", így a scholiasta jogosan hívja fel a figyelmet a sajátos szóhasználatra.

[269] Az eredetiben a ὑπομνηματισάμενοι kifejezés töve ugyanaz, mint amit a ὑπόμνημα „kommentár" szó tartalmaz. A *communis opinio* szerint a scholionok kommentárok kivonataként jöttek létre, így érthető, ha a scholiasta ezekre hivatkozik.

árkádiai Aseából ered, az árkádiaiak sajátjuknak tekintik a folyót. **d**: *Uralkodott Phaisanán*: Értelme: Mivel Aipytos Árkádia királyaként és uralma alatt tartva Phaisanát a folyó forrásvidékén elhelyezkedő területet kapta lakhelyül. Az Alpheios ugyanis Árkádiában ered, és Élisben válik felnőtté.

56: *Az Alpheiosnál lakozni*: Azért állítja, hogy Aipytos az Alpheiosnál lakott, mivel az árkádiaiak fennhatósága alatt állt az élisi terület. Vagy mert az Alpheios forrása az árkádiai Aseában található, s ennek megfelelően az árkádiaiak sajátjuknak tekintik.

57i: *Apollón alatt*: Úgy értsd, hogy Apollón az ott nevelkedő Euadnéval hált.

58a: *Aphrodité gyümölcsét szakajtotta*: Az isteni közreműködés jeleként a „szakította”[270] igét a szerelemi együttlét isteni képviselőjére vonatkoztatta. **b**: Az egész értelme: Apollón által „megrontatott”. c: Másként: Legelőször Apollón édes együttlétében volt része.

59a: *Nem kerülte el Aipytos figyelmét*: Nem maradhatott végig rejtve, hogy az isten titkos félrelépését próbálta elleplezni. Aipytos ugyanis rájött, hogy gyermeket visel a szíve alatt. **b**: Néhányan úgy vélik, hogy Iamos nem Apollón, hanem Poseidón gyermeke volt.

60a: Az Euadnét nevelő Aipytos figyelmét semmiképpen sem kerülhette el sem az, hogy rejtegetni akarja a gyermeket, sem az, hogy az Apollóntól született. **b**: Lopva: Rejtegetve.[271] **c**: Az isten gyermekét: Az Apollóntól született csecsemőt.

61a: *Ő pedig Pythóba*: Aipytos jóslatért ment Pythóba. **b**: Szorítva: Elnyomva haragját. **d**: Lelkében szorítva: Jóllehet félelmetes volt a haragja, tudatosan visszatartva és nem akarva, hogy a szörnyűségre fény derüljön az igazság megismerése előtt, bár igencsak neheztelve, elindult a pythói Apollón szentélyébe, hogy biztos értesülést szerezzen a megrontás elviselhetetlen és égre kiáltó balesetéről.

[270] Az eredetiben az „érinteni” ige szerepel, melynek vonzata genitivus.
[271] A κλέπτειν ige átvitt jelentésére vonatkozó megjegyzés.

62b: *Tüzetes gonddal*: Nagy odafigyeléssel. Az odafigyelést ugyanis gondnak nevezik.

65a: *Elviselhetetlen*: A korábban jelzett esetre vonatkozóan, mely nem viselhető el. **b**: Vagy az, amit nem egyszerű elviselni a szörnyűsége miatt.

66a: *A bíborszövésű*: Euadné jellemzésére használatos jelző. **b**: Bíborszínű fonalból szőtt. **c**: Vagy bíborszövetből vert,[272] azaz készített.

67: *Övet*: Míg Aipytos Delphoiba hajtott jóslatért, Euadné leoldva övét a derekáról és letéve a vízhordó korsót megszülte Iamost.

68: *Ezüst*(korsót): Szokásban volt, hogy a hősnők maguk hozták a vizet a forrásból, ahogy Euadné is, amikor megszülte Iamost. Szintén szokás volt a szülő nőknek megoldaniuk a derékövüket.

69a: *A sötét bozót alatt*: Virágos és növényzettel sűrűn átszőtt helyen. **b**: *Sötét*: Más szóval eldugott, avagy az ibolyák színe miatt.[273]

70a: *Isteni lelkületű fiút*: Vagy isteni megszállottságtól áthatott, amennyiben Iamos jósképességgel rendelkezik, vagy mert az istenek akaratából született. **b**: *Szülte az isteni lelkületű fiút*: Iamost, mivel jós volt képességét tekintve. **c**: Az értelme: Euadné a bíborfonatú övét leoldva és a földre helyezve, letéve ugyanakkor a korsóját is, ekként szülte aztán a védett-árnyékos helyen a később isteni ihletettségű ifjút, vagyis Iamost, akitől Hagésias is származik.

71a: *Szelíd lelkű Eileithyiát*: Eileithyiát szelíd lelkűnek nevezi, mivel azok, akik szültek, szelídebb lelkületűekké válnak. **b**: Vagy azért, mert szüzekről van szó. **c**: A vajúdó Euadné mellé állította az aranyhajú Apollón a jóindulatú Eileithyiát és a Moirákat.

[272] Ez a magyarázat kevésbé valószínű módon a κροτε- (ütni, verni) igét vetíti bele az összetett melléknév κροκ- (szövés) elemébe.

[273] A melléknév elsődleges jelentése „sötétkék".

Ez nemcsak a gyermek könnyű, hanem egyenesen legszebb születésének jele is.

72: *S mellé állította*: A kötőszó áthelyezendő. A mondat logikája ugyanis ezt követeli meg: A nő mellé az aranyhajú isten a szelíd Eileithyiát és a Moirákat állította a szülés elősegítésére.[274]

73a: *Kijött a zsigerei közül* egészen addig, hogy *gondoskodva*: Az értelme: Megszületett a szeretetteljes fájdalomból Iamos, hirtelen a fénybe érkezve. A csecsemőt azonban megszülve és bármennyire is fájlalva a földön fekve hagyta az anyja. Két igen félelmetes kígyó viszont az istenek elrendelése szerint táplálta a kisdedet ártalmatlan „mérget" hordva neki, ami pedig a méz. **b**: *Fájdalommal*: A második ὑπό jelentése „-val", az első jelentése „-ból".[275]

75: *A fénybe nyomban*: Azonnal. A jóindulatú Eileithyia jelenlétéből természetszerűleg következik, hogy a szülés gyors és fájdalommentes.

76a: *Marcangolva magát*: Fájdalmat érezve afölött, hogy nem tudja táplálni gyermekét. **b**: Úgy tűnik, az önmarcangolás Eileithyia jóindulatának ellentéte. Ugyanakkor talán a fájdalom mérsékeltségét is kifejezi az eredetileg csipkedést jelentő ige. **c**: Anyaként szomorúságot érez, mivel szereti a gyermekét. Mégis kénytelen volt egyedül hagyni, mivel meg akarta őrizni titkát. **d**: *Világos szemű*[276] <kígyók>: Vagy tüzesek, mert sokan a jelzőt a fényességre vonatkoztatják és a holdat is ezzel a jelzővel illetik, vagy az azonos tövű „ragyogni" igéből (γλαύσσειν).

[274] A megjegyzés lényege a görög τε simulószó (magyar „nullfokú" „s") helyzete, melynek ebben az esetben a scholiasta véleménye szerint nem az igéhez kellene simulnia, hanem ahhoz a főnévhez (Moirák), melyet másodikként kapcsol az elsőhöz (Eileithyia).

[275] Az állítás a görög ὑπό prepozíció különböző jelentésére vonatkozik először a „zsigerek" kifejezés (**73a**), másodszor a „fájdalom" (**73b**) mellett.

[276] A görög γλαυκ- tő jelentése, mint nem modern értelemben vett, hanem dinamikus színre vonatkozó görög kifejezés, nehezen meghatározható; jelent világoskéket, szürkét, szürkészöldet, de fényeset is.

77: *Istenek akaratából*: Vagy általában az istenek világára értendő, vagy konkrétan Apollónra és Poseidónra vezethető vissza, az elsőbbire apaként, az utóbbira nagyapaként.

78a: *Ártalmatlan*: Ártalmatlan méregnek nevezte a tömény-yebb mézet. Maga a méreg ugyanis egymagában valami kellemetlent jelöl. **b**: Mivel pedig kígyók nevelik a csecsemőt, ezek kifejezetten mérget szoktak hányni. Ezért teszi hozzá, hogy a kígyók mérge természet szerinti hatásuknak ellenkezőjét éri el, miután az istenség maga tette erre alkalmassá a csúszómászók természetét. **c**: A „méhek mérge" kifejezés a mézre vonatkozik átható íze miatt, de mataforikusan is. **d**: Mivel kígyókról van szó, ezek rendszeresen köpik a mézet. **e**: *A méhek kifogástalan mézével*: Vagy a gáncstalan méreggel, mely a méhektől származik, vagy mert selymesebb és édesebb. **g**: Kígyókról lévén szó méregről beszélt, hiszen a kígyók mérget termelnek. Az istenek gondviselésének köszönhetően azonban mint a méhek virága édessé és mézszerűvé válik. **h**: Másként: Szellemes módon[277] fejezte ki azt, hogy méreg helyett méz jelent meg.

79a: *Amikor a királya köves* (…): A jelző durvát és sziklásat jelent (Pythó jelzője). **c**: Jelentése: Miután megérkezett a jósdából Aipytos király, mindenkit kikérdezett a házban az Euadnétól született csecsemő felől.

84a: *Halandók felett*:[278] Magasan a többi ember fölött. **b**: Azt mondta (a jósda), hogy Iamos Apollóntól született mint apától, és jósképessége messze meghaladja minden emberét, és nemzetsége sohasem fog kihalni. **c**: A „mondta" mondatrész közös (ἀπὸ κοινοῦ) állítmánya mindkét kijelentésnek.

[277] Az eredetiben az ἀστεῖος (városi) jelzőből képzett szóval találkozunk. A városiasság az antik stilisztikában a szellemes, adott esetben akár természetellenesen kimódolt kifejezésmódra vonatkozik. Más kontextusban általánosságban a képies beszédmód és az irónia szinonimája is lehet, akárcsak a latin *urbanitas*. A germán nyelvekben a „wit", „Witz" szavak fejezik ki ugyanezt (vö. *witticism*).

[278] A megjegyzés a περί prepozíció sajátos jelentésére vonatkozik (egy nagyobb halmaz elemei között kimagasló, a többi közül kiváló).

86a: *Nem fog kihunyni*: Mivel Iamostól származnak az Iamidák.

87a: *Nem is hallottak*: Sem nem hallottak a gyermekről, sem nem látták, jóllehet már öt nap eltelt annak születése óta. **b**: A mondat alanya az Aipytos háza körüli szolgák.

88a: *Fennen hangoztatták*: Ezt az igét a spártaiak az egyszerű mondás kifejezésére használják.[279] **c**: *Öt napja született*: Ezt az ismeretet nem szerencsés a szolgáknak tulajdonítani. Ezzel ugyanis teljes körű tudással ruháznánk fel őket az eseményekkel kapcsolatban, ha még a napokkal, amióta Iamos megszületett, tisztában lennének is. Helyesebb azt mondani, hogy a költői én közli ezeket.[280] Aipytos szolgái tehát a kérdésre azt válaszolták, hogy sem nem láttak, sem nem hallottak semmit, mire a költő magától teszi hozzá, hogy jóllehet a csecsemő már ötnapos volt.

89: A gyermek ez idő alatt ibolyák sugarától öntözve és befedve feküdt. Ezért anyja az Iamos nevet adta neki az ibolyák okán.[281]Azt is megtudjuk, hogy a név örök időkre szól, ahogy azt a jóslat előrevetítette. Azt mondta ugyanis, hogy nemzetsége sohasem hal ki.

90a: *Az áthatolhatatlan bozótosban*: Melyen nem lehet átjutni a tüskék miatt. **b**: Avagy a nagy és sűrű bozótot nevezte így a szó alakját némileg átalakítva *(metaschématismos)*.[282] **d**: Megjegyzendő, hogy βάτεια-nak nevezte a βάτος-t, ami a tüs-

[279] Az ige (εὔχεσθαι) alapjelentése az ünnepélyes kijelentés (rokon a latin *voveo*-val), amiből speciális jelentésként az imádkozás és a kérkedés szemantikája levezethető.

[280] Az antik olvasók igen előremutató megfigyelése, hogy a költői szöveg „narrációja" nem homogén, hanem különböző szempontok és narrátori hangok strukturálják. Ennek szakszava az ἐκ προσώπου kifejezés.

[281] A magyarázat azon a felismerésen alapszik, hogy Pindaros Iamos nevét az ἴα („ibolyák") szóval magyarázza etimologikusan. Az „ok" (αἰτία, αἴτιον) szintén *terminus technicus*: a hellenisztikus költészet rajongott az ún. aitiologikus történetekért, ahol valaminek (rendszerint valamilyen tárgynak vagy szokásnak) eredetére derült fény. Kallimachos ilyen címen (Αἰτία „Okok") önálló művet is írt, az antik kommentátorok pedig mint ezen hagyomány ismerői használhatták a kifejezést.

[282] Az átformálás arra vonatkozik, hogy az elterjedtebb βάτος (csipkebokor)

kés bokornak egy fajtája, és hogy Iamos nevét etimologikusan értelmezi.

91a: *Ibolyák szőke (…)*: Az ibolyák sugaraitól és ragyogásától harmatosan. **b**: Bíborszínű sugarakról beszél, mivel az ibolyák egyes fajtái majdnem fehérek, mások bíborszínűek. **c**: A sugarak valójában a virágokról lehulló harmatcseppeket jelentik. **d**: Vagy vonatkozhat a fénylő virágokra is.

92a: *Áztatva*: Vagyis Iamos teste is harmatos lett a virágoktól. **b**: Zénodotos azt írja a βεβρεγμένος (áztatva) alakról, hogy …[283] **c**: Sugaraknak a virágokról lehulló harmatcseppeket nevezi, ahogy Homérosnál is: *Fényes harmat permetezett* (*Il.* 14. 351).

93a: *Nevezte*: Mivel Iamost virágok között táplálták, nevét a körülötte lévő ibolyákról kapta. **b**: Minthogy ibolyák áztatták a testét, szellemesen (ἀστείως) Iamosnak nevezték. **c**: A „halhatatlan" jelző hírnevére vonatkozik, vagy arra utal, hogy tőle származik az Iamidák nagy nemzetsége.

95c: *Miután az örömteli* (ifjúság): Kiválóan használja az „örömteli" jelzőt, a test teljes virágzásában az emberek gondolatai is tökéletesek. **d**: Örömtelinek és szép koszorúsnak nevezte a test fénykorát az ebből származó örömforrás miatt. **e**: Az ifjúság örömteli, mivel ebben az életkorban részesül az ember a legtöbb édes-örömteli dologban. **f**: *Miután az örömteli aranykoszorús (ifjúság)*: Amikor élete virágjába lépett, és learatta az idő gyümölcsét, vagyis pelyhedzeni kezdett az álla, akkor elmenvén Epidaurosba fohászkodott: Epidauros ugyanis Élis és Árkádia között félúton volt, Árkádia az Alpheios forrásánál, Élis a torkolat közelében. Epidaurosban aztán szólította nagyapját, Poseidónt és az íjas, az isteni Délosra vigyázó Apollónt, tulajdon apját.

96: *Aranykoszorús*: Becses és virágos.

helyett a költő a βάτεια alakot használja (a modern kiadások βατιά alakot feltételeznek).

[283] Sajnos itt hiány *(lacuna)* van a szövegben, így nem tudjuk meg, hogy Zénodotos hogyan vélekedett a szóról, esetleg egy teljesen más igét látott volna szívesen a helyén, vagy a hagyományozott igének más alakját.

97a: *Hébé gyümölcsét*: A szó az istennőre vonatkozik.[284] **c**: *Az Alpheios közepébe*: Az Alpheios Árkádián keresztül folyik Élis irányába. **d**: Lemenvén a folyóhoz a szabad ég alatt. Az éjszakában szólította Poseidónt, saját nagyapját. A πρόγονος szó az anyaági nagyapát jelenti. Az előzmények ismertetésénél már volt szó arról, hogy Pitané nimfával hált együtt. Innen Euadné. Euadnétól és Apollóntól Iamos.

102a: *Népnevelő*: A jelző olyan foglalkozásra utal, mely a nép közvetítésével élete végéig táplálni fogja. Ez pedig a jóslás tudománya. Az ilyen jövőbelátóknak volt mit a tejbe aprítaniuk. **b**: Mások a jelzőt a királyra vonatkoztatják, aki táplálja népét. **c**: A „népnevelő" harmadéles hangsúllyal (λαό-τροφος) a jóstudományt megélhetésként űző személyt jelenti, másodélesként (λαοτρόφος) a királyt, aki táplálja népét.[285] **e**: A királyi hatalmat. Ezzel Homéros is egyetértve a királyokat „népek pásztorainak" nevezi. **f**: Azt kéri, hogy valamilyen közmegbecsülésnek örvendő tisztség szálljon fejére.

103: *Valamilyen tisztséget*: Az emberek által adományozott megbecsülést, mely növeli és táplálja.

104a: *A tiszta éjszakai égbolt alatt*: Ezt a határozót az előzőekhez kell kapcsolni: az Alpheios közepéig gázolva az éjszakai égbolt alatt. Az időpont megfelelő az isten invokálására. **b**: Így imádkozott tehát kérve és megidézve az éjszakában, ami az ima legősibb formája.

105a: *Érthető*: Világos és semmilyen rejtélyeset nem tartalmazó, mint legtöbb esetben a jóslatok. **b**: *Apja jól érthető hangja*: igazmondó és hazugságot nem ismerő. **c**: Apja jól érthető és igaz hangja válaszolt fohászára.

[284] A megjegyzés lényege, hogy a görög ἥβη szó köznévként „ifjúságot", nagybetűvel a fiatalság istennőjét jelenti.

[285] Ha az összetett szó igei utótagja passzív értelmű, akkor az előtag hangsúlyos, ha az utótag aktív értelmű, akkor a szó eredetileg végéles. Bizonyos esetekben (daktilikus szóvégződésnél) a végéles hangsúly másodélessé változik, ezt a modern indoeurópai nyelvtörténet Wheeler-törvényként ismeri.

106a: *Válaszolt*: Sajátos módon használta az igét.[286] A szó eredetileg ugyanis a keresésre vonatkozik, aminek bizonyítéka a „fém" (μέταλλον) szó.[287] Jelen összefüggésben nem erre utal, hanem a megszólalás és megszólítás értelmében. **b**: Néhányan így: Mivel Apollón nem jelent meg, hanem láthatatlan maradt, ezért csak a hangja ütötte meg a fülét. **c**: *Válaszolta neki*: Ha ez Apollónra vonatkozik, akkor a következőképpen kell érteni: Kereste őt (Iamost a sötétben), és kereste a módját, hogyan adhatná át neki a jövendő ismeretét. Ha viszont Iamosra, akkor Apollón habját hallva, kereste őt, hogy színről-színre is részesülhessen az isten látásának[288] szerencséjében. **d**: Ha az igét magát „kérdezte" jelentésben vesszük, akkor átvitt jelentésben (ἀκύρως) szerepel, mert a szó eredetileg a keresésre vonatkozik, és a fémekkel áll kapcsolatban. **e**: Másként: Sajátlagosan (ἰδίως) használja az igét, ami elődlegesen a fémek keresésére vonatkozik. Itt azonban nem ebben az összefüggésben szerepel, hanem a megszólalás és barátságos megszólítás kifejezéseként. **f**: Néhányan így: Mivel Apollón láthatatlan maradt Iamos számára, és csak hangjával szólította meg, ezért Apollón szólt, Iamos pedig elkezdte keresni, hogy ki szólítja.

107a: *Indulj útra, fiam*: Kerekedj fel, fiam, hangomat követve! Én vezetni foglak, te pedig kövesd hangomat Olympiába, arra a helyre, mely mindenki számára közössé fog válni a jövőben. **b**: Ezt Apollón mondja Iamosnak: Rajta hát, talpra,

[286] Ez az idioszinkratikus használat abból ered, hogy Homérosnál a μεταλλάω ige mindig kérdést, tudakozódást jelöl, itt viszont éppen az ellentétes jelentés (válaszolni) illik a szövegbe.

[287] A magyarázat logikája: a fémet a föld mélyében „keresik", a fém jelentésű μέταλλον pedig egybecseng a μεταλλ- ige tövével. Ez az etimológia a modern nyelvtörténetben is felmerül (Frisk [1970] II 216 sk.), ám vitatott.

[288] Az eredetiben szójáték (θέας θεοῦ), ahol az első szó a látásra, a második az istenségre vonatkozik. A hangi egybecsengés neve *paronomasia* vagy *paréchésis*. Ugyanakkor az antik hagyomány megpróbált etimológiai összefüggést felfedezni a látás és az istenség között. Vö. Adorjáni (2021) 281 ad 180 f. és 339 ad 249.

fiam, menjünk arra a vidékre, mely később mindenki számára közös, és népes találkozóhellyé válik majd! Ez pedig Olympiára értendő. S mint isten valóban pontos jósa a jövendő eseményeinek. **c**: Közös területnek nevezi Élist, mivel számos idegen kereste fel híres sportversenyeinek köszönhetően. **d**: A „hang mögött" annyit tesz: hangodat követve. Homéros is szól a rejtőzködő istenekről mondván: *Az istenek ritkán jelennek meg látható módon* (*Il.* 21. 131).

109a: *Magas sziklát*: Az olympiai dombra utal. **b**: A ritka ἀλίβατος szó magasat jelent. **c**: Vagy azért, mert aki erre a hegyre hág, a magasság miatt könnyen meginog *(alitein)*, vagy mert a felkelő Nap (Hélios, dórosan Halios) sugara először ezt a csúcsot éri.[289] **d**: A jelentése: „Indulj, fiam, és menj a később mindenki számára közös vidékre követve a hangomat! Megérkeztek Kronion magas csúcsához, ahol átadta neki a jósképesség kettős adományát."

111a: *Kettős adományát*: A jóstudomány kettős kincsét adta át neki: az egyiknek köszönhetően azon nyomban képes volt a hazugságot nem ismerő hangot hallani, később pedig a Héraklés által létrehozott olympiai játékok helyszínén jósdát alapított. **b**: Az egyik kincs a hazugságot nem ismerő hang azonnali meghallása volt, később pedig a jóslás Zeus oltáránál az égő áldozatból felszálló lángokból. **c**: Apollón Iamosnak a jóstudomány kettős adományát nyújtotta át, először az igaz hangot meghallani, amikor pedig a hatalmas Héraklés, Alkaios sarja éppen Olympiában járt, és megalapította apja tiszteletére a közmegbecsülésnek örvendő és sok látogatót számláló ünnepet, valamint a legnevesebb olympiai sportvetélkedők szent szokását Zeus legmagasabb oltáránál, akkor meghagyta Iamosnak, hogy jósdát alapítson, ahol égő áldozatokból tárják fel a jövőt. **d**: Volt Olympiában egy jósda, melynek alapítója Iamos volt, aki jóslataihoz az égő áldozatokat használta. Ezt a módszert Iamos utódai mind a mai napig alkalmazzák. Veszik az áldozati állatok

[289] A népetimológia két tipikus esete.

bőrét, ráteszik a tűzre, és így jósolnak belőle. **e**: Mások azt mondják, hogy a bőrök hasításával jósolnak: meghasogatják az áldozati állatok bőrét, és a hasadások alapján jósolnak, megfigyelve, hogy egyenes-e vagy nem a hasítás.

113a: *Hamisságot nem ismerő*: Igazmondó. **b**: Az istenek hangja nem ismer hazugságot. Mások a hangot madarakéra vonatkoztatják.

115a: *Fenséges sarj*: Didymos azt mondja, hogy az állítás nem állja meg a helyét. Héraklést ugyanis Alkaios leszármazottai sarjának nevezi Amphitryón ágáról, aki Alkaios fia volt. Pindarosnak viszont szokása az egyes szám helyett a többest használni. **b**: Ismert, hogy Amphitryón Alkaios fia. Így Héraklést magát is korábban Alkeidésnek nevezték. **d**: Néhányan úgy vélik, hogy Héraklést Alkaiosnak akarták nevezni, de később átnevezték, mert Apollón ezt a jóslatot adta.

116a: Sokak látogatta: Ahol sok ember összegyűl.[290]

118: *Oltár* (részeseset): Zeus olympiai jóslatadó oltára.

119: *Akkor pedig jósdát alapított*: Ez az égő áldozatból történő jóslásra vonatkozik. Az Iamidák ezt a módszert alkalmazzák mind a mai napig, égő áldozatot helyezve az oltárra. Hérakleidés viszont a jósdákról szóló munkájában azt írja, hogy bőrökből jósoltak, megfigyelve a hasadás irányát, hogy egyenes-e vagy sem.

120: *Innen származott az Iamidák jó sora*: A megfogalmazás sajátlagos (ἰδίως): Ettől az időtől kezdve követte jó szerencse az Iamidák híres-neves nemzetségét. A részeseset helyett, mely a „követni" ige megfelelő vonzata<, a tárgyesetet használja>: innen szegődött a szerencse az Iamida nemzetség nyomába a görögök körében.[291]

121: Az Ἰαμιδᾶν kezdő ióta hangja rendhagyó módon megnyúlik, ahogy azt az antistrófa megfelelő helye tanúsítja.

[290] A lemma költői szó *(pleistombrotos)*, melyben az „ember" tagot a homérosi *brotos* (halandó) adja vissza, ezért szorul magyarázatra.

[291] A scholionok két kijelentést kapcsolnak egybe („innen az Iamidák nemzetsége"; „jó szerencse következett" = „az Iamidákat jó szerencse

122a: A „nemzetség” fogalmával többes számban összekapcsolt τιμῶντες „tisztelve” participium párhuzama Homérosnál található: *Az achájok tömege a hajókra távozott el* (*Il.* 15. 305). **c**: *Az erényeket tisztelve*: Vagy egészen általános gnómikus jellegű állítás, vagy kifejezetten az Iamidákra vonatkozik. Iamos leszármazottai az erényeket tisztelve mindig is az élet dicsőséges útját járják.

123a: *Minden dolog ezt a dicsőséget/az egyes embert igazolja*: Kétértelmű (ἀμφίβολος), hogy a „minden egyes” (ἕκαστος/-ον) milyen nemű névmás. Ha semleges nemű, akkor: minden tett világossá tesz és meghatároz<; ha hímnemű, akkor:>[292] a saját tett világossá és nyilvánvalóvá tesz minden egyes embert. **b**: Másként: minden embert saját tette világít meg, ahogy Homérost a költészete, a szónoklási képessége Démosthenést. **d**: Hiányzik (λείπει): Éppen ez adja a dicséret tárgyát. **e**: A gondolatmenet gnómikus.

124a: *Gáncs a többiek részéről*: Irigység és szemrehányás lesz osztályrészük másoktól, akik irigyek, azoknak, akik az olympiai játékokon versengtek, és győzedelmeskedtek a tizenkét fordulós kocsihajtáson, s a győzelemben a kellem *(charis)* tette alakjukat emlékezetesen vonzóvá. **b**: Másként: A többi irigytől származó gáncs fenyegeti azokat, akik ily nagy megbecsülésben részesültek. Hiszen azok, akik nem értek el semmit, gáncsolják a sikereseket, hogy semmi érdemlegeset nem tudnak felmutatni.

126a: *Akiknek elsőkként*: Akikre mint a kocsihajtásban győztesekre a vonzó Charis csöpögtet híres alakot. **b**: *Híres alakot*: Ezt azért mondja, mert a győztesek általános csodálatnak örvendenek, külsejük tetszetős és ragyogó.

127a: *Vonzó* (Charis) *csöpögtet*: Mivel a győztesek vonzó külleműeknek tűnnek. **b**: A csöpögtetés a vonzóvá tétel kifejezése.

követte”), melyeket a modern kiadások különálló mondatként kezelnek, így elkerülhető a rendhagyó vonzat problémája is (accusativus dativus helyett).

[292] A szövegben itt *lacuna* található.

129a: *Ha valóban Kylléné szirtjei alatt*: Kylléné árkádiai hegység, mely Hermés tiszteletéről híres. **b**: Azt mondja, hogy ha igaz, hogy Hagésias elődei az árkádiai Kyllénét lakva sokszor sokféle adományokkal és áldozatokkal tisztelték Hermést mint az istenek követét, aki a versenyjátékok védnöke volt, és részt kapott a győzelmi ajándékokból, s szívéhez közel áll egész Árkádia, akkor bizony ő az, Sóstratos fia, aki apjával, Zeusszal együtt beteljesíti győzelmed dicsőségét. **c**: *Valóban*: Ha való igaz, hogy Hagésias anyai felmenői Árkádiában áldozatokban részesítették Hermést. **e**: Stymphélos Kylléné alatt helyezkedik el, és Árkádiához tartozik. Hagésias anyai felmenői stymphélosiak. Philostephanos Kyllénéről szóló művében azt állítja, hogy Kylléné és Heliké nevelték fel (...).[293] Mivel Hermés a versenyek istene, úgy állítja be, hogy Hagésias és rokonai a rokonság miatt, hiszen Hermés is árkádiai, okkal-joggal győzedelmeskednek.

130a: *Hagésias* (megszólító eset): Úgy értsd, hogy anyja vonalán Hagésias is árkádiai származású volt! **b**: *Anyai nagybácsik*: Az anya testvérei.

131: *Megajándékozták az istenek követét*: Aktív igealakot használ a mediális helyett. Úgy is lehet érteni, hogy kartáncokkal rótták le tiszteletüket.

134a: *Aki a versenyeket uralja*: A versenyek védnöke az isten. **b**: Akinek köszönhetően győzedelmeskedik Hagésias és egész családja. **d**: Vagy azért, mert hírnök, és ezt a szerepkört tölti be a versenyjátékokon is. **e**: Vagy mert a birkózás feltalálója.

137: *Ó, Sóstratos fia!*: Jó szerencsédnek köszönhetően, ó, Sóstratos fia, koszorút helyez dicsőségedre! A κραίνειν (befejezni) igét más esetben is hasonlóan használja. Homérosnál: *Aranyperem szegélyezi a keverőedény szélét* (*Od.* 4. 616).[294]

[293] A jelölt helyen *lacuna* (valószínűleg Hermés volt a mondat tárgya).

[294] A scholiasta által sugallt okozati összefüggés, hogy a befejezés fogalma a sportgyőzelem esetében a győzelmi koszorú felhelyezésében áll, mely ugyanúgy „lekerekíti" a versengési folyamatot, mint az aranyozás a kratér peremét.

Mások egyenesen a koszorúzás elsődleges értelmében veszik az igét.

140a: *Egyfajta benyomásom van*: Késztetésem van a nyelvemen, mely mint valami fenőkő élesít engem megénekelni titeket, ami eredetileg is a szándékom volt. **b**: Élesen hangzó fenőkőnek mondja a himnuszt magát, hogy amit készülök mondani a férfiakról, az fenőkövem, mely élesít és késztet. **c**: Van még ezenkívül bizonyos késztetésem, mely arra indít, hogy szóljak rólad, mely olyan, mint a fenőkő, ami képes megélesíteni a hozzádörzsölt tárgyat. Ez a késztetés közelít felém és hat át, miközben magam sem ellenkezem, sőt akarom, a fuvolák hangja és visszhangja között. A visszhang ugyanis a hang levegőben való terjedése révén alakul ki. A késztetés a címzett dicsőítése a címzett és a költő közös felmenője, az árkádiai Metópé megidézésével. **d**: Nagyanyjának pedig a következőképpen nevezheti Metópét a költő: Metópé az árkádiai Ladón lánya volt, férje pedig Asópos, a thébai folyó. Metópé szülötte volt a nimfa Thébé, akiről a város kapta nevét. Pindaros pedig Thébai szülötte. Ezért Metópé saját nagyanyja is.

141a: *Éles hangú fenőkő*: Éles fenőkőnek nevezi a zenét. A λιγύς melléknév jelentése ma „átható". Homérosnál: *Meggondolatlanul fecsegő Thersitész, bár éles hangú szónok vagy, / fogd vissza magad!* (*Il.* 2. 246), mert nem lehetséges, hogy a szertelen beszélő édes legyen. **b**: Másként: A fenőkő benyomása van a nyelvemen, vagyis: késztetést érzek. **c**: A benyomás az inspirációm: amit gondolok a férfiakról, az fenőkövem, ami élesít és buzdít. **d**: Az éles fenőkő benyomása van a nyelvemen, ami beteljesíti jó szerencséteket. **e**: Éles létemre még élesebb leszek a fenőkő gondolatától élesítve.

142a: *Odaoson*: Közelít. **b**: Ösztökél szépen folyó hullámaival, miközben magam sem vagyok késztetés híján. **d**: A προσέρπει (közelít) helyett létezik a προσέλκει (vonz) olvasat is.

143a: *Szépen folyó hullámokkal*: Ez a zeneszerszámokból áradó hangözönre vonatkozik, mely a fuvolaszólammal övezett himnuszt kíséri.

144a: *Stymphalis*: Az árkádiai származás miatt. Homérosnál olvassuk: *Stymphélost lakták és Parrhasiában legeltettek* (*Il.* 2. 608). **b**: Metópé Asópos neje volt, Ladón, az árkádiai folyó lánya, anyja Thébének, akiről Pindaros szülőhazája a nevét kapta. **c**: Metópé arra csábít, hogy dicsőítselek a családi rokonság okán. A címzett árkádiai, én pedig thébai *(lacuna)*, Thébé pedig Asópos és Metópé, az árkádiai Ladón lányának lánya volt. Innen a „Stymphalis" nőnemű alak, mely árkádiai értelemben áll, és Metópéra vonatkozik. **d**: *A stymphalosbeli virágos Metópé*: Metópé Asópos neje volt, Thébé anyja, akiről a város kapta nevét. Így tehát a családi rokonság miatt, mondja Pindaros, mely engem Metópéhoz köt, aki anyja szülővárosomnak, Thébának, az árkádiai Metópé vonz engem. **e**: Azt mondják, hogy Metópét, Ladón lányát Asópos, Ókeanos fia vette el, és ebből a házasságból születtek lányai: Kerkyra, Aigina, Salamis, Thébé, Arpinna, Nemea, Kleóné. **f**: A virágos mint Metópé jelzője egyszerre vonatkozik érett fiatalságára és virágos mivoltára, ahogy az egy nimfához illik. **g**: Metópé árkádiai város (ezt jelöli a Στυμφαλίς helységnév, Stymphalos ugyanis árkádiai város) vonz engem, aki kész vagyok a dicsőítésre, szépen folyó fuvallataival,[295] azaz fuvolákkal és himnusszal dicsőíteni Árkádiát, anyád származási helyét.

145a: Ez a Metópé szülte a lovas Thébét, ahogy azt Thébai lakói feltételezik származásukkal kapcsolatban. **b**: *Aki a lovas Thébét szülte: az ő kedves vizét*: ti. Metópé vizét,[296] ugyanis a nimfával azonos nevű folyóra gondol. **c**: Hogy Metópé árkádiai folyó, azt Kallimachos tanúsítja a himnuszokban (*h.* 1. 26: *sokkavicsú Metópét*).

147a: *Iszom*: Nem elsődleges értelemben mondja (κυρίως), hogy iszom Metópé vizéből, hanem a költemény révén kóstolok

[295] A scholiasta láthatólag kétféle olvasatot *(varia lectio)* ismert: ῥοαῖς (hullámok; lásd fentebb **142a**) és πνοαῖς (fuvallat). Vö. a **142d** scholionbejegyzést.

[296] Valójában természetesen Thébai vizéről van szó, hiszen a vonatkozó névmás erre utal vissza mint legközelebbi elemre.

belőle, és versbe foglalom. **b**: *Iszom a lándzsás férfiaknak* egészen addig, hogy: *himnuszt*: A *férfiaknak* Hágésiasra és ennek felmenőire vonatkozik. **c**: A fonás kifejezése az énekhang változatosságára és különbözőségére utal. A *strófa* kifejezés is ezt jelöli.[297] Avagy vonatkozhat a múzsai koszorú fonására is. **d**: Az értelme: Ó, én árkádiai hazámbeli Metópé! A folyóra gondol. Kóstolok a vizéből a himnusz révén, és belefoglalom a folyót a győzelmi ódába is, miközben Hagésiásnak, valamint az ő férfias és harcias elődeinek szövöm és szerkesztem a tarka és sokszólamú himnuszt.

148a: *Buzdítsd hát társaidat, Aineias*: A beszéd menetét odafordítja[298] Aineiashoz, a kórus betanítójához. Őt kérte fel ugyanis, mivel saját maga gyenge hangú volt,[299] és nem volt képes a nyilvánosság előtt saját maga erejéből utasítani a kart, ami a legtöbb nagy hangú költő gyakorlata volt a költői versenyek esetében, akik saját maguk tanították be a kart. Így hát Aineiashoz fordul Pindaros mondván: Rajta hát, Aineias, serkentsd a kar tagjait, hogy először Hérát énekeljék meg, aztán pedig szavaikkal bizonyítsák, hogy igaz beszédüknek megfelelően elkerüljük-e a boiótokra szórt gyalázatot és a „boiót koca"-ként ismert közmondásszerű bélyeget! **b**: A közmondás pedig innét: A Hyasok[300] ősi barbár népcsoport, mely Boiótiát lakta. Ezeket a névromlás következtében Hyasok (Ὕαντες)

[297] A görög *strophe* főnév a *strephô* (fordítani) igéből jelölheti a táncos-énekesek mozgásának koreográfiai egységét (például egy lezárt kör, „fordulat" a körtáncban), vagy – ahogy a fenti magyarázat sugallja – a vers szövetének létrehozását metaforikus „fonással".

[298] Az itt szereplő ἀποστρέφει kifejezés szintén (lásd az előző jegyzetet) a *strephô* (fordítani) igére megy vissza, és a narráció valamely szereplőjéhez való közvetlen hozzáfordulást *(apostrophé)* mint dramaturgiai eszközt jelenti.

[299] Az antik irodalomértelmezés egyik kedvelt eszközének, a biográfiai fikciónak egyik mintapéldája, amikor a vers bizonyos sajátosságait külső (történeti-biográfiai) elemek kreálásával magyarázza, ami jelentősen hozzájárul a mítoszképzéshez az antik irodalom alakjai körül (LEFKOWITZ [1981]).

[300] A tulajdonnévben a ὗς (disznó, a névelő szerint kan vagy koca) szót

helyett Hyseknek (Ὗς) kezdték el nevezni.[301] Így aztán ez az elnevezés elterjedt a boiótok gúnyneveként, és később már azt gondolták, hogy azokat nagy fokú ostobaságuk és vidékiességük miatt hívták így ősidőktől fogva, ha pedig valaki tanulatlansága miatt akart gúnyolni valakit, elég volt, ha csak ennyit mondott: „boiót disznó". **c**: A jelentése: Most pedig buzdítsd, Aineias, a kórustagokat, először a Parthenion hegyen tisztelt, árkádiai Hérát megénekelni, és felismertetni a közönséggel az egész költeményt meghatározó igaz beszéddel, hogy képesek vagyunk-e elkerülni azt a gyalázatot, amit állítólagos műveletlenségünk[302] miatt ránk, boiótokra ragasztottak! Te ugyanis a Múzsák igaz követe és értelmezője[303] vagy, bizonyos módon (metaforikusan) ezek „karmesteri pálcája"[304] és a himnuszok édes keverőedénye: mindez Aineias legerőteljesebben múzsai lényére utal.

149b: *Először Hérát*: A samosi Héráról van szó. **c**: Egyesek azt mondják, hogy Hagésias maga emeltetett Hérának szobrot. **d**: Mások, hogy a házasság és születések védőistene. **e**: Euboián Parthenosnak hívták. **f**: A folyó neve először Parthenios, majd Imbrasos. Innen Kallimachos egyik töredéke: *Imbrasos, ezt a nevet kaptad Parthenios helyett!* (*fr.* 213). **g**: *A Szűz (Parthenian) Hérát*: Az árkádiai Parthenios hegyen tisztelték. Ezzel tulajdonképpen az árkádiai Hérát azonosítja. Hasonlóképpen volt kultusza Argosban is.

152: *Ha elkerüljük, a boiót kocát*: Mivel régen a boiótokat parasztos és bárdolatlan lényük miatt disznóknak hívták. Ő maga is ír erről a dithyrambosokban: *Volt, hogy disznóknak nevezték*

találjuk. Ugyanígy a csillagkép neve: *Hyades*, ami vonatkozhat az esőre (ὗει = esik) vagy a disznókra is (latin nevük *Suculae*).

[301] Ez némileg a sikyóni Kleisthenés által a hagyományos dór törzsek (Hylleis, Dymanes, Pamphyloi) egyikének adott csúfnévre (Hyatai = Disznóemberek) emlékeztet.

[302] Szó szerint „múzsaiatlanság" (ἀμουσία).

[303] A ὑποφήτης *(interpres)* kifejezés akár theokritosi allúzió is lehet (*id.* 16. 29, 17. 115, 22. 116). Lásd még Ap. Rhod. *Arg.* 1. 22 (a Múzsák mint ὑποφήτορες)

[304] Az eredetiben σκυτάλη és σκῆπτρον: mindkét fogalom az epikus

a boiót népet (*fr.* 83). Kratinos, a komédiaszerző pedig: *Ezek sertésboiótok, bocskorviselő népség* (*fr.* 310).

153a: Aristarchos a „boiót koca" kifejezésre vezeti vissza. Pindaros bízva saját költeményeiben arra buzdít, hogy ismerjük meg Aineias kiválóságát és ismerjük meg saját művészetét, hogy vajon ezzel sikerül-e a thébaiakat sújtó gyalázatot elhárítanunk, kitűnve műveltségben és zenei képességben. Akkoriban ugyanis az oktalanság kritikája érte őket. **b**: A hyasok Thébai lakosai voltak, és nevük alapján szokás volt „sertésboiótoknak"[305] is nevezni őket. **d**: *Ugyanis követ vagy*: Igazmondó követ vagy ugyanis, Aineias, és a szép fürtű Múzsák hírnöke, és a legédesebb keverőedénye a jeles és igen zengzetes himnuszoknak.

154a: *Szép hajú*: A következőt sugallja: Mintegy a Múzsák hírnöke vagy, mivel a hírnökök jellemzően pálcát hordoznak maguknál. Erről a pálcáról (σκυτάλη) az Archilochos-kommentárokban is olvashatunk: *Szomorú hírnöki pálca!* (*fr.* 86) **b**: (...) A spártaiaknál létezik ez a szokás. Van két azonos vastagságú és hosszúságú bot. Ezek egyikét a helytartónak adják, ha azt valamilyen politikai küldetéssel bízzák meg, a másikat pedig megtartják. És amikor bizonyos fontos dolgokat kell közölniük, azért, hogy a tartalom rejtve maradjon a hírvivők előtt, odahaza fehér bőrszíjat tekernek a bot köré, és így írnak rá. Aztán leoldják a szíjat és odaadják a hírnöknek. Így a levél nem őrzi a leírtak tartalmát, hacsak nem annak a kezében, aki képes a nála lévő hasonló botra tekerni, ami a betűket ismét a helyes sorrendbe helyezi, ami lehetővé teszi a tartalom megismerését. **c**: *Szép hajú Múzsák pálcája*: A szép hajú Múzsák hírnöke. A pálca mint állandó attributum együtt jár a követ fogalmával, ahogy Archilochosnál is (*fr.* 86).[306] **d**: A pálca

énekmondó vagy archaikus követ attibutumát képező „bot" *(rhabdos)* szinonimájaként.

[305] Vö. fentebb a **152**. sorhoz írt megjegyzést.

[306] Vö. fentebb **154a**. Archilochos megszólítottja Kérykidés, ami beszélő név („követ"), így a σκυτάλη metafora – ahogy a scholion is sugallja – valóban erre reflektál.

(σκυτάλη) pedig ilyen: Amikor a spártaiak hírnököket küldenek ki, akkor először sötétre festenek egy fapálcát, majd körbetekerik világos szíjjal, és körbeírják úgy, hogy az írás a szíjra és a fára is kerül. Ezt követően leoldozták, megszüntetve ezáltal az írás folyamatosságát, mely csak a szíj visszahelyezésével áll helyre. És így az egyik követtel a szíjat, a másikkal a botot küldték el. **e**: Mások szerint a fát kettészelték, az üzenetet a belsejébe írták, és így küldték el. **f**: Megint mások azt mondják, hogy a fa kör alakú, amelyet két részre vágtak, az egyik felét megtartották saját maguk, a másikat a városba küldendő helytartónak adták. Ha pedig valami titkosat akartak közölni vele, akkor a náluk lévő botot tekerték körbe szíjjal. A helytartó aztán ezt a szíjat a nála lévő fél botra tekerte, így olvasta el. A spártaiak helytartói *(harmostés)* húszan voltak. **g**: A kifejezés értelme: Múzsák követe és hírnöke. **h**: Lapos pálcákat használtak a spártaiak, erre írták leveleiket, majd bőrtokba zárták ezeket, és így helyeztek rájuk pecsétet.[307]

156a: *Syrakusai és Ortygia* (birtokos eset): Ortygia volt korábban a neve annak a szigetnek, mely Syrakusai előtt húzódott, mostanra viszont összenőtt magával a várossal. **b**: Sziget Syrakusai kikötőjében, melynek ura Hierón. **c**: Mivel a Syrakusai közelében lévő szigetet Ortygiának hívták, és Hagésias syrakusai polgár volt. Távoli felmenőit tekintve az árkádiai Stymphélosból származott. **d**: Amely várost, Syrakusait, Hierón irányítja feddhetetlenül tiszta jogarral, kiegyensúlyozott és méltányos uralmat gyakorolva, és tiszteli a virágos lábú Démétért. **e**: Bíborlábú (φοινικόπεζα), mely a rész alapján (ἀπὸ

[307] Ez a jegyzet a σκυτάλη (pálca) szó σκυτ- tövét állítja etimológiai kapcsolatba a σκύτος (bőr) lexémával. Ez az utolsó bejegyzés megvilágíthatja az eszköz titkosírásként való értelmezésének eredetét. A hangtani egyezés alapján a szót először a bot hordozására alkalmas bőrtokra vonatkoztatták, majd ebből a „takarásból" alakult ki a „rejtett" írás *(steganogramm)* képzete.

μέρους) az egész szépségére vonatkozik.[308] A πέζα szó a lábat jelöli.

158a: *Amely várost Hierón*: Hierón Démétér és lánya, Persephoné, valamint az Aitnait oltalmazó Zeus (Ζεῦς Αἰτναῖος) kultuszának papi teendőit látja el Szicíliában Télinos nyomdokán, aki felmenője volt. **b**: Aristarchos értelmezése szerint azt üzeni a kórustagoknak, hogy ne felejtkezzenek el Syrakusairól és Ortygiáról. Ez utóbbi a várossal egybefüggő sziget a kikötőben. **c**: Didymos szerint azért mondja ezt a költő, mert felmenői révén az istenségek papjaként van megjelenítve. Ehhez tanúságul hívja Philistos és Timaios műveit.

159: φοινικόπεζαν *(bíborlábút)*: Mivel a pelyvát csépelők feje sárga lesz. A πέζα szó jelölhet bármit, ami a szélen van.

160a: *S fehérlovú lánya*: Mivel Démétér elrablását követően megtalálta lányát, és fehér lovakon kísérte haza. **b**: Fehér lovúnak nevezte, mivel azt mondják, hogy a Szűz (Persephoné), miután Plutón elrabolta, anyja pedig megtalálta, fehér lovú fogaton vitetett vissza az Olymposra atyja, Zeus színe elé. **d**: Hierónt Démétér és lánya papjának tartják.

162a: *Aitnaibeli Zeus* (birtokos eset): Aitnaiban áll a szobra, az ünnep neve pedig Aitnaia. **b**: A „tisztel" (ἀμφέπει) állítmány közösen (ἀπὸ κοινοῦ) vonatkozik a mondat minden tárgyára. **c**: Hierón megbecsüléssel övezi, és vallásos tiszteletben részesíti az Aitnai városában tisztelt Zeus hatalmát. **d**: *Őt az édes szavú lírák*: A hangszerekből származó zenei hangok. **e**: Az értelme: A hangszerek édes hangja és az ének megismeri őt: vagy azért, mert sikerei alapján sokszor megénekelt, vagy azért, mert maga is zeneileg képzett. Korábban ugyanis azt mondta: *A legnemesebb zene ünnepélyes hangjai kísérik* (*O.* 1. 14 sk.).

163a: *Ne törje össze az idő szerencséjüket:* Az elkövetkezendő idő ne törje össze boldogságukat, hanem ellenkezőleg: növelje.[309] Ezt az ellentétet sokan gondolatban kiegészítik az állítás

[308] Vö. **48c** (Euadné jelzője).

[309] Itt valószínűleg nagyobb szövegegység esett áldozatul a romlásnak.

mellett. **b**: Ne zavarja össze![310] **c**: A beszédmód imádságot idéz: Ó, istenek, ne tegye tönkre és ne tüntesse el jó szerencséjét a nagy idő, hanem barátsággal és szeretetteljes jóindulattal fogadja Hierón Hagésias dicsőítését.

165: *Barátsággal*: Mivel Hagésias Hierón barátja és személyes jósa, akit Hierón halála után meggyilkolnak.

166: *Fogadja a győzelmi menetet*: Hagésias dicsőítésére vonatkozik, melyet Hierón bárcsak jóindulattal fogadna.

167a: *Otthontól otthonig*: Mivel egyszerre árkádiai és syrakusaibeli a győztes. **b**: Az értelme: Hagésias mindkét esetben a házhoz tartozik, és nem kívülről érkezett idegen. **c**: Saját a sajátból: Még ha Szicíliában lakik is Hagésias, anyja révén árkádiai is, ahogy korábban rámutattunk (**129e**). **d**: Stymphalosból: Stymphalos Árkádia egyik jelentős városa, ahonnan Syrakusaiba küldi a himnuszt.

168b: Az értelme pedig a következő: Fogadja Hierón az Árkádiából érkező és az árkádiai métropolist, Stymphélos városát maga mögött hagyva Szicíliába érkező himnuszt.

170a: *Jó szolgálatot tesz* (két horgony): Jó és célravezető a viharos éjben két horgonyt leengedni ugyanabból a hajóból. Ezt azért mondja, mivel Hagésias maga is két helyszínt is hazájának nevezhet, Árkádiát és Syrakusait is. **c**: Két horgony hasznos lehet, így a kettős polgárjog is a készülőben lévő zavargások ellen. **d**: Szellemesen (ἀστείως) magyarázkodik a győztes kettős polgárjogával kapcsolatban: miként kifizetődő és célszerű a viharos éjben két horgonnyal lecövekelni a hajót, úgy hasznos két hazával is rendelkezni. **e**: Azt sugallja, hogy akiknek az egyik városban nincs maradásuk, a másik városba menekülve képesek talpon maradni.

[310] Az itt szereplő ige (ταράσσοι) a synkopált θράσσοι körülírása lehet, ami a θραύσοι (törje össze) konkurense és a modern kiadók által elfogadott szövegváltozat.

174: *Ezeknek és azoknak is*: Az értelme: Az isten tegye Árkádia és Syrakusai lakóinak sorsát kivételesen szerencséssé Hagésias érdekében is.

175: *Szeretve*: Vagyis az isten Hagésiast.

176: *Tengert uraló isten*: Te pedig, Poseidón úr, Amphitrité férje, adj neki egyenes és fáradságtól mentes utat! Add, hogy jókedvvel és jó szerencsével szelje át az életet! S add meg azt is, hogy versem elérje célját, s mintegy virágként dicsőséges gyümölcsöt hozzon!

177a: *Irányítsd tengeri útját*: Hagésias ugyanis Syrakusaiba készül hajón küldeni az ódát. **b**: Mások pedig az élet átszelésének metaforáját vélik felfedezni a tengeri útban.

179a: *Férje*: A „férje" (πόσις) alanyesetként a megszólító esetet helyettesíti, akárcsak Homérosnál: *Hélios, aki mindent látsz* (*Il.* 3. 277) és a „Zeusnak kedves" (Διὶ φίλος) megszólítás.[311] **b**: Add meg, mondja, ó, Poseidón, Amphitrité férje, hogy legyen szerencsés hajóútja nehézségektől mentesen!

Hetedik óda

Mint amikor valaki egy gazdag kézből átveszi a serleget, / mely belül a szőlő harmatától pezseg, / s azt ajándékba adja / (5) az ifjú vőlegénynek, egészségére ürítve háztól a házig, a színtiszta aranyból valót, a birtoktárgyak legkiválóbbikát, az ünnep fénypontjaként s tisztelve az ifjú családtagot, s a rokonok / (10) jelenlétében csodálttá tette békés házassága miatt: / ekként én is a folyékony nektárt, a Múzsák ajándékát versenygyőztes / férfiaknak címezve, elmém édes gyümölcsét, / (15) imádkozom / az Olympiában és Pythóban győztesekért. Az a boldog, akit jó hírnév kísér. / (20) Hol erre, hol arra tekint az éltető szemű Charis gyakorta az édes / lant s a fuvolák sokhangú szerkezetének kíséretében. / Most is mindkettőtől övezve érkeztem Diagorasszal a tengeri / (25) szigetet, Aph-

[311] Ugyanez a nyelvtani jelenség és magyarázat (**37a**).

rodité lányát és Hélios menyasszonyát megénekelni, / hogy az egyenesen harcoló, hatalmas férfiút, aki az Alpheios mentén s Kastaliában szerzett győzelmi koszorút, / (30) dicsérjem ökölvívó győzelméért, / s az Igazságnak kedves Damagétos apját, / akik a széles vidékű Ázsia háromvárosú szigetét közel / (35) a kiugró szárazföldhöz lakják argosi sereggel.

Szándékom Tlépolemostól kezdve az ősökről szóló, / közös történetet hírül adva feltámasztani / Héraklés / (40) hatalmas erejű nemzetségének. Apai ágon ugyanis Zeustól származtatják magukat. Amyntór utódai pedig /anyai vérvonalon Astydameiától. Az emberek elméjét azonban megszámlálhatatlan / (45) tévképzet hálózza be. Azt a legnehezebb meglelni, / ami most és a végén is a legjobb sors az embernek. / Alkméné féltestvérét, Likymniost / (50) kemény olajfa botjával lesújtva / megölte Tirynsben, amint éppen Midea szobájából lépett ki, / (55) ezen föld hirtelen haragú alapító ura. Az értelem zavara / a bölcset is félrevezetheti. Tlépolemos pedig az istenhez járulván jóslatot kért. / Neki az aranyfürtű a jó illatú szentélyből megjövendölte / (60) a hajók útját Lerné partjától egyenesen a tengertől körülvett szálláshelyre, / ahol hajdanán az istenek nagy királya öntözte aranyesővel a várost, / (65) amikor Héphaistos ügyességének köszönhetően / az ércből kovácsolt pöröly nyomán az atya fejéből kipattant Athéné, / s hatalmasat kiáltott. / (70) Az Ég megremegett és a Földanya.

Akkor az embereknek világító isten, Hyperión sarja / meghagyta kedves gyermekeinek, hogy közelgő jóslatát / tartsák észben, / (75) hogy elsőként alapítsanak jól látható oltárt, s fenséges áldozatot mutatva be / az apa és lándzsás lánya lelkét melengessék. Erényt / (80) és örömöt hoz az embereknek az előrelátás tisztelete. / Néha viszont derült égből a feledés felhője lép elő, / s elvonja a dolgok helyes menetét / (85) az értelemből. Ők is a lángoló tűz magja nélkül járultak az oltárhoz. Ezért a tűz nélküli áldozatbemutatáshoz / (90) szent ligetet létesítettek a fellegvárban. Rájuk Zeus szőke felhőt hozva / sok aranyat szórt eső formájában. S maga a bagolyszemű istennő

adott nekik tehetséget, / hogy ügyesen fáradozó kezükkel legyenek kiválóbbak minden földi halandónál. / (95) Az utakon élő és mozgó lényekhez hasonlatos szobrok mozogtak. / Hírük messze földre eljutott. Aki tanul, annak a nagyobb bölcsesség is csel nélkül adatik meg. / (100) Azt mondják az emberek régi / meséi, hogy amikor Zeus és a halhatatlanok elosztották a földet, / akkor még nem volt a tenger felszínén látható Rhodos, / (105) hanem a sós mélységben rejtőzködött szigetként.

Mivel nem volt jelen, Hélios számára nem jelöltek ki birtokot. / Kisorsolt föld nélkül hagyták / a szent istent. / (110) Amikor emlékeztetett erre, Zeus új sorsolást akart elrendelni. De ő nem engedte. Mivel – mondta – / mélyen a szürke tenger medréből látott növekedni / (115) egy sokakat tápláló földet az emberek számára s kedvezőt az állatoknak. / Nyomban felszólította az arany hajkötős Lachesist, / hogy emelje fel kezét, s ne tévessze el az istenek / (120) nagy esküjét, / hanem Kronos fiával együtt fejbólintással hagyja jóvá, hogy a fényes levegőégre felbukkanó sziget / (125) a jövőben az ő tiszteletajándéka legyen. Be is teljesült a szavak lényege / az igazságba esve. A folyékony tengerből kisarjadt / a sziget, melyet birtokába vett az éles sugarak atyja, / (130) a tüzet fújtató paripák ura. Ott keveredett szerelembe Rhodosszal, / akitől hét fia született, / a régiek között a legelmésebbek. / (135) Egyiküktől származott Kamiros, a legidősebb Ialysos és Lindos. Mindegyiknek osztályrészül jutott, miután atyáik földjét három részre osztották, / (140) egy-egy város, melyeket székhelyüknek neveznek.

Ott rendezik Tlépolemosnak nyomorúságos sorsa megoldásának emlékére, / a Tirynsből érkezett népvezérnek, mint egy istennek, / (145) az illatos állati áldozatot és a sportjátékokat. Ezek virágaival koszorúzták meg / Diagorast kétszer, s a hírneves Isthmoson négyszer jó szerencséjének köszönhetően, / (150) Nemeában egymás után kétszer, s egyszer a kövecses Athénban is. / Argosban a bronz pályadíj megismerte őt, ugyanígy az árkádiai / műtárgyak és a thébaiak, a boiótok

rendezte / (155) ünnepei / s Pelléné. Ezenkívül Aigina is látta hatszor győzni. Megarában a cserépszavazat / (160) sem állítja az ellenkezőjét. Ó, Zeus, az Atabyrios csúcsának / ura, adj megbecsülést az olympiai óda kötelmének / s e férfi ökölvívó győzelmének! Biztosíts neki kedvező fogadtatást / (165) városa polgárai és a vendégbarátai részéről! Mert a hybrisszel ellentétes úton / halad szépen, pontosan ismerve, amit kiváló atyáitól / örökölt, igaz lelkülete / (170) parancsolt neki. Ne rejtse el azt a közös rokonságot, / ami Kallianaxhoz köt! Az Eratidákat ért szerencse miatt az egész város ünnepel. Az idő egyetlen rebbenése alatt / (175) hirtelen más és más szelek fújnak.

A Hetedik olympiai ódához

Az ökölvívóbajnok rhodosi Diagorasnak

Inscr. a: Diagorasnak, aki a 79. olympias győztese volt. Ezt a Diagorast a rhodosiak Hermés fiának mondják. Szerintük ugyanis anyja útban a vásártérre és megpihenve egy bizonyos Hermés-szentélynél[312] magával az istennel hált, és ebből az együttlétből született Diagoras. **b**: Diagorasról Aristotelés is megemlékezik (...) (...)[313] és Apollas tanúsítják,[314] hogy négy kar és öt ujj magas volt. Fiai közül a legidősebb, Damagétos hasonlóan négy kar magas volt, apjánál tehát csak öt ujjal alacsonyabb. Diagorasnak volt még egy Akusilaos nevezetű testvére,

[312] A Hermés-szentélyek rendszerint az isten szobrai (később innen a latinból átvett *herma* = mellszobor) közelében az útkereszteződésekben álltak (az utazás és kereskedelem istenének szentelve). A szobor alá minden elhaladónak egy kövecskét (ún. ἑρμαῖον) kellett elhelyeznie, melyek szerencseamulettnek minősültek (innen a szó átvitt jelentése: szerencseadomány). A szobrok alatt egy kis kődomb alakult ki, melynek árnyékában (nem csak a szentélyben) az utazó megpihenhetett.

[313] Itt *lacuna* van a szövegben, mely Aristotelés megállapításait tartalmazhatta.

[314] A többes számú állítmány és a καὶ miatt legalább egy név kiesett a *lacuná*ban.

lányainak fiait pedig Euklésnek, Kallianaxnak és Peisirrhodosnak hívták. Ezek is számos olympiai és pythói győzelmet tudhattak magukénak (...) (...)[315]mondta, hogy Diagoras gyermekei különféle sportversenyeket nyerve átölelve apjukat kimentek az emberek közé fennen hirdetve annak isteni szerencséjét:[316] azóta, hogy Héraklés megalapította a játékokat, nem volt senki, akinek egyszerre osztályrészül jutott volna, hogy apja és gyermekei is olympiai győztesek lettek volna. Lánya, akit Kallipateirának hívtak, elment Olympiába. A versenybírák megpróbálták megakadályozni, hogy nézőként részt vehessen a játékokon. Ő erre azt vetette ellen, hogy nem hasonlítható a többi nőhöz, hiszen apja Diagoras, és három testvére, Damagétos, Dórieus és Akusilaos híres sportolók, s húga ötödik gyereke Euklés, sajátja pedig Peisirrhodos, és valamennyiüknek szobrai állnak Olympiában. A versenybírák erre megörültek, és megengedték neki a részvételt nézőként.

c: Bevezetés: A rhodosi Diagoras Damagétos nevű fiának fia volt. Diagorásról a következőket jegyezték fel: Olympiában Lysandros szobra után állt az övé életnagyságban (négy kar, öt ujj), a jobb karját felemelve, a balt maga felé hajlítva. Ezek után következik idősebb fia, Damagétos, aki ugyanúgy hívtak, mint a nagyapját, pankrációs testtartásban, maga is négy kar magas, apjánál négyujjnyival alacsonyabb. Ezek közvetlen szomszédságában áll a másik ökölvívó testvér, Dórieus hasonló testtartásban. Harmadik testvérként Akusilaos következik, baljában az ökölvívó szíjat tartva,[317] jobbját mintegy imára emelve. A győztes gyerekei oszlopokon állnak apjukkal együtt. Ezek után Diagoras lányainak két győztes fiúgyermeke helyezkedik el, Euklón, díjnyertes ökölvívó a férfiak kategóriájában, őt követi

[315] *Lacuna* a szövegben, amelyben további versenygyőzelmek lehettek felsorolva. A következő mondat alanya is itt állhatott.

[316] Az eredeti kifejezés itt a *makarismos*, melynek töve a μάκαρ melléknév, ami isteneknek járó, tökéletes boldogságot jelent.

[317] Kesztyű helyett az antik ökölvívók szíjat tekertek öklük köré (*caestus* < *caedere* = ütéssel ölni).

Peisirrhodos. Azt mondják, hogy a fiúk ugyanazon a napon győzedelmeskedtek Olympiában, amelyen apjuk is, s átölelve őt a közönség éljenzése[318] közepette körbejárták a stadiont. Később azt beszélik, hogy Aristopateira nevű lánya elment Olympiába, és kérte a versenybírákat, hogy szabad legyen neki megnéznie a játékokat. Azok nem akartak beleegyezni, mondván, hogy a törvény szerint nőnek nem szabad a versenyt látnia. Ő viszont azt hozta fel, hogy nem tekinthető egyenlőnek a többi nővel, hanem kiválóbb azoknál, hiszen elődei eredményeire támaszkodhat, s rámutatott apja és testvérei szobraira. A versenybírák így végül is beadták a derekukat, kivételt tettek a szokásjog alól, és megengedték Aristopateirának a részvételt.[319] Ennyit Diagorásról és családjáról. Azt is beszélik, hogy Diagoras Hermés gyermeke volt. Anyja ugyanis a földekre tartva a nagy hőségben leheveredett egy Hermés-szentély árnyékába, és itt találkozott az istennel, amely találkozásból született Diagoras. Legelőször még Hérakléstől származtatták hatalmas termete miatt.

1a: *Ha valaki az ivócsészét*: Mint amikor valaki a borral teli, tiszta aranyból készült kelyhet egy gazdag kézből átvéve átadja az ifjú vőlegénynek, miközben azt egészségére üríti, és oda is ajándékozza neki, amely csésze a legfontosabb darabja a családi relikviáknak, mivel színaranyból van. Ő pedig apósa házából fogadva az ajándékot magával viszi saját otthonába. Az após pedig baráti ajándékával tartja becsben egyrészt a közös ünnepet megillető kölcsönösséget (χάρις), másrészt saját rokonságát az ifjú személyében. Így teszi őt irigyeltté egyetértésben fogant házassága miatt neki ajándékozott lányával. **b**: Miként tehát az após ajándékozza az ifjúnak a borral teli serleget, úgy én is a Múzsáktól kapott keveretlen nektárt, melyet saját gondolataimmal

[318] Itt ismét a μακαρίζω ige szerepel.

[319] Az ***Inscr. a*** alatt olvasható történet dupluma (ott Kallipateira név szerepel).

érleltem, átnyújtva a győztes férfiúknak, kegyesekké és hálásakká teszem őket.

3a: *Csobogó*: Bőségesen folyó. **b**: *Belül*, mivel a kehely belsejében van a bor. **c**: *Szőlő harmata*, azaz a bor. **d**: *Csobogó*: Túlfolyásig teli. Erre hívja fel a figyelmet a szövegkritikai jel.

4a: *Ajándékoz*: Nemcsak iszik az egészségére, hanem még az aranykelyhet is odaajándékozza. Így Anakreón is: *Add nekem sudár lábszáraidat, barátom!* (*fr.* 66). Itt az „add nekem" az „ürítsd egészségemre" (προπίνω) igével van kifejezve. Démosthenés azokról, akik a hazát az ellenségnek átadják, azt mondja, hogy *az ellenségre „ürítik" a hazát* (18. 296). **b**: Másként: Egyesek a προπίνων (inni) helyett προπέμπων (küldeni) alakot olvasnak, az előbbit régi íráshibának nevezve. **c**: Az ifjú vőlegénynek: a γαμβρός kifejezés elődleges értelemben (κυρίως) a vőlegényt jelöli.[320]

6a: *Otthonról*: A rokonságnak köszönhetően az ipa és a vőlegény háza közös.[321] **b**: *Színarany oromcsúcs*: A „színarany" jelzőt mintegy a kehelyre kell vonatkoztatni, hogy a kehely legyen tiszta aranyból. **c**: *Kincsek oromcsúcsának* nevezi, mivel az arany kimagaslóbb valamennyi vagyontárgynál. A „csúcs" fogalmat fejnek és magasságnak kell érteni. **d**: A kifejezés Homérostól származik: *Melyhez fogható kincs alig van* (*Il.* 10. 216; 24. 235).

8a: *A közös ünnep kölcsönössége* (χάρις): A kölcsönösség magában foglalja mindazt, ami az ünnepre jellemző. **b**: Hogy az ünnep résztvevői szemében bőkezűnek tűnjék az adományozó. **c**: *Vejét*: A házasság révén szerzett rokonát tisztelve az aranyserleg ajándékával.[322]

[320] A megjegyzés arra utal, hogy a nevezett szó (γαμβρός) más házassággal szerzett rokoni viszonyokra is vonatkozik (például após, sógor).

[321] Szójáték az οἰκ- „ház" tővel: a rokonság szó szintén ebből képződik.

[322] A megjegyzés arra vonatkozik, hogy a magyarázott szó (κῆδος) általában rokonságot jelent, ami ebben az esetben szűkebben értelmezhető.

10a: *Irigyelt*: Irigyeltté tette őt házastársához fűződő harmonikus kapcsolata révén. Nyilvánvaló, hogy emiatt a lány apja igen nagyra értékelte őt.

12a: *Én is a folyékony nektárt*: Folyékony és keveretlen. **b**: Nektárnak nevezte a költeményt. A Múzsák ajándéka, amennyiben zene és költészet. **d**: *Elme gyümölcse*: A költészetet és a költészet által közvetített gondolatot az elme gyümölcsének nevezte.

15: *Jóindulatukért közben járok* (ἱλάσκομαι): Lekötelezem az óda címzettjeit, ahogy a vő egészségére poharát ürítő és azt odaajándékozó após ragyogóvá és boldoggá teszi azt, aki az ajándékot kapja.

17a: *Az a boldog*: Azt kíséri jó szerencse, akit dicsőség és hírnév övez. **b**: Vagy általános gnómikus kijelentés, vagy az adott konkrét helyzetben: akit dicsőíteni fogok. **c**: Általában bárki, aki jó hírnévnek örvend, boldog ember. (…)[323] Vagy jó hírnév övezi verseimnek köszönhetően azt, akiről én megemlékezem.

19a: *Hol az egyiket, hol a másikat*: Learatják fáradalmaik gyümölcsét a megénekeltek. **b**: A szépség (χάρις) maga képes rátekinteni az édes énekű lant és a szépen hangzó fuvolák kíséretében, amit a győztesek győzelmének pillanatában szokott tenni. **c**: Körülírásszerűen a fuvolák „szerszámairól" beszél,[324] ami arra utal, hogy a hang a belsejükben van.[325] **d**: Aristarchos a χάρις szót a jó szerencsére vonatkoztatja,[326] de helyesebb mégis a költemények összefüggésében értelmezni. **e**: *Éltető virágú* (ζωθάλμιος) az, ami virágba borítja őket (a győzteseket) és a szó teljes értelmében mintegy élni engedi az ily módon emlékezetet

[323] Rövidebb *lacuna* a szövegben.

[324] A „szerszám(ok)" (ἔντεα) kifejezés a lószerszámtól a fegyverekig terjedő spektrumot fed le.

[325] A scholiasta az ἔντεα szóban népetimológiával az ἐν (benne) prepozíciót azonosítja, melyet az ἔσω adverbiummal ír körül.

[326] Tehát nem az esztétikum szférájában, hanem a szó „adomány", „ajándék" jelentéséből levezethető „szerencse" fogalomkörében helyezi el.

kivívókat.[327] **f**: Értelme: Az szépség tartja hatalmában és szeme előtt a győzteseket a lant és a tarka szólamú fuvolák kíséretében. **h**: *Éltető virágú*, ami annyit tesz: élő és virágzó.

23a: *S most mindkettő kíséretében*: Fuvolák és líra hangjával. **b**: Az „alatt" (ὑπό) „-val, -vel" (μετά) helyett áll. Homéros is: *Izzó fáklyák alatt*. (*Il.* 18. 492). **c**: Lementem Thébából Rhodosra, a győztes hazájába.

24a: *Megénekelve Aphrodité tengeri gyermekét*: Mivel sziget-ről van szó, ezért a „tengeri" jelző. **b**: *Levonultam*: Lementem Thébából Rhodosra, megénekelve a szigetet fuvolákkal és lanttal. **c**: Szokása Pindarosnak a Néreisek nevét használni azon városok helyett, melyek neve azonos az istennőkével, vagy fordítva. Van, hogy a kettő összefonódik, ahogy ebben az esetben is. Aphrodité lányának a hősnőt nevezi. Amikor pedig „tengeri"-nek titulálja, a szigetre akar utalni. Ha viszont Aphrodité helyett Amphitritét írunk, akkor Rhodos Amphitrité és Poseidón lánya. Ezen olvasat esetén a „tengeri" jelző nem a szigetre vonatkozik, hanem Amphitritére, aki tengeri istennő. **d**: Asklépiadés Rhodost Aphroditétől és Héliostól származtatja. Hélios ugyanis beleszeretett az istennőbe, és a szigeten magán tette magáévá. **e**: Nem úgy, ahogy többen akarták, hogy a nimfa Hélios és Aphrodité gyermeke lett volna. Ennek ellentmond a következő kifejezés, „Hélios jegyese". Így tehát inkább úgy kell felfogni, hogy Rhodos Aphrodité gyermeke virágos és szépséges mivolta alapján, Héliosnak pedig jegyese. Azt mondják, hogy meglátva a nimfát és megszeretve, majd elrabolva, később egymáséi lettek az azonos nevű szigeten. Ekként az „Aphrodité tengeri lánya" kifejezés magára a szigetre vonatkozik, a „Hélios jegyese" pedig a nimfát jelöli. **f**: Aphrodité gyerekének nevezte Rhodost a sziget szépsége miatt. Hérophilos Poseidón és Aphrodité gyermekének tekinti Rhodost, Epimenidés viszont Ókeanosének. A nimfáról kapta nevét a város. Egyesek szerint

[327] A scholiasta (valószínűleg helyesen) a ritka költői jelző első felében a ζω- „élet" tövet azonosítja, a másodikban a θάλλειν (virágozni) ige tövét.

kitűnő rózsáiról nevezték el.[328] Mások szerint, mert folyékony tenger veszi körbe.[329] **h**: Héliosnak és Rhodosnak hét fia született és egy lányuk, Élektryóné.

26: *Hélios* (birtokos eset): Hélios látva őt elragadta, és szerelembe keveredett vele a róla elnevezett szigeten.

27a: *Egyenesen harcoló* (tárgyeset): Vagy azt jelenti, hogy az ökölvívás közben nem végez oldalirányú mozgásokat, vagy hogy az egyenes utat választja a csatában. **b**: A „behemót" (πελώριον) jelző nem felesleges, hanem arra utal, hogy négykarnyi és ötujjnyi magas volt.

28a: Nem esetleges módon dicsőítette Diagorast, hanem egybehangzó módon mindazzal, amit elmondtunk róla, mivel négykarnyi és ötujjnyi volt Diagoras. **c**: *Az Alpheiosnál*: Olympiában

30: *Viszonzás* (ἄποινα): Viszontajándék.

31: *Kastalia forrásánál*: Nemcsak Olympiában győzedelmeskedett, hanem Pythiában is. Kastalia ugyanis forrás Pythiában. Ehhez közös mondatrészként (κοινῶς) kell kapcsolni a „megkoszorúztatott" participiumot, tudniillik az Alpheiosnál és Kastaliában.

32a: *Damagétost*: Diagoras apját. **c**: *Apját, Damagétost, aki kedvére tett az igazságnak*: Kedvére volt az igazságosságnak, annyi mint: igazságos. **d**: Az egész értelme a következő: Én is mindkettővel, lanttal és fuvolával érkeztem, hogy megénekeljem a győztes Diagoras mellett Hélios jegyesét és Aphrodité szülöttét, Rhodost, hogy így dicsőítsem versemmel mint viszonzásképpen adott ajándékkal az ökölvívó győzelemért ezt a derekasan harcoló férfiút, az óriás termetű és igen hatalmas Diagorast, az olympiai Alpheiosnál, sőt a pythói Kastaliánál koszorút szerzett versenyzőt. Magasztalom pedig apját is, Damagétost, az igazságnak kedvében járó, azaz igaz

[328] A görög ῥόδον „rózsa" köznév és a sziget neve (Ῥόδος) nagyon hasonlóak, sőt bizonyos ragozási esetekben egybeesnek.

[329] Szintén népetimológiai magyarázat, mely a sziget nevét a ῥόος „folyás", „áramlat" tövével hozza összefüggésbe.

és tisztelettudó férfit. **e**: Ismét közös mondatrész a „dicsérni fogom", ti. atyját, Damagétost és a hatalmas termetű férfit.

33a: *A széles mezejű Ázsia* (birtokos eset): Egyesek azt írják, hogy Rhodos a Chelidonioi-szigetekkel átellenben fekszik, melyek a kis-ázsiai Lykiához tartoznak. Mások szerint ez a sziget nem Rhodos, hanem Karmélos. Theotimos a Nílussal kapcsolatos egyik könyvében (...)[330] ypsilonnal írja a szót (ἐμβόλῳ helyett εὐβόλῳ), azzal magyarázva az elnevezést, hogy a sziget igen kies helyen fekszik. Mi is szokásos módon ezzel a szóval jelöljük, ha a dolgok szerencsésen állnak. A metafora a halászatból származik. **b**: Az is lehet, hogy a szó valamely kimagasló helyre utal. **c**: Vagy mert egy háromevezős hajóhoz[331] hasonlatos, és a szélesmezejű Ázsiához van közel.

34a: A háromvárosú szigetet: Rhodoson három nagy települést laktak, ahogy a költő mondja (Hom. *Il.* 2. 655): *Akik Rhodost lakták három városba rendeződve: / Lindost, Iélysost és a fehér sziklás Kamirost.* Didymos pedig azt mondja, hogy volt egy negyedik város is, melyet ma Achaiának neveznek. **b**: Hélios szülötteiről kapták nevüket a városok: Lindos, Iélysos, Kameiros Kerkaphos gyerekei, aki maga Hélios és Kydippé, Ochimos lányának fia volt.[332]

35a: *Ázsia benyúló szirtje* (részes eset): A háromvárosú Rhodost lakókat énekelem meg, a szigetet, mely közel van a széles mezejű Ázsia benyúló szirtjéhez. Ázsia „orra" Lykia, mivel a föld úgy nyúlik el, mint valami vár vagy hajó orra. Orrnak nevezzük a hajók és egyéb úszó alkalmatosságok karcsú orrát, amelynek másik neve σίμωμα *(simóma)*.[333] **b**: Másként is

[330] A könyv sorszáma elveszett a *lacuná*ban.

[331] A vitatott értelmű ἔμβολον kifejezés a hajó orrának megnevezése is, ami megmagyarázza a scholionok furcsa asszociációját.

[332] A nevek Hélios fogatot hajtó istenként való megjelenítésével állnak kapcsolatban: Kydippé = „lovairól híres", Ochimos = „kocsis".

[333] A szó alapjául szolgáló σιμός jelentése „tompa", orr vonatkozásában „pisze", innen a Σιμμίας beszélő görög név, a francia *singe*, olasz *scimmia* = „majom", valójában „lapos orrú". A német „Gesims" = „orom" szó szintén erre megy vissza.

lehet értelmezni a kifejezést. Rhodos ugyanis Lykia közelében és vele átellenben fekszik. Lykiában található az Arykanda nevű város, melynek közelében van egy szent övezet, melyet korábban Embolosnak neveztek a hely fekvése miatt: az arrafele heverő szépszámú lapos sziklákat követően elkarcsúsodik a terület. Manapság még az „Hármas evezőshajó" *(triérés)* névvel is illetik ugyanabból az okból, mivel hajóhoz hasonlítható a hely megjelenése. Minthogy azért leginkább ebben az övezetben tisztelik Héliost, a rhodosiak viszont tőle származtatják magukat, a hely említése igencsak illő és hasznos ebben az összefüggésben. Ha pedig a rész–egész körülírásaként fogjuk fel, az értelme: közel Lykiához. **c**: Fogd fel úgy, hogy Rhodos felé terül el egy kihegyesedő földnyúlvány Lykiában, hasonlóan a hajóorrhoz! **d**: *Argosi lándzsával*: Az argosiak nagy serege lakta. Ezek Tlépolemosszal érkeztek.

36a: *Készen állok ezeknek a kezdet kezdetétől*: Készen állok, mondja, Héraklés leszármazottai, a Tlépolemostól eredő rhodosiak közös történetét „lábra állítani", azaz pontosan előadni és világosan megjeleníteni. **b**: Háromféleképpen is érthető (ἀμφιβολία): vagy általában minden ember közös beszéde, vagy maguké a rhodosiaké, vagy kiegészítendő a ὡς szócskával,[334] így jelentése: hogy megosszam és minden ember számára közössé tegyem.

c: Feltett szándékom az eredetüket tekintve Tlépolemostól származó rhodosiaknak közös és igaz történetét részletesen előadni. A rhodosiak Tlépolemos leszármazottai Héraklés nemzetségéből. Tlépolemos menekülését igyekszik kedvező megvilágításba helyezni. Tlépolemos ugyanis Likymniost, Élektryón házasságon kívüli gyermekét, aki egy Midea nevezetű fríg nőtől született, akiről később várost is elneveztek, akaratlanul megölte egy olajfa doronggal. Ugyanis egy ökörre akarta vetni a fustélyt, ám Likymniost találta el vele. Tlépolemos megpróbált

[334] Ami a κοινόν melléknévnek célhatározói-állítmánykiegészítői mellékértelmet kölcsönöz.

elmenekülni a gyilkosság bélyege elől, és jóslatot kérve azt válaszolta neki az orakulum, hogy alapítsa meg Argost, és menjen Rhodosra. Ezt Homéros is tanúsítja: *Miután Tlépolemos felnőtt a jólépített palotában / nyomban megölte apja szeretett nagybátyját.* (*Il.* 2. 661 sk.) Azt mondják még, hogy Tlépolemos uralkodása idején élték virágkorukat a rhodosiak, ahogy Homéros mondja: *Kronión pedig isteni gazdagságot küldött nekik* (*Il.* 2. 670). Ő maga Rhodoson van eltemetve, és ott áll a szentélye is. Harcos társai ugyanis hazavitték csontjait Ilion alól Rhodosra, mert nem akartak királyuk nélkül megtérni hazájukba. Tlépolemos városában a hajdani király tiszteletére ünnepi játékokat tartanak, mások szerint viszont ez Hélios szent ünnepe. A versenyzők kiskorúak, és fehér nyárfa leveleiből font koszorút kapnak.

37: *Tlapolemostól*: Mivel Tlépolemos elmenekülve Argosból Likymnios nagybátyja megölése miatt hajóra szállt, és a jóslat értelmében megalapította Rhodost.

38a: *Közös*: Mindenki számára közösen elbeszélni. **b**: Hogy közössé tegyék és mindenkihez eljuttassák.

39: *Héraklés* (birtokos eset): A rhodosiaknak, Tlépolemos révén Héraklés leszármazottainak.

40: *Erős nemzetség* (részes eset): Amennyiben Hérakléstől Tlépolemos, Tlépolemostól pedig a rhodosiak származnak.

41b: *Büszkélkednek*: Héraklés Zeus gyermeke, ezé meg Tlépolemos, aki Rhodost lakta.

42a: *Amyntór leszármazottai anyai ágon*: Pindaros beszámolója Tlépolemos anyjáról ellentétes Homéroséval, aki őt Astyochénak nevezi, és Aktór lányának tekinti,[335] amikor azt mondja: *Akit Astyocheia szült* (*Il.* 2. 658). Pindaros változata találkozik Achaios történetíróéval, aki a következő családfát állítja fel: Hyperoché szülte Eurypylost, akitől Ormenos, akitől Pherés, akitől meg Amyntór származott. Tőle született Astydameia, Tlépolemos anyja. Maga Amyntór Zeusra vezeti

[335] Vö. Hom. *Il.* 2. 513.

vissza származását. Egyesek magát Amyntórt tekintik Zeus fiának. **b**: *Astydameia* (birtokos eset): Homéros Astyochénak nevezi, nem pedig Astydameiának. Valószínű (εἰκός), hogy Pindaros a következő szövegváltozatot (γραφή) találta Homérosnál: *Akit Astydameia szült Héraklés erejének*.[336] Hésiodos szintén Astydameiának nevezi (*fr.* 134),[337] Pherekydés pedig Astygeneiának. Ez Phylas lánya volt. Egyesek szerint Phylas és Antigoné gyermeke közvetlenül Tlépolemos. Esetünkben Amyntór lányának tekinti Pindaros, Hésiodos viszont és Simónidés Ormenosénak. Valószínű (εἰκός), hogy Pindaros a helyi írástudóktól (λόγιοι)[338] hallotta, hogy a rhodosiak Amyntór leszármazottai anyai ágon.[339]

43: *Az emberek elméje körül*: Magyarázkodik a gyilkosság miatt, amelyet Tlépolemos követett el: Az emberek elméjére megszámlálhatatlanul sok téveszme akaszkodik.

46a: *Ezt pedig lehetetlen*: Lehetetlen ezt kideríteni és előre tudni, ami most és a jelenlegi szerencsétlenségben csak elviselhető, a jövőben viszont hasznot fog hajtani. Így tulajdonképpen az

[336] A scholionok saját olvasókultúrájukat vetítik rá Pindarosra, mintha ő maga is egy másik szövegváltozattal szembesült volna Homéros-kiadásában – ahogy ez a hellenisztikus kori exégéták számára magától értetődő gyakorlat. Pindarosnál ez elméletileg nem elképzelhetetlen, de nem túl valószínű. Vö. a következő jegyzetet is.

[337] Hogy Hésiodosnál is a pindarosi névvariáns jelenik meg, világosan jelzi, hogy különböző (orális) hagyományok léteztek Tlépolemos anyja kilétére vonatkozóan, amelyből a költők merítettek, nem pedig arról van szó, hogy Homéros szövegének különféle írott variánsa létezett volna.

[338] A fogalom már Pindarosnál (*P.* 1. 94, *N.* 6. 45) megjelenik mint az énekelt költészet (ἀοιδή, ἀοιδοί) ellentéte (próza, történetírás vagy egyszerűen csak művelt és tájékozott személyek tanúsága). A hellenisztikus gyakorlattól sem idegen, sőt ott pontosan adatolható, hogy prózából költészet lesz: Keósi Xenomédés, lokális történetíró mint az *Akontios és Kydippé* epizód forrása Kallimachosnál (*Ait. fr.* 75. 53 sk.), aki szintén a hallás igéjét (ἔκλυομεν) használja fel az ismeretátvitel kifejezéseként, jóllehet ez nála csak az oralitás fikcióját jelenti.

[339] A valószínűségi következtetés szép példája a scholionokban. A rhodosi lokális hagyományokból való tájékozódás mai szemszögből nagyobb valószínűséggel bír, mint a homérosi *varia lectio* feltételezése. Az olvasás (γραφή) és a hallomás (ἤκουσεν) markáns ellentétpárost alkotnak.

ellenkezője igaz itt: Tlépolemosnak is javára vált az önmagában vett sorscsapás, mivel Rhodos városainak alapítója lett, majd királyi hatalomra és megbecsülésre tett szert. **b**: Másként: Lehetetlen kitalálni, hogy mi vár az emberre és kideríteni azt, ami a legjobb neki. **c**: Arra utal, ami a dolgok vége lesz attól kezdve, hogy születik az ember, egészen a haláláig. **d**: Az ilyet megismerni lehetetlen. Mit is? Azt, ami a jelenlegi helyzetben a legjobb és később is az lesz. Hogy például valaki a vég órájában is birtokolja azt a jót, amit korábban is. A gondolat Tlépolemosra vonatkozik. **e**: A jelenlegi és a jövendőbeli szerencsét lehetetlen megtalálni. Tlépolemost kezdetben szerencsétlenség sújtotta, később viszont Rhodos királya lett.

49a: *Mert Alkméné féltestvérét is*: Alkméné házasságon kívüli testvérét, Likymniost, aki a fríg Mideától született Élektryónnak. Mideáról kapta nevét az argosi város is. Likymniost tehát megölte Tlépolemos. Élektryón törvényes gyerekei Lysidikétől hatan voltak: Gorgophónos, Stratobatés, Phylonomos, Kelaineus, Amphimachos, Déimachos. A gyilkosság oka bizonyos kiváltságok kapcsán kialakult vita volt. Agias és Derkylos,[340] valamint a tőlük függő krónikások azt mondják, hogy a tett nem szándékos volt. **b**: Ugyanis Alkméné féltestvérét, Likymniost Tlépolemos, Rhodos ősi alapítója egy olajfa husánggal leütötte Tirynsben, amikor az anyja, Midea házából érkezett oda. Mi módon lehet féltestvére Likymnios Alkménének? Alkméné Élektryón és annak hites felesége, Pelops lánya, Lysidiké szülötte volt. Likymnios pedig Mideától származott oldalágon, aki eredetére nézve fríg volt.

51: *Kemény olajfából*: Megkeményedett fával és olajfa buzogánnyal.

52a: *Érkezett Midea hálótermeiből*: Argosba ért Midea házából, ami vagy anyjára, vagy a vele egynevű városra vonatkozik. A város Argoshoz tartozott.

[340] Argosi kötődésű történetírói művük számos esetben Kallimachos forrása is volt (*Lutra Pallados*, *Fontes Argivi* stb.).

53: *Hálótermeiből*: Kétféleképpen lehet érteni: Midea városaként mint földrajzi helyszínt, vagy anyja hálószobájaként. Tőle és Élektryóntól született Likymnios.

54: *A földrész telepese megharagudván*: Pindaros azok nézetét követi, akik szerint Tlépolemos bizonyos előjogokért és az uralomért hajtotta végre a gyilkosságot. Ezt a „harag" szóval érzékelteti.

55a: *Az elme zavarodottsága*: Gnómikus értelemben. A hirtelen haragú és heves érzelemkitörések a mégoly bölcseket is képesek botlásra kényszeríteni. **b**: A gondolat közbevetés.

56a: *Eltérítették*: A zavartság a bölcset is ráveszi valami oktalanság elkövetésére. **b**: *Jóslatot kért az istenhez járulva*: Miután Tlépolemos megölte Likymniost, igyekezve elkerülni a gyalázatot Delphoiba ment megtudakolni, hova forduljon. Apollón azt tanácsolta neki, hogy az argosi Lerné partját kövesse, és tutajokkal keljen át Rhodosra.

59a: *Az illatos szentélyből*: A pythói szentélyt füstölők illata lengi be. **b**: *Tengeri utat*: Hajóútra buzdította az argosi Lerné forrástól a folyó partja mentén egészen Rhodosig.

60a: *A lernéi parttól*: A Lernét egyesek forrásnak mondják, mások bozótos helynek, ahol a mitológiai történet szerint a Hydra búvóhelye volt. Pherekydés ezzel szemben városnak nevezi, mások Argos kikötőjének, amit ma Lampeiának hívnak. **c**: Értelme: Hajójával egyenesen Rhodosnak tartott, amely szigeten az istenek királya, Zeus aranyesővel árasztotta el a várost, így tette gazdaggá Rhodos lakóit.

61a: *Egyenes* <hajóutat> *a tenger övezte* (tárgyeset): Egyesek az εὐθύν alakot εὐθῦναι infinitivusként értelmezik,[341] mások határozószói értelmet adnak neki (εὐθέως).[342] **b**: A *tenger övezte* kifejezés azt jelenti, hogy mindkét irányból tenger veszi körül.

[341] Nyelvtanilag lehetséges: így az infinitivus az isten szavától függő mondat állítmánya lenne. Ám a kettős hangzó (-αι) kiesése (*elisió*ja) verstani okokból, bár lehetséges, meglehetősen ritka Pindarosnál.

[342] Nyelvtanilag kevésbé tetszetős megoldás, jóllehet nem lehetetlen (az accusativusnak néha lehet adverbiális funkciója).

c: A νομός főnév legelőt jelent. **d**: Menj egyenesen![343] Egyesek az εὐθύν melléknévi alakot fogadják el variánsként.[344]

63a: *Az istenek királya áztatta*: Ez Homéros athetált sorának átvétele:[345] *S nekik isteni gazdagságot zúdított le Kronos fia* (*Il.* 2. 670). Mivel felhőt állítva az égre aranyat öntött le a rhodosiaknak. Vagy mert egyszerűen csak bőségesen juttatott nekik gazdagságot, hasonlóan a következő Homéros-helyhez: *Lánya vagyok Arybasnak, a gazdagságban bővelkedőnek* (*Od.* 15. 426).[346] **b**: Ezt Homérosból kiindulva mondja, hogy Zeus aranyat esőzött a rhodosiaknak, mivel a költő is azt írja: *S nekik isteni gazdagságot zúdított le Kronos fia* (lásd fentebb), jóllehet Homéros nem azt mondta, hogy aranyeső hullt, hanem hogy bőséges gazdagságot adott nekik.

65: *Amikor Héphaistos közbeavatkozásával*: Azt a pillanatot, amikor Zeus Rhodosra aranyat öntött, az elbeszélés folyamatával jelzi, mondván, hogy Zeus, miután fejét Héphaistos fejszéje hasította ketté, kibocsátotta Athénét. Ő pedig kiugorva és láthatóvá válva hatalmasat kiáltott.

66a: *Ércgyúrta fejszével*: Musaios műveiben az szerepel, hogy Daidalos apja, Palamaón[347] sújtott Zeus fejére, amikor az Athénével vajúdott. Néhányan Prométheust mondják, Sósibios

[343] Ez az értelmezés az εὖθυν' imperativust feltételezi, de a közvetlen megszólítás sem nyelvtanilag, sem narratológiailag nem valószínű.

[344] Ez egyébként a modern kiadói döntés is és a legvalószínűbb olvasat, mert így a szó a πλόον jelzője lesz („az isten egyenes hajóutat mondott").

[345] Az „athetálás" (nem-tétel = nem hiteles sorként való kizárás) a hellenisztikus filológia szakszava. A scholion itt is a korabeli filológus-költő gyakorlatából indul ki, aki a klasszikus előképből átvesz, átalakít, és állást foglal egyes ún. *zétémá*kkal (nevezetes filológiai rejtélyekkel) kapcsolatban. Természetesen Pindaros ismerhette és felhasználhatta Homéros Tlépolemos-variánsát, jóllehet nem ilyen módszeres hermeneutikai lépéseket alkalmazott.

[346] A homérosi kifejezést szójáték indokolja (Ἀρύβας~ῥυδὸν). Elképzelhető, hogy a történet már Homérosnál is a Ῥόδος ~ ῥόος (vízfolyás) egybejátszásán alapulhat.

[347] Beszélő név: jelentése „ügyes kezű", ami jól illik a híres *architektón* apjához.

pedig Hermést. Aristoklés viszont, hogy felhőbe burkolózott az istennő, Zeus rácsapott a felhőre, mire megjelent Athéné.

68: *Kurjantott*: Éleset kiáltott. Ezzel a kifejezéssel jellemezte az istennő harciasságát. A kurjantás (ἀλαλαγή) ugyanis elsődleges értelemben (κυρίως) az ellenfelek összecsapásakor keletkezik. Aztán vonatkozik még a bakchosi rítusok hanghatásaira is.

70a: *Az ég megremegett tőle*: Mivel teljes fegyverzetben született, az ég és föld megijedtek tőle.

71a: *Akkor a halandóknak világító*: Értelme: Amikor Athéné születőben volt, Hélios meghagyta gyermekeinek, Ochimosnak, Kerkaphosnak és a többieknek, hogy a küszöbön álló eseményt, Athéné születését tartsák figyelemmel, és mutassanak be áldozatot, valamint emeljenek jól látható oltárt, mely áldozati adományokban bővelkedik, az istennőnek, s ezen építményen mutassanak be égő áldozatot, megörvendeztetve atyja, Zeus lelkét és az újonnan született harcos istennőét is. A kelevéz a gerelyt jelenti, a robaj pedig az erős hangot. **b**: Másként: Hélios saját és Rhodé gyermekeit kevéssel Athéné születése előtt arra utasította, hogy legyenek ők az elsők az áldozat bemutatásában. Az istennő ugyanis szigetükön fog lakozni. Miután elsőként felértek az akropoliszra, rájöttek, hogy elfelejtkeztek a tűzről. Az első áldozatot így az athéniak mutatták be. Ezért azon a helyen felállították az istennő szobrát, és mind a mai napig jelentős az Athéné-kultusz a rhodosiak körében. Ez megmagyarázza, hogy miért mutatnak be tűz nélküli áldozatot (ἄπυρα), így áldoztak ugyanis először az istennőnek. Mások egyszerűen azt mondják, hogy a rhodosiak minden előírást betartottak, aminek Zeus fölöttébb örült, és megjutalmazta őket gazdagsággal és boldogsággal. Athéné meg a kézművesség tehetségével ajándékozta meg őket.

72: *Az isteni Hyperionidés*: Hyperión fia. Hyperión az egyik Titán Hésiodos *Theogoniá*ja szerint: *Theia pedig Hyperión szerelmétől leigázva szülte a nagy Héliost, a ragyogó Selénét és Éost, aki az összes földi halandónak világít* (*theog.* 371–373). Mások

az apa nevének tipikus képzéséből a nap jelzőjét vélik kihallani: „föld felett suhanó” vagy „felettünk járó”.[348]

73: *Megparancsolta jövőbeli* (kötelezettségüket): Hélios megparancsolta azt, aminek a jövőben kellett megtörténnie, hogy elsőként áldozzanak a rhodosiak Athénének. Az istennő ugyanis ott fog lakozni, ahol először áldoznak neki. A rhodosiak viszont elfelejtkeztek az égő áldozatról, így az athéniak szerezték meg az elsőbbséget. Ezért született náluk Athéné kultusza.

76: *A ragyogó oltárt*: Vagy a felszereltségét tekintve igen fényűzőt, vagy a születés pillanatában láthatóvá válót. Elsőként áldoztak ugyanis Athénének. Így arra rendeltetett, hogy híressé váljék a bemutatandó áldozat nagyságának megfelelően.

77a: *Magasztos áldozatot helyezve el*: Ez Athénére vonatkozó képletes kifejezési mód. **b**: Áldozatait különös áhítattal mutatták be.

78: *Dörgő dárdájú* (Athéné): Aki hatalmas dörgéssel vonul a csatába.

79a: *Erényt adott*: Erényt és örömöt okoz az előrelátásból származó tisztelet. Ha valaki az előrelátásból tiszteletet vív ki magának, azt öröm és erény övezi. Az előrelátók mentesülnek mindennemű szerencsétlenségtől. **b**: Az értelme: Akik az előrelátást tisztelik, és a jövő tervezésének köszönhetően előre megragadják a későbbi sikert, óvatosan (ἐντροπή) cselekednek, és később örülnek, hogy előre terveztek. **d**: A gondolat gnómikus jellegű. Pontos jelentése a következő: A dolgokkal kapcsolatos előrelátás erényt és örömet adott az embereknek. **e**: Amit mond, az valami ilyesmi: Akik a jövőt illetően figyelnek arra, amire kell, és erről időben gondoskodnak, azok tesznek szert erényre és örömre. **f**: Egyesek a következőképpen értelmezik: Ezen okból az istennő iránti tisztelet, melyet a jövőre irányuló bölcsesség és az előrelátás szült, örömöt, vagyis jó kedélyt és erényt eredményezett.

[348] A „Hyperión” tulajdonnév etimologikus értelmezésének egyértelmű esete (a ἵεσθαι „sietni” és/vagy ἰέναι „menni”).

81a: *A jövőlátás tisztelete*: Az előrelátás az emberek számára csupa jó dolog és erény okozója.

82a: *Néha közbejöhet némi feledékenység is*: Hébe-hóba azok látását is, akik hallgatnak az előrelátás szavára és fürkészik a jövőt, elhomályosítja a feledékenység felhője. A kijelentés a rhodosiakra vonatkozik, mivel annak ellenére, hogy Hélios előre figyelmeztette őket, hogy áldozzanak Athénének az istennő születésekor, és azok eszükbe is tartották, hogy bemutassák neki, az előkészületek közepette megfeledkeztek egy fontos kellékről, a tűzről.

84a: *Eltéríti a dolgok igaz útját*: A figyelmetlenség az elmén kívülre tereli a dolgok igaz útját. **b**: Jelentése: Jóllehet a rhodosiak előre értesültek Héliostól Athéné születéséről, és hallották, hogy áldozatot kell neki bemutatniuk, a rítust magát illetően megfeledkeztek a legalapvetőbbről: tűz nélkül mentek fel az akropoliszra, ahol az oltárok állnak, és tűz nélkül végezték el a szertartást a fellegvárban.

86a: *Berek*nek nevezte a szent körzetet. A nem égő áldozat arra utal, hogy ettől a kezdettől fogva mind a mai napig ilyen áldozatot mutatnak be a rhodosiak. Apollónios, a költő azt mondja, hogy a nem égő áldozat Athéné Héphaistos iránti gyűlöletéből fakad a házasságot illetően, mivel az üldözte őt, hogy magáévá tehesse. Ezt az áldozati formát nemcsak a rhodosiak ismerik, hanem az athéniak is. **c**: A *szőke* jelzőt Pindaros különös nyomatékkal az arannyal terhes felhőre használja, ahogyan a vízzel telített felhő is opálos (*fr.* 302). **e**: *A tűz magjának* a szenet nevezi vagy a szikrát. **f**: A költői „vörösen izzó" fényeset és perzselőt jelent. **h**: A tagadó partikulát a „birtokolván" mondatrészhez kell kapcsolni: nem lévén nekik **i**: A *láng magja* kifejezés a tüzet jelöli, ahogy Homérosnál is: *A tűz magját őrizve* (*Od.* 5. 490).

91a: *Ő maga ajándékozta nekik a mesterséget*: Maga Athéné juttata nekik a legjobbat az egész kézműves mesterségből. **b**: Később a rhodosiak számos, a mindennapi élettel kapcsolatos eszközt fedeztek fel.

95a: *Elevenekhez és mozgókhoz hasonlatos szobrokat*: Az általuk készített kézműves alkotások ilyenek, és látni lehet, amint mozognak a földön, mint valami lelkes lények. A rhodosiak ugyanis messze földön híresek a szobrok készítésében. A rhodosiak voltak ugyanis az elsők, akik felfedezték az embereket ábrázoló szobrokat, melyek korábban nem örvendtek ily nagy megbecsülésnek.[349] Aristarchos azt mondja, hogy Pindaros Daidalos szerepkörét ruházza át a rhodosi kézművesekre, mivel ilyen remekműveket alkotnak. Polemón azt írja, hogy a chiosiaknál Dionysos szobrát kellett megkötözni, az erythraibelieknél Artemis ülő alakos szobrát, s összességében igen elterjedt a szóbeszéd a nem helyben maradó, hanem sokszor máshova költöző szobrokról.[350] **b**: A homérosi helynek megfelelően: *Arany* (szobrok), *élő leányokhoz hasonlatosak*. **c**: Utaknak nevezi a városi utcákat.

97: *Hírnevük messze földre eljutott*: Ennek következtében messze földön hírnév és nagy dicsőség kísérte őket.

98a: *A tanulásnak köszönhetően a bölcsesség is nagyobb, ha csel nélküli*: Annak, aki tanulással is gyarapítja tudását, a bölcsessége nagyobb és nyilvánvaló lesz. Lehetetlen ugyanis bármiben látványos eredményt produkálni, hacsak nem tanul valaki. **b**: Jobb így venni: Azok, akik jelen lévén megismerik bölcsességüket, ezt tartják a követendő technikai színvonalnak. **c**: Azt állítja, hogy a rhodosiak természetüknél fogva tehetségesek, de megszerezve hozzá a gyakorlati tudást is, mindkettőnek köszönhetően, a tanulásnak és a természetes képességnek is, érték el a legszebb eredményeket. **e**: Akik jelen vannak, és

[349] A görögben külön szó jelöli az istenszobrot (ἄγαλμα) és az emberét (ἀνδρίας), mely a férfi (ἀνήρ) szóból van képezve.

[350] Mivel a szobrok élőlényt ábrázolnak, a görög elképzelés szerint a szobor is képes megőrizni valamit az élőre jellemző helyváltoztatási képességből. A scholionok a következőkben helyesen azonosítják Homérost mint a felfogás legősibb formáját, kimutatható Hérodotos történetében az aiginai Auxésié és Démié térdre rogyó szobrairól (5. 86), és ehhez a koncepcióhoz tartozik még a *Don Giovanni* kormányzójának bosszúálló, Oscar Wilde *Boldog herceg*ének jószívű eleven szobra is.

megismerik bölcsességüket, azok egyszerre tanúsítják nagy fokú ügyességüket, és azt, hogy ez mindennemű cseltől mentes, azaz egyszerű. **g**: Pontos értelme a következő: A tehetséges ember számára, aki ehhez még tapasztalatokat is szerez, a tudás álság nélkül és akadálytalanul egyre inkább fokozódik.

99: *Csel nélkül*: Természet szerint.

100a: *Az emberek ősi beszéde mondja:* Mivel ebben az időben még nem voltak történetírók, a kortárs költők a városok művelt embereitől (λόγιοι),[351] akik életkoruk folytán tapasztaltak voltak, értesültek hallomás útján a történtekről. **b**: Valami ilyesmit mond: Abban az időben, amikor az istenek az egész világot felosztották egymás között, de Hélios nem volt jelen éppen járva a világot, egyik isten sem emlékeztetett arra, hogy neki is maradjon egy rész a világból. Rhodos ugyanis még nem bukkant fel a tengerből. Ezért az isten adomány nélkül maradva ezt az osztályrészt választotta magának, a szigetet nevezve ki kultusza helyszínéül.

101: *Amikor a föld* (tárgyeset) *még nem*: Mivel még nem voltak történetírók, a költők a városi krónikásoktól szereztek tudomást a helyi eseményekről. Pindaros előtt ez a történet azonban nem volt ismeretes.

105: *Sós áradatban*: Azt mondja, hogy a tengervízben rejtezett a sziget.

106a: *Távol maradt* (birtokos eset): Mivel Hélios nem volt jelen, a megjelent istenek közül senki sem jelezte és senki sem javasolta, hogy neki is osszanak valamilyen földrészt.

109: *A tiszta istent*: Hélios nem önmagában tiszta, hanem sugarai révén képes tisztává tenni.[352]

110a: *Emlékeztetve*: Amikor Hélios emlékeztette Zeust a mulasztására, az már-már készült megismételni a sorsolást, és ezzel érvénytelenné tenni a többi istennek juttatott osztályrészt. **d**: *Új sorsolást készült elrendelni*: Homéros alapján: *Sorsvetéssel*

[351] Vö. fentebb 338. jegyzet.

[352] A ἁγνος szó rituális tisztaságot jelent.

döntsétek el (*Il.* 7. 171). **e**: Értelme: Zeus új sorsolást készült elrendelni a mulasztásra emlékeztető Héliosnak. Ő azonban nem hagyta ezt tenni, mivel azt mondta, hogy látja már Rhodost növekedni a tenger mélyén és elemelkedni a medertől. Ez a sziget igen hasznos lesz minden emberi lakója számára, és termékeny minden élőlénynek, amit a juhok metonímiájával fejez ki (ἀπὸ μέρους).

111a: *Ám nem hagyta őt*: Ám Hélios nem akarta ezt, ti. hogy új sorsolás és felosztás szülessék. Látta ugyanis, hogy Rhodos kivirágozni készül a tengerben, és túlnőni az összes szigeten. Ezért Lachesist, a Moirák közül a sorsoláshoz leginkább alkalmas sorsistennőt[353] kérte, hogy ítélje neki a szigetet, az isteneket pedig megeskette, hogy senki sem beszél mellé, és nem próbálják meggyőzni Zeust, hogy miután a sziget előbukkant, másvalakinek adja.

114: *Lentről*: Alant a tengerfenékről.

115a: *Sokakat tápláló*: Nagy, és képes sokakat táplálni. **b**: Ugyanezt jelenti a homérosi πουλυβότειρα jelző (*Il.* 3. 265).[354]

116a: *Juhok* (részes eset): Sajátlagos értelemben (καταχρηστικῶς) minden oktalan állatra vonatkozik. **b**: Részből (ἀπὸ μέρους) az egész.

117: *Azonnal utasította*: Aristarchos olvasatában: Hélios azonmód meghagyta Lachesisnek, hogy szentesítse szavát, az isteneknek pedig, hogy senki se próbáljon mellébeszélni vagy próbálja meggyőzni Zeust az alatta (Hélios) megszületőben lévő szigetről.

118a: *Lachesist*: Meggyőzően lépteti fel Lachesist, mivel osztályrészről van szó. **b**: *Arany homlokpántos Lachesist*: A hom-

[353] Etimologikus gondolkodásból levezethető állítás: A Lachesis név a „kisorsolni", „osztályrészül juttatni" jelentésű görög λαγχάνειν igére megy vissza.

[354] A szónak nemcsak jelentése rokonítható a pindarosi jelzővel, hanem képzési módja és összetevői is. A scholionok jól érzékelik és magyarázzák a homérosi analógiával a pindarosi költészet azon vonását, hogy a homérosi formakincs elemeit variálja.

lokpánt elsődlegesen (κυρίως) női fejék, amelyről Homéros is megemlékezik: *Homlokpántot, fejkötőt és fonott hajtartót* (*Il.* 22. 469). Itt viszont sajátlagos értelemben (καταχρηστικῶς) mint viselője kiválóságának kifejezése áll. **c**: Lachesis egyike a három Moirának. Hárman voltak összesen, Klóthó, Lachesis és Atropos, ahogy Hésiodos említi (*theog.* 218). Nevük beszélő név:[355] Klóthó nevét az emberi élet összefonásáról kapta, Lachesisé egyfajta osztályrészt jelent, mely a születéssel válik minden egyes lény tulajdonává, a harmadik, Atropos a sors által rendelt szükségszerűség hajthatatlanságát fejezi ki.

119a: *Kezét felemelni*: Megszavaztatni, metonímiaként.[356] **b**: *Az istenek hatalmas esküjét*: A Styx folyóra. Ezt Homéros és Hésiodos (*theog.* 400) is ismerik, amikor például Homéros azt mondja: *S a Styx hömpölygő vizére, mely a leghatékonyabb eskü.*[357]

120a: *Ne környékezzék meg hamisan*: Ne esküdjenek hamisan, vagyis tartsák tiszteletben az istenek esküjét! Esküjük arra vonatkozott, hogy gondjuk lesz a tengerben növekedő szigetre.

122a: *A ragyogó égbe*: Amikor viszont a fénylő égbe emelkedett Rhodos, átadatott Héliosnak. **b**: A φαενόν jelző a φαεινόν szinkopált[358] alakváltozata, jelentése: fényes. **c**: Az αἰθήρ szót sajátlagos értelemben (καταχρηστικός) a levegőég helyett használta.[359]

123: *Saját fejére*: Saját (ti. Hélios) fejére, hogy később osztályrészévé váljék.

124a: *Tiszteletadomány* (γέρας): Osztályrészként (μέρος) is íratik. **b**: *Bevégezték a beszédek (velejét)*: Ahelyett, hogy:

[355] A görög eredetiben „készített" név, ami azt is jelentheti, hogy költői, az-az költő által kitalált, ami magyarázza, hogy a név jelentése/etimológiája kifejez valamit a viselője lényéből („beszélő").

[356] A metonímiát itt valószínűleg az ok/jel (kézfelemelés) és okozat/jelentés (jóváhagyás) kapcsolataként kell értenünk.

[357] *Il.* 15. 37 sk.

[358] Itt a szinkópa nem szótagszám-rövidüléssel járó változást jelent, hanem egyszerűen a kettős hangzó eltűnését.

[359] A szó elsődleges értelemben a levegőég magasabb (tüzes) rétegére vonatkozik.

valósággá tették, amiről döntöttek. **d**: Értelme: Ezen szavak lényege valóra vált az igazságba merülve. **e**: Az aktív jelentésű „bevégezték" (τελεύτασαν) helyett a passzív igealak (τελεύταθεν) is íratik.

127a: *Kivirágzott a sziget*: Mintegy virágba szökkent, és felbukkant a tengerből a sziget, melyet saját birtokául Hélios kapott, az éles fénysugarak nemzőapja és a tüzet fújó paripák vezére. **b**: Az éles fogalma a tüzesre vonatkozik. Az éles ugyanis az égés vonatkozásában értelmezhető.

129: *Fénysugarak szülőatyja*: Hélios, a mindenek születését felvigyázó isten.

131a: *Ahol hajdanán Rhodosszal keveredve szerelembe*: Értelme: Amely szigeten Rhodos nimfával egyesült szerelemben hét gyermeket szült, akik a régi emberek körében a legbölcsebbeknek számítottak. Ezek a következők: Kerkaphos, Aktis, Makareus, Tenagés, Triopés, az ifjabb Phaethón és Ochimos. Kerkaphos fiai Lindos, Iélysos és Kameiros, akiket Pindaros is név szerint említ, így tehát azok nem fiai Héliosnak, hanem unokái. **d**: Ezért többen így olvassák: *Akik közül az egyik a legidősebb Kameirost* (szülte), vagyis az értelme a következő: ezek (Hélios szülöttei) közül az egyik, Kerkaphos szülte a felsoroltakat. Vagyis a „közül" jelentésű prepozíciót (ἀπὸ) kívülről kell kiegészíteni a szövegben.

132a: *Szült hetet*: Héliosnak és Rhodének (Hellanikos ugyanis így nevezi) hét gyermeke született: Ochimos, Kerkaphos, Aktis, Makaros, Kandalos, Triopés és az ifjabb Phaethón, akit a sziget lakói Tenagésnak is hívnak. A nevekkel kapcsolatban nincs egyetértés, ám a számot senki sem vitatja. **b**: *A legbölcsebb gondolatokat*: Tudniillik ezek a leszármazottak a legbölcsebbek voltak. Aki ugyanis azt mondja, hogy Démosthenés, a szónok a régi emberek közül a legbölcsebb gondolatokat kapta, azt fejezi ki, hogy a legkiválóbb szónok volt. **c**: A korábban említettek közül egy, Kerkaphos, aki testvére, Ochimos lányának, Kydippének volt gyermeke, három fiút hozott a világra – meséli Pindaros

–: Lindost, Iélysost és Kamirost, akik nem Hélios gyermekei, hanem unokái.

138b: *Háromfelé osztva*: Három részre osztva az ősök földjét és a városok rendjét. **c**: *Elosztva a városok atyai rendjét*: Különállóan és ki-ki saját magának felosztva. **d**: Értelme: Ezen három utód közül mindenki különállóan és egyénileg birtokol egy-egy azonos nevű várost. Atyáik földjét, magát a szigetet, három részre osztva rendezték el és így nevezték el szálláshelyeiket és városaikat. Ezek ugyanis azonos nevűek uraikkal.

140a: *Ezek szálláshelyeknek neveztettek*: Ülő- azaz szállás-helyeik, vagyis városaik nevet kaptak. A városokat ugyanis az üléssel/szállással (ἕδρα) hozza kapcsolatba és így nevezi meg.

141a: *Ott a sorscsapástól való megváltás*: A bujdosó lét vigasztaló befejezésre lelt. **c**: Ott Tlépolemosnak is, az argosiak vezérének, édes megváltás jut osztályrészül akárcsak az isteneknek. Ugyanis különféle áldozati szertartásokat és sportversenyeket mutatnak be tiszteletére. **d**: A sorscsapás megoldása az áttelepülésben rejlik és életközpontja áthelyezésében.

145: *Juhok zsíros adománya*: Áldozat. Azt mondják ugyanis, hogy a Tlépolemeia sportjátékokat rendezik meg a tiszteletére. Mások szerint ezek Héraklés-játékok voltak. Mindenesetre így figyelemre méltó megbecsülésben van része a szigeten.

146a: *Próbatétel a sportjátékokon*: Próbatételen a Héliosjátékokat érti, melyet a rhodosiak rendeznek. Pindaros nem mondott igazat, hiszen nem Tlépolemosnak, hanem Héliosnak szent az ünnep, melyet ezért „héliorhodios"-nak is neveznek.

147a: *Ezek virágaival*: Az isthmosi játékoktól kezdve a Tlépolemosnak szentelt rhodosiakig négyszer győzött Diagoras rendkívüli szerencsével.[360] **c**: A virág kifejezés a győzelmi koszorúkra vonatkozik. A szigeten ugyanis a Tlépolemos nevével fémjelzett versenyjátékot tartják. Enkómiasztikus célzatokkal

[360] A scholion szövege bizonyosan romlott, mert a megfogalmazásbeli furcsaságoktól eltekintve a kijelentés maga sem állja meg a helyét. Pindaros ugyanis csak az isthmosiból egyértelműen négy győzelmet említ.

Pindaros a Héliosnak szentelt ünnepet átvitte Tlépolemosra. Az esemény a Gorpiaion hónap huszonnegyedik napjára esik, és mindössze hat nap választja el a nemeai játékoktól. Ebből az alkalomból férfiak és ifjak is megmérettetik magukat, a győzelmi koszorú pedig fehér nyárfából való.

148: *A híres Isthmoson*: Nőnemű főnévként használja az Isthmos szót, ahogy másutt például Orchomenost (*O.* 14. 3). Diagoras négy isthmosi győzelmet tudhatott magáénak.

150: *Nemeában egyiket a másik után*: Nemeában is egyik győzelmet aratta a másik után. Kétszer győzedelmeskedett, de nem időbeli távolságban, hanem egy alkalommal egymás után.

151: *A sziklás Athénban*: Az egész Attikát Athénnak nevezte. Vagy a Panathénaián győzedelmeskedett, vagy a Hérakleián, vagy az Olympián, vagy az eleusisi ünnepeken, esetleg mindegyiken. A megfogalmazásból nem derül ki egyértelműen.

152a: *Az argosi bronz*: Az argosi Héraiára kell gondolni, melyet Hekatombaiának is neveztek a feláldozott ökrök tömege miatt. A győztesek nem megműveletlen fémet kaptak, hanem háromlábú bronzüstöket, kádakat és keverőkorsókat. **b**: *Megismerte őt*: Méltónak találta őt az Argosban győzelmi díjként adott bronz. **c**: Argosban a Héraia ünnepet tartották, melyet Hekatombaiának is neveztek az istennőnek áldozott száz ökör miatt. A győzelmi jutalom a bronzpajzs volt, a koszorúk pedig myrrhából voltak. **d**: Másként: Argosban a Hekatombaia ünnepen bronz adatik mint versenyajándék, mivel Archinos, az argosiak királya, aki az ünnepet megalapította, a fegyverek előállításának felügyelőjeként ebből a forrásból az adományozást is megoldotta. Hekatombaiának azért nevezik a versenyt, mivel nagy felvonulás kíséretében száz ökröt vezettek fel, melyek húsából a szokásjog szerint az összes polgár részesült. **e**: A szövegkritikai jel arra utal, hogy az argosi Hekatombaián győzedelmeskedett Diagoras.

153a: *És az árkádiai versenyek (díját)*: Árkádiában sok ünnep van: Lykaia, Koreia és Hermaia. **b**: A „megismerte" állítmány ide is tartozik (ἀπὸ κοινοῦ). Megismerték győztesként az

árkádiai versenyek is. Árkádiában a Lykaia ünnepet ülték Zeus Lykaios tiszteletére. **c**: A „művek" szót egyesek úgy értik, hogy a győztesek által kapott tárgyakra vonatkozik. **d**: Másként: Polemón a thébai Hérakleiáról szóló művében azt írja, hogy bronz a díja az árkádiai Lykaia győzteseinek is. Így a „művek" és a „bronz" szót együtt (ἀπὸ κοινοῦ) kell értelmezni, amikor azt mondja Pindaros: Argosban megismerte a bronz, valamint az árkádiai művek és a thébaiak is. Ezeken az ünnepeken is háromlábú bronzüst a jutalom. **e**: Sok sportversenyt rendeznek Árkádiában: Lykaia, Koreia és Aleaia. Thébában a Hérakleia. Ezeket Iolaeiának is nevezik.[361] A boiótiai Thespiaiban Erótiának, Lebadeiában Basileiának nevezik.

154a: *Thébában is*: Thespiaiban a verseny neve Erótia. Plataiaiban Eleutheria. Így Aristonikos. Didymos szerint Basileia, Amphiareia, Délia és Trophóneia Lebadeiában.

156a: *Pellana s Aigina is*: Az achaiabeli Pellénében győzedelmeskedett. Az ünnep neve theoxenia. Köpönyeg volt a verseny díja. **b**: Megismerte Diagorast Pelléné és Aigina is, ahol hat alkalommal győzedelmeskedett. **c**: Pellénén a theoxenia ünnepet ülték meg az achájok. Mások szerint a Hermésnek szentelt Hermaiát is. A győzelem díja egy köpeny. Aiginán az Aiakos tiszteletére alapított ünnepet, mások szerint az Oinónaiát.[362] Az ünnep lényege a korsókban történő vízhordásban áll, ahogy Kallimachos is megemlékezik erről az iambosaiban.[363]

157: *Megarában*: Az itteni ünnep a Diokleia, a Pythia és a Nemea.

158: *Kőből készült (szavazat)*: Egy oszlopról van szó, mely mindössze annyit tartalmaz feliratként, hogy Diagoras győzedelmeskedett. Feltehetően az volt a megaraiak szokása, hogy kőbe vésték a győztesek nevét.

[361] Héraklés unokatestvére és fegyverhordozója, Iolaos után. Vö. *P.* 9. 79 sk.

[362] A sziget régi neve Oinóné volt.

[363] Ez a nyolcadik iambos (*fr.* 198), melynek csak első sora maradt fenn.

159a: A költő azt állítja, hogy a megaraiak oszlopa senki más nevét nem viseli úgy felvésve, ahogy Diagorasét.[364] **b**: A szövegkritikai jel arra utal, hogy kőszavazatnak nevezi az oszlopot, mivel megszavazott rendeleteket is tartalmazhat. **c**: *Az Atabyrion-hegy lankáján lakozó Zeus* (megszólító eset): Értelme: Ó, Zeus atyánk, aki az Atabyrios-hegyen uralkodol, tartsd becsben az olympiai győztest megéneklő himnuszt, s magát a férfiút is, aki ökölvívó győzelmével szerzett magának erényt! **d**: Másként: Zeus szentélye a hegyormon található. **f**: Ezen a csúcson ércbikák szobrai állnak, melyek bőgést hallatnak, amikor valami szokatlan van készülőben. **g**: Ahogy Timaios mondja, Szicíliában is van egy Atabyrion nevű hegy.

160b: A hegy lankáira gondol a test metaforáját alkalmazva, ahogy az „Ida lába" (Hom. *Il.* 2. 824) vagy a „hegy feje" kifejezésekben is. **c**: Didymos azt állítja, hogy Szicíliában is van egy Atabyrion-hegy, ahogy Timaios mondja. Ezt Atabyriosnak is mondják. Rhodos ezen hegyén ércbikák is állnak, melyek amikor valami rossz leselkedik a városra, bőgnek.

161a: *Részesítsd tiszteletben a győzelmi dal szokásjogát*: Az olympiai himnusz körülírásos megnevezése. Vagy vonatkozhat Diagorasra is. Ez a szokás járta ugyanis a győzelmi himnusszal kapcsolatban. Az előbbi felfogás jobb, mert a győztes személyét később közvetlenül megnevezi: a férfi, aki az ökölvívásban erényre tett szert. **c**: A szövegkritikai jel arra utal, hogy a szó (τεθμός) megegyezést jelent.

163b: *Ökölvívásban erényt*: A győztes erényre tett szert az ökölvívás sportnemében. A rövid πύξ határozószót (ököllel) Homéros is használja (*Il.* 23. 634) a hosszabb πυγμῇ helyett.

164: *Adj neki megtisztelő* charist: Értelme: Adj neki megtisztelő fogadtatást a polgárok és az idegenek részéről, mert a hybrisszel ellentétes utat járja, vagyis mindenkit tisztel és megbecsül.

[364] A pindarosi szöveg sem azt nem állítja, hogy nem volt hosszabb szöveg vésve a kőre, mint Diagoras győzelmének ténye, sem azt, hogy a felirat

168a: *Világosan megtanulva*: Világosan megismerve, amit atyái jósoltak, és lelkére kötöttek neki. **b**: A következőket mintegy magának mondja a költő. Világosan felismerve (Diagoras), mit jósolt neki atyái egyenes szellemisége, ahol a jóslás mintegy buzdítást jelent. Tiszteletre méltó dolgokról lévén szó meglehetősen rejtélyesen fogalmaz. **c**: *Amit neki atyái*: Ez a homérosi hely alapján mondatik: *S ne szégyenítsük meg atyáink nemzetségét* (*Il.* 6. 209). **d**: Vagyis ne rejtegesd, lelkem, az ősöket, hanem dicsőítsd őket. Saját magát buzdítja Pindaros ekként.

170b: *Ne rejtegesd a közöset*: Közösnek nevezi a híreset. A híres dolgok ugyanis közösek, amiből mindannyian részesülnek. Ne rejtsd véka alá Kallianax közös és sokak előtt jól ismert nemzetségét (ő ugyanis a győztes híres ősapja), hanem énekeld meg dicsőségét!

172a: *Erastidák* (birtokos eset): Az Erastidák örömében az egész város részesül. A καί kötőszó felesleges. **b**: Erasteidés Diagoras felmenője volt, akitől a rhodosi törzs kapta nevét. Azt mondja, hogy az Erasteidák örömével és vigadásával (...),[365] mivel egész Rhodos a legnagyobb szerencsében részesül az ő (Diagoras) győzelme által. **c**: *Örömökkel*: Az Erasteidák örömeinek következtében vagy ezekkel együtt dicsőséget és virágzó ünnepeket élvez a város. Így tehát Kallianax a felmenőjük, az Erastidákat pedig mint törzset egy bizonyos Erastosról vagy Erasteusról nevezik így. **d**: Diagoras a rhodosi Erastidák törzséből származik.

173a: *Az idő egy pillanata alatt*: Ezzel fejezi ki a költő, hogy réges-régen tragédia érte családját, most azonban más szelek fújnak. Így próbálja vigasztalni a vers címzettjét. **b**: Az idő egyetlen röpke pillanata alatt a dolgok egészen más fordu-

tulajdonképpen csak Diagoras győzelmeit tartalmazza, hanem pusztán annyit, hogy az oszlop tanúsága nem tér el a többi győzelmi jelentéstől: a „nem más (beszéd)" tehát nem kvantorként értelmezendő, hanem kvalitatív értelemben (nem vereségről szóló, hanem győzelmi).

[365] *Lacuna* a szövegben.

latot vehetnek. Ezt allegorikusan értette, mint akinek kevéssel korábban valami fájdalmas sorsfordulatban volt része, a jövőben viszont, amikor, úgymond, más szelek fújnak, örvendezni fog, és tökéletes szerencsével és boldogságban fogja letölteni életét.

Nyolcadik óda

Az aranykoszorús versenyjátékok úrnője, Olympia, / ó, igazság úrnője, ahol a jós férfiak / (5) égő áldozatokból következtetve próbálják megfejteni a fehér villámú Zeus akaratát, / hogy vajon törődik-e az emberekkel, / akik igyekeznek nagy / bátorságot gyűjteni lelkükbe, / s felüdülést szerezni a fáradalmakból. / (10) Sikerülni fog, ha kellő tiszteletet tanúsítanak, és imáikkal kérik a férfiak. Ó, Pisa szép fájú ligete az Alpheios mentén, / fogadd ezt az ünnepi menetet és a győzelmi koszorú felajánlását! Nagy hírnév jut osztályrészül annak, / (15) akinek a te ragyogó megtiszteltetésed jut osztályrészül. / Mindenki más és más / kitüntetésben részesül, mert sokféle útja van / az istentől való szerencsének. / Timosthenés, téged is a sors / (20) már születésed pillanatában Zeusnak szánt, aki téged imént Nemeában, / Alkimedónt pedig Kronos dombjánál / tette olympiai győztessé. / (25) Szép volt megjelenése is, és cselekedete sem hazudtolta meg küllemét, / hanem győztes birkózóként a hosszú evezős Aiginát nevezte meg hazájának, / ahol a vendégbarát Zeus mellett ülő, megmentő Themis különös tiszteletnek örvend

(30) az emberek között. Ami ugyanis jelentős, és sok múlik rajta, / azt józan értelemmel megítélni a körülményeknek megfelelő módon / nehezen kivitelezhető dolog. Az istenek elrendelése / ezt a tengerövezte földrészt is / (35) mindenfelől érkező vendégbarátok számára / isteni védőoszlopnak állította – / az elkövetkezendő idő se / szűnjék meg áldást hozni –, / (40) mely a dór nép gondnoksága alatt áll Aiakos óta, / akit Létó fia és a hatalmas Poseidón / hívtak munkatársul, amikor Ilion köré készültek falkoszorút / vonni, mivel a sors

rendelése volt, / (45) hogy háború támadván / a várospusztító csatákban / küldjön vastag füstöt az égbe. / Kék pikkelyű sárkánykígyók, amikor frissen álltak a falak, / (50) hárman megpróbáltak átugrani a mellvérten, ezekből kettő lezuhant / s azon nyomban rémes módon szörnyethalt, / egy viszont harci kiáltással betört. / Apollón ezen aggasztó csodajelet mérlegelve szólt: / (55) „Pergamon a te kezed munkáján fog megbukni, hős! / Ezt jelentette ki nekem Kronos szülötte, / a dörgőhangú Zeus látomása. /

(60) Ez nem a te gyermekeid nélkül történik majd, hanem a negyedik generáció lesz az, / mely először beveszi Tróját." Így szólván világosan az isten / a Xanthos fele hajtott sietősen s az Amazónokhoz az Istros irányába. / A szigonyos isten a tengeri Isthmos / (65) felé irányította sebes szekerét, / Aiakost pedig aranyparipáival elvitte Aiginái, / hogy aztán Korinthos lakomáktól híres bércét keresse fel. / (70) Egyformán viszont semmi sem örömteli az ember életében. / Ha pedig Melésias ifjak kategóriájában aratott győzelmén futottam himnuszommal, / ne dobjon meg durva kővel az irigység. / (75) S Nemeában hasonlóan / hirdetem ezt az örömteli eseményt, / aztán pedig a férfiak küzdelmében aratott / pankrációs győzelmet. A tanítás / egyszerűbb annak, aki tud. Oktalan dolog nem előre tanulni. / (80) A tapasztalatlanok elméje ugyanis a kelleténél könnyelműbb. / Ama férfi tudná csak igazán elmondani / ezeket a dolgokat jobban a többieknél, hogy milyen gyakorlat viszi előre az embert, / (85) aki a szent versenyekből óhajt hírnevet hazavinni. / Most pedig kitüntetés számára Alkimedón, aki a harmincadik győzelmét aratja.

Az isten segítségével, a férfias erőben nem hagyva kívánnivalót / (90) két ifjú négy végtagjába helyezte a gyűlölt és megszégyenítő beszédet, s a rejtett ösvényeken való hazatérést, / nagyapjába viszont életerőt öntött, / ami az öregség ellenszere. / Elfelejtkezik a halálról / (95) a helyesen cselekvő férfi. / Illő, hogy az emlékezetet felébresztve elmondjam / a Blepsiadák dicsőségére kezük győzelemhozó kiválóságát, /

(100) akiket már a hatodik győzelmi koszorú ékesít a leveles ünnepi versenyekből. / A holtak is részesülnek / a rendnek megfelelően elvégzett munkából, / s a por nem fedi el / (105) a rokonok kedves viszonzását. / Ha Iphión hallaná Hermés lánya, / Angelia hangját, továbbadná Kallimachosnak az olympiai győzelem ragyogó / hírét, melyet az ő nemzetségüknek / (110) ajándékozott Zeus. A szép sikerek után továbbiakat / akarjon adni, s űzze messzire a betegségeket! / Kérem tőle, hogy a szép ajándékok után ne vonja meg kétes akarattal támogatását, / (115) hanem sérelem nélküli életet biztosítva / őket magukat és városukat is növelje.

A Nyolcadik olympiai ódához

A birkózó Alkimedónnak a kiskorúak kategóriájában, és Timosthenésnek, aki a nemeai játékokon volt győztes. Továbbá Melésiasnak, aki edzője volt a címzettnek.

Inscr. a: A győzelmi óda mindenekelőtt Alkimedón, a kiskorú birkózó tiszteletére íródott a nyolcvanadik olympias alkalmából. A költő viszont megemlékezik Timosthenésről, az előbbi testvéréről is, aki Nemeában győzedelmeskedett, és Melésiásról, az olympiai győztes edzőjéről vagy – ahogy egyesek gondolják – birkózóról. Ennek a háromnak írt Pindaros egyetlen ódát – ez Didymos véleménye. **b**: Egyesek vitatják, miért énekelt meg három személyt egy költeményben. Néhányan úgy vélik, az ok abban keresendő, hogy külön-külön nem szolgáltattak elég tárgyat a megénekléshez, mások, hogy ugyanabból a városból származtak mindhárman.

1a: Pindaros magához Olympiához intézi beszédét, vagyis Pisához, a helységhez szól, és az igazság anyjának nevezi, mivel a versenyzők az igazság teljes erejével mérettek meg. **b**: *Ó, anyja az aranykoszorús ünnepeknek*: Olympiát a versenyek anyjának, mintegy anyavárosának nevezi, mivel az olympiai játékok a leghíresebbek. **c**: Az „aranykoszorús” jelző szépet jelent. Homéros:

Sem akkor, ha az aranyló Aphroditével kelne versenyre szépségben (*Il.* 9. 389). **d**: Vagy azért, mert a győzteseknek járó olajfa szép koszorúsnak neveztetik. **e**: Az *igazság úrnője*, mivel ott működött az Iamidák által vezetett jósda. **g**: Az „anya" kifejezés arra utal, hogy az olympiai verseny hírnevében az első a többi között. **h**: Ahogy az anyavárost az első és igencsak dicsőséges városnak nevezzük, úgy itt is a versenyek anyjának.

3b: *Ahol a jóslatadó férfiak*: A tűzzel bemutatott áldozatokból jeleket olvasva megpróbálják Zeus akaratát értelmezni. **e**: Ott, ti. Olympiában, a jós férfiak tüzes áldozatok révén próbálják kipuhatolni, hogy vajon Zeusnak gondja van-e a halandókra.

4d: A jósok próbát tesznek, és igyekeznek tudásra szert tenni az égő áldozatokból következtetve és jeleket értelmezve. Milyen emberek megbízásából teszik ezt? Azokéból, akik vágynak és igyekeznek nagy erényt kivívni a győzelemből, és minden törekvésük felüdülést szerezni az őket elcsigázó fáradságokból.

5a: *A fehér villámú Zeus* (birtokos eset): Zeustól. A „-tól", „-től" jelentésű παρά prepozíció kiegészítendő, azaz: a fehér villámú Zeustól igyekeznek buzgón nagy erényt szerezni szívüknek. **b**: Aristarchos a következőképpen: Próbát tesznek, hogy vajon pártját fogja-e Zeus az embereknek, és gondját viseli-e azoknak, akik igyekeznek erényre szert tenni.

10a: *Valósággá válik hálájuknak köszönhetően*: Vagyis a kegyes férfiak sikert érnek el az istenekhez intézett imáikkal, az istentelenek semmit. **b**: Vagy így: Az isteneket tisztelő magatartásnak köszönhetően valósággá válik a jóslat. **d**: Helyesebb így: Megvalósulnak a jóslatok kedvük szerint, hála istenfélő lelkületüknek. Más szóval a kegyesek elérik céljukat az istenekhez intézett imáiknak köszönhetően, és kedvező jóslatokat kapnak, a hitványak viszont nem. **e**: Asklépiadés szigma nélkül írja a λιταί (imák) alakot.[366] Ebben az esetben viszont az ἄνεται állítmányt többes számúnak (ἄνονται) kell

[366] Vagyis alanyesetről van szó részeseset helyett.

értelmeznie,[367] hogy a jelentés a következő legyen: az imák megvalósulnak az isteneket tisztelő magatartás következtében. **f**: Megvalósul az ilyen dolog. Hogy miféle? Hogy Zeus akarata világossá válik. Valóság lesz a tisztelettel és tiszta szívvel kérők és esdeklők kedvéért, ami a jósokra és papokra vonatkozik. Valószínűleg az Iamidáknak mint kivételesen tiszta embereknek szól a dicséret. A kegyesség tulajdonsága ugyanis rájuk is érthető. **g**: Azért van a szövegkritikai jel, mert a jelentés a következő: megvalósul az istenfélő magatartásnak köszönhetően vagy az istenfélelem miatt. **i**: Asklépiadés szigma nélkül λιταί alakot ír, és a következőképpen értelmezi a helyet: az istenek tisztelete viszonzásaképpen valósággá válnak a férfiak imái. A fohászkodás ugyanis meghallgatásra lel a férfiak kegyes magatartásának köszönhetően. **l**: Valósággá válnak a jóslatok a férfiak istenfélő magatartásának köszönhetően, mivel úgy kapnak előrejelzéseket, hogy igyekeznek meggyőzni az isteneket kéréseikkel. Azért mondja, mert nem minden embernek jövendöl az istenség, hanem csak az istenfélőknek.

12a: *Ó, Pisa* (birtokos eset): Magát a pisai berket szólítja meg, vagy a Pantheont, ahol az olajfák nőnek, vagy azt a helyet, ahol a győztesek szobrai állnak. **b**: Vagy hiányzik a „birtokló" vagy „kedvelő" melléknévi igenév (ti. Pisa berkét), hogy így az egész Zeusra vonatkozhassék, vagy közvetlenül az olympiai ligetet szólítja, mely a pisai Zeusnak van szentelve. **c**: A „fás berek" kifejezés az Alpheios mellett található. **d**: Az alakzat körülírás (perifrázis). **e**: Fogadd ezt az ünnepi menetet, a költeményt és a győzelmi koszorú megszerzéséből eredő győzelmet.

14b: *Nagy a dicsőség*: Annak legnagyobb a híre, akit a te édes és örömteli dicsőséged követ. Az öröm megnyilvánulása ugyanis a ragyogó ünnep (ἀγλαΐα).

[367] Ez nem lehetetlenség Pindarosnál, aki nagy valószínűséggel használta a *schema Pindaricum*ként ismert alakzatot: többes számú alanyt egyes számú állítmánnyal „egyeztetve" (WILPERT 1878]). A scholionok szövegében is előfordul (például ad *I.* 5. 73), így tehát már az antik filológia is felfigyelt erre a jelenségre, ami magyarázza Asklépiadés felfogását.

16: *Kinek-kinek hol ez, hol az szegődik nyomába*: Nem mindannyian ugyanazt a jót birtokolják, hanem ki-ki mást és mást. Azt állítja, hogy maga Alkimedón olympiai győztes volt, testvére, Timosthenés pedig nemeai. Így tehát nem mindannyian ugyanabban a jóban részesülnek. Ahogy Homéros mondja: *Az istenek nem adtak meg mindent együttesen a halandóknak* (*Il.* 4. 320).

18: *Az istenekkel*: Értsd: Ha az istenek akarják, sok út nyílik a siker számára.

19a: *Titeket kisorsolt*: Titeket bizony, Timosthenés, kisorsolt, és elrendelt a sors és a jó szellemetek (δαιμόνιον) Zeus Genethliosnak. A Genethlios azt jelenti, hogy a születés ura. Ezt azért mondta, mert mindketten fiatalon győzedelmeskedtek.

19b: *Kisorsolt*: A ti sors által elrendelt osztályrészetek és szerencsétek már születésetek pillanatában kiszemelt Zeusnak, téged, Timosthenés, és testvéredet, Alkimedónt.

21a: *Nemeában kimagaslót*: Mivel a nemeai játékokon győzedelmeskedett. Alkimedón meg az olympiain. Mindkettő Zeusnak van szentelve. **b**: Kimagaslóvá és jelessé tette. **c**: Mindkét versenyt Zeushoz kapcsolja, amennyiben Zeus mindkettő patrónusa. Kallimachos is azt írja: *Zeusnak és Nemeának tartozom kedves hozománnyal* (*Ait. fr.* 54. 1 Harder). **d**: Téged Zeus Nemeában kimagaslóvá és híressé tett, Alkimedónt viszont olympiai győztessé Kronos dombján.

22: *Kronos dombján*: Élisben. Mások szerint azért hívják így, mert a hegy lábánál Kronos szobra áll.

24a: *Szép látványt nyújtott*: Alkimedón látványra is vonzó volt, tetteivel nem hazudtolta meg külsejét. Felülkerekedve és győzedelmeskedve birkózásban Aiginát, a flottájáról híres szigetet hirdette ki szülőföldjeként.

25a: *Nem szégyenítve meg külsejét*: Ti. a birkózással. **b**: Vonzó megjelenését, külsejét nem hazudtolva meg. Homéros ezzel szemben: *Nem volt neked sem eszed, sem vonzó külsőd* (*Od.* 17. 454).

26a: *Kihirdette*: Műveltető értelemben. b: Kihirdette magát mint aiginait, aki birkózásban kerekedett felül és győzedelmeskedett. c: *Hosszú evezősnek* hívja Aiginát, mivel az aiginaiak híres hajósok. Így a perzsa háborúban is második legjobbnak találtattak az athéniak után. e: Hésiodos: *Akik elsőként készítettek két oldalt görbe hajókat / és először húztak vitorlákat a tengerjáró hajók szárnyaként* (*fr.* 100. 6 sk. M–W).

28a: *Ahol a vendégvédő Zeus jobbkeze, Themis, a megmentő örvend tiszteletnek*: Ezen a szigeten a Zeus jobbján ülő Themis részesül kultikus tiszteletben. Az aiginaiak dicsőségére szolgál mint akik vendégszeretők, mivel a hajóutak mentén laktak, és sokan megfordultak náluk. Ezért mondja, hogy az emberek között kiemelkedően, vagyis azt akarja kifejezni, hogy az aiginaiak vendégszerető magatartásuknak köszönhetően legkivált és minden népnél jobban Themist tisztelik. Szintén mellettük szól az a megkülönböztetett méltányosság, mellyel bárkit kezelnek. Ez ugyanis az a tulajdonság, mely a legnagyobb elismerésre méltó: megadni a náluk megforduló idegeneknek a nekik járó megbecsülést. Ezért mondhatja, hogy Zeus Xenios lánya, Themis különleges tiszteletnek örvend körükben. Mert ahol a vendégbarátság igen szép szokása, ahogy Aiginán is, nagy becsben áll, s hatása a leghosszabb időt és a legszélesebb tömegeket érinti, az a legnehezebb és legvitatottabb, hogy képesek legyünk meghatározni és megvizsgálni helyes és illő megfontolással, hogy kinek-kinek az őt megillető jusson és az a kellő időben. Ezt pedig az aiginaiak mindenki másnál jobban gyakorolják.

29a: Asklépiadés szerint Themis a vendégszerető Zeus által részesül tiszteletben.[368] **b**: Vagyis vendégszeretők. Talán azért is, mert Aigina a kereskedelmi útvonalak egyik központja.

[368] Ezen nem túl tetszetős nézet szerint Zeus nem a *paredros* (mellette ülő) genitivusa lenne, hanem prepozíció nélküli végrehajtó határozó (logikai alany) a passzív ige mellett.

Innen aztán a rakományozandó árut „aiginai"-nak hívják, és a vegyeskereskedőket „Aiginopólés"-eknek.

30a: *Legkivált az emberek között*: Hogy megerősítse a „legkivált" jelentését, hozzáteszi: Ahol ugyanis igen nagy dolog és komoly jelentőséggel bír, ti. Aiginán a vendégbarátság, helyes és tévedhetetlen vélekedéssel körültekintően dönteni a méltányosság határain belül és a megfelelő időben igen nehéz és küzdelmes dolog. **c**: Gnómikus jellegű a kijelentés az aiginaiak legendás vendégszeretetéről. Jelentése a következő: Amikor sok és nagy fontosságú dolog esik latba, a legtöbbek számára nehéz előrelátó módon döntést hozni és helyesen cselekedni. Az aiginaiak nem barátságtalanok az idegenekkel, de nem is válogatás nélkül elfogadóak, ahogy Pénelopé: *Meglepő módon tiszteli a halandók közül a hitványabbat, / a derekabbat pedig tisztelettől megfosztva küldi útjára* (Hom. *Od*. 20. 132 sk.).[369] **d**: Lehetséges a sokat és sokfele hajlót a köznéppel hozni összefüggésbe. Amely városban sokan élnek, abban a nehéz annak, aki ott lakik, a hasznos dolgokból bármit is előre látni. Tudniillik ez csak alapos mérlegelés eredménye lehet. Aigina olyan sűrűn lakott volt, hogy lakosai száma negyvenhatezerre rúgott, ahogy Aristotelés mondja (*fr*. 472). **e**: Dicséri az aiginaiakat, mivel bár mindenkit befogadnak, leginkább a kiválókat tartják meg. **f**: Aigina számos vendéget fogad, és igen körülményes számukra a sok különböző elem együttes jelenléte mellett megítélni, ki a hasznos és ki a hitvány. Viszont annak ellenére, hogy sokakat fogadnak be, inkább a kiválóak megnyerésén buzgólkodnak. **g**: A „sokféle és sokfele hajló" az emberi nemre vonatkozik. A „küzdelmes" a gerelyhajításból származó metafora, a „hajlás" pedig a mérlegre tevésből. Amikor ugyanis a mérlegen lévő dolog könnyű, egyszerű felismerni az azonosságot, ha viszont súlyos, akkor nehéz. **h**: Amit mond, az valami olyasmi, hogy a

[369] A szeretetteljes megrovás fiától, Télemachostól származik, aki Eurykleiával beszélget.

helyes megítélés és a körülményesség szélsőségesen nehéz fogalmak, azzal együtt, hogy más területen is nehéznek számítanak.

33b*: Tengerövezte terület* (tárgyeset): Aigina, ti. sziget. **c**: Az aiginai vendégbarátok iránti jótettek kapcsán kifejtett gondolatokkal függ össze még mindig. Azt mondja, hogy a törvény és az istenek rendelete ezt a vidéket is a legkülönfélébb vendégbarátok számára isteni oszlopnak és támasznak állította. **d**: A szövegkritikai jel arra utal, hogy a τεθμός kifejezés a döntést (isteni és emberi) jelenti. **e**: Pontos jelentése: Bizonyos isteni rendelet és igazságos döntés szerint ez a tenger által védett sziget, Aigina a mindenfelől érkező vendégek számára mintegy biztos alap és támasz lett.

37a: *Az eljövendő idő ne szűnjék meg*: A jövő tartsa meg őket a vendégbarátok szeretetében. **b**: Soha se szűnjék meg az elkövetkezendő időben ez a magatartás, s ne szűnjék meg az idő ezt hozni! Ez egyfajta közbevetett gondolat, ugyanis a mondatszerkezet a következő: isteni oszlopként a dórok törzse által stb., vagyis: Aigina földjét, mely a vendégbarátok tartóoszlopa, az istenek döntése állította, hogy Aiakos után a dór törzs által legyen igazgatva.

39a: *Dór törzsnek*: Az aiginaiaknak. Aiginát ugyanis a Dórostól származó argosiak alapították, a telepesek vezére Triakón volt.[370] **b**: Aiakos királysága után dórok uralták Aiginát. Aiakos és a néreida Psamathé[371] gyermeke volt ugyanis Phókos.[372] Őt mint mostoha testvérüket megölte Péleus és Telamón, az előbbi Thessáliába, annak Phthia nevezetű tartományába menekült, Telamón viszont Salamisba. Amikor Aiakos halála után a sziget uralkodó nélkül maradt, egy bizonyos argosi Triakón ebben a helyzetben összegyűjtve maga köré az argosiak csapatát (az

[370] A dór törzsi és településszerkezeti tagolásra a hármasság jellemző (lásd fentebb a hetedik olympiai ódában a három nagy rhodosi várost, melyek a három alapítóra mennek vissza). Az itt felbukkanó Triakón nevében is egyértelműen ez a hármasság fejeződik ki.

[371] A név a homokos *(psamathos)* tengerpartra utal.

[372] A név jelentése „Fókaember".

argosiak maguk is dór származásúak) átmentek Aiginára, és letelepedtek ott. Úgy tűnik tehát, hogy Aiakos után az Aigina fölötti uralom a dórok kezébe került.

41a: *Akit* (Aiakost) *Létó fia*: Didymos azt állítja, hogy Pindaros ezekkel a mítoszelemekkel is sajátságosan bánt. A költő ugyanis azt mondja, hogy Poseidón és Apollón Trója falainak építésébe Aiakost is bevonta. Ezt a történetváltozatot pedig azért adja elő, hogy megmagyarázza, miért vált bevehetővé Ilion az Aiakos által épített helyen. Az elbeszélés semmilyen Pindarosnál régebbi forrásban nem fordul elő. Euphorión később azt írja: *Phoibos és Poseidón hívták Aiakost, / mivel nem akarták segítség nélkül építeni a városfalakat* (*fr.* 58).

b: Ezt az Aiakost Apollón és Poseidón munkatársukká és segédjükké fogadták, amikor az Iliont körbeölelő, koszorúszerű védelmi falat készültek építeni. A két istent ugyanis Zeus arra ítélte, hogy segédkezzenek Laomedónnak, mivel azok a hatalmára törtek, és meg akarták dönteni, ahogy Homéros meséli: *Amikor a többi olymposi meg akarta őt* (Zeust) *kötözni, / Héra, Poseidón és Phoibos Apollón* (*Il.* 1. 399). Nem pedig, ahogy egyesek vélik: *és Pallas Athéné*.[373]

42a: *Széles uralmú*: Hatalmas király. **c**: *Koszorút helyezni rá*: Metaforikusan a falat jelenti. A koszorú ugyanis olyan, mint a városfalak. Anakreón: *Most viszont a város koszorúja elpusztult* (*fr.* 72).

44a: *Mert el volt rendelve, hogy az*: **a**: A névmás („az") a falra utal. **b**: Ezek Aiakost vették maguk mellé segítőként, mivel az volt a sors által elrendelve, hogy ez a falrész egy háborúban hatalmas tűzvész martalékává váljék. Nem lehetett volna bevenni, ha egészében az istenek műve lett volna. **c**: Másként: Mivel el volt rendelve, hogy ezt a várost háborúban vegyék be és égessék fel, ezért mondja, hogy Poseidón és

[373] A *varia lectio* (ingadozó szövegolvasat) a modern *Ilias*-kiadások apparátusában is megjelenik. Az *és Phoibos Apollón* variáns ephesosi Zénodotos olvasata, akinek a szöveg ős-archetípusát (ún. *edaphos* = meder, forrás) tulajdonítjuk.

Apollón Ilion megerősítéséhez maguk mellé vették Aiakost, hogy az általa épített fal miatt legyen bevehető a város és nem az istenek munkája miatt.

47: *Mohó füstöt bocsátani ki*: Tűzben elégni.

48a: *Kékbőrű sárkánykígyók*: Szabálytalanul szerkesztette: Így kellett volna: A beugrani készülő kígyók közül ketten lezuhantak, egy viszont berontott bőgve.[374] A szerkezet hasonló ehhez: *Két szikla, az egyik (...) a másikat* (Hom. *Il.* 12. 73 ... 101).[375] **b**: A „kék" jelző itt félelmetest jelent. **c**: Értelme: Miután elkészült a fal, azonmód és rögvest három sárkánykígyó jelent meg, melyek közül ketten megpróbálván áttörni a bástyán lezuhantak a belső udvarra, és kilehelték lelküket, egyikük sziszegve és bőgve bejutott. Ez ellenséges bevételre utal, mert a támadó felek üvöltéssel szoktak behatolni. **e**: *Újonnan épült*: Egyesek szerint a νέον határozószó azt jelenti: „újonnan", mások szerint „azonnal".

49a: *Hárman próbáltak beugrani*: Miután megépült a fal, berontottak a sárkánykígyók, melyek közül ketten meghaltak, a harmadik túlélte, és bejutott. **b**: Mivel hárman voltak az építők. Az isteneknek megfelelő kígyók meghaltak, Aiakosé viszont bejutott.

51: *Megvadulva*: Avagy összezavarodva. Homéros: *Édesapja látványától megrémülve* (*Il.* 7. 468). Vagy származhat a szó a megtévesztő érzékcsalódásból (ἄτη), mintegy tévedés áldozatává válva.

52a: A két sárkánykígyót Achilleusnak és Aiasnak kell tartanunk. A túlélő Achilleus fia, Neoptolemos. **b**: Azon a részen, ahol Aiakos dolgozott, bement a kígyó, ahol a görögök is

[374] A megjegyzés arra vonatkozik, hogy *genitivus partitivus* vagy *genitivus absolutus* helyett az alany háromszor van felvéve: a teljes szám (három) után megosztva a kettő és az egy. Ilyen „fejezetelés" szabályos szintaktikai megoldás, a scholion megjegyzése így túlzottan pedáns, ezért indokolatlan.

[375] Skylla és Charybdis rejtekhelyének leírása. A kettős megosztást itt hosszú *ekphrasis* választja el.

bejutottak a falóban, miután maguk a trójaiak bontották le a falat.

53a: *Mondta az ellenséges csodajelet fontolgatva*: Nem habozott kitalálni Apollón, hanem látva az ellenkező oldalról, ezt mondta Aiakosnak: „A te kezed munkájánál veszik be", vagyis bevehető. Az időhasználat hasonló Homérosnál: *Akik a vagyonodat eszik* (*Od.* 11. 116). Nincsenek ugyanis jelen a kérők, amikor Odysseus jóslatot kér,[376] de a jövő idő helyett jelen időt mondott. **b**: Megfontolva és véleményét előadva. **d**: Amint megértette a jelet, megfelelő módon értelmezte azt mondván: A mi falainkra támadók el fognak pusztulni, akárcsak a két kígyó. Az Aiakos fala felől közelítő kígyó viszont győzedelmeskedni fog, vagyis mindazok, akik innen támadnak. A hármas szám révén, mely a tömeg kifejezésének kezdete, az achájok serege jelenik meg jelzésszerűen. **e**: Egyesek a rejtvény megfejtését még szűkebbre akarják fogni. Mivel a kígyók hárman vannak, melyek közül ketten életüket vesztették, egy bejutott, Aiakos leszármazottaira vezeti vissza, és azt mondja: Telamón és Péleus testvérek. Kettejük gyerekei támadásba lendülnek ugyan, de elbuknak, Aias és Achilleus. Neoptolemos viszont, aki bejutott a város belsejébe, be is vette azt. Így tehát megmarad a hasonlóság a behatoló és megmenekülő sárkánykígyóval. **g**: Mondta Apollón, az ellenséges és furcsa jelet szemlélve.

55a: *Pergamos a te* (kezed munkája által): Pergamos a trójai fellegvár neve. Homéros: *A szent Pergamosban* (*Il.* 5. 446). **b**: Apollón Aiakoshoz fordul *(apostrophé)*. A trójaiak városa, ó, hős Aiakos, könnyen bevehetőnek fog bizonyulni a te kezed munkája nyomán, ahogy a Zeustól érkező jel mutatja.

57: A *jelenés* kifejezés jelentése itt „jel", vagyis „megjeleníteni" és „világossá tenni".

[376] Az érv nem állja meg a helyét, mert bár a kérők természetesen nincsenek jelen a *katabasis*nál, amikor Odysseus a jóslatot kapja, egy másik helyszínen, Ithakában ugyanabban az időszakban nagyon is jelen vannak.

59: *Elsőkkel együtt*: Aiakost is belefoglalja a számításba. Az első harcosok Trójánál Péleus és Telamón bajtársai, a második generáció ezek gyermekei, Achilleus és Aias, a harmadik Neoptolemos. Ha Aiakost is hozzáadjuk, akkor megkapjuk a negyedik nemzedéket. Héraklésszel együtt viselt hadat Trója ellen Péleus, nem csupán Telamón, ahogy Euripidés írja *Andromaché* című tragédiájában (796–801). Ha így számolunk, akkor Neoptolemos valóban a negyedik nemzedéket képviseli. Először ugyanis Péleus viselt háborút, negyedikként Neoptolemos, ha Aiakost is hozzászámítjuk, bár maga nem harcolt.

60a: *Elsőkkel együtt kezdődik és a negyedikkel*: Sajátos módon nem ugyanazt a számítási módot alkalmazza a kifejezésben. Amikor ugyanis azt mondja, elsők, nem számítja bele Aiakost, amikor azt mondja, negyedik, beleszámítja. Az elsők Péleus és Telamón, a másodikok Achilleus és Aias, a harmadik Neoptolemos. Aiakos hozzászámításával négy nemzedék lesz. A Héraklésszel együtt Laomedón ellen háborúzók Péleus (és Telamón) Pindaros szerint, mások szerint egyedül Telamón. Másodikként vállalkoztak a hadjáratra Achilleus és Aias Agamemnón vezetésével. Őket követve Neoptolemos lesz az, aki leigázza Iliont. **b**: Trója nem a te utódaid nélkül foglaltatik el, hanem az ostrom a te gyermekeiddel veszi kezdetét (Péleus, Telamón és társai, akik Héraklésszel érkeztek Ilion alá Laomedón lovai miatt), és a tőled negyedik generációban ér véget Neoptolemosszal avagy Pyrrhosszal.

61a: *Így szólt világos szavakkal az isten*: Világosan megoldva a sárkánykígyókkal kapcsolatos rejtvényt, eltávozott a saját birodalmába.

62a: *A Xanthoshoz sietett és az amazónokhoz*: Lykiai folyó. Ezzel fejezi ki, hogy Apollón Lykiába távozott. **c**: A „sietett" állítmány közös mondatrész (ἀπὸ κοινοῦ). Az amazónokhoz, akik a Thermodón folyónál élnek Paphlagoniában. Azért, hogy a kronológiai rend megmaradjon: először Lykiába sietett, aztán az amazónokhoz, végül onnan átkelt Skythiába, és megérkezett

az Istros folyónál[377] lakó hyperboreusokhoz. Az első helyszín Ázsiához tartozik, a második Európához. **d**: Innen Lykiába, ami szent Apollónnak.

63: *Az Istroshoz hajtva*: A hyperboreusokhoz, ahol az Istros folyó forrásvidéke van.[378]

64a: *Háromágú szigonylengető a tengerövezte Isthmoson*: Apollón pedig, mondja, a Xanthoshoz és az Istroshoz sietett. Poseidón viszont Trójából az Isthmosra ment, és Aiakost magával vitte egészen Aiginái. Az Isthmost nőneműnek veszi, ahogy máshol is (*O.* 7. 81). **b**: Az ὀρσοτρίαινα megszólító eset az alanyeset helyett, ahogy Homérosnál is: ἱππότα Πηλεύς (lovas Péleus). **c**: A szigonyos Poseidón sietve a tengermenti Isthmos felé vette útját, ami közel van Korinthoshoz. **d**: Pindaros hajlik a nőnem irányába, ahogy például: *a rettenetes Tartarosban* (*P.* 1. 15), ezúttal az Isthmos főnév esetében.[379]

65a: *A gyors fogatot hajtotta*: Futásra serkentette. Így Homéros is: *Az egypatájú lovak futásnak eredtek* (*Il.* 16. 375). **b**: A „húzni" ige a kísérőjelenségből származik,[380] tehát „hajtani". Amikor ugyanis a lovak futnak, akkor a gyeplő segítségével húzatnak.

66: *Elkísérve Aiakost oda*: Erre a helyre. A magasztalás *(enkómion)* helyszíne, melyet a vers feltételez, Aigina. A kijelentést a kórus szájába adja.

68: *Korinthos szirtjét*: Korinthoson Poseidónt tisztelik. A „szirt" kifejezés elsődleges értelemben (κυρίως) a nyakszirtre

[377] A Duna alsó folyásának elnevezése. A hyperboreusok és az Istros kapcsolatához lásd Pind. *O.* 3. 13–16.

[378] A helyszín távolról sem egzakt, mégis mutatja a Duna forrását érintő, élénk érdeklődést. A valódi forrásvidéket (Breg Furtwangennél a Feketeerdő déli részén) egészen a 20. század elejéig nem sikerült megnyugtatóan tisztázni.

[379] A megjegyzés arra utal, hogy a második *declinatio* omikron tövű szavai nagyrészt hímneműek, ám néhány esetben (sokszor a természetes nem hatása nélkül is) nőneműek.

[380] Az eredeti ige a „húzni" jelentésű τανύειν, ami a gyeplő kezelésére vonatkozik.

vonatkozik, sajátlagosan *(katachrésis)* minden másra.[381] Az isthmosi földszoros elkeskenyedik, mint az emberi testen a nyak.

69: *Az isten megvendégeléséről híres*: Korinthoson áldozatokat mutattak be Poseidónnak, és különleges tiszteletben tartották.

70a: *Az emberek életében semmilyen öröm nem azonos/állandó*: Nem mindenki ugyanattól lelkesedik és ugyanannak örül. Bizonyára sokak irigységét vonom magamra, ha kitérőt iktatva be Melésiast dicsőítem. Mégis ezt teszem, még ha ezzel nem nyerem is el mindenki tetszését. **b**: Az emberek igyekeznek egymást felülmúlni. Így nem létezik semmi, ami felhőtlen öröm volna. **c**: Eltérőek a régiek magyarázatai erről a mondatról. Egyesek így: Mivel, mondják, elválasztotta egymástól az isteneket (Apollónt és Poseidónt), és mindegyiket a nekik tetsző helyre vitte, találóan fűzi hozzá a kijelentést, hogy semmi örömteli nem jut azonos mértékben (állandóan) osztályrészül sem embernek, sem istennek. Mások így: Minthogy újszerű módon három különböző személy dicséretét ötvözi egyetlen győzelmi ódában, a költő, mondják, vakmerősége védelméül hozza fel ezt: semmi sem egyformán (azonos módon) kedves minden embernek. Még ha ez másoknak kellemetlennek tetszik is, nekem kedvemre való. Ahogy Homéros is: *Más ember ugyanis más dolognak örül* (*Od*. 14. 228). **d**: Másként: Nem hasonlóan örülnek az emberek ugyanannak a dolognak. Másrészt semmi sem örömtelibb az embereknek, mint a győzelem.

71a: *Ha én Melésiast*: Ha én a szőrtelen állúak (kiskorúak) győzelmeivel kapcsolatban Melésias dicsőségét versembe foglaltam, senki se tegyen nekem irigységből szemrehányást. **b**: Másként: Ha én, mondja, Melésias kiskorúak versenyében szerzett dicsőségét megénekeltem, eltérve Alkimedóntól. Vagyis kitérőt (παρέκβασις) alkalmazva tértem rá. A „visszaszaladtam” (ἀνέδραμον) kifejezést használta, mivel Melésias győzelme

[381] A legutolsó szó valószínűleg romlott. A „mást” BOECKH *(in apparatu)* javítása.

korábbi volt, mint a jelenbeli. Egyesek a múlt időt (aoristos) jövő időnek értelmezik. Azaz: Ha az atlétát odahagyva az edző dicséretére térek rá, senki se tegyen szemrehányást. Így Homéros is: *Mégha az idegen nagyon haragszik is* (*Od.* 17. 14).[382] **c**: Ha magam is Melésiashoz kapcsolva a himnuszt az ő dicsőségére kitértem, melyet a kiskorúak csoportjában versenyezve aratott, senki se dobjon meg az irigység kövével, vagyis senki se mondjon rosszat rólam rosszakaratból. Melésias hajdani sportoló, most Alkimedón edzője. **d**: Vagy a következőképpen: Ha Alkimedón megéneklése után Melésias dicsőségét hirdetem, melyet a kiskorúak korcsoportjában szerzett, senki se irigyeljen. Hasonló módon azt fogom mondani és mondom is, hogy Nemeában is ugyanazt az örvendetes győzelmet vívta ki. Azt a győzelmet is említhetném, melyet ezek után a férfiak csatájában szerzett pankrációban. **e**: Másként: Miután Melésias korábban maga is sportoló volt, most pedig Alkimedón edzője és mestere. A győzelmi óda így nem Melésiasnak íródik, hanem Alkimedónnak. Aki maga is tud, mondja, az tanít könnyen, nem pedig a tudatlan.

73: *Ne dobjon meg engem*: Senki se nehezteljen rám, amiért Melésias fiatalkori győzelmére tértem ki versemben eltérve Alkimedóntól!

74a: *Nemeában*, egészen addig, hogy: *pankrációban*: Ezt a versenyt és győzelmet a kiskorúak és a felnőttek kategóriájában szerezte. **c**: Hasonlóképpen azt mondom, hogy ugyanaz az öröm érte Nemeában is, mert ott is győzedelmeskedett. Ezután ismét nemeai győzelmet vonultat fel, magáét az edzőét, aki a győzteseket készítette fel, akiknek az epinikion íródott.

77a: *A tanítás bizony könnyebb*: A tanítás jobb és kényelmesebb annak, aki tájékozott, aki viszont korábban nem szerzett tapasztalatot, tudatlanságra van kárhoztatva. Így aztán a tapasztalatlanok esztelenek, könnyelműek, és gondolataik arra sodródnak, amerre a véletlen viszi őket. Ezeket azért mondja a

[382] Jövő idő helyett jelen.

költő, mert (a régi sportolóból) tanár, Alkimedón edzője lett, s ettől kezdve csodálja őt, mint aki tapasztalatból és tudásból tanít.

78a: *Tudatlanul*: Esztelen dolog másokat tanítani arra, amit magunk sem tudunk. Így az, aki korábban nem szerzett tapasztalatot. **b**: Másként: Nem lehet sem szakértő, sem szakember az, aki nem szerzett tapasztalatot.

80a: *Könnyebbek*: Esztelenek, könnyűek és üresek az oktalanok gondolatai. **b**: *Tapasztalatlanok elméje*: A tapasztalatot nélkülözők elméjét súlytalannak mondva ugyanazt sugallja (mint a korábbi mondattal).

81a: *Ezeket amaz mondhatja el*: A tapasztalt és korábban sportolói tapasztalatra szert tett könnyebben fogja tanítani a másikat, megmutatva, mi módon lehetséges előre jutni, ha a szent játékokon akar hírnevet szerezni magának. **b**: Ti. Melésias. Ő tudná pontosan és tapasztaltabban elmondani ezeket a dolokat, aki járatos ebben, és gyakorlat révén tett szert tudására a verseny dolgait illetően, s azt is, hogy mi vezeti a férfit a dicsőségre, aki a szent játékokról akar kívánatos hírnevet hazavinni.

86a: *Most számára kiváltság(ot)*: Hiányzik (ἔλλειψις) a „hozott" vagy „szerzett" állítmány.[383] Nem valószínű, hogy Alkimedón harmincszor győzedelmeskedett volna, hanem hogy Melésias harminc atlétát edzett, és ezek győzelmében ő is részesedett. Alkimedón éppen a harmincadik volt. A ἑλών (szerzett) participium infinitivus helyettesítésére is szolgálhat.[384]

88a: *Aki az isten közreműködésével*: Ez az Alkimedón az istenség által biztosított jó szerencsével, nem nélkülözve ugyanakkor a bátorság jellemvonását sem, négy gyermek tagjaira bízta a szégyenteljes hazatérést, azaz megfosztva őket a győzelem-

[383] Ezt a szintaktikai felfogást az teszi lehetővé, hogy a görögben a γέρας (kiváltság) főnév semleges nemű, így tárgyeset is lehet, ahogy ez a magyarázat feltételezi. Jobb azonban a létige hiányát feltételezni, amely esetben a γέρας szó az alany értelmezője *(appositio praedicativa)*.

[384] Így az állítás egyértelműen Melésiashoz kötődnék.

től dicstelen hazatérésre kényszerítette ellenfeleit. Tehát négy kiskorú ellenfelet győzött le. **b**: Ez az Alkimedón az istenség közreműködésével és saját férfias erénye segítségével négy kiskorú ellenfél tagjaiban nyilvánítva ki saját erejét gondoskodott róla, hogy legyőzöttként visszatérésük hazájukba igen keserves legyen, és a szabad szólás lehetőségét elvette nyelvüktől, s járásukat emberkerülővé és őszintétlenné tette. Ilyen ugyanis az alulmaradók nyomorúsága. **c**: Másként: Aki az istenség biztosította jó szerencsétől nem esve el, de nem nélkülözve saját bátorságát sem, győzedelmeskedett.

90a: *Négy gyermek*: Azaz négy kiskorú ellenfelet győzött le, és tette hazatértüket kellemetlenné, megfosztva őket a győzelemtől. Tehát mintegy rossz szájízzel küldte haza őket, mivel mind a négyük alulmaradt vele szemben. **b**: A vele versengők tagjaiba helyezte el a maga erejét. A kifejezés a kísérőjelenség felől értelmezhető, ti. hogy legyőzte őket, és hazatértüket kellemetlenné tette. A hazatérő legyőzöttek ugyanis csüggetegek. **c**: Gyűlöletes számukra a visszatérés. Hazaútjuk ugyanis nem úgy alakult, ahogy kívánták, hanem azzal ellentétesen.

91a: *Gyűlöletes hazatérés*: Azt jelenti: rossz hírt keltett ellenfeleiről. Bárki ugyanis, aki látja, a következőt veti oda foghegyről: Íme, a híres „győztes"! **b**: *Gyalázó nyelvet*: A legyőzöttek némán és titokban osonnak haza, mint akik elorozták hazájukban a szabad szólás jogát, és nem ismerik meg őket többé. **c**. Vagy egyszerűen csak nem énekelik meg őket himnuszokban.

92: *Titkos utat:* A legyőzöttek nem a nyilvános utakon térnek meg hazájukba, hanem kitérőket keresnek a szégyenteljes vereség miatt. Egy töredékében (*fr.* 229) Pindaros: *A legyőzötteket mély hallgatás köti gúzsba. A barátoknak nem szokásuk elébük menni.*

93a: *Atyja atyjának*: Nagyapjába az öregséggel ellentétes lelkületet lehelt, vagyis aggastyán helyett fiatallá és tetterőssé változtatta. Homéros is: *A halandók ugyanis nyomorúságban öregednek meg* (*Od.* 19. 360). **b**: Vagy ellenkezőképpen: A tetterősség megifjítja az aggastyánokat. **c**: Nagyapjába a győzelem

fölötti öröm az öregséggel ellentétes erőt öntött. Így az öröm a vidámságnak és lelkesedésnek köszönhetően megfiatalítja az öreget.

94: *Ellentétes* (ἀντίπαλος): Etimológiai értelemben a πάλος (sorsolás) főnévvel áll összefüggésben, mivel a versenyeken a birkózáshoz és a pankrációhoz versenyzőpárosokat sorsolnak ki.[385]

95a: *Hadés figyelmét elkerüli*: Mindenki, aki helyes és szívmelengető dolgokat cselekszik, elfelejtkezik Hadésról, vagyis halhatatlannak érzi magát a jelen lévő öröm miatt. **b**: Minden férfi, aki szándékával összhangban helyes dolgot cselekszik, megfeledkezik Hadésről vagyis a halálról. Vagyis a természet szerinti zavaró dolgokat kicsibe veszi[386] ez a gondolkodás. Ily nagy jótétemény az önszuggesztió (φαντασία) azoknak, akik szerencsések.

97: *Ám nekem emléket kell* (állítanom): Szükséges, hogy ezt a mintegy alvó és elhallgatott emléket felelevenítsem (…).[387] A nekik szóló himnusz úgy lesz teljes értékű, ha elmesélem kezük gyümölcsét, ami a győzelem. Az elődök dicsőségének felemlegetését Alkimedón számos győzelme indokolja. Vagyis a Blepsiadák aiginai törzse Alkimedón elődjétől, Blepsiadéstől származik.

99: *Blepsiadáknak*: Blepsiadák a nemzetség neve, akiknek egyik szülötte a győztes.

100: *Akiknek immár a hatodik koszorú*: Ezen Blepsiadáknak és nemzetségüknek immár a hatodik győzelmi koszorú jutott osztályrészül a szent játékokból.

101a: *Levélhozó versenyekből*: Amennyiben a győzteseket levelekkel szórták meg.[388] Vagy a levelek utalhatnak a koszo-

[385] A szó inkább a πάλη „birkózás” alapszóval állhat kapcsolatban (így LSJ s. v.ἀντίπαλος).

[386] Az állítmány az eredetiben nagy valószínűséggel romlott. A fordított ὀλιγώρει SCHROEDER *(in apparatu)* javítása.

[387] A szövegben itt *lacuna* áll.

[388] Ez a *phyllobolia* (levélvetés) szokása, melynek leírását Kallimachos (*Hek.*

rúkra, megkülönböztetve azokat az ajándékot és a pénzjutalmat hozó győzelemhez járó koszorúktól. **b**: A leveles játékok azok, amelyek jutalma a koszorú, az ajándékosok azok, melyek valami jutalmat tartalmaznak, a pénzesek azok, melyek közvetlenül aranyat hoztak.

102a: *Van a halottak számára is*: Az elhunytak számára is törvényes és jogszerű osztályrész adatik meg, ti. a győzelmi ódákból.

104: *A por nem rejti el a rokonok kedves háláját*: A por nem rejti el a rokonok nemes háláját, hanem nyilvános lévén a halottakhoz is elhat. Az egész erre vonatkozik, és általános értelemben áll, ugyanakkor utal a konkrét esetre is, ezért részesedik a címzett győzelmében, és kapcsolódik össze vele a korábban elhunyt Iphión.

105b: A korábbi győzelmet szerzett családtagok részesülnek Alkimedón győzelmi dicsőségében, úgyhogy ennek hírneve őket is halhatalanná teszi.

106a: *Hermés lányának*: Iphión Alkimedón felmenője, egyesek szerint apja. **b**: A híradást megszemélyesítette mint Hermés leányát. Az isten is hírnök és hírvívő. Így aztán Iphión Hermés lányától, a Hírtől hallván továbbmondaná Kallimachosnak, mint aki maga is rokon, és korábban hunyt el. **c**: *Díszt Olympiának*: Ez a győzelemre vonatkozik. **d**: Iphión Alkimedón halott apja, Kallimachos pedig valaki a rokonságból. **e**: Másként: Költői módon díszíti fel a híradás tényét. Vagy talán azt sugallja, hogy a holtak képesek az érzékelésre. **f**: Iphión és Kallimachos többek felfogásában egyszerűen rokonai Alkimedónnak, egyesek szerint Iphión apja, Kallimachos pedig nagybátyja. **g**: Mivel Hermés égi és földi és alvilági is, nyilvánvalóan az istenek hírnöke az égben és a földön is. S hogy alvilági is, azt Homéros tanúsítja: *A kyllénéi Hermés előhívta a holtak lelkét* (*Od*. 24.

fr. 69. 11–15) és Philiskos (*fr*. 680. 53 SH) is megőrizte. A levelek a győzelmi koszorún kívül paradox módon a mulandóságra is emlékeztetnek, ami alól a győztes sem vonhatja ki magát.

1). A Hír ebben az esetben Hermés lányának tulajdonneve. **h**: *Hallván Iphión*: Iphión Alkimedón felmenője. **i**: A hírt Hermés lányaként személyesítette meg. Az isten ugyanis maga is hírnök. Iphión tehát hallván Hermés lányától, a Hírtől továbbadja Kallimachosnak, aki szintén rokona, és korábban hunyt el. Mit is mond neki? A fényes díszt Olympiában, tudniillik a győzelmet. Az egyén győzelme az egész nemzetség dicséretére válik.

110: *Kiválót a kiválóhoz*: Adjon nekik Zeus kiválót a sok kiváló és szép közül! Az „akarjon" fohászként.

111a: *Az éles betegségeket*: A fájdalmak miatt. Homéros: *Mint mikor a vajúdó nőt éles fájdalom tartja markában* (*Il.* 11. 269). **b**: Vagy éles a láz miatt. Aratos: *Élesen ragyog* (*Ph.* 331).[389] **c**: Őrizze meg őket a küzdelmes és heves betegségektől!

113a: Fohászkodom, hogy ne ébredjen az istenekben sem rosszindulat *(nemesis)*, sem irigység *(phthonos)* a szép dolgok miatt. **b**: Imádkozom Zeushoz, hogy a sikerben való részesedés miatt ne alkalmazzon kétértelmű és ellentétes *nemesis*t.[390] **c**: *Fohászkodom a szép dolgokkal kapcsolatban*: Kérem, hogy ne érje rosszallás őket, azaz ne ébredjék irigység sikereik miatt. **d**: Kétértelmű *nemesis* az irigykedő, amely ellentétes módon cselekszik azzal, amit szeretnénk. **e**: A „kétértelmű" az, ami tőlünk elválasztja és eltávolítja a (jó)indulatot. **f**: Vagy ami ellentétes szándékú azzal, amit sikerült megvalósítanunk.

115a: Hanem hogy életüket háborítatlanul vezesse és őrizze Zeus, felemelve őket és hazájukat, Aiginát a dicsőségbe. **b**: Zeus háborítatlan életet adva növelje őket és Aiginát!

[389] A vészhozó nyári Kutya (Canicula) csillagképről. A ragyogásra használt ige etimológiai rokonságban áll a csillagkép görög nevével (Seirios). A szöveg azt sugallja, hogy a név a meghatározó tulajdonságból (ragyogás) származik, jóllehet nyelvileg fordított a helyzet: valószínűleg inkább az ige keletkezett a csillag nevéből.

[390] Az isteni *nemesis* lefordíthatatlan kifejezés: utal az istenek tekintetére, ugyanakkor e tekintet érzelmi vonatkozására is (rosszindulat, ellenérzés). Létezik megszemélyesített formában és az isteni világtól független elvont fogalomként némileg legyengült jelentéssel (csodálkozás, megdöbbenés).

Kilencedik óda

Archilochos dallamos / költeménye Olympiában, / a győztes Héraklést idéző háromszorosan felzengő / (5) elegendő volt a Kronion magaslata mellett kíséretnek / Epharmostos és társai győzelmi menetéhez. / Most azonban a messze lövő Múzsák íjáról célba venném / (10) a bíbor villámú Zeus és Élis fenséges / magaslatát ezen nyilakkal, / amely halmot a lídiai hős Pelops / (15) szerzett Hippodameia igen szép nászajándékaként. / Lődd ki szárnyas-édes nyiladat / Pythóba! Nem fogsz hatástalanul földre hulló szavakra találni, / (20) ha e férfiú birkózásáról csapsz a húrjaidba, / ki a híres Opusból származik. Dicsérd a várost és fiát, / (25) melyet Themis és az ő lánya, a megmentő / nagyhírű Eunomia nevez magáénak! Erényekkel ékesíti magát, a te partodon, Kastalia, / s az Alpheiosén! / (30) Az innen érkező, válogatott győzelmi koszorúk / emelik magasba a lokrisiak hírneves, ragyogó fákat növelő anyját. / Én pedig e kedves várost / lobogó énekeimmel kivilágítva / (35) küldöm a férfias erejű paripánál / s a szárnyas hajónál sebesebb / üzenetemet minden irányba, amennyiben a sors által nekem ítélt készséggel / (40) művelem a Charisok kivételes kertjét. / Ők azok, akik a kellemes dolgokat adták az embernek. / Vitézekké és bölcsekké az istenség rendelése szerint válnak

a férfiak. Mert egyébként / (45) hogyan tudta volna Héraklés a háromágú szigony ellen lengetni buzogányát, / amikor Pylosnál útját állva szorongatta Poseidón, / szorongatta ezüst íjával szembeszegülve / (50) Phoibos, s Hadés botja sem maradt mozdulatlan, / mellyel a holtak múlandó testét vezeti le az alvilági mélybe vivő úton. / Mégis, dobd el, szájam, magadtól / (55) ezt a beszédet, mivel rosszat állítani az istenekről / gyűlöletes bölcsesség, s alkalmatlanul fecsegni / őrültséggel határos! / (60) Ezért ne állíts felelőtlenül / ilyeneket, hagyd a háborút és mindennemű csatát / távol az istenektől! Irányítsd szavaidat Ptótogeneia / (65) városába, ahol a villódzó fényű Zeus akaratából / Pyrra és Deukalión leszállva a Parnassosról /

megalapították első otthonukat, s együtthálás nélkül szereztek maguknak egyívású / (70) családot kövekből. / Így lett nevük kőnép. / Ébreszd fel nekik a szavak ékeshangú útját: / borból a régit dicsérd, a költemények virágaiból / (75) az újakat! Azt mesélik, / hogy a fekete földet elárasztotta egyszer / a víz ereje, ámde / Zeus intézkedéséből az apály / vetett véget az özönvíznek. Tőlük erednek / (80) a ti bronzpajzsos őseitek / a kezdetektől fogva, Iapetos nemzetségéből / származó lányok és a Kronos legkiválóbb fiainak ivadékai, a mindenkori királyok,

(85) mígnem az olymposi úr / Opus lányát elragadva az Epeiosok földjéről nyugodtan / egyesült vele az árkádiai hegyekben, s elvitte / (90) Lokrosnak, hogy életét ne végezze a sors által gyermektelenséggel sújtva. A legnemesebb ivadékot kapta / (95) felesége, s örült a hős látva fogadott fiát. / Nagyapjának nevére / keresztelte / e külsejében és tetteivel rendkívüli / (100) férfit. Várost adott neki és népet, hogy igazgassa. / Vendégbarátok látogatták Argosból, Thébából, egyesek árkádiaiak, mások pisaiak. / (105) Aktór fiát kivételes megbecsülésben részesítette, / valamint Aiginaét, Menoitiost, akinek a fia az Atreidák társaságában / Teuthras fennsíkján egyedül állt Achilleus / (110) mellett, amikor a harcias Danaókat megfutamítva / a hajók tenger felé fordított farához űzte vissza Télephos. / Így ismerhette meg bárki, akinek esze volt, / Patroklos heves erejének bizonyítékát. / (115) Ettől kezdve kérte Thetis szülötte, / hogy a pusztító küzdelemben / ne álljon csatasorba máshol, / csakis az ő emberigázó dárdája mellett. / (120) Legyek leleményesek a szavak megtalálásában, / és a megfelelő módon vezessem a Múzsák fogatát! / Merészség és ügyes képesség / legyenek társaim! A vendégbarátság és erényesség nevében / (125) tiszteletemet leróni jöttem Lampromachos isthmosi koszorúinak, amikor ő és Epharmostos arattak

győzelmet ugyanazon a napon. Két másik küzdelmes győzelem is született aztán Korinthos kapuiban, / (130) Epharmostos meg Nemea völgyében tüntette ki magát. / Ezenkívül

Argosban szerzett hírnevet magának a férfiak között, az ifjak versenyében pedig Athénban győzedelmeskedett. (135) Marathónban, ahol megfosztották a szakálltalan fiatalokkal való megmérettetéstől, / hogyan állt helyt az idősebbek vetélkedésében az ezüst serlegekért! / Ellenfeleit fölényes ügyességgel, / botlás nélkül legyűrve / (140) minő üdvrivalgás közepette vonult körbe a pályán / fiatalosan, vonzó megjelenéssel, a legszebb tetteket hajtva végre! / Az árkádiai seregben / (145) is csodálat tárgya volt a lykaiosi Zeus védnöksége alatt álló ünnepen, / s amikor a hideg fuvallatok melegítő ellenszerét / vitte haza Pellénéből. Mellette tanúskodik még Iolaos / (150) sírja s a tenger melletti Eleusis ragyogó ünnepeivel. / Ami a természetből ered, mindig győzedelmeskedik. Sok ember hevesen törekszik / tanult erényekkel / (155) hírnevet szerezni magának. Ha viszont az isten nincs mellette, nem baj, hogy némaságra van ítélve. Az egyik út ugyanis a másiknál messzibb vezet, / (160) s nem mindannyiunkat hajt ugyanaz / a célkitűzés. A bölcsességhez / nyaktörő út visz. Ezt a győzelmi ajándékot hozva / bízvást kiáltsd hangosan, hogy ez a férfi isteni adományból született / (165) jó karral, ügyes tagokkal, bátor tekintettel, / s a te oltárodat, Oileus-fi Aias, koszorúzta meg a győzelmi lakomán!

A Kilencedik olympiai ódához

Az opusi Epharmostos birkózónak

1a: *Archilochos verse*: Archilochos Olympiában járván Héraklést versben énekelte meg a következőképpen: *Ténella kallinike*,[391] *üdvöz légy, Héraklés nagyúr, / te és Iolaos, két dárdarázó hős!* **b**: A gondolatmenet a következő: Archilochos hangzatos verse

[391] Rituális formula, melynek első tagját a scholionok magyarázzák, a másodikat a Héraklés megszólításaként értelmezhető „győzelmes” jelzőként lehet felfogni.

elégséges volt a győzelmi ünnepen részt vevő Epharmostosnak Olympiában a Kronion domb felé vezető úton. **c**: Archilochos Héraklésnak címezve költeményét, de nem lévén kitharaművész kéznél, egy bizonyos szóval utánozta a dalt. Kitalálva hát ezt a fordulatot, így kezdett bele az énekébe: jómaga a kithara szólamát mondta a kórus közepén, ezt a bizonyos *ténella* kifejezést, a kórus pedig a többit. A jövőben bárki, aki híján volt a kitharajátékosoknak, ezt a *ténella* fordulatot használta. **d**: A hármas *(triploon)* jelző arra utal, hogy ezt a fordulatot háromszor ismételték a győzteseknek. A győztes Zeus oltárához vonul barátai társaságában, maga vezetvén az éneket. **e**: Amit mond, az a következő: Archilochos éneke uralta ezt a versenyt. Most viszont az én szerzeményemet fogják szavalni. **f**: Archilochos a Pindarosszal kortárs lírikusok előtt született. Amikor egyszer himnuszba akart fogni Héraklés tiszteletére Olympiában, nem lévén lantművész kéznél, megpróbálta a hangszer ritmusát és hangját szóval utánozni. Kitalálva hát ezt a *ténella* kifejezést, így kezdett bele énekébe. A kithara hangját mímelve a kórus körében középen mondogatta a maga *ténella* szavát és a többit, mint például „üdvöz légy, Héraklés nagyúr, győzelmes", s még egyebeket is, mint „*te magad és Iolaos, két dárdarázó hős, ténella*". Később, ha bárkinek nem állt rendelkezésére lantművész, ezt a fordulatot volt szokás alkalmazni, háromszor megismételve. Így rögzült az a gyakorlat, hogy bármilyen győztesnek ezt a sort énekelték[392] a győzelem alkalmából. Most is ezt mondták Epharmostos győzelme okán. **g**: Archilochos dala, a *ténella kallinike*, mely hajdanán Olympiában hangzott el először, s amely dallamot a *kallinike* jelzővel egyetemben háromszor ismételték meg a sokasággal és a kórussal, elegendőnek bizonyult, hogy a kórust és Epharmostost az ünneplő baráti sereg élén Kronion dombjához kísérje

[392] A görög kifejezés itt ἐπᾴδεσθαι, ami ráéneklést (ἐπῳδός) jelent, azaz az előzménytől ritmikus-metrikai szempontból elkülönülő, adott esetben egyenesen elütő klauzulát.

Olympiában. **h**: Másként: Korábban az archilochosi himnuszkezdemény elégséges volt. Most viszont az én szerzeményem hangzik el. Szokás volt ugyanis a győzelmet este a győztesek tiszteletére egy fuvolás kíséretében megünnepelni. Ha viszont nem volt jelen hangszeres, akkor a barátok egyike csapott bele mondván: *ténella kallinike*. Másként: Archilochos dala, melyet az olympiai győzteseknek énekeltek, három strófából állott, melyet bármilyen győzteshez jól lehetett kapcsolni, minthogy a megfogalmazás mentes volt bármilyen utalástól a tettre magára, mert nem tartalmazta a versenynek sem nevét, sem jellegét. Mintegy záróformulaként használták leginkább. Hevenyészett módon – mondja – Epharmostos számára is elégséges volt Olympiában ez a dal, amikor győzelmi ünnepet ült társaival. **k**: A „hármas" kifejezés azért, mert háromszor zengték a *kallinike* szót. Nem összesen háromszor, hanem három strófa van, és mindegyik végén háromszor megismétlődik a kifejezés. Eratosthenés azt mondja, hogy nem győzelmi óda *(epinikion)* Archilochos költeménye, hanem himnusz Héraklés tiszteletére. Hármas pedig nem azért, mert három szakaszból állna, hanem mert háromszor hangzik el a végén a *kallinike*. A *ténella* szóról pedig azt mondja Eratosthenés, hogy amikor nem volt jelen fuvola- vagy kitharajátékos, a karvezető, kölcsön véve a kifejezést, a dallamon kívül mondogatta, az ünneplők kórusa meg *kallinikét* visszhangzott rá, s így vált egységes fordulattá a *ténella kallinike*. A dal kezdete: *Üdvöz légy, ó, győzelmes Héraklés!*

2: *Olympiában hangos*: Egyesek φωνᾶεν helyett φωνᾷ ἐν[393] alakot írnak, az alphához egy iótát fűzve hozzá, hogy a jelentése „hanggal mondott". Mások aposztrófot helyezve az alphára[394] hangosként és sokat hangoztatottként értelmezik.

[393] Az ἐν (-ban/-ben) prepozíció instrumentális értelmű is lehet (vö. *O.* 7. 12).

[394] Valószínűleg a szó (φωνᾶεν) összekapcsolására és a két külön elemként való olvasás (a rivális felfogás) megakadályozására.

3a: *A háromszor visszhangzó kallinikos*: A győzteseket háromszor ünnepelték: a győzelmet követően, az edzőteremben *(gymnasion)*, majd hazájukban. **b**: Vagy mert sokat emlegetik győzelme okán. **c**: Vagy mert három iambikus sort tartalmazott.[395] **d**: Másként: Hármas, azaz bővelkedő, a sokaság által hangoztatott. **e**: Vagy dúsan és sokat dalolt, amire a κεχλαδώς participium is utal.[396] **f**: Másként: Háromszoros: Szabálytalanul helyezte a μέλος (dal) után a τριπλόος (hármas) jelzőt Pindaros, a semleges főnévhez hímneműt fonva. De mondhatjuk, hogy az értelemre volt tekintettel. Archilochos dala a himnusz (hímnem), a himnusz pedig hármas. **g**: Hármas, avagy háromszor ráénekelt, vagy Aristarchos szerint három strófából álló. **h**: A lírikus költők művei ugyanis strófából és ellenstrófából tevődnek össze. **m**: A κεχλαδώς alak a tömeg (ὄχλος) által mondott és énekelt.[397] **n**: Vagy κεκλαδώς formában kell írni a κελάδων (zengő) szóból.[398]

8a: *Most azonban a messze lövő (nyilakból)*: Annak idején tehát az olympiai győzelem alkalmából ezek a szavak hangzottak el. Most viszont a messze ható múzsai nyilakból. **b**: Az egész képes kifejezésmód: Az íj a költészetet, a nyilak a győzelmi ódákat jelölik. **c**: Másként: Magát buzdítja: Jelen pillanatban, mondja, a múzsai íjakból vedd célba himnuszaiddal Zeust és Olympiát. **d**: *Messze lövő*, vagyis a költeményeket messze földre eljuttatja.

11a: *Küldd*: Vagy a kórust, vagy saját magát buzdítja a költő. **b**: Énekeld meg, vagy gondoskodj arról, hogy mások megénekeljék Pisát, az elsőt a városok között! Vagy a verseny miatt, minthogy Pisa a legnemesebb és legszebb versenynek ad

[395] A *ténella kallinike* formulát lehet két iambikus metronként (iambus+baccheus) értelmezni.

[396] Valóban van a szónak bőséges virágzásra is utaló, metaforikus jelentése (*P.* 4. 179).

[397] A két szóban közös χλ hangok miatt (κεχλαδώς ~ὄχλος) talán népetimológiai jellegű asszociáció.

[398] A participium Homérosnál fordul elő (*Il.* 18. 576, 21. 16).

otthont. **c**: Az állítmány („vedd célba") vagy saját magára, vagy a kórusra vonatkozik. **e**: Említsd hát, mondja, Élis legmagasabb pontját, melyet hajdanán Pelops Hippodameiától kapott kivételes nászajándékként, miután legyőzte Oinomaost.

12a: *Élis csúcsa*: Pisára értendő. **b**: Vagy földrajzi elhelyezkedése révén kiemelkedő, vagy a leghíresebb és rangban legelső.

13: *Ezen dalokkal*: Ti. költeményekkel. Ezekkel a mostani himnuszokkal s nem azokkal, melyekkel a régiek.

15a: *Pelops szerzett*: Pelops egyesek szerint líd, mások szerint fríg vagy paphlagón. Autesión szerint viszont achaiai. **b**: *Legszebb nászajándékként*: Nászajándéknak nevezi nem azt, amit a férfi ad a menyasszonyának, hanem a menyasszonyt megnyerve magának ő maga szerezte. **c**: Azt mondja, hogy ezen ajándékok Hippodameiától származtak, amikor feleségül vette, a terület birtoklása lévén a legszebb ajándék. **d**: Másként: Nem elsődleges értelemben használta Hippodameiával kapcsolatban a nászajándék kifejezést. Nászajándékot ugyanis a férfiak adnak, hozományt a nők a „magukkal hozni" értelmében.

17a: *Lődd ki a tollas és édes nyilat*: Lődd ki az édes nyilat Pythiára, ezzel átállítva az olympiai himnusz irányát. Ugyanis Pythiában is győzedelmeskedett a harmincharmadik Pythiáson. **b**: Képletesen a versre vonatkozik. Vagy saját magát, vagy a kórust szólítja. **c**: Pythóra lövi ki és irányítja a tollas nyílvesszőt. Ismét képes beszédmódot alkalmaz. Saját magát buzdítja ugyanis, hogy Olympiából Pythót is célba vegye a győzelmi óda nyilaival. Epharmostos ugyanis – ahogy mondtam – mind Olympiában, mind Pythóban győzelmet aratott a hetvennyolcadik Olympiáson.

18a: *Pythóba a nyilat*: Annyit tesz: Énekeld meg Pythót is! **b**: Küldd Olympiából Pythóba az édes nyilat, ami a győzelmi óda. Epharmostos pythói győztes volt a harmincadik Pythias idején. **c**: *Nem jelentéktelen dolgokról*: Nem lényegtelen és csekély dolgokról fogsz szólni, amikor a győztes birkózásait foglalod versbe, és kithara-kísértetet használsz hozzá. **d**: Nem olyan dolgokról fogsz szólni ebben a versben, melyek a földre

hullanak,[399] hanem, ellenkezőleg, olyanokról, amelyek híresek, és bárhova képesek eljutni. **e**: „Földre hulló" elsődlegesen hajítófegyvert (dárda vagy nyíl) jelent, amikor az a testet elvétve a földre zuhan.

21a: *Phorminxet pengetve*: Kitharához énekelve a győzelmi ódát.

22a: *A híres Opusból*: Milyen férfi győzelme? Opusból származik, hogy mindenki értse: Epharmostosról van szó. Onnan származik ugyanis a családja. **b**: *Dicsérheted a várost és fiát*: Az elválasztójel[400] a kifejezést két részre tagolja, az egyik az ige (αἰνήσαις), a másik az ehhez közvetlenül kapcsolódó névmás (ἕ). Ezt a névmást tompa ékezettel kell írni és erős hehezettel, így jelentése: Dicsérd Opust és szülöttét, Epharmostost, minthogy ez a győztes szülőföldje. **c**: Lehetséges az is, hogy a névmás a hősnőre vonatkozik, a „fia" pedig Opusra. **d**: A névmás helyettesítő kifejezés *(antónomasia)*, mely Opusra vonatkozik. A „fia" kifejezés a város polgárára utal.

24a: *Melyet Themis*: Amely várost Themis és leánya, Eunomia birtokolnak osztályrészként. Módosította az esetvégződést.[401] **b**: Themis lányát Hésiodos is említi: *Másodikként a ragyogó Themist vezette haza, aki a Hórákat szülte neki: / Eunomiét, Dikét és a ragyogó Eirénét* (*theog.* 901 sk.). **c**: A gondolat Opusra vonatkozik, ahonnan a győztes is származik. **d**: Amely Opust Themis és lánya, Eunomia, aki a városok védelmezője, kapta örökbe. Ez az Eunomia nagy hírnek örvend.

27a: *Virágzik erényekben*: Opus Pythóban és Olympiában is virágzik erényekben. Az „azonos mértékben" (ἶσον) azt

[399] A jelző eredeti jelentése „földre hulló" (χαμαι-πετής), ami átvitt értelemben „hatástalan"-t jelent.

[400] A *diairesis/diastolé* olyan opcionális központozási jel volt, mellyel a folyamatos írásban nehézkesebbnek érzett szakaszokat tagolni lehetett. Ebben az esetben ez a ritka, homérosi mutató névmási alak (ἕ) elkülönítésére irányul. Az ellentétes jelenséghez (egybeírás) vö. 434. jegyzet.

[401] Talán a vonatkozó névmás alakjára vonatkozik. Egy DRACHMANN *(in apparatu)* által kirekesztett kifejezés az előző mondatban a névmást hosszabb változatával (ἥντινα) parafrazeálja.

jelenti: „egyformán”.[402] **b**: A te[403] folyásod mentén, Kastalia, és az Alpheiosnál. **c**: Duzzad és növekedik Opus a győzelemből származó erényeknek köszönhetően Kastalia forrásánál Pythóban és az Alpheios mentén, vagyis Olympiában. Ezen földrajzi helyszínekről vagy folyóktól érkeznek a győzelmek és a győzelmi koszorúk virágai Opusba, a lokrisiak híres-neves anyjához, és felmagasztalják ezt a szép fájú várost. A jelző tulajdonképpen a talaj kiválóságára utal.

31: *Emelik*: Felmagasztalják, dicsőítik.

32a: *Szép fájú anyját*: Opus Epharmostos anyja, amennyiben a szülőhazát anyának lehet nevezni. Máshol Thébát anyjának nevezi a költő (*I.* 1. 1). **b**: A lokrisi főváros Opus.

33: *Én pedig a kedves várost*: Az értelme a következő: Én a közmegbecsülésnek örvendő Opust fényes himnuszokkal megvilágítva, mindenfelé szétküldöm ezt a híradást gyorsabban, mint bármely igen gyors paripa vagy hajó, amennyiben isteni elrendelés szerint és isteni segítséggel művelem a Charisok kivételes kertjét, ti. a költői mesterséget. A kert művelése arra utal, hogy tisztában van vele, ügyesen és hatásosan beszél, de hogy költeményeit valóban (isteni és emberi) tetszés (charis) kíséri-e, emberként nem tudhatja.

34a: *Izzó*: Ragyogó, amennyiben a ragyogó tűz költői szóval „izzó”-nak is nevezhető. Az alakzat neve *metalépsis*.[404] **b**: Fényesnek nevezi az ódákat, amennyiben azok tűzként mindenfelé eljutnak. c: Didymos „lágy” értelemben fogja fel a jelzőt.[405] Máshol is lágy hangúnak nevezi az ódákat (*I.* 2. 8). **d**: *Izzó költeményekkel felgyújtva*: Ragyogó, metonímiaként. **e**:

[402] A hagyomány átértelmezésének köszönhetően (szóhatárok mozgatása) ez a szó egyáltalán nincs jelen a modern szövegben.

[403] A σόν (te, tiéd) alakot tehát már az antikok is olvasták, míg az előző magyarázat az ἴσον részének tartotta.

[404] Ebben az összefüggésben a terminus a metafora változata (a tűz tulajdonságait átvetíti a költészetre).

[405] Talán a „lágy” (μαλακός) tövének részleges hangzásbeli azonossága a μαλερός tövével indíthatta Didymost erre az asszociációra.

Másként: Ragyogó és jól látható. **f**: A „felgyújtva" abban az értelemben, hogy „megvilágítva". A kifejezésben végig a tűz képzetkörében marad. **g**: Fényesítve. **h**: Én bizony, mondja, a várost dicsőítve küldöm e híradást mindenfelé a sebes lónál és a jó széllel haladó hajónál gyorsabban, ha az isten akarata szerint charisokkal teli költeményeket írok.

36a: *Szárnyas hajó* (birtokos eset): Vagy a gyorsaságra vonatkozik, vagy a vitorlákkal felszereltségre. Homéros: (Evezők,) *melyek a hajók szárnyai* (*Od.* 11. 124).

38a: *Ha valami sorsszerű rendeltetésre*: Ha a Moiráktól (sorsistennőktől) kapott ügyességgel művelem a Charisok kertjét, és nem a természet ellen erőszakosan járok el. **c**: *Sorsszerű ügyességgel*: Istentől kapott ügyességgel és gyakorlattal *(technè)*.

39a: *Charisok kertjét*: A költői mesterségre gondol, mellyel a szépségnek *(charis)* lehet hódolni. **c**: Hogy a Charisok a Múzsák „szomszédai", Hésiodos is tanúsítja: *Közelükben áll a Charisok és a Vágy háza* (*theog.* 64).

40: *Ők adományozták*: A Charisok adtak mindent, ami örömteli az életben, az embereknek. Kiválóak, bölcsek és bátrak a védelmező szellem *(daimonion)* és az istenek akaratának megfelelően lettek az emberek. A Charisok műve képes a dolgoknak tetszetős befejezést adni, a Moiráké és a sorsé viszont, hogy egyesek bátorságban hatalmasok és elmésségben okosak legyenek. Így Pindaros feltűnés nélkül tudja saját dicsőségét hirdetni köszönhetően a kifejezés minden kellemetlenségtől mentes formájának.

42: *A védőszellemnek megfelelően a férfiak*: A férfiak derékká, mondja, bátorság szerint és bölcsekké az értelemnek megfelelően az isten elrendeléséből lesznek. Ezt bemutatva Héraklést hozza fel példaként, hogy ha az isteni sorsszerűség alapján nem az lett volna, ami, akkor nem tudott volna ellenállni Apollónnak, Poseidónnak és Hadésnak.

43: *Mert hogyan szállt volna szembe a háromágú szigonnyal* egészen a θνασκόντων participiumig: Melyek voltak azok az okok, melyek következtében Héraklés három istennel ütközött

meg? Poseidón védelmezte a pylosiakat, Héraklés viszont nem volt rest, harcba bocsátkozott Poseidónnal ezért. Megölve egy trachisi férfiút és menekülve a vérbűn elől Néleushoz folyamodott, hogy tisztítsa meg a bűntől. Amikor az elutasította, Néleus ellen indított háborút. Poseidón támogatva gyermekét Héraklés ellen lépett fel. Néleus és Pelias ugyanis Poseidón fiai. Apollónnal való konfliktusa a következőképpen alakult. Elment Delphoiba jóslatot kérni valamiről. Pythia azt mondta neki, hogy az isten nincs jelen, így nem tud jóslatot adni. Héraklés erre dühbe gurult, és elrabolta a jóslatadó háromlábú széket, és háborúba kezdett Apollón ellen. Hadés ellen viszont a következőképpen: Eurystheus megparancsolta neki, hogy hozza el a Kerberos kutyát, Hadés mepróbálta megakadályozni, mire Héraklés neki is hadat üzent. Ezek a harcok a hős és az istenek között különböző időpontokban történtek.

44a: *Miként a háromágú szigony ellen*: Pindaros ezúttal is sajátos mítoszvariánst választva azt írja Héraklésről, hogy három istennel harcolt. Hadd legyen hát szabad neki, mondja Didymos, a nestóri Pylos környékére helyezni a csatát, jóllehet Homéros Hadés kapuját nevezi a holtak kapujának: *A kapunál a holtak között* (*Il.* 5. 397).[406] Pindaros ezzel mind helyszínben, mind időben különböző dolgokat sűrít egyetlen pillanatba azért, hogy a valóságnál nagyobb mértékben dicsőíthesse Héraklést. Apollónnal ugyanis Pythóban mérte össze erejét a háromlábú üstért, Hadésszal, amikor a Kerberost hozta fel, a védekező Poseidónnal pedig Pylosban. **b**: *Mert különben hogyan*: Mert ha nem az istenektől származnék minden jó az embereknek, mikor tudott volna Héraklés buzogányával szembeszállni Poseidón szigonyával és győzedelmeskedni, amikor Poseidón Pylosnál állva megpróbálta feltartóztatni Héraklést, és hadat viselt ellene. **c**: Héraklésről azt mondják, hogy megölt egy trachisi embert,

[406] A magyarázat azon alapul, hogy a „pylos" kifejezés egyszerre értelmezhető város- és köznévként (nagy- vagy kisbetűvel). A modern Homéros-kutatás az idézett sorban is, ahol Hadés és Héraklés megütközéséről van szó, tulajdonnevet olvas.

majd szülőföldjéről Pylosba ment, hogy ott tisztuljon meg a vérbűntől, ám Nestór Pylosának uralkodója, Néleus nem fogadta be. Miután üldözőbe vették, kezet emelt az uralkodóra. Néleus Poseidón fia volt, ezért apja bosszút forralt fia ellensége ellen, Héraklés viszont, aki csak úgy duzzadt a bátorságtól, vele szemben is, aki isten volt, a rá jellemző erővel lépett fel.

46: *Amikor Pylos alatt*: Mivel félreértette Homérost, aki azt mondja: *A kapunál a holtak között* (*Il.* 5. 397). Ezért fűzte úgy tovább a mítoszt, hogy abban Nestór Pylosáról van szó. Homéros viszont Héraklés csatája helyszíneként nem Pylosra, a városra, hanem Hadés kapujára gondol.

48: *Szorította*: Ha nem lennének a jó dolgok az istenektől az emberek számára, mikor harcolt volna Héraklés buzogányával Poseidón szigonya ellen, amikor az isten megpróbálta megfékezni a hőst Pylosban? Apollón ellen akkor küzdött, amikor a jóslatkérő Héraklésnak azt válaszolta Pythia, hogy az isten nem tartózkodik otthon, ő pedig elrabolta az üstjét. Hadésszal akkor mérte össze erejét, amikor Eurystheus a Kerberosért küldte.

50a: *Hadés sem kímélte botját*: A bottal mint valami fegyverrel bánik, mely ugyanakkor semmilyen olyan erőszakot nem alkalmaz, amilyet egy háromágú szigony, vagy kard, vagy lándzsa, hanem a lélekre hat elvarázsoló és meglágyító erővel. Ezzel a bottal – mondják – vezeti a lelkeket az alvilágba. Héraklésszel szemben azonban Hadés a bot ezen kellemetlen tulajdonságával mit sem tudott elérni, mivel Zeus eltompította annak erejét. Egy gondolatot alkot, hogy „ha nem állna az emberek mögött az istenek támogatása, akkor a Héraklésszel harcoló Hadés sem tartotta volna kezében gyengén és mozdulatlanul a botját," mellyel az emberek testét elgyengítve az elhunytak üreges lakhelyére vezeti. **b**: Hogy varázshatalmú a bot, és képes megigézni, Homéros mondja Herméssza kapcsolatban: *Vette a botot, mellyel az emberek szemét megigézi, / akiket csak akar, majd pedig a szendergőket újra felébreszti* (*Od.* 5. 47).

53: *A tágas utcába*: Ahogy az αἴθω <„éget"> igéből az αἴθυια <egy madár neve>, a μύω <„száját bezárja"> a μυῖα

<„légy”>, úgy az ἄγω <„vezet”> igéből az ἀγυιά <„utca”>.[407] A Hadésra úgy vonatkozik, hogy a holtak ezen az úton jutnak el oda.

54a: *Vesd el, szám*: Vesd el, szám, ezt a beszédet! Szűnj meg ilyet mondani az istenekről! Istenkáromlást vagy ahhoz hasonlatos dolgokat mondani idegen a bölcsektől, és az ostobák sajátja. **b**: A bölcsesség ugyanis képes a régi dolgokat megismerni és értelmezni ügyesen tálalva azokat, viszont az elbeszélést rágalmazás felé elferdíteni nem üdvös dolog, írja elő. Ezért nevezi gyűlöletes bölcsességnek.

56: *Mivel gyalázni*: Mivel Héraklést, bár halandó férfiú, három istennél kiválóbbnak tüntette fel.

57a: *Gyűlöletes bölcsesség*: Nem megfelelő módon mindenféléről fecsegni őrült dolog. **b**: Az „összhangban állni” (ὑποκρέκειν) kifejezés a „hangolni” igével rokonértelmű. Így magyarázzák többen is a lant hangjaira vonatkoztatva. Először ugyanis gyengéden megérintve a húrokat dúdolva hangolnak (ὑποτερετίζειν), később tisztán játszanak rajta.

58: *Fecsegni nem megfelelő időben*: Az ilyen alkalmatlanul előadott s szükségtelen elbeszélésekkel szaporítva a szót és nagyzolni őrülettel határos dolog. Ezt arra értette, hogy tiszteletlennek fog mutatkozni, ha Héraklést az istenek legyőzőjeként dicsőíti.

59a: *Őrületként hangzik*: Egybecseng. Mintegy bevezető, hangnemadó zenei futamként szolgál. **b**: Másként: *Összhang-*

[407] Az első két magyarázat népetimológia: alapja a madár színe, valamint a légy elkeskenyedő szájszerve (a μύωψ analógiájára, ami „bögöly”-t jelent, ám valószínűleg nem a μυ- igetövet, hanem magát a μυῖα elemet tartalmazza szótagkieséssel [szinkópa] és „légyszerűt” jelent). A harmadiknak viszont van nyelvészeti alapja, és gyakorlatilag aktív participium lenne („ami odavisz”; vö. Frisk [1960] I 17). A μυ-tő akár hangutánzó is lehet, mindenesetre megtalálható a latinban *(musca)* és a németben is *(Mücke)*, tehát biztosan nem a μύω igére megy vissza. Ugyanakkor hozzá kell fűzni a μυῖα kapcsán, hogy a „szúnyog” jelentésű κώνωψ ténylegesen „hegyes szájút” (κῶνος) jelent, tehát hasonló szemléleten alapul, mint a scholiasta magyarázata. A „kanapé” valójában a lat. *conopium*, vagyis „szúnyoghálóval ellátott kerevet”.

ban állni: Egybecsengeni, hasonlítani. Elsődleges értelemben (κυρίως) a ὑποκρέκειν (összhangban lenni) csendes dúdolást jelent a lant hangolása közben. **c**: Egybecseng, és hangnemében az őrülettel rokon. A metafora a lant hangjait idézi, minhogy először a húrokat finoman érintve hangolnak.

60a: *Ne fecsegj*: Ne állítsd, hogy az istenek megpróbáltatások és harcok részesei! Pindaros kedveli az isteneket. **b**: Annyit tesz: Ne zajongj! **c**: Ne fecsegj erről, hanem dobd el (az ilyen beszédet), hagyd, és ne említsd a háborút és a tusákat! Az ilyenek eltérnek az istenek világától, és távol állnak tőle.

62a: *Vidd Prótogeneia* (birtokos eset): „Énekeld meg Opust, Prótogeneia városát!" **b**: Prótogeneia és Lokros névleges szülötte Opus. Pyrrha és Deukalión a Parnassus felől érkeztek a bárkában, majd először a Parnassos közelében levő Opusban laktak. Egyesek szerint Pyrrha nem Opusban talált szálláshelyet. Apollodóros ugyanis a következőt írja: Deukalión Kynosban szállt meg, Pyrrha pedig ott van eltemetve. Ezt Hellanikos is említi. Zavarba jöhet valaki, hogy miért nevezik egyesek Pyrrha és Deukalión gyermekének Prótogeneiát, amikor Pindaros az élisi Opus lányának tartja. Hellanikos szerint egyébként a bárka sem a Parnassosnál feneklett meg, hanem a thessáliai Othrysnál. **c**: „Inkább vidd hírét, nyelvem, és beszélj a Prótogeneia szülöttéről elnevezett városról!" Opusra gondol. **d**: Ezen Prótogeneia és Lokros névleges szülötte Opus, valódi apja azonban Zeus volt. Prótogeneia Deukalión és Pyrrha lánya, Pindaros változata szerint Opusé.

64a: *A villámrázó Zeus elrendelése szerint*: Szép, hogy Zeust villámrázónak nevezte, tekintettel az özönvíz leírására. **c**: Ott, ezen Opus nevű városban Zeus akaratának megfelelően Deukalión és Pyrrha a Parnassos hegyről alászállva alapítottak otthont maguknak. Amikor aztán jött az özönvíz, visszamenekültek a Parnassosra. Ez minden hegy közül a legmagasabb. Prótogeneia egyesek szerint Prométheus, mások szerint Opusnak, az élisi folyó(isten)nek a lánya. Az ő és Zeus gyereke Opus, aki a vele azonos nevű, opusiak lakta város névadója. Hogy kifejezze az

anya nemes származását, Opus városát Prótogeneia városának nevezte.

68a: *Együtthálás nélkül alapítottak egyívású kőnemzetséget*: Az előbb említett Deukalión és Pyrrha együtthálás és keveredés nélkül az eldobott kövekből néphez hasonló nemzetséget hozott létre. Ugyanis a hátuk mögé hajított kövek emberekké váltak. Innen (λᾶας = kő) a nép (λαός) elnevezése.[408] **b**: Pyrrha Deukalión felesége. Unokatestvérek, ugyanis Iapetos gyermekei, Prométheus és Epimétheus testvérek voltak. Prométheus fia Hellén, akiktől a hellének származnak, valamint Deukalión. Pyrrha viszont Epimétheus lánya.

70a: *Kőnemzetség*: Deukalión és Pyrrha közösen cselekednek.[409] Hogy a köveket hátuk mögé dobták, Akusilaos is tanúsítja. **b**: Epicharmos (*fr.* 122) azt mondja, hogy a nép (λαός) szó a kő jelentésű λᾶας-ról kapta nevét. Philochoros Kekropsról írja: Azt akarva, hogy az athéniak sokasodjanak, utasította őket, hogy vegyenek köveket a kezükbe, és rakják egy közös halomba. Ezekből tudta megállapítani, hogy húszezren vannak.[410] Kekrops volt az, mondják, aki a népet a kövekről nevezte el. **d**: Másként: Mivel követte a mítoszokról író költőket, akik azt mondták, az emberek a kövek miatt kapták a λαός nevet: *Kövekből születtek a halandók, és népeknek neveztettek*.[411]

72a: *Nekik a szavak szép hangú útját ébreszd fel*: A szavak kikötőhelyét. Köss ki ennél a himnusznál! **b**: A „nekik" Deukalión utódainak és a lokrisiaknak szól. Szabadkozik, hogy a széles körben ismert Deukalión-történetet nem meséli el újra. Ezt mondja tehát: Ébredj és állj, valamint hagyd el a mitológiai beszéd édes útját (élesnek pusztán a hallás alapján nevezte)!

[408] A scholionok helyesen ismerik fel a népetimológiát. A következőkben idézett szöveghelyek (főként Epicharmos) azt tanúsítják, hogy az asszociáció hagyományos volt, így feltehetőleg nem Pindaros leleménye.

[409] Ez magyarázná, hogy miért lehet cselekedetük eredményét γόνος-nak, azaz nemzetségnek nevezni.

[410] Ez a történet a költői változat racionalizálásának tűnik.

[411] Anoním epikus idézet.

Itt az ideje nem a régi történeteket dicsérni, hanem a régit meghagyni a bor kiválóságának, ehelyett a friss témaként heverő tárgyat és annak virágait elbeszélni (a virágok a tettek). Ezek után viszont mégis bőségesen beszél arról, amiért korábban elnézést kért.

74a: *Himnuszok virágai*: Homéros szerint: Azt a dalt magasztalják leginkább az emberek, ami a hallgatóság számára frissnek bizonyul (*Od.* 1. 351). **b**: Úgy tűnik, hogy ezt Simónidésszel vitatkozva mondta. Amikor Simónidés alulmaradt, szemrehányó költeményt írt a versenybíró ellen[412] mondván: *Az új bor sohasem homályosítja el a szőlő régi ajándékát. Ifjak oktalan beszéde ez* (*fr.* 602 PMG). Ezért dicséri Pindaros a régi bort. **d**: Másként: A „himnuszok virágai" a feldolgozott témák. Rejtett módon Simónidésre utal ezzel.

75: *(...) ifjaknak. Mondják (...)*: Visszatér az abbahagyott szálhoz, amely az első özönvízről szól Deukalión idejében.

78a: *Az apály azonnal*: Apálynak nevezi a víztömeg visszaszívódása után maradó fennsíkot, ἄντλον-nak meg a felesleges víz áramlását, melyet az apály kiszárít. Homéros: *A tengervízbe* (ἄντλον) *zuhant* (*Od.* 15. 479). **b**: Egyesek azt mondják, hogy az árvíz azért keletkezett, mert Pelops meggyilkolta Azant, mások szerint a viszály a Lykaón gyermeke iránt mutatott tiszteletlen megatartás kapcsán tört ki, (...).[413] Zeus mindenesetre meg akarta tisztítani a földet a szennytől, és özönvizet küldött.[414] **d**: Az özönvíz mások szerint abból fakadt, hogy Pelopsot lemészárolták. Mások a Lykaón Azan nevű gyermekét érintő gyalázatot hozzák fel, melynek szerzője éppen Lykaón volt. Zeus – mondják – meg akarta tisztítani a földet az összes szégyenfolttól. **f**: Az „apály" (ἄμπωτις) elsődleges értelemben

[412] A szöveg romlott, annyi azonban világos, hogy a költői verseny bírájáról van szó.

[413] A harmadik ok ismertetése reménytelenül romlott.

[414] Ez az alternatív magyarázat a trójai háború okaként is felbukkan a *Kypria* ciklikus eposzban (*fr.* 3 = Σ ad Hom. *Il.* 1. 5).

(κυρίως) hirtelen visszaszívódást jelent, ti. a tenger vizeinek visszavonulását a dagály után, ahogy azt Líbiában mondják.

79a: *A víz ereje*: A víz áramlását hivatott kifejezni, amit az apály kiszárított. **c**: *Tőlük származnak a ti ércpajzsos őseitek*: A többi már Epharmostosnak szól: Tőlük vannak a ti őseitek, ezen kitűnő harcosok, akik eredetileg Prométheustól származnak. Iapetos fia Prométheus, az övé és Klymenéé Deukalión, akitől Prótogeneia született. Az övé és Zeusé Opus. Ezen Opustól valók Prótogeneia leszármazottai és Zeusé, a legkiválóbb Kronos-sarjé, akik teljhatalmú királyai saját földjüknek.

79d: Ellenkező nézetek adódnak a genealógiát illetően. Prótogeneiát ugyanis egyesek Deukalión lányának tartják, mások Opusénak, és sem a származás, sem az elbeszélés nem vágnak egybe. Más ugyanis Opus mint folyó, és más az Iapetostól származó férfi. Hogy az ellentmondás megoldódjék, egyesek Deukaliónt és Opust ugyanannak a személynek tekintik két névvel. Ugyanez lenne a helyzet Pénelopéval. Azt mondják, hogy először Arnaiának nevezték, de szülei a tengerbe vetették, ahonnan bizonyos madarak – kacsáknak (πηνέλοψ) mondják – vitték a szárazföldre, ahol szülei megtalálták, felvették és a madarak nevéről Pénelopénak keresztelték, így aztán a későbbiekben mindkét néven szólították.[415]

80: *A ti elődeitek*: Mivel Epharmostos ősei Deukalióntól származtak. Egyesek így adják meg a családfát: Iapetos gyermeke Epimétheus, az övé és Pandóráé Pyrrha, Deukalión asszonya. Ezek tehát Epharmostos ősei.

81: *Iapetos sarjának* (nemzetsége): Iapetos gyermeke Prométheus, az övé és Klymenéé Deukalión. Iapetosé Epimétheus, az övé és Pandóráé Pyrrha, Pyrrha és Deukalión lánya Prótogeneia.

82a: *Leányainak fiai*: Többes számot használt, jóllehet egyes számot kellett volna. Az értelme: „Prótogeneia szülöttei", akik

[415] Pénelopé nevének ökonomikusabb magyarázatához, mely szintén a kacsákkal áll összefüggésben, vö. KANAVOU (2015) 112 sk.

az opusiak. **c**: Az egyes számot a többes helyett használta **d**: A „legkiválóbb Kronidés" helyett: Lokros ugyanis, az opusiak ősapja, Zeus szülötte. A „lányai" kifejezés is Prótogeneiára vonatkozik. **e**: Vagy mintegy hellén eredetűnek is tekintik nemzetségére nézve, vagy Deukalióntól származónak. Ugyanakkor Opustól is eredhet. Zeusé volt ugyanis, ahogy Pindaros mondja, névleg viszont Lokrosé. **g**: Iapetos sarja és a legkiválóbb Kronidáké, ahelyett, hogy: Prótogeneia és Zeus leszármazottai, akiktől az Opusiakat eredezteti.

85a: *Korábban az olymposi úr*: Tedd hozzá a γάρ (ugyanis) kötőszót, hogy a beszéd logikája jól illeszkedjen az előzőkhöz, és mondd: „Előbb ugyanis az olymposi úr". **b**: Régen Zeus elrabolva Prótogeneiát nyugodtan keveredett szerelembe vele Mainalos hegyén Árkádiában, majd miután teherbe ejtette, elvitte Lokroshoz, hogy amazt magas kora és az idő ne ragadja el az életből gyermektelenül és utódok nélkül.

86a: Az *epeiosiak földjéről*: Epeiosiaknak nevezi az élisieket, akik Endymión gyermekéről, Epeiosról kapták nevüket. Egyesek Epeiost Aethlios gyerekének tartják. **b**: Az epeiosiak miatt mondja Pindaros, hogy Prótogeneiát elrabolták Élisből, és az árkádiai Mainalonra vitték. **c**: Pindaros módosította a történetet. A többség ugyanis Prótogeneiát nem Opus sarjának mondja, hanem Deukalión és Pyrrha lányának. **d**: Epeiosiaknak az élisieket nevezi, Endymión fiáról, Epeiosról vagy Aethliosról. **e**: Opusnak, az élisiek királyának volt egy lánya, akit Aristotelés (*fr.* 561) Kambysének nevez.

87a: *Elragadva*: Pindaros szerint az elragadott Prótogeneiát Zeus az árkádiai Mainalonra vitte. Prótogeneia itt az élisi király, Opus lánya, mások szerint Pyrrháé és Deukalióné, ahogy Pherekydés mondja ötödik könyvében. **b**: Zeus elrabolta Prótogeneiát, megtermékenyítette, s hogy ne maradjon gyermektelen, Lokrosnak adta. Az pedig Zeus és Prótogeneia gyermekét sajátjaként nevelve Opusnak nevezte anyai nagyapja nevével megegyezően. c: *Békésen*: Nyugodtan. Éjjel.

88a: *Keveredett a mainaloni szirteken*: Miután Prótogeneiát megrontották, Lokros vette el. **b**: Mainalon árkádiai hegy és város. Itt keveredett Zeus Prótogeneiával, majd elvitte Lokrosnak, hogy a születendő gyermeket sajátjaként nevelje fel. c: Mainalos Lykaón fia, akiről a Zeusnak szent árkádiai hegy kapta nevét.

89: *Elvitte Lokrosnak*: Lokros Zeustól származott, akitől a lokrosiak földje, Lokris kapta nevét, melynek fővárosa Opus.

90a: *Hogy ne lepje meg őt*: Zeus szerelembe keveredett Prótogeneiával, majd megtermékenyítve Lokroshoz vitte. **b**: Hogy ne érje gyermektelenül a vég. **c**: Neki adta, hogy ne szűnjék meg vérága, s hogy sajátjaként nevelje a gyereket. Az asszony gyermeke Opus, Zeus leszármazottja.

92b: *Vérvonalától megfosztva*: Azt mondják, Lokros gyermektelen volt, és Prótogeneia Zeustól fogant gyermekét sajátjának tartotta, bár a nő korábban Zeus magját fogadta magába.

94a: *Örvendezett a király látva fogadott fiát*: Lokros örvendezett látva a fiút, aki természet szerint fogadott gyermeke volt, ő viszont tudatlanságból azt gondolhatta, hogy sajátja. **b**: A „fogadott" jelzőt a költő saját személyében (πρόσωπον) használja, mert Lokros sajátjának gondolta.[416]

96a: *Nagyapjáról nevezte el*: Elsődleges értelemben (κυρίως) a μήτρως az anya testvére (nagybácsi). Ebben az esetben viszont Opust, az anya apját jelenti. Prótogeneia és Zeus fia, névleg Lokrosé. Homéros és a többiek a nagybácsit illetik ezzel a kifejezéssel. Az *Ilias*ban ezt olvassuk: *Asiosnak, aki a lovas Hektór nagybátyja volt, / Hekabé édes testvére* (Hom. *Il.* 16. 717 sk.). **c**: Lokros hívta őt Opus néven. Ez a Lokros a Zeustól született Amphiktyon fia volt. A gyermeknek anyai nagyapai nevet adott. Opus az élisiek királya volt, akivel megegyező nevet kapott a fiú.

98: *Kimagasló* (tárgyeset): Daliás, hatalmas termetű, és sikeres a dolgaiban.

[416] Vö. Nünlist (2009) 127 sk. (az elbeszélői nézőpont érvényesítése, ami a modern narratológia egyik antik előzménye).

99a: *Várost adott*: Kezébe tette. **b**: Így aztán a város Zeus Opus nevű fiáról kapta nevét. **c**: A kiválasztott gyermeknek, amikor férfi korba lépett, Lokros átadta a várost és lakosságát, hogy igazgassa őket.

101: *Vendégbarátok érkeztek*: Mivel Opus kiválóságának hamar híre ment, mindenünnen sereglettek hozzá az emberek elhagyván saját otthonukat. Így például argosi és thébai lakosok is felkeresték, de jöttek hozzá Árkádiából és Pisából is.

104a: *Aktór fiát*: Menoitiost. Azt mondják, hogy Aktór és Aigina fia volt. Aktór Thessaliából költözött át Opusba. Pythainetos azt írja, hogy Aigina Zeusszal hált, és szülte Aiakost és Damokrateiát, aki Aktórhoz ment hozzá Thessáliában, és Menoitiost szülte. Később Aktór Opusba költözött, mert Lokros rokona volt. **b**: Menoitiosra gondol, Patroklos apjára. **c**: Minden országában lakó vendégbarátja közül Aktór fiát tisztelte a legjobban, akit Aigina szült.[417] Aigina Aiakos anyja, ő maga pedig a thébai Asópos folyamisten lánya. **d**: Vendégbarátok érkeztek, hogy országában lakjanak.

106a: *Aigina fiát, Menoitiost*: Aigina azután, hogy megszülte Aiakost, elköltözött Thesszáliába, és Aktórhoz ment feleségül, akitől Menoitiost szülte, aki Opusba vándorolt elhagyva Thessáliát. **b**: Mások Aigina lányától, Damokrateiától és Aktórtól származtatják Menoitiost. Patroklos Menoitios és Sthenelé fia.

107a: *Az ő fia*: Menoitios fia, Patroklos Sthenelétől. Homéros a legkiválóbb myrmidónnak nevezi (*Il.* 18. 10). **b**: Az értelme: Menoitios gyermeke az Atreusokkal együtt viselt háborút, így jutott Mysiába, ahol míg a többi görög menekülőre fogta, ő egyedül állt helyt Achilleus mellett, amikor Télephos a legelőkelőbb görögöket megfutamítva és legyőzve egészen a tengerparton horgonyzó hajókig űzte vissza.

[417] Ez a változat némiképp ellentmond az előzőnek (**104a**), ahol Aigina anyai ágú nagyanyja Menoitiosnak.

108a: *Teuthras* (birtokos eset): Mysiára gondol. Az ottaniak királya ugyanis, akit Teuthrasnak hívtak, saját magáról nevezte el a várost. Télephos Teuthras fogadott fia volt, valójában Augé és Héraklés szülötte. **b**: Teuthras síkjának nevezi Mysiát. A görögök Mysiába érkezvén és azt gondolván, hogy Trója alatt vannak, harcba bocsátkoztak a mysiaiakkal. Télephos viszont megfutamította őket, és egészen a hajókig űzte Achilleus és Patroklos kivételével. Ezen bátor tett miatt említi Patroklos nemzetségét.

113a: *Hogy megmutassa annak, akinek van esze*: Hogy megmutassa az értelemmel rendelkezőnek, milyen bátor hős volt Patroklos. **b**: Hogy minden értelmes láthassa, milyen derekasan állt ellen Patroklos Télephosnak. **c**: Patroklos Achilleusszal együtt állta a sarat. **d**: Hogy bárki értelmes láthassa Patroklos férfias lelkületét, törekvését és bátorságát.

114: Úgy állta meg helyét a háborúban, hogy minden értelmes ember számára bizonyított, és nyilvánvaló ténnyé vált hatalmas ereje.

115a: *Akitől Thetis szülötte*: Ettől kezdve utasította Achilleus, hogy a pusztító háborúban ne vonuljon hadba nélküle, hanem együtt háborúzzanak. **b**: Achilleus megcsodálta az ütközet során Patroklos erejét, és utána nem győzte bámulni, sőt meghagyta neki, hogy sohase legyen távol az általa felállított csatasortól. **c**: Ezt a körülményt Pindaros sajátos módon közölte. Homéros ugyanis végig csak annyit mond, hogy Patroklos Achilleus szolgája. **d**: Homéros: *Te bizony ne akarj nélkülem csatába vonulni / a háborút kedvelő trójaiak ellen, mert ezzel méltatlanul bánsz velem* (*Il.* 16. 89). **e**: Vagy a következőképpen: A Télephos ellen vívott csatát követően jelentett bátorítást lelkének, és merített bizalmat abból, hogy Patroklos mindenhová fegyvertársaként követte.

119a: *Hadd legyek leleményes*: Ezt kívánja, mivel a Patroklosról mondottakat az opusi Epharmostos dicséretére formálta. **b**: Hadd legyek képes minden vonatkozásban megfelelő fordu-

latokat találni[418] és a régiek tetteit elbeszélni. **c**: Büszkélkedve elbeszélői képességében mondja: legyek az új hangzású szavak kitalálója az elbeszélésben, a költői Múzsa számára alkalmas és a múzsai kifejezésmódban megfelelő.

120a: *Szókitaláló*: Újszerű beszédű. *Felvezetni*: Végigvinni.

121a: *Alkalmas*: Egységes (κατάλληλος) a költészetben. Megfelelő. Felelős. **c**: Ötletes a költészetben. Megfelelő. Elegendő. **d**: Ezt azért mondta, mert egy olyan történetet osztott meg Patroklosról, amit korábban senki más.

122a: *Vakmerőség és hatalmas erő kövesse*: Legyen szabad a költészetben bátorságot és kockázatvállalást mutatni. **b**: Szegődjék mellém a beszédben egyszerre bátorság és az erőnek valamiféle bősége! **c**: Az ἀμφιλαφής (ügyes) melléknév betűcserével képződik makedón szokás szerint a béta helyett phi hangot alkalmazva.[419] Hiszen valójában ἀμφιλαβής-nak kellene lennie, ami annyit tesz: „két kézzel fogni". Ez a hangcsere sok esetben előfordul.

123a: *Egy vendégbarát erényének*: Mivel Lampromachos Epharmostos közeli ismerőse volt, Lampromachos és az ő vendégbarátsága közrejátszott abban, mondja, hogy az óda megszületett. **b**: A τιμάορος (megbecsülés felvigyázója) kifejezést használta ebben az értelemben: hódolója leszek, és megbecsülöm a himnusz kiválóságával, minthogy Lampromachos és Epharmostos ugyanazon a napon lettek győztesek az isthmosi és nemeai játékokon. Ezek után Epharmostos még két másik alkalommal nyerte meg az isthmosi versenyt. **c**: Lampromachos a thébaiak vendégbarátja volt, aki miatt az ódát írta. Ő maga isthmosi bajnok volt. Lehetséges, hogy Pindaros

[418] Érdekes, hogy a provanszál-okszitán „trubadúr" szó szintén „trópusok, azaz beszédfordulatok kitalálója" értelmű, innen jelentéstágulással a francia *trouver* (találni) (vö. még angol *contrive* < *contropare*).

[419] Hasonló hangváltozást mutat a φερένικος ~ Βερενίκη (győzelemhozó ~ Veronika) változat, ahol viszont éppen a *phi*-t tartalmazó változat a standard, és a bétás a nyelvjárási. A thrák törzsi név, a Τρίβαλλοι valószínűleg szintén a φάλλος alapszót tartalmazza.

személyes vendégbarátja is volt. Ő és Epharmostos ugyanazon a napon egyszerre szereztek isthmosi és nemeai győzelmet. Ezek után Epharmostos még két másik alkalommal nyerte meg az isthmosi versenyt. **d**: A vendégbarátság szeretetet jelent. **e**: A következőket így értsd: „A vendégbarátság, azaz a szeretet miatt, valamint Lampromachos vitézsége okán jöttem dicsérni az isthmosi győzelmi jelképeket, mivel ugyanazon a napon ketten is győzedelmeskedtek, Epharmostos Olympiában, Lampromachos Isthmoson." **f**: Mások szerint mindketten isthmosi győzelmet szereztek ugyanazon a napon.

125b: A „mitra" kifejezés a győzelemre vonatkozik. **c**: Lampromachos Epharmostos rokona volt, aki vele egyazon napon szerzett isthmosi győzelmet. **d**: A „mitra" egyszerre vonatkozik a koszorúra és a győzelemre magára. A koszorúkba ugyanis szalagokat (μίτρα) és tarka pántokat volt szokás fonni.

128a: *Másik kettő* (győzelem) *Korinthos kapujánál*: Isthmoson Epharmostos másik két győzelmet is szerzett. **b**: A χάρμη szó örömöt és vidámságot jelent, Homéros szóhasználatában viszont „csatát" (*Il.* 7. 218). **c**: Másként: vagy sportküzdelem, vagy öröm és győzelem született Isthmoson, melyet Korinthos kapujának nevez.[420]

129: A χάρμη szó „öröm"-öt jelent, ám Homérosnál a csatára vonatkozik. Az Ibykosról (*fr.* 62) és Stésichorosról (*fr.* 94) írók szerint a „lándzsanyelet" nevezik így.

130a: *Mások Nemea ölében*: Nemeában is győzedelmeskedett Epharmostos. Athénban pedig a Panathénaia versenyen aratott sikert. **b**: Más örömök is osztályrészül jutottak Epharmostosnak Nemea ölében. A kifejezés körülírás az egyszerű helyhatározó helyett. A χάρμαι (örömök) mindkét mondat közös alanya.

132a: *Argosban szerzett dicsőséget a férfiak között*: A Hekatombaia és Héraia ünnepeket megnyerte. Ezek a versenyek voltak ugyanis Argosban. **b**: Argosban is dicsőséget szerzett a férfiak kategóriájában, megnyerve a Héraiát.

[420] A χάρμη (harc) és χάρμα (öröm) összefüggéséhez lásd a 29. jegyzetet.

134b: *Mily nagyszerűen Marathónban*: A οἷον (minő) csodálkozást kifejező felkiáltó szócska. Marathónban mérkőzött meg, ahol miután a kiskorúak versenyében kiesett, ismét versenybe állva a férfiak kategóriájában győzedelmeskedett. **c**: A οἷον szót lehet gyenge hehezettel (szókezdő „h" nélkül: οἷον) használni, ebben az esetben jelentése: az egyedüli versenyt. **d**: A οἷον szót kétféle módon lehet felfogni: Egyesek hehezet nélkül olvassák, így jelentése: Egyedül Marathónban maradt alul a kiskorúak között. Átsoroltatván viszont a férfiakhoz, sikerült győznie. Ez viszont nem megfelelő. Dicsérő költeményben ugyanis nem ildomos vereségről beszélni. Mások ezért a szócskát felkiáltás bevezetéseként értelmezik, ami jobb: „Miként állt helyt Marathónban megméretvén magát az ellene felvonuló férfiakkal, miután üres kézzel távozott az ifjak között, ezért visszalépve és átmenve a férfiakhoz, ahol ezüstcsészék megszerzése volt a tét!"

137a: *Ezüstcsészékért*: Ezüstcsészéket kaptak jutalomként a marathóni Hérakleia győztesei.

138c: *Férfiakat leleményes ügyességgel*: Kifinomult és gondos technikával. **d**: Az értelme: Miután ellenfeleit tökéletes technikával esés nélkül, sőt meg sem inogva győzte le, micsoda éljenzés közepette vonult végig a stadionon.

140a: A stadion mentén körben, ahol a győzelmét aratta. **b**: Csodálói ujjongása közepette. **c**: A felkiáltást kifejező névmás (milyen) „nagy"-ot jelent. **d**: Jelentése: Jómaga a verseny során csodával határos módon egyszer sem esett el, utána pedig hatalmas éljenzés közepette vonult végig a stadion kerületén. **e**: Hatalmas üdvrivalgással üdvözölték mindannyian, így adtak hangot csodálatuknak.

141a: *Fiatalsága teljében*: Életkora és érettsége csúcsán. **b**: Mintegy: szépként szép dolgokat ért el. **c**: Ifjan és csodálatra méltó megjelenéssel, tetteivel sem hazudtolva meg külsejét.

143a: *Másokat a parrhasiosi népseregben*: Kleophanés a versenyekről szóló művében. Az árkádiaiak körében, minthogy Árkádiában nyerte meg a Lykaiát. Árkádiában ugyanis Lykaia

néven rendeztek versenyt Zeus tiszteletére. **c**: Sikerei Zeus Lykaios versenyén az árkádiai Parrhasiában bámulatos módon rávilágítottak képességeire.

146a: Abban a pellénéi versenyben is kiválónak mutatkozott, ahol győzelmi díjként egy kabátot, a hideg szelek és a zúzmara ellenszerét érdemelte ki. **c**: A pellénéi verseny neve Hermaia. **e**: A „csodálatra méltó" kifejezés közös mondatrész (ἀπὸ κοινοῦ). **f**: A „derűs" jelző a védett helyen való pihenést sugallja. **g**: Mivel Pellénében a győztes kabátot kapott. **h**: Az egyik ünnep itt a Hermaia volt, a másik Apollóné, melyen az istent látták vendégül *(theoxenia)*.

148a: *Pellén*é (részes eset): Hogy Pellénében a kabát volt a versenydíj, már említettük. A kifejezés egy homérosi helyre megy vissza, ahol a kabát jelzője: *szelet védő, jó vastag* (*Od.* 14. 529). **b**: Az achaiai Pellénében az isten megvendégelésével egybekötött versenyjátékok télvíz idején zajlottak, ezért volt a kabát a győzelmi díj. **c**: *Együtt ítélkező*: Egyformán szavazó, egybehangzó. **d**: A Héraklés tiszteletére rendezett versenyre utal, melyet Amphitryón és Iolaos közös síremlékénél tartottak. **e**: Értelme: A korábbi versenyekkel egybehangzó módon tanúskodik a Ioalos tiszteletére rendezett. **f**: A metafora a versenyeken egybehangzóan ítélkezők (döntőbírók) képzetéből származik. **g**: A sír valójában csak emlékhely *(kenotaphium)*. **h**: Férfias bátorságát tanúsítja Iolaos thébai síremléke. **i**: Iolaeia neve a versenynek, ahol győzelmet aratott. **l**: A Hérakleia versenyjátékokra utalva Iolaos sírját nevezte meg. Amphitryón és Iolaos közös síremléke mellett zajlottak a Hérakleia nevű ünnepi játékok.

150a: *Tengermelletti Eleusis*: Eleusisben Démétér ünnepét ülik. Azt mondják, az első versenyjáték ez volt. Miután ugyanis Démétér gyümölcsét felfedezték, az emberek látványosan ki akarták mutatni új erőnléti állapotukat, és megrendezték ezt a versenyt, s míg korábban négy lábon járkáltak, felegyenesedtek, és futóversenyt rendeztek. Innen stadionfutásnak nevezik ezt a felállás *(stasis)* szóból. **b**: A tenger mellett fekvő Eleusis

tanúskodik dicsőségéről és győzelmeiről. Ott rendezik Koré és Démétér versenyjátékait, melyek neve Eleusinia. A versenydíj ebben az esetben árpa. c: Az ünnepet Athénban ülik, miután betakarították Démétér termését, mintegy hálaáldozatként az istennőnek.

152a: *Természetes adottságokban van a legkiválóbb ereje*: Az istenadta tehetséggel és adománnyal szerzett siker igen szép eredmény. **b**: Vagy a kiváló testi adottságokra utal. **c**: A természettől való kiválóság a legjobb az isten adományai közül, és kimagaslik mind közül. Hiányzik a létige mint segédige *(copula)*. **d**: Saját magát rejtette a kifejezésbe. Mindig saját magát nevezi autodidaktának.

153a: *Sokan szerzett képességekkel*: Sokan megpróbáltak dicsőséghez jutni tanult képességek útján, és nem a természetből merítik a kiválóságukat. **b**: Sokan igyekeztek hírnevet akasztani magukra pusztán tanult erényekkel s nem természetből merítve, és csak ezt a célt tartották szem előtt.

156a: „Minden cselekedet, mely az istenség támogatása nélkül megy végbe, elhallgatva bölcsebb dolog." El kell ugyanis hallgatni és nem beszélni arról, ami nem élvezi az isten támogatását. **b**: Minthogy bölcsebb dolog elhallgatni azokat a dolgokat, amelyek nem részesülnek a halhatatlan istenség akaratában. **c**: Ha valaki, akárcsak Epharmostos, az istenség támogatásával jutott el a versenyekig, az méltó arra, hogy himnuszokkal dicsőítsék, és beszéljenek róla. **d**: Az isten nélküli tettet, mondja, nem rosszabb, vagy ellentétesen: jobb, ha elhallgatják. **e**: Ha valaki isten segedelmével jut el a versenyekig, miként Epharmostos, azt dicsőíteni kell. Aki viszont az isten akaratával szemben cselekszik, és így nem ér el sikert, azt okkal-joggal nem hirdeti a fáma. **g**: Azt jelenti: helyénvaló, hogy az isten akarata ellenére győzedelmeskedő ne legyen költői magasztalás tárgya. **h**: Másként: Közös mondatrész (ἀπὸ κοινοῦ) a *kleos* (dicsőség), így az egész jelentése: Az isten nélkül és az isteni természettel ellentétes módon szerzett dicsőség elhallgatása nem elhibázott, és nem érdemel gáncsot. Ezzel

szemben az, ha a természet szerint kiválókat nem dicsérik, megrovást érdemlő cselekedet. Amit, mondja, ő maga csinál. **i**: A következőképpen is fel lehet fogni: bármely tettet, mely nem felel meg a természetnek, jobb elhallgatni. Ha ugyanis fény derül arra, hogy hamis volt, akkor dicstelenséget von magára. **k**: Másként: Bármilyen, a természet kereteitől elrugaszkodott tett elhallgatva nem annyira kellemetlen, mint kinyilvánítva. Ha ugyanis elmondják, pirulni fog, és ki-ki csak csúfolni fogja. **l**: Istennek nevezi a természetet.

158a: Miért nem helytelen, ha nem viseltetünk csodálattal azok iránt, akik az isten jóváhagyása nélkül visznek véghez valamit, és azt maguknak tulajdonítják. Mert kívánatosabbak és tiszteletre méltóbbak egyes magatartásformák másoknál. Miként azok, amelyek természetszerűen tartoznak a személyhez, és nem állnak ellentmondásban sem a származással, sem a természettel. **b**: Szükséges, hogy ki-ki az istenektől számára elrendelt úton járjon és ne tanúsítson ellenállást. **c**: Homéros: *Az egyiknek az isten háborús munkát adott, / A másiknak értelmet helyezett a szívébe* (*Od.* 13. 730 sk.). **d**.: περαίτεραι (valamin túli) annyi, mint „jobbak": Hatékonyabbak, praktikusabbak. **e**: Könnyebben járhatóak. Ezeken járva az ember véghez visz valamit. **f**: Így tehát ha nincs veleszületett tehetséged a pánkrációhoz, akkor gyakorold inkább a birkózást vagy bármi mást, amihez van érzéked. Nem kell egyetlen dologhoz ragaszkodni, a gondos odafigyelés ugyanis a helyes útra térít. **g**: Az, aki egyvalamit választ magának a sok közül megőrzésre, abban az egyben híres lesz.

160a: *Nem ugyanaz* (az út) *tesz naggyá mindannyiunkat*: Nem ugyanaz a gyakorlat és életvezetés vezet célra valamennyiünknél.

161b: *A bölcsesség* <tettei> *meredekek*: Azaz a magasban és egy sziklaszirten lakozik a bölcsesség, így aztán a hozzá vezető út körülményes. **c**: Vagy ekként: Erényesnek lenni meredek, sőt nyaktörő próbatétel. Ahogy Hésiodos is mondja: *Az istenek az erény elé a fáradságot helyezték* (*erg.* 289).

162a: *Győzelmi díjat szállít*: Ti. a (költői) bölcsességnek. **b**: Vagy hozzá (Epharmostoshoz) vezetve a győzelmi díjat, magát a bölcsességet. A himnuszra gondol, ami a győztes fizetsége. **c**: Az én bölcsességem gyümölcse. **d**: Saját magát buzdítja Pindaros, és mondja: „Ezt a költői bölcsességből származó győzelmi díjat szállítva és megvalósítva, ti. a győzelmi ódát, kiálts bátran egy hatalmasat és emberfelettit." Mit kiálts? Azt, hogy Epharmostos isteni sorsszerűség révén született kivételes képességűnek kezére nézve és ügyesnek egész testének minden tagját illetően. Hogy könnyű legyen és hajlékony, és olyan, akire azt mondják: vízhez hasonlatos mozgékonyságú birkózó, aki pusztán tekintetével jelzi vitézségét és erejét.

163a: *Hangosat kiálts*: Élesen és áthatóan. Homérosnál: *Hangosan, az achájoknak pedig nagy erőt* (adott, ti. Eris) (*Il.* 11. 11). **b**: Ezt a felszólítást a győztest ünneplő karhoz intézte. Kiálts fennhangon bízva abban, hogy isteni sors szánta ezt a férfiút a sportküzdelemre! **c**: Vagy saját magának mondja, hogy hevesen nekilendültem. **d**: Bízvást mondd emelt hangon, ó, lelkem, hogy isteni elrendelés szánta a sportküzdelemre ezt a férfiút! A beszéd a győztesre vonatkozik.

164: A *daimonios* jelző az isteni elrendelésre vonatkozik.

165: *Ügyes testű*: Epharmostost érti, mert testének minden tagja ép és egészséges. **b**: Ügyes egész testében, és férfias tekintetű.

166a: *Aiasé*: Megkoszorúzta Aiast oltárát, miután győzedelmeskedett Oilieus fia lakomáján, vagyis versenyén. Az Oileus szót „i" kezdőhanggal használta. Az opusi Aias-ünnepen győzedelmeskedett, és megkoszorúzta Aias oltárát. Ez a lokrisi Aias, akit Opusban tiszteltek.

167: *Az Iliada lakomáján*: Amely férfi Aias, Oileus fia ünnepén és annak azonos nevű versenyén győzedelmeskedve áldozatokkal és koszorúkkal tisztelte meg az alapító hős oltárát. Az Oileida Oileus gyerekét jelenti, aki a lokrisi Aias. Az „Oiliada" helyett az „Iliada" alakot használta, ahogy Hésiodos is valahol (*fr.* 142 M–W).

Tizedik óda

Az olympiai győztest olvassátok fel nekem, / Archestratos fiát, elmémbe hová / (5) íratott fel! Hogy tartozom neki az édes dallal, kiment a fejemből. Ó, Múzsa, te és Zeus lánya / Igazság, biztos kezekkel / tartsátok távol a hazugság / vendégbarátot sértő megrovását! A jövendő idő messziről érkezve / (10) rápirított súlyos adósságomra. A kíméletlen szemrehányást azonban a kamat képes feloldani. Most hát, ahogy a görgő kavicsot / a futó ár elmossa, / (15) úgy fogom közös tartozásomat leróni a kedves barátság nevében. Pontosság lakja a nyugatlokrisiak városát, / s tiszteletnek örvend náluk Kalliopé / (20) s a fegyveres Arés. A Kyknosszal folytatott küzdelem / megfutamította még a páratlanul erős / Héraklést is. Olympiai győztesként ökölvívásban / Ilasnak mondjon köszönetet / Hagésidamos, ahogy / Achilleusnak Patroklos! / (25) Aki a természettől való erényeset képes megfenni, / az a férfiú az isten segítségével hatalmas dicsőségre vezeti tanítványát.

Kevesen élnek át fáradozás nélküli örömöt, az életre derülő fény előbbre való minden küzdelemnél. (30) A szokásjog istennői buzdítottak, hogy Zeus kimagasló ünnepét megénekeljem, melyet Pelops ősi síremléke mellett / hat oltárral alapított Héraklés, / miután Poseidón fiát, / a kifogástalan Kteatost megölte, / megölte Eurytost, hogy az erőszakos Augeiástól / (35) önkéntes munkájáért járó, megtagadott szolgabérét / behajtsa. Lesben kivárva Kleónainál / ezekkel is végzett a hős a gyalogút mentén, / mivel korábban tirynsi / (40) seregét elpusztították / Élis zegzugaiban meghúzva magukat / a Molioné gőgös fiai. Epeios utódainak vendégrászedő / királya nem sokkal később / (45) láthatta kincses hazáját a megfékezhetetlen tűzvész martalékává lenni, / s a fegyverek csapásától a pusztulás mélységes árkába / dőlni saját városát. / Az erősebbek ellenállását / nehéz megtörni. / Ostobaságában ő maga is legutolsónak / (50) az ostrom alatt lelte kegyetlen halálát.

Zeus vitéz fia Pisában egész seregét / s hadi népét összeterelve / (55) kijelölte a szent berket hatalmas atyjának. Aztán körbe kerítve az Altist a nyílt térben kijelölte, s ezt a kör alakú fennsíkot tette meg a lakoma helyszínéül szolgáló pihenőhelynek, / az Alpheios folyót különleges megbecsülésben részesítvén / a tizenkét istennel egyetemben. S a magaslatot / (60) Kronos dombjának nevezte el. Korábban ugyanis / névtelen volt Oinomaos uralma alatt, és szüntelen hóesés áztatta. Ezen az elsőszülött avatáson / a Moirák a közelben álltak, / (65) s az, aki egyedül képes / a hamisítatlan valóságot próbára tenni, / az Idő. Előre haladva megmutatta tisztán és világosan, / hogy miként osztotta szét a háborús zsákmány / (70) adományát, és áldozva belőle a négyéves ünnepet / alapította meg az első olympiai játékkal / és a győzelemért vívott küzdelemmel. / Ki nyerte a legelső / koszorút / lábával, kezével és szekérhajtásban, / (75) a győzelmi dicsőséget remélve, tettével megszerezve?

A stadionfutásban első volt, egyenes pályát / bejárva, Likymnios fia, / (80) Oiónos, aki Mideából jött serege élén. Echemos meg birkózásban győzött Tegeának szerezve dicsőséget. / Doryklos az ökölvívás fődíját vitte haza, / Tiryns lakosaként. / Négy lován / Mantineából a Tengerfodrozó (Halirrothios) fia. / (85) Gerelyével Phrastór talált célba. / Nikeus hajított mindenki másnál messzebbre kezét meglendítve kővel, s a harcos társak nagy / üdvrivalgásban törtek ki. Az este / (90) rájuk ragyogta a szép arcú / hold bájos fényét. / Énektől zengett az egész szent körzet az örömteli ünnepek alatt / a felvonulás hagyománya szerint. / Az ősi kezdetekhez kapcsolódva most is / (95) megénekeljük a fenséges győzelem azonos nevű alkalmából dörgését / és tűzben kovácsolt nyilát / a morajló Zeusnak, / a tüzes villámot, / mely mindenek fölötti erővel van felruházva. / (100) A pazar énekhang fuvolák hangja mellett találkozik a költeménnyel, melyek a hírneves Dirké mellett jelentek meg idővel. Ám miként a hites feleségtől származó gyermek az apának / (105) hőn áhított, amikor ifjúságának immár ellentétes oldalára ér, s kedvességével

igencsak melengeti lelkét, / mivel a gazdagság, ha idegen / pásztorra talál / az életből távozónak fölöttébb kellemetlen, / ugyanígy a sikeres férfiú, aki ének nélkül / (110) kénytelen, Hagésidamos, Hadés honába térni, / rövid lélegzetű célokat kergetve fáradságával kurta örömöt szerzett csupán. Rád viszont a szép szavú líra / s az édes fuvola szórnak tetszetős vonzerőt. / (115) A pieriai Múzsák / messzeható dicsőséget nevelnek neked. / Én meg minden igyekezetemmel átölelem / a lokrisiak híres népét, mézzel / (120) öntözve a nagyszerű férfiaktól lakott várost. Archestratos kedves fiát is / dicsértem, akit láttam keze erejével győzedelmeskedni / az olympiai oltár mellett / ama ünnepi időben, / szép külsejével, / fiatalsága bájaival telve, ami egykoron / (125) Ganymédést is megkímélte a csúfos haláltól Kypros szülöttének köszönhetően.

A Tizedik olympiai ódához

A nyugat-lokrisi Hagésidamos ökölvívónak, az ifjak kategóriájában

Inscr. a: Hagésidamosnak: Ő volt a győztese a hetvenhatodik olympiásnak.

Inscr. b: A lokrisiaknak három népcsoportjuk van: a nyugatiak Itáliában, az ozolaiak Aitóliában, az epiknémisiek Euboiában.

1a: *Olympiai győztest*: A felszólítás a Múzsákra vonatkozik vagy a karra.

1b: Úgy tűnik, hogy Pindaros régről megígérte, hogy megírja az epinikiont, aztán viszont elhanyagolta az írást, később viszont kamatostul megfizette neki mintegy régi adóságát törlesztve, a következő győzelmi éneket szerezve neki.

1c: *Olvassátok fel!* Abban az értelemben, hogy: ismerjétek fel! **d**: Emlékeztessetek, Múzsák, elmém melyik részében van Hagésidamos. **e**: Bár korábban rendelték tőle a győzelmi ódát, most – azt mondja – szüksége van az emlékeztetőre. Sophoklés is a *Triptolemos* drámában (*fr.* 540 TrGFr): *Te (őrzöd) elméd írótábláján az én szavaimat.* **f**: A kifejezés végig képletes.

g: A prooimion elejétől fogva világos, hogy Pindaros igen fontosnak tartotta a himnusz megírását, ám késedelembe esve mintegy az emlékeztetés hatására látott hozzá. **h**: Emlékeztessetek, és idézzétek eszembe Archestratos fiát, az olympiai győztest, s mondjátok, hogy elmém mely részébe van bevésve! Bár tartoztam neki az édes himnusszal, ó, Múzsák, mind ez idáig elfelejtkeztem róla. **i**: Azt mondják, az elme három részből áll, a gondolkodóból, az emlékezőből és a képzelőerővel rendelkezőből. A gondolkodó központja az agyban van, a képzelőerőé a homlokban, az emlékező pedig a kettő között. A gondolkodó rész és a képzelőerő számára az emlékező képesség egyfajta kincstár, s ebben raktározzák el, amit az utóbbi fantáziál, s amit a másik, ti. a gondolkodó, gondol. Ennek a segítségével vagyunk képesek emlékezni arra, amit megismertünk és amit megszemléltünk. Ezért mondja Pindaros is: Emlékeztessetek, ó, Múzsák, hogy elmém mely szögletében van feljegyezve, avagy bevésve Archestratos fia, azaz Hagésidamos!

2a: *Elmémben hol*: Lelkem mely részében van elhelyezve. **b**: Az idő hosszúsága miatt. **c**: Íratik és bele van írva, mintegy belevésve.

4a: „Ó, Múzsa, te és Zeus lánya, Igazság: egyenlő és igazságos kézzel tartjátok távol tőlem a szemrehányást és a kritikát, melyet valaki velem szemben megfogalmazhatna, mint aki kedves vendégbarátom ellen vétettem, amikor ígéretemet megszegtem, és késlekedtem az ódát befejezni."

b: *Vendégbecsapó*: Aki vétket követ el vendégbarátaival szemben. Itt Archestratosnak tett ígéretéről megfeledkezve vétkezett ellene.

6a: Az Igazságot Zeus lányának nevezi, mert az ő sajátossága az igazmondás. *Mert szavam nem visszavonható, nem csalfa, és nem marad befejezés nélkül.* (Hom. *Il.* 1. 526).

9a: *Megérkezve*: Nagy messzeségből. **b**: Az idő távolból érkezve rápirított tartozásomra. **c**: A közben eltelt idő hosszúra nyúlt, és nem közelről, hanem messziről érkezett, amikor figyelmeztető üzenetét intézte hozzám. **g**: Ahhoz képest, amit

megígértem, távol. Ezzel azt érzékelteti, hogy közben sok idő telt el, ha a jövendő idő nem közelről, hanem messziről érkezik, amikor figyelmeztet. **i**: Értelme: Nem a meghatározott módon, s nem úgy, ahogy ígértem, hanem ígéretemhez képest késéssel. Az akkor megállapított és jövőbeli időpont ígéretemet megrovásra érdemesnek mutatta, s a késedelemből eredő adósságomra figyelmeztetett.

10: *Mély tartozás*: A verset igen nagy tartozásnak nevezi.

11: *Ugyanakkor képes feloldani*: A kamat ugyanakkor képes a halandók szemrehányását, bár korábban felingerelték, feloldani. A tartozó pedig kamatot fizetve ismét feddhetetlen lesz. Az emberek ugyanis szeretik a nyereséget.

13a: *Most a kavicsot*: Allegorikusan kell érteni. A kontextusból mintegy kívülről sok mindent bele kell hallani ebbe a kifejezésbe. Sajátossága ugyanis Pindarosnak, hogy kihagyja a hasonlító kötőszót (mint). Képi nyelvet használva a tenger hullámzásához hasonlítja saját képességét. Miként a partra kivetett kavicsot a hullám mossa, akként, mondja, én is elmosom a rám hulló szemrehányást, mint a kavicsot. **b**: Hullámzó áradáshoz hasonlítja a versek ihletett előadását.[421] Hozzá kell érteni valami ilyesmit: „Nosza, hadd lássuk, vajon képes-e a zúgó áramlat elmosni a bukfencező kavicsot?" **d**: Egyesek a vers előadásához gondolatban kapcsolódó „lehelet"-re (πνεῦμα) vonatkoztatják. **f**: Vagy ekként: Most hát az emberek gáncsát mint egy bukfencező kavicsot el fogja mosni a vers árja, mint a hullám. **g**: Másként: Az emberek szemrehányását a költemény elmossa, amikor közös megegyezésünket, a költeményt, ajándékként lerójuk. **i**: Vagy ekként: Miként a hullám a folyómederben sodródó kavicsot elragadja, így fogjuk mi is a győzelmi óda adósságát leróni. **k**: Hiányzik *(ellipsis)* a „lássuk" vagy „nézzük meg" kifejezés. **l**: Most hát lássuk, hogy fogja sodró áradatunk,

[421] Az „előadás" szóval a πνεῦμα szót fordítottuk, ami a lélegzetre és levegőre tett utalással a versek élő bemutatását érzékelteti (a múzsai ihlet asszociációján kívül).

azaz a mi költészetünk, elmosni a sodródó kavicsot, vagyis az ellenünk felhozott vádat! **m**: Másként: Most hát lássuk, miként fogjuk megállítani a sokaktól származó feddést, ahogy a sodródó kavicsot a tenger hulláma körbemossa és megállítja, s lássuk azt is, mi módon fogjuk az egész nemzetség és az egész város dicséretét a vendégbaráti szeretet jegyében leróni!

14a: Egyesek a ὅπα (merre) névmást a hasonlító szó (mint) régies változatának tartják. **b**: Egyesek szerint a ὅπα jelentése „merre", mások szerint „miként".

15a: *Közös beszédet*: Aristarchos ezt a versre vonatkoztatja, amire sokan törekszenek, hiszen a költemény sokak közös kincse, és szoros kapcsolatban áll a beszéddel. **b**: Mások a kifejezést sokak beszédére vonatkoztatják, vagy úgy, hogy sokak részesülnek belőle, vagy úgy, hogy sokak száján megy át.

16: *Kedves örömére*: A győztes jutalmaképpen és kedvére. Így teszi világossá, hogy megtisztítja és megszünteti az adósságot.

17a: *Pontosság lakja a várost*: Annak kifejezésére, hogy törvényesség uralja a várost. Ezért kell a verset ajándékoznom. **b**: A νέμει azt is jelentheti, hogy a város megművelési lehetőséget (νομή)[422] és alkalmat biztosít a versben történő megéneklésre. Ezért mondja: Szívügyük Kalliopé, azaz zenében és háborús küzdelemben kimagaslanak. **c**: Vagy így: A pontosság lakja Lokris városát, vagyis igazmondásukról híresek Lokris lakói. Ezért nekem is figyelnem kell a velük szembeni méltányosságra, amikor versemet írom, és elküldöm Hagésidamosnak. Didymos szerint még egy másik olvasat is védhető: A lokrisiak sziklás (τραχεῖα)[423] városa ad, vagyis mivel az ajándékozásról

[422] Bizonyára hathatott erre a sajátos értelmezésre (amely akkor állná meg a helyét, ha az állítmány mellett lenne részeshatározó is, ti. a költőknek) a homérosi Apollón-himnusz emlékezetes metaforája (*h.Ap.* 20: νόμος/νομοί … ἀοιδῆς; lásd LSJ A 3 s. v. νόμος).

[423] Az alexandriai filológus jellegzetesen valószerűtlen olvasata, mely a topográfiai durvaság és a szellemi-művészeti kifinomultság ellentétén alapulna, a hagyományozott szöveg átrendezését (Ἀτράκεια helyett ἁ τραχεῖα) feltételezi. Pindaros viszont nem szereti a funkciótlan díszítő jelzőket, annál inkább a merész megszemélyesítéseket.

van szó, a város készségesen *(charis)* szolgáltat lehetőséget dicsérő költemények számára, ezért is mondja a következőkben, hogy Kalliopé szívügyük. **d**: Az igét úgy kell érteni, hogy az igazságban lakozik, vagyis a lokrisiak városa igazmondó. Ezért nekem sem szabad, mondja, valótlanságot állítanom. **f**: Mivel a háláról van szó, ezért mondja: mi módon rójuk le a közös megegyezésünket a hála nevében? **h**: Az állítmány jelentése, hogy kifejezési lehetőséget és fogódzót kínál a lokrisiak városa a megéneklésre. Ezért teszi hozzá: gondjuk van Kalliopéra és Arésre. Tudniillik mind a művészetben, mind a háborúban kimagaslanak, így témát szolgáltatnak annak, aki kész versbe foglalni őket. **i**: Durvának pedig okkal mondja a várost, mivel dimbes-dombos, és tengerpartja van. Maga mondja egy másik töredékben: „Akik (laknak) Nyugat-Lokris ezüstös csillogású halma mellett" (*fr.* 140b 4 sk.). Amit ki akar fejezni: jóllehet durva a vidéke, mégis jó törvények uralják. Hogy miért, azt elmondja Aristotelés (*fr.* 548): Miután az istentől kértek jóslatot, hogy miként tudnának a nagy forrongástól megszabadulni, azt a választ kapták, hogy maguknak kell törvényeiket megalkotniuk. Így amikor egy bizonyos Zaleukos nevű pásztort, akinek több olyan törvényt sikerült javasolnia, melyek tetszettek a polgároknak, megkérdezték, honnan veszi ezeket, azt mondta, hogy Athéné jelent meg neki álmában. Ettől ő is szabad emberré és törvényalkotóvá vált. **k**. Nem minden ok nélkül nevezte a lokrisiakat a múzsai művészetekben járatosnak. Lokrisinak nevezik ugyanis azt a harmóniát, melyet a lokrisi Xenokritosnak tulajdonítanak.

18a: *Nyugatiaké*: Nyugati lokrisiaké. Görögországot a lokrisiak három csoportban lakják, ezek neve epiknémidiaiak, ozolaiak és nyugatiak *(epizephyrioi)*. Az első csoport azok leszármazottjai, akik Oileus fiával, Aiasszal érkeztek Trója alá. Nevüket azokról kapták, akik mellett a sírban Aias lábvértjei *(epiknémides)* találhatók.[424] Az ozolaiak ezek fölött laknak.

[424] Egy másik értelmezés szerint (lásd DRACHMANN 315 in app. ad loc.) a

A menekülő kentaurok nevezték így őket.[425] A harmadik csoport a nyugati lokrisiak az itáliai félszigeten, akik egyetlen várost laknak, így nem alkotnak népet. A város fölé magasodó Epizephyria hegyről kapták nevüket. A győztes közülük való. **b**: Nem cél nélkül nevezte a múzsai művészetekben járatosaknak a lokrisiakat, hanem mert az egyik zenei harmóniát lokrisinak hívják, melyet a lokrisi Xenokritosnak tulajdonítanak. Kallimachos: *Aki az itáliai harmóniát kitalálta* (*fr.* 669 Pf.).

19a: *Kyknosszal vívott küzdelem*: Mivel Kyknost, Arés fiát Héraklés, aki először megfutamodott, később megölte. Erről tudósít Stésichoros *Kyknos* című költeményében (*fr.* 30). Agésidamos miatt találó a történet: ő is feladni készült, az őt bátorító edző hatására erőt gyűjtött. **b**: *A Kyknosszal vívott küzdelem megfutamította*: A leghatalmasabb Héraklés is megfutamodott és meghátrált a Kyknosszal folytatott harcban, ahol Arés maga buzdította Kyknost. Héraklés azért kelt birokra vele, mert Kyknos rossz vendéglátó/barát volt, és egy Thessalián áthaladó út mentén lakva levágta az arra járók fejét, hogy egy Apollón-szentélyt építsen belőlük, s Héraklésnak is az életére tört. Miután párharcba bocsátkoztak, Héraklés megfutamodott, mivel Arés sietett fia segítségére, ám később a hős őt is legyőzte. Ezt Stésichoros meséli el a *Kyknos* című költeményében. **c**: Joggal (εἰκότως) fűzi hozzá ezeket, mivel Hagésidamos is már-már felhagyott volna a harccal, ha nem öntött volna belé erőt edzője, Iolaos. **d**: Tanúsítson hálát Hagésidamos Ilasnak,[426] ahogy Patroklos Achilleusnak, aki biztatja, hogy vonuljon csatába a barbárok ellen. **20**: Ahogy a megfutamodó Héraklésbe Athéné öntött bátorságot, úgy Hagésidamosba Iolaos.

Knémis hegyről kapták nevüket. A hegytől származó név konvencionálisabb megoldás.

[425] A megjegyzés érthetetlen és a szöveg valószínűleg romlott.

[426] A vatikáni kéziratra (**B**) visszamenő scholionokban Iolaos helyett az Ilas névvariáns szerepel.

22: *Miként Achilleusnak Patroklos*: Achilleus ugyanis saját fegyvereivel szerelte fel Patroklost, és bátorító szavakkal küldte csatába.

23a: *Természetes rátermettséggel*: Azt, aki természete szerint alkalmas, az istenség segítségével nagy hírnév megszerzésére buzdította. A segítség (παλάμη) a tudásra, tanácsra és leleményességre vonatkozik.

26a: *Fáradozás nélkül nincsen*: Minthogy a győztes fáradozásának köszönhetően szerezte meg a győzelmet. Akik fáradozás nélkül győznek, nem szereznek dicsőséget.[427] **b**: Kevesen vannak, akik örvendetes sikerre tesznek szert fáradság nélkül. **c**: A „kevés" „senki" értelemben áll, ahogy Homérosnál is: *Bizony magához kevéssé hasonlatos fiának nemzett téged* (Diomédés) *Tydeus!* (Hom. *Il.* 5. 800).[428]

27: *Életnek a fény*: A győzelemből származó örömet az élet mindenekelőtt való fényének mondta.

28a: *Kivételes*: Arra buzdítanak, hogy megénekeljem az olympiai játékok kivételes versenyét. **b**: Nyilvánvalóan méltányosan éneklem meg. **c**: *A kivételes ünnepet megénekelni*: Zeus szokásjoga (θέμιδες) késztet arra, hogy ezt a versenyt megénekeljem.[429] **d**: Zeus szokásjoga a négyévente visszatérő ünnep gyakorlata szerint kitöltött időt jelenti.[430] **f**: Másként:

[427] Az értelmezés meghagyja a véletlen és a szerencse szerepét a győzelemben, ez viszont nem olyan dicsőséges, mint az a győzelem, amely mögött komoly testi és szellemi erőfeszítés van.

[428] A scholiasta az eufemizmust írja körül ebben a formában *(kevesen ~ senki, kevéssé ~ egyáltalán nem)*.

[429] A modern szakirodalomban a „Zeus" szót a nagy távolság ellenére *(hyperbaton)* a „versennyel" szokás összekapcsolni (ἀγῶνα … / Διός), ezzel szemben a scholiasta a θέμιτες … / Διός fordulatot tekinti birtokos szerkezetnek. Ebbéli döntésében valószínűleg az *Odysseia* egyik híres és szövegkritikailag vitatott helye is befolyásolhatta, ahol a Διὸς μεγάλοιο θέμιστες (*Od.* 16. 403) kifejezésnél létezett a θέμιστες szó helyett τομοῦροι *varia lectio*, amely ritka szó „jós"-t jelentett, és a kifejezés Zeus dodónai papjaira vonatkozott volna.

[430] Az inkluzív időszámítási módszerhez vö. 283 jegyzet. A θεσμός (szokás) és θέμις (szokásjog, megszemélyesítésként a Rend istennője) szavak

A versenyt Zeus rendet képviselő szokásjoga hozta létre, mivel az igazságosság és méltányosság nevében versengtek ezen a helyszínen. **g**: A θέμιδες helyett.[431] A deklináció dór jellegű. Homérosnál: *A széparcú Themisnek* (*Il.* 15. 87).

29a: *Akit az ősrégi sírnál*: Ugyanaz az emlékmű Pelops sírja és oltára. Nem úgy kell tehát képzelnünk, hogy egy helyütt Pelops sírja, más helyütt az oltár áll. **b**: Pelops síremléke azonos az oltárral. Nem egyik Pelops, másik az oltár, hanem egy és ugyanaz a hely a síremlék és az oltár. **c**: *Hatos oltárt*: Mivel a tizenkét istennek hat oltárt állítottak. **d**: Amely versenyt a régi sír közelében, mely a hat oltár számát hordozza, Héraklés alapította, amikor Poseidón fiait, Kteatost és Eurytost elpusztította, hogy képes legyen segítségének nem kevés bérét megszerezni Augeiastól, aki nem akarta megfizetni.

31a: A hat oltáron Héraklés mutatott be először égő áldozatot. Ezekről korábban szóltunk. **b**: Hat oltárt emelt Héraklés, amikor Poseidón fiait, Kteatost és Eurytost megölte. **c**: Úgy tartották róluk, hogy Aktór és Molioné gyermekei voltak.

32: Kteatos és Eurytos testvérek, névleg Aktór és Molioné szülöttei, valójában Poseidón és Molioné gyermekei. Ezek Augeiásszal együtt harcoltak, és amikor az istállótisztítás bérét illetően igazságtalanság érte Héraklést, aki kihordta a trágyát, viszont megfosztották megbeszélt jussától, akkor az argosi Kleónaiban leselkedve rájuk lesből támadva a hős megölte őket, hogy Augeias egyedül könnyebb préda legyen számára. A bér az ökrök tizede lett volna.

33: Kteatost és Eurytost, Poseidón és Molioné szülötteit útban Isthmos felé ejtette el lesből. Héraklés így érte el, hogy megkapja bérét Augeiastól.

34a: *Szolgai*: Szolgaságból származó. Szolgai feladatokat látott el Augeiásnak, kitisztítva az istállóból a trágyát. **b**: *Hogy*

egyformán a θεσ- (tenni) tőre mennek vissza, ami a megegyezésre, közös letételre és konvencióra utal.

[431] A scholion olvasata tehát a korábbitól eltérően (lásd **28c**) θέμιτες.

Augeiastól akarata ellenére akarva szerezze meg a szolgálataiért járó hatalmas díjat: A ὥς kötőszót a ἵνα helyett használja. **c**: Héraklés azért ölte meg a Molioné-fiakat, hogy megszerezze bérét Augeiástól. **d**: Szolgai béren (λάτριον μισθόν) a szolgálatért és a segítségért járó fizetséget értette. **e**: Szolgálatot teljesített neki Héraklés, amikor kivitte az istállóban lévő trágyát. **g**: Mivel az Augeias ellen folytatott háborúban Héraklés a Molionidák fogságából menekült el, ezért haragot táplálva ellenük lesben állt Kleónainál, ahogy a patarai Mnaseas mondja.

36a: *Lesben állva*: Amikor Héraklés Augeiasszal állt háborúban az istállótisztítás bére miatt, többen segítettek neki Tirynsből, akiket a Molionidák megöltek Augeiasnak kedvezve. **b**: *Lesben*: Sűrű növényzetű helyen. **c**: Egy Kleónai-beli fás helyen leselkedve és cselt vetve nekik megölte őket, mivel korábban a Molionétől született elbizakodott ikrek megütköztek az Élisben állomásozó argosi sereggel.

37a: A Κλεωνᾶν dór nyelvjárási alak a Κλεωνῶν helyett. **b**: Az Argolis területén levő város neve. **c**: Egyesek spártai démost látnak benne.[432] **e**: Az „út" kifejezést a „les" értelmében használta, akárcsak Homéros (*Il.* 1. 151), ahol a ὁδὸν ἐλθέμεν kifejezés a lesben állásra vonatkozik.[433] **f**: Megölte őket útban az isthmosi versenyekre. **g**: A ὅτι πρόσθε ποτέ („mivel korábban egyszer") kifejezést a történtek okának megjelöléseként használja Pindaros.

38a: Az ἐφ' ὁδῷ (úton) kifejezést lehet prepozíciós szerkezetként értelmezni, de egyben is (ὑφέν) mint ἐφόδῳ azaz „csapdát" (állítva).[434]

[432] A *démos* ebben az esetben egy városállam területi alapon szervezett egységét jelenti.

[433] A szemantikai változás *(út ~ les)* mögött az az egyszerű tény áll, hogy a les rendszerint az út mentén a sűrűben (vö. λόχμαισι) helyezkedik el (az azonos jelentésű francia *embuscade*, angol *ambush* szavak az „erdő" jelentésű tőre mennek vissza). A „csapda" jelentésű ἐνέδρα pontos megfelelője a latin *insidiae* (ἑδ- *sed-*: ülni).

[434] A magyarázat alapja az antik kéziratok *scriptio plena*, avagy *continua* (kitöltött, avagy folyamatos írás) írásmódja, mely nem hagyott szünetet

39a: Mivel sokakat megöltek (a Molionidák) azok közül, akik korábban Héraklés harcostársai voltak. Az elesettek közé tartozott Telamón, Chalkódón és Iphiklés, Héraklés idősebb testvére. **b**: Argosi Tiryns. Tiryns városa Argoshoz tartozik.

42a: *Az epeiosok vendégrászedő királya*: A jelzőt azzal érdemelte ki, hogy elfeledkezett a fizetségről. **b**: Mert bizony a vendégbarátait rászedő Augeias, az élisi király nem sokkal később láthatta saját uradalmára a bajok hatalmas tömkelegét szakadni egyrészt a tűz, másrészt a vas által, és a büntetés valóságos folyamába süllyedni.

45a: *A pusztító tűzben*: Mivel az elpusztított város nyomtalanul eltűnt. **b**: *Vasütésekkel*: Alagutakkal ásták alá a várost, és így dőlt le.[435]

46a: *Mély árokba*: Belezuhant saját elvakultsága/büntetése (ἀτή) mély árkába. **b**: Másként: A bajok mélységébe. **d**: A büntetés folyamába esve.[436] **f**: *Saját városa*: A város neve Phykteos egy bizonyos Phykteusról, akiről Hésiodos is szól ekként: *Hippostratos, Amaraynkos fia, Arés sarja, Phykteus ragyogó fia, az epeiosiak védőbástyája* (*fr.* 97 M–W).

47a: *Az erősebbek viszálya*: Az erősebbek viszálya nehezen kerülhető el. Az erősebbeken múlik ugyanis, hogy mikor akarnak háborúzni. Homéros is ezt mondja: *Erősebb a király, amikor egy*

az egyes szavak között, ami adott esetben tagolási és értelmezési különbségeket eredményezhetett. A ὑφέν ~ „egybe" (mely maga is egybeírás révén keletkezett a ὑφ᾽ ἕν szerkezetből) az angolban *hyphen* formában a „kötőjel" jelölésére szolgál. A terminus egyik első előfordulásához vö. Plut. *de aud. poet.* 31E 7.

[435] A terminus a κατασκάπτεσθαι (aláásatni), amit a „vas" metonímiája és az ὀχετός (árok) metaforája (lásd lejjebb) váltott ki az értelmezőkben, mintha a vas nem általában a vasfegyverekre, hanem csákányok és lapátok speciális felszerelésére vonatkoznék. Ugyanakkor az ὀχετός jelentése egyértelműen metaforikus a jelző (ἄτης) miatt.

[436] A víz és az áramlat képzetét a prológus képi világán kívül az ὀχετός fogalma is felidézhette, mely (öntöző)árkokban folyó vízre engedett következtetni (vö. Hom. *Il.* 21. 257–262: az árokásó kertész [ὀχετηγός] és a mindent elmosó vízsodrás epikus hasonlata).

gyengébb férfi ellen támad haragja (*Il.* 1. 80). **d**: A gyengébb számára lehetetlen a hatalmasok ereje elől kitérni.

48a: *S amaz meggondolatlansága miatt*: Vagyis a bevett városban utolsóként halt meg. **b**: Más szóval a város bevétele után pusztult el megfontolatlansága miatt. **c**: Augeias a rá jellemző megfontolatlanságával a város bevételének huszonnegyedik órájában botlott Héraklésbe, s így nem kerülhette el a halált mint a legnagyobb és legsúlyosabb büntetést.

51a: *Ő pedig Pisába terelve egész seregét*: Azon a helyen, mely a földrajztudósok véleménye szerint három stadionnyira van Olympiától. **b**: Értelme: Zeus legerősebb fia, miután összeterelte és megállította seregét s vele együtt az egész zsákmányt Pisában, azaz Élisben, így kezdte el aztán Zeus szent berkét felszerelni.

53b: *Kijelölte*: Megmérte, körbehatárolta, körbemustrálta vagy felszerelte. **c**: A szent berek olyan földterület, mely az istenségnek van szentelve, akkor is, ha nincs rajta növényzet.

54a: *Körbeerősítette*: Héraklés körben leszúrva fegyvereit a földbe kijelölte a szentély helyszínét.

55a: *Altist*: Az Altist felszentelte az istennek, a kör alakú helyen pedig symposiont rendezett. b: Aristodémos, Leptinés és Dionysios hívei az Altis írásmódot fogadják el.[437] Nem valószínű (πρέπον) ugyanis, hogy az éppen elpusztított Élis legyen Zeusnak szentelve. Értelemszerű viszont (λόγον ἔχει), hogy Zeus szentélye Pisában legyen. Az ünnepi alkalmon résztvevők nem is Élisben lakomáznak, hanem Pisában. A szentély helyét ugyanis a résztvevők szálláshelyei jelölték ki. Az olympiai Pisa három stadionnyi kiterjedésű. Altist kell írni. Így hívták ugyanis az Olympia körüli területet. **c**: (…) Didymos az eredeti írásmódot meghagyva azt állítja, hogy Pindaros Pisát Élisnek nevezi. Az élisiek ugyanis uralmuk alá hajtva a pisaiakat Élisszé nevezték át Pisát. Ha tehát Pisa megváltoztatta nevét, mi

[437] Ti. Élis helyett, melynek dór alakja Ális, vagyis csak egy betűben tér el az Altis szótól.

akadálya, hogy Álist írjunk dór alakban? Kallimachos is Zeus lakhelyének nevezte Élist Pisa helyett: *Phyleusra hagyta Élist, Zeus házát, hogy uralkodjék rajta* (*fr.* 77). Élist mondja (Zeus) szent körzetének. A pisai Zeust is élisinek nevezte Kallimachos (*fr.* 196. 1: *Zeus az élisi*). **d**: *Az Altist a nyílt terepen szent körzetekre osztotta*: Élist avagy Altist az istennek szentelte, a kör alakú fennsíkot egyúttal ünnepek megtartására alkalmassá tette. **e**: Másként: Altis a szentély, mások szerint a templom, egyesek szerint viszont a terület neve. **f**: Variáns olvasat (γράφεται) az Alis. Élist az istennek szentelte, körzetét pedig ünnepi összejövetelekre alkalmassá tette. **g**: Másként: Altisnak hívták a stadiont. Így hívták, mivel ott ugrottak a sportolók.[438]

57a: *Körben a síkot*: A szentély körüli területet a versenyzők megvendégelésére szolgáló pihenőövezetnek rendelte. **b**: Az egész értelme: Körbevéve és megerősítve a térséget a szentély helyét a nyílt mező kellős közepén jelölte ki. A templom körül a vendégek fogadására és megvendégelésére alkalmas létesítményt hozott létre.

58a: *Tisztelve az Alpheios folyását*: Először az Alpheiosnak áldozott mint helyi istenségnek. Őt is a tizenkét istennel együtt tisztelték ugyanis. Az élisiek[439] igencsak nagy megbecsülésben részesítik a folyót. **b**: (…) Az olympiai oltár semmilyen más vízből nem születhet, csakis az Alpheiosból.[440] **c**: Másként: Joggal áldozott az Alpheiosnak mint helyi folyónak. Az oltár közös volt mind a tizenkét istennel. Kétszer hat oltárt emelt ugyanis. A helyet Kronos dombjának nevezte. Korábban ugyanis névtelen volt, amíg Oinomaos uralkodott, és csak meredeken és lakatlanul dacolt az esőkkel és viharokkal.

61a: A ἆς forma a ἕως (míg) helyett szerepel.

[438] A népetimológia tipikus esete: az ugrás görög töve ἁλ- (vö. latin *sal*)-, ahonnan az Ἅλτις töve származnék.

[439] A mondat alanya romlott (σάλμιοι), ám aligha lehet más, mint a helyi lakosság.

[440] A hagyomány szerint az oltár az áldozati állatok hamujának a folyó vizével kevert iszapjától lett egyre magasabb.

62a: *Öntöztetett*: Ahelyett, hogy: „hallgatásba burkolózott". Rendszeresen használja ugyanis az igét az „elhallgatni" helyett. Máshol: *Öntöztessék némasággal* (*fr.* 240). **b**: Mások ekként: havas esőbe burkolózott, vagyis az Oinomaos időszakára jellemző dicstelenségbe.

63a: *Az elsőszülött áldozaton*: Az első áldozatnál a Moirák voltak jelen, hogy az szerencsés legyen, és az igazságot mindenki számára nyilvánvalóvá tevő Chronos (Idő), azt fejezve ki jelenlétével, hogy még hosszú ideig fognak ott áldozni. **b**: Az olympiai játékok ezen első alkalmából és az első megült ünnepen jelen voltak a tiszteletre méltó Moirák és az igazságot mindenki számára megmutató Chronos. Ezzel azt akarta kifejezni, hogy az ünnepség a megfelelő módon és hosszú időn keresztül megmarad.

67a: *Chronos*: Mivel ez az idő hozta meg a himnuszt, amelyről beszélt.[441] **b**: Másként: Azzal, hogy Héraklés külön-külön minden istennek áldozatot mutatott be a zsákmány legjavából, világossá és nyilvánvalóvá tette, ami korábban nem volt világos. **c**: Az idő előre haladva világossá tette a hely (jelentőségét). **d**: Az eltelt idő kinyilvánította és világossá tette, ami korábban nem volt látható (ἀφανές), hogy hol mutatta be áldozatként Héraklés a háborúból származó legkiválóbb zsákmánydarabokat. **e**: Vagy ekként: Az idő előre haladva bizonyosan megmutatta, miként áldozta Héraklés a háború adományát az isteneknek – legjavát megosztva velük. **f**: Az előre haladó idő a nem láthatót nyilvánvalóvá tette. Ezt a láthatatlanságig jelentéktelen területet az idő tette jól láthatóvá.[442] **g**: Mások az ἐς ἀφανές-t egybeolvasva (ὑφέν) σαφανές alakot olvasnak, ami a σαφές

[441] A vers prológusában az időnek és ami ezzel jár, a felejtésnek és emlékezetnek is fontos szerep jut.

[442] A kijelentés mögötti strukturális minta Délos szigete, amely hasonlóan mozgó-láthatatlanból válik mozdulatlan-láthatóvá.

(világos) változata,[443] kapcsolódva a fenti gondolathoz:[444] az igazságot és világosságot az idő mindig nyilvánvalóvá teszi.

68a: *Amerre a háború adományát*: Ahol s amely helyen szétosztva a zsákmányt és a legjavát kiválasztva áldozatot mutatott be, s hogy milyen csodával határos módon alapította meg a verseny ünnepét az első olympiai játékok alkalmából. **b**: A háború adománya a zsákmányt jelöli. **c**: Ahol a háborúból származó zsákmányt szétosztva a legjavát az isteneknek ajánlotta áldozatként.

69b: Hogy miként alapította meg az első olympiast az első évvel kezdve a számítást. **c**: *S az ötéves ünnepet miként*: A csodálkozás kifejezése: Hogy miként alapította meg és foglalta törvénybe, hogy ötévente megrendezzék az olympiai versenyek népünnepét.

71: *Az olympiasszal*: A olympiai játékok megalapítása idején.

72: *Ki nyerte meg a hirtelenül jött koszorút?*: Kiszólás a Múzsához.[445] **b**: *Új*: Váratlan: A következménnyel fejezi ki az elsőt, mivel az első váratlan. **c**: Kicsoda, mondja, szerezte meg elsőként a győzelmi koszorút, amikor Héraklés megalapította a sportversenyt? **d**: A ποταίνιον (új) jelentésű jelző dór nyelvjárási elem.[446] **e**: Ki az, aki frissiben és először képes volt győzni vagy karjával, vagy futásban, vagy fogattal, aki maga is dicsőséggel versenyzett, ugyanakkor megszerezte magának ellenfele hírnevét is?

74a: *Dicsőségbe helyezve*: Ahelyett, hogy dicsőségesnek tekintve a győzelmet. **b**: Vagyis megszerezve a győzelmi dicsőséget,

[443] Ez a szövegolvasat a modern Pindaros-kiadásoké. A hyphen-magyarázathoz vö. fentebb ad **38a**.

[444] A gondolat, amelyre visszautal, az ἀλήθεια (lásd **63a**).

[445] A felfogásmód alapja, hogy Homéros *Ilias*ának prológusában a Múzsa-invokációt a cselekményt bevezető kérdés követi (*Il.* 1. 8), melyet az antikvitásban úgy értelmeztek, hogy a költő a megidézett Múzsának teszi fel.

[446] A ποτ- praefixum a προς- dór változata. Az αἶνος (beszéd) a szó szinonimájaként használatos πρόσφατος második elemének (-φατος) felel meg.

avagy az ellenfél kérkedését megsemmisítve tettével. **c**: Vagy így: A dicsőséget tette meg győzelmi fogadalmának, és tettével szerezte meg. **d**: *A győzelmi dicsőséget tettlegesen megszerezve*: *Hyperbaton* (szabálytalan szórend): A győzelmi kérkedést, ti. az ellenfelét, megsemmisítve, s a győzelmet, amiért imádkozott, tettével megszerezve.[447]

76a: *A legjobb volt az egyenes stadionfutásban*: Az egyenes, amiben nincsen forduló, mint a *diaulos* esetében.[448]

78a: *Oiónos*: Pindaros azt mondja, hogy Oiónos győzedelmeskedett a felnőttek kategóriájában az első olympiai játékokon az alapítás alkalmából, mások viszont azt mesélik, hogy Hippokoón kutyái tépték szét. Nevét Héraklésről kapta, mivel olyan sebesen szaladt, mintha szárnya nőtt volna, és senki sem tudta utolérni.[449] **c**: *Likymnios fia, Oiónos*: Értelme: Likymnios gyermeke, Oiónos a nyílegyenes és fordulatok nélküli futásban győzedelmeskedett. Ez az Oiónos Midea városa felől érkezett, mely Argosban található, ahol király és hadúr volt. A „vezetni" (ἐλαύνειν) metaforája a pásztorkodásból származik.[450] **d**: Egyenesnek mondta a stadionfutást, mert ez a stadion megszokott jelzője. A chi jel arra utal, hogy Oiónos vezetőként érkezett.[451] A szó tulajdonnévként értelmezendő. **g**: Mideából, az argosi vidéki településből. Mások szerint város.

[447] Az itt szereplő ἀποβαλών értelmetlen, valószínűleg a καταλαβών (megszerezve) romlott változata.

[448] Az *aulos* a futópályára vonatkozik, *kettős* aulosnak nevezik, mivel a forduló miatt kétszer futják le.

[449] A név jelentése „Madár". A szó ugyanakkor arra is utalhatott, hogy a versenyző szerencsés volt („madara volt"). A madárhoz, mint a szerencse áhított, ám nehezen elérhető és könnyen tovaszálló képéhez vö. Aischyl. *Ag.* 394/395 (Paris és Helena).

[450] A magyarázat azzal függ össze, hogy a király egyik attribútuma Homérosnál a „népek pásztora" (ποιμένα λαῶν). Vö. még a scholionok fentebbi megjegyzését (*O.* 6. **102e**).

[451] Az egyik kéziratcsaládban a chi helyett lambda szerepel, vagyis az olvasat bizonytalan. A chi mindenesetre a megjegyzésre érdemes helyet jelölte a szövegkritikában.

79a: *Sereget vezetve*: (…) melyet szövetségbe kovácsolt Héraklés kedvéért Mideából érkezvén, ahonnan Alkó is származik, Likymnios testvére.[452] **b**: *A birkózásban győztes Echemos, Tegeának hozva dicsőséget*: Echemos birkózásban győzedelmeskedett, így hozva babért, azaz dicsőséget[453] szülővárosára, Tegeára. A város Árkádiában található. Dicsőséget azért hoz, mert tegeai győztesként kiáltották ki. Hozzá kell érteni a „legjobbként győzedelmeskedett" kifejezést. Azt mondják, hogy ez az Echemos okozta Hyllos halálát, amikor az visszatért a Peloponnésosra.

80: *Echemos*: Oda kell még érteni a „győztes volt" kifejezést. A birkózásban az árkádiai származású Echemos győzedelmeskedett. Az ő keze által lelte halálát a Peloponnésosra visszatérő Hyllos. Hésiodos szerint Timandrával kötött házasságot: *Timandrát tette Echedémos virágzó arájává* (*fr.* 23a 31).

83a: *Négy lóval* egészen addig, hogy *Halirrothiosé*: Négy lóval, azaz négylovas fogatával Halirrothios győzedelmeskedett. Innen többen σῆμα Ἁλιρροθίου (Halirrothios emléke) körülírást (perifrázis) jeleznek, mintegy annak kifejezésére, hogy „a Halirrothios által megnyert jel és dicsőség", ahogy Homérosnál is: *Télemachos szent ereje* (ἴς)[454] vagy *Héraklés fölényes hatalma* (βίη). Didymos ezzel szemben a következőképpen értelmezi a helyet: Mantineát Poseidón szent helyének tartja, s ehhez összeveti Bakchylidés egy helyét: *Miként a mantineaiak, akik pajzsukon Poseidón szigonyát viselik* (*fr.* 21). Poseidón szigonya

[452] A Héraklésnak nyújtott segítséget rokoni szálak magyarázzák. A máshonnan nem ismert Alkó mitológiai alak szinte bizonyosan Héraklés anyja, Alkméné csonkult-romlott változata (lásd DRACHMANN 330 in app. ad loc.), vagyis Likymnios, Oiónos apja, Héraklés nagybátyja. Ez egybevág a hetedik olympiai adataival, ahol Midea feltehetően szintén városnévként szerepel (27–29).

[453] A magyarázott irodalmi szó az epikus színezetű κῦδος, a magyarázó a δόξα származéka.

[454] Az eredetileg digammára (v hangértékű mássalhangzóra) kezdődő szó, rokon a latin *vis* (erő) szóval és az azonos jelentésű német *Sehne*, angol *sinew* szavakkal is. Felmerül, hogy esetleg a testrészt jelölő, uráli eredetű (rekonstruált töve sene), magyar „ín" is végső soron indoeurópai eredetű.

volt ugyanis a pajzsok dísze, mivel a mantineaiak a legnagyobb mértékben tisztelik az istent. Így a hely értelme önmagában világossá lesz, ha a vonatkozó főnevet mintegy kívülről kiegészítjük. Négylovas fogattal győzedelmeskedett a mantineai hős.[455] Mantinea Poseidón emlékművéről, azaz szentélyéről híres. A Halirrothios magának Poseidónnak a jelzője.[456] Az alexandriai filológus idézi Homérost (*Il.* 5. 292: *Mindenféle szél minden fuvallatát felkavarta*) és a *Théseis* alkotóját is, aki tanúsítja, hogy a hős sikeres kocsihajtó volt: *Úgy hajtod a csikókat, mint a mantineai hős.* **b**: Másként: Hogyha σᾶμα Ἁλιρροθίου alakot írunk, akkor maga Halirrothios lesz az, aki jött (a versenyre), vagyis mintegy Halirrothios vált dicsőségessé (ἐπισῆμος).[457] Ha viszont Σῆμος Ἁλιρροθίου az olvasat, akkor a jelentés egyértelműen: Sémos, Halirrothios fia győzedelmeskedett. Aristodémos viszont azt állítja, hogy nem lehet kronológiailag összeegyeztetni a Kekrops[458] idején élt Halirrothiost Héraklésszel. Ámde az előbbi nem árkádiai, hanem athéni volt. Egy bizonyos Sémos győzedelmeskedett kocsihajtásban, ahogy azt Diphilos állítja, a Théseusról szóló eposz szerzője, egyik iambikus költeményében: *Úgy hajtottad a csikókat, mint a mantineai Sémos,*[459] *aki elsőként hajtotta fogatát az Alpheios mellett.* **c**: *Mantineából*: Mantinea árkádiai város. Hallirrothios dicsősége pedig körülírásként magát Halirrothiost

[455] Didymost tehát a σᾶμα Ἁλιρροθίου kifejezésben Poseidón körülírását látta, aki jelenlétével és támogatásával szentesítette a hős győzelmét.

[456] Ez a tulajdonnév etimológiáján alapuló olvasat az antik ember számára azonnal érthető lehetett, mert a szó előtagja *(hali-)* a tengerrel, utótagja *(roth-)* a zúgó viharral hozható kapcsolatba. Ezt az összefüggést erősítik a következőkben idézett költői helyek.

[457] Vö. fentebb **83a**.

[458] Mitikus athéni király.

[459] Az idézet első sorát már az előbbi scholion-bejegyzés is hozta (ott a szerzőt nem nevesítette, csak annyit mondott róla, hogy a Théseus-eposz szerzője). Ebben a változatban Sémos neve helyett a ἥρως szó (feltehetőleg köznévként) szerepel és a sorkezdő igealak στρωφᾷς az itteni τρέψας participium helyett (a jelentés nagyjából megegyező).

jelöli. **e**: Halirrothiosszal, a mantineaival azonos nevet visel az athéni Halirrothios, aki Poseidón és Bathykleia szülötte volt. **f**: Megint mások így olvassák: Séros, Halirrothios fia, akiről Hésiodos is megemlékezik: *Sérost és Alazygost, a derék fiúkat* (*fr.* 106). Séros Halirrothios fia volt, aki Periérés és Alkyoné gyermeke volt. (…)

84e: Aristippos írja, hogy Élis elfoglalása után Théseus volt az egyik versenyző,[460] ám nem kocsihajtásban, hanem pankrációban.

85b: Phrastór gerelyhajításban versenyezve talált célba. Egyesek az ἥλασε σκοπόν (célba talált) szintagmát egyenesen a „győzelmet aratott" kifejezéseként értelmezik.[461] A szó tulajdonnév.[462]

86a: *Míg gerelyhajítás hosszában Nikeus*: Miként Tydeus.[463] **b**: Az értelme: Messze és nagy távolságra dobta a diszkoszt Nikeus. Hogy a régiek köveket dobtak, Homéros is tanúsítja: *A kő zúgott* (*Od.* 8. 190). **c**: *Gerelyhajítás hosszában pedig Enikeus*: Az Enikeus tulajdonnév.[464]

87a: *Kezét lendítve mindenki előtt*: Dobásban, mondja, minden versenyzőt megelőzve. **b**: A „kezét lendítve" a homérosi fordulatra emlékeztet: *azt (a diszkoszt) körbeforgatva elengedte súlyos kezéből* (*Od.* 8. 189). **c**: *A harcostársak zajongtak*: A körülálló bajtársakban nagy riadalmat és zavarodottságot keltett a csodának beillő dobással. Ez is a homérosi fordulatnak megfele-

[460] Théseus részvétele magyarázza a róla szóló eposz (vö. **83a**) említését az első olympiai játék győzteseinek kontextusában.

[461] Vagyis a σκοπός (cél-) főnevet metaforikusan a „győzelem" kifejezéseként fogják fel.

[462] E megjegyzés oka, hogy a „Phrastór" név jelentése „Elmés", vagyis felmerülhetne az olvasóban, hogy nem tulajdonnév.

[463] A magyarázat egyszerűen a νίκη (győzelem) köznévből származó tulajdonnév képzésére vonatkozik.

[464] A furcsa névalakra a szót megelőző δέ partikula átszótagolása adja a magyarázatot: utolsó betűjét a tulajdonnévhez csapták.

lően: *Lapítottak a földön a hosszúevezős phaiákok, hajóikról híres férfiak* (*Od.* 8. 190 sk.).[465]

88a: *A harcostársak zajongtak*: A csodálkozó tömeg felkiáltott látva a dobás távolságát. **b**: Avagy így: Megmozgatta a bajtársak tömegét, és felébresztette figyelmüket. **c**: Mivel a többieket jóval túlszárnyalta diszkoszdobásával, az egész seregleten csodálkozás lett úrrá a dobás távolsága miatt. **d**: *Zajongtak*: Győzelmével felindulást keltett a jelenlévőkben. Zajongtak csodálva a dobás távolságát.

90a: *Este pedig a szép arcú (hold) ragyogott*: A szép arcú hold bájos fénye sugárzott este. Mindez este történt, amikor a hold fénye világított a sötétben. **b**: *Kedves fény*: A teliholdra vonatkozik. Mert a verseny teliholdkor zajlik, ahogy maga mondja egy korábbi ódában (*O.* 3. 19). **c**: Így kellett volna mondania: teliholdkor alapította az ünnepet, majd az alapítást követően még a továbbit cselekedte.[466]

91: (…) Némileg naivan többen úgy képzelik, hogy naplementéig tartott a verseny.

92b: *Az egész szent körzet hangos volt az énekektől*: Az ünnep alatt imáktól és himnuszoktól visszhangzott az egész szentély. Az enkómionok megszokott fordulata ez.

94: *A régebbi eredetet követve*: A kezdeteknek és az elődök szokásainak engedelmeskedve mi magunk is szavaljuk a győzelem nevezetes jutalmát *(charis)*, a győzelmi himnuszt, kifejezve csodálatunkat Zeus mennydörgése és tüzes villáma iránt.

95a: *A győzelem jutalmát*: Kívülről kell kiegészíteni a ragot: Jutalmul énekeljük a mennydörgést.[467] **b**: Az ἐπώνυμος (neves)

[465] A scholion így a két szomszédos homérosi sorra tett hivatkozással a jelenet epikus színezetét bizonyítja (sportteljesítmény és a közönség csodálkozó-elismerő reakciója).

[466] A magyarázat a pindarosi előadásmód tömörségére utal (συντομία), ami az ok-okozati összefüggéseket alárendeli a hatásos bemutatás költői logikájának.

[467] A „rag" (-ul) a görögben prepozíciót jelent (εἰς χάριν): a szintagma határozói értelmezése ellentétben áll a korábbi parafrázissal, ahol ez a kifejezés a „himnusz" értelmezője tárgyesetben. Ez az értelmezés az

a χάρις (jutalom) szó jelzője, mint aki nevezetessé tesz. **c**: Másként: A győzelem nevezetes jutalma magát a győzelmi ódát jelenti. **e**: A villámot énekeljük meg. **f**: Másként: a híres-neves és ismert villámot. **g**: Vagy így: A híres győzelemre vonatkozik körülírásként.[468] **h**: Másként: a győzelem miatt (χάριν).[469] **i**: Vagy ekként: A híressé tevő győzelem jelzője (ἐπωνυμίαν).

96a: *Tüzes nyilat*: A villámot, mely egyszerre származik a tűztől és Zeustól. **b**: *A tüzes nyilat minden erőben*: A villámot, amely – valahányszor szükség van az erejére – alkalmas és megfelel Zeus szükségleteinek. **c**: Tökéletesen talál Zeus egész hatalmához. **d**: Vagy az erő a győzelemre vonatkozik: mindig győztes. e: *Erőhöz illő*: Ami Zeus egész erejéhez illik.

99a: *Duzzadó dal(lam)*: A szavak burjánzó dal(lam)a találkozik a hangszeres kísérettel (fuvolával). Ezt azért mondja, mert a himnuszokat fuvolakísérettel szokták előadni. **c**: A hangok özönében dúsan és édesen tobzódó ének üti meg a fülét.

100a: *Találkozik*: Együtt szalad. Találkozik a fuvolával. **b**: Mintegy felébreszt. **c**: *Dalokkal találkozik*: Visszhangzik. **d**: A himnusz bőségesen és édesen árad.

101a: *Dirkénél*: Az elején azt mondta, hogy eleinte nem tett eleget a megegyezésnek, hogy győzelmi költeményt ír. Most azonban sok idő után Dirkétől, azaz Thébából érkezik a dal, vagyis az óda, minthogy Thébában írta meg a verset hosszú idővel a megállapodás után. **b**: Amely versek a híres Dirkénél, azaz Thébában a vártnál hosszabb idő elteltével jelentek meg, azaz készültek el. Ám ugyanannyira édes a győzelmi óda a címzett számára, miként a hites feleségtől, nem ágyastól született gyermek az immár idős kort megért atyának. **c**: Dirké thébai forrás. **d**: A bevezetésben is azt mondja Pindaros, hogy késlekedett, mivel a megegyezéshez képest később írta meg

állítmányt („énekeljük") magával a villámmal mint tárggyal kapcsolja össze (contra **94**).

[468] A megjegyzés az ἐπωνυμίαν jelző státuszára utal.

[469] Ez a megjegyzés a χάριν szót posztpozícióként, tehát nem lexématikus, hanem grammatikalizált elemként kezeli.

a költeményt. Most azonban Dirkétől, ami Thébát jelenti, érkezett hosszú idő után a vers, mivel ott írta azt, hosszú idővel a megírására vonatkozó megegyezés után.

102a: *Ám miként a gyermek a hitvestől*: Hites feleségétől és nem ágyasától. **c**: Olyan kívánatos és édes lesz, miként az öregedő apa is örömmel látja tulajdon gyermekét törvényes feleségétől. Vagyis apjának lelkét vágyakozó melegséggel tölti el a szülei örömére megjelent gyermek. S miért is örvendetes a gyermek az öregedőnek? Mivel, mondja, a hatalom és a gazdagság, ha az a nemzetségtől idegen és kívülről származó úrra és birtokosra talál, igen nagy szomorúság a távozónak. **d**: Az ifjúság másik oldala az öregség. **e**: Az idős korba érvén, amikor nem lehetséges utódot nemzeni.

104c: *Melegít*: Az újszülött melegséggel tölti el apja lelkét.

106a: *Mivel a gazdagság*: Ezt általánosan (καθόλου) mondja: Mivel a gazdagság, mely kívülről érkező pásztorra, azaz örökösre lel, rettegett dolog a távozó örökbe hagyónak. Ezzel azt fejezi ki, hogy ha a vagyonos ember gyermektelenül hal meg nem hagyva hátra örököst, az igen kellemetlen lehet számára. **b**: Másként: A nem rokon örököst. Homéros alapján: *Az örökösök osztják szét egymás között a vagyont* (*Il.* 5. 158). A „távozónak" két szó vonzata is egyszerre (ἀπὸ κοινοῦ): „idegen a távozótól" és „gyűlöletes a távozónak". Nagymértékben fájdalmas ugyanis az életből távozónak, ha örökösei nem rokonok. Amilyen fájdalmas tehát a halálra készülőnek az idegen örökös, ugyanolyan nyomasztó, hogy amikor valaki nagyszerű cselekedetet hajt végre, dicséret nélkül végezze be életét, ó, Hagésidamos,[470] hiába fáradozva, úgyhogy semminemű élvezetes és édes jutalmat nem lát a fáradozásaiból.

109: S valahányszor nagyszerűt cselekedve: Valahányszor szép tetteket hajtva végre ének nélkül, dicstelenül végzi életét, a fáradságnak csak rövid élvezet jutott osztályrészül, azaz csak

[470] Az óda címzettje.

egy rövid, azonnali időpontban örülhetett, halála után azonban senki sem emlékszik többet rá.

110: *Hadés kapuját*: A kapu a ház metonímiája vagy Hadés körülírása.

111: *Üresen lélegezve*: Ahelyett, hogy hiába fáradozva.

112a: *Rövid öröm*: Csak a győzelem pillanatában rövid ideig tart. **b**: A „rövid" ebben az esetben azt jelenti: „semmi", „egy kicsi sem".

113a: *Neked a szép szavú líra*: A τίν személyes névmás (Sg/2 Dat.) dór variáns. **c:** Rád, mondja, a múzsai művészet minden formája árasztja tarka bájait és ad örömet. **d**: A homérosi minta szerint: *Számos küzdelmet szőtt bele* (*Il.* 3. 126).

114b: A πάσσειν ige jelentése „tarkítani" és a παστός „tarka.[471]

115a: *Báját* (χάριν): A győztesekét. **b**: A Múzsák nevelik és növelik a győztesre jellemző vonzerőt. **c**: A χάρις magát a költeményt is jelentheti. **d**: Dicsőítik a győzteseket. **e**: A Múzsák és a (költői) beszédek növelik a te dicsőségedet. Halhatatlanok ugyanis a költészet révén a dicsőítő szavak. **f**: A Múzsák táplálják a győztesek hatalmas dicsőségét.

117a: *Én is összekapcsolódva*: Én magam is megragadva a Múzsák énekének lehetőségét növelem költeményeddel a te dicsőségedet, mintegy mézzel táplálva a várost. **b**: Én is magamévá téve a Múzsák buzgalmát velük együttműködve

[471] Priamos lánya a szőttest díszíti (ἐνέπασσεν) (példa az ἀναπάσσειν metaforikus használatára). Hasonló metafora Kall. *epigr.* 51. 2 (ἀναπλάζειν) (a Charis vonatkozásában). A πάσσειν ige alapjelentése „szórni" (ném. *besprengen*, [be]*sprenkeln*; ang. *besprinkle*, a s*pring*[*en*] kauzatív változatai [ugratni]), ezzel rokon a *pasta* (tészta) szó, mely a magyarázatban is említett παστός-ból származik, ami eredetileg a liszt szórására vonatkozott (a τὰ παστά jelentése egyfajta árpadara), de a *pástétom* (keverék) és a *pasticcio* (különböző eredetű műrészletekből összeállított kompozíció) is. A „színekkel/mintákkal beszórni" kifejezésből levezethető a tarkaság képzete, amit a scholion kiemel.

nevelem és növelem a te dicsőségedet, magamat is a lokrisiakhoz sorolva[472] s mintegy mézzel táplálva a várost.[473]

118: *Körbeöleltem mézzel öntögetve*: Magával a költeménnyel, mondja, öntözve, azaz megénekelve.

119: *Kedves fiút*: Ezt röviden a saját szemszögéből mondta.[474]

120: *Akit láttam*: A „megismertem" helyett.

121a: *Erőt tanúsítva*: Győzedelmeskedve. **b**: *Keze erejével*: Ökölvívásban.

122a: *Abban az időben*: Ugyanis nem abban az időben győzedelmeskedett, amikor a himnuszt írta. **b**: Az óda késedelmességét most is (az óda végén) kimutatja. **c**: *Külsejében vonzó(t)*: Fiatal teste szépségében bővelkedő.

123a: *Fiatalsággal elkeveredő(t)*: Arányos módon teste szépségével keveredve és ragyogva ennek fiatalságában. **b**: *Mely hajdanán a szégyentelen*: Amely szépség egyszer a szégyentelen halált elhárította Ganymédésről Aphrodité segítségével. Homéros szerint: *Őt meg az istenek magukhoz emelték Zeus pohárnokává téve, az ő szépsége okán, hogy a halhatatlanok között lakozzék* (*Il.* 20. 234). **c**: Másként: Amely fiatalság szépsége, mondja, Ganymédéstől is előzte a pusztulást. Ugyanis ezáltal és a szépsége révén lett halhatatlanná.

Tizenegyedik óda

Van az emberek számára igen nagy haszna / a szeleknek. Van az égi vizeknek is, / a felhők nedves gyermekeinek. / Ha pedig valaki fáradozásának gyümölcsét learatja, édesen szóló dalok /

[472] A megfogalmazás talán egyfajta átmeneti kategóriaként fogható fel az ἐκ προσώπου jelenséghez, ami azt jelenti, hogy a költő egy másik szereplő nevében beszél. Itt csak arról van szó, hogy perspektívájában a lokrisiak nézőpontját is érvényesíti.

[473] A méz a költészet közkeletű metaforája.

[474] A magyarázat valószínűleg arra utal, hogy a „bájos gyermek" kifejezésben a költő saját, szubjektív nézőpontját érvényesíti (λύσις ἐκ τοῦ

(5) a későbbi hírnév csírái, / támadnak ebből s megbízható tanúságtétel a nagy tetteknek. Bőséges és irigység nélküli az olympiai győztesek számára / az ilyen dicséret. Ezt igyekszik a mi / nyelvünk is gondozni. / (10) Viszont az istentől származik a bölcs belátás hasonlóképpen itt is. / Tudd hát, Archestratos / fia, Hagésidamos, hogy a te ökölvívásod kedvéért / diszéül a te arany olajág koszorúdnak / édesen énekelek, / (15) a nyugati lokrisiak nemzetségének tiszteletére! Biztosítalak / titeket, ó, Múzsák, hogy sem vendégnek hátat fordító, / sem a szépséget nem becsülő, / hanem ellenkezőleg, fölöttébb kifinomult és vitéz sereghez jöttem. Természetét sem a rőt ravaszdinak, / (20) sem a hatalmas hangú oroszlánoknak nem szokása megváltoztatni.

A Tizenegyedik olympiai ódához

Ugyanannak ráadásként

Inscr. a: A költemény a „kamat" (τόκος) feliratot viseli, mert a költő később ráadásként írta, ahogy a pénzbeli kölcsönöknél van a járulékos összeg az eredeti összegen felül. A τόκος abból származik, hogy számban hozzáadnak, mintegy hozzászülnek valamit.[475] **b**: Ugyanannak a Hagésidamosnak írta mintegy

προσώπου). A παῖδ' ἐρατόν kifejezés emlékeztet Homéros egyik helyére (*Il.* 16. 460), ahol a narrátori perspektívát színezi Zeus szempontja (Sarpédón iránti szeretete mint παῖδα φίλον). A homérosi helyhez tartozó scholionhoz, ahol ez az értelmezés olvasható, vö. NÜNLIST (2009) 126 sk. A λύσις ἐκ τοῦ προσώπου típusú értelmezéshez lásd még fentebb *O.* 9. **94b**.

[475] A kézirati hagyományban a tizenegyedik olympiai óda megelőzi a tizediket. A hagyományos sorrend az antik értelmezési hagyományt tükrözi, mely a tizedik olympiai óda prológusában kifejtett képi nyelvet („későn jött óda" – „tartozás" – „kamatos fizetség") szó szerint értelmezi. A „kamat" jelentésű τόκος szó az előző óda 9. sorában fordul elő, az antik értelmezés ezt ragadta ki és helyezte a következő vers elejére a scholionban olvasható indoklással. A τόκος töve a „szülni" jelentésű tektő Ablaut-változatát tartalmazza (analóg ezzel a *wachsen* „nőni" jelentésű

kamatként és ráadásként, mivel az óda nem közvetlenül a győzelem után íródott.

1c: *Van az embereknek*: Az értelme: Az emberek körében megvan az alkalom, amikor a szelekre van szükség, ami leginkább a hajósokra igaz, a földműveseknek pedig esőre. Ugyanígy a győzelmi ódáknak és dicsőítéseknek is (megvan a hasznuk) a versenyzők számára.

3: *A felhők gyermekei*. A zivatarokat nevezi a felhők gyermekeinek.

4a: *Ha valaki fáradozik*: Ha valaki fáradozásait siker koronázza. **b**: Ha valaki, mondja, nem hiába fáradozik, s fáradságos küzdelme árán a sportesemény győztese lesz, annak szüksége van a győzelmi ódára. Ez a kezdete annak, hogy a későbbiekben is beszéljenek róla. **e**: Másként: Ha valaki fáradozva sikert ér el és győzedelmeskedik, akkor számára ezek az édes versek a későbbi dicsőítés kezdetei és indokai lesznek. Más szóval: a versek lesznek felelősek azért, hogy később is emlékezzenek a győztes teljesítményére, mivel a győzelmi óda teszi lehetővé és adja kiindulópontját annak, hogy később is dicsőítsék a sportolót. **f**: *Mézédes hangúak*: Mivel a legédesebb énekekben részesült. **g**: Másként: Az édes hangú énekek, mondja, a későbbi beszéd kezdetei. Ezek azok, amelyek miatt a későbbiek is emlékeznek az elődökre. **h**: A himnuszok össze vannak kapcsolva a megénekeltek kiválóságaival.

5: *Emelkedik*: Ahelyett, hogy „emelkednek". Egyes szám a többes szám helyett.[476]

6a: *S megbízható esküt*: Szerződést. Megegyezést. Valaki esküvel erősítheti meg Hagésidamos győzelmét, amikor a verset hallja. **b**: A vers megbízható tanúsága az erényeknek. Az utódok, valahányszor egy ünnepi alkalommal együtt vannak, nem felejtik el ezeket a verseket, melyek mindig emlékeztetik őket a múltra.

igetőből levezetett német *Wucher* „uzsora" jelentésű szó), ahogy erre maga a scholiasta is utal parafrázisával, ami indokolja a vers befejezésében megjelenő „apa–gyermek (τέκος)" képzetét.

[476] Ez az úgynevezett *schema Pindaricum*. Vö. 367. jegyzet.

7a: *Bőséges dicséret*: A költemény bőséges dicséret, és az olympiai győzteseknek van szentelve. **b**: Másként: A legnagyobb dolog, hogy a himnusz az ármánykodók irigysége nélkül való.[477] Mert az irigység elpusztíthatja a képmást és a szobrot, de a költeményt nem semmisítheti meg.[478]

8: *A mi nyelvünk*: Ezeket a sikereket és az olympiai győztesek dicsőítését a mi nyelvünk és a Múzsa akarja gondjaiba venni és dicsőíteni.

10a: *Istentől az ember*: Mi, a költészet és az ünneplők az isten jóindulatára szorulunk. **b**: Az istenség akarata szerint hasonlóképpen (a sportolóhoz) van virága teljében a bölcs (költő) is lelkületét illetően. **c**: Az isteni résznek köszönhetően tehetséges valaki a múzsai művészetben, és ragyog ki a többi közül, akárcsak te, a győztes.[479] Ezt saját verseire való tekintettel fogalmazza meg, magát tartva fölöttébb kimagaslónak a költészetben.

11: *Tudd hát most, Archestratos fia*: Tudd hát, és ismerd fel, ó, Hagésidamos, hogy a te öklödnek köszönhetően énekelem meg a győzelmi koszorú díszét! Vagyis a szép koszorús olajfaág himnuszát énekelem.

13a: A győzelmi koszorúhoz tartozó díszt: Az ódára érti. **b**: Hiányzik a „megszerezvén" participium. **c**: Elmaradt valami a teljes értékű közlésből. A következőképpen egészítendő ki: Téged énekellek meg, aki olajkoszorúban részesültél, miattad ítélve említésre méltóknak a nyugati lokrisiakat.

[477] A kettős értelmezés alapja, hogy az ἀφθόνητος jelentése egyszerre bőséges („ami irigység nélkül adatik") és nagyvonalú („aki irigység nélkül van").

[478] A gondolat idegen a magyarázott szöveghelytől, mégis ízig-vérig pindarosi. Alapja az ötödik nemeai óda prológusa (1 sk.), ahol arról van szó, hogy a mozgékony költemények előbbrevalók a mozdulatlan szobroknál. A szobrok mulandóságához lásd még Simónidés Kleobulos-fragmentumát (*fr.* 76 PMG).

[479] A θεία μοῖρα kifejezésnek erőteljes platóni felhangjai vannak (vö. például *Phdr.* 230A).

14a: *Az édes énekű díszt zengem*: A te győzelmi költeményedet zengem a nyugat-lokrisiakat is felemlegetve és emlékezetbe idézve. **b**: A lokrisiaknak három nemzetségük van: a nyugatiak az itáliai félszigeten élnek, az ozolaiak Aitóliában, az epiknémidiaiak pedig Euboián. Innen származott Oileus fia, Aias, és a lokrisi melléknevet kapta.

15a: *Gondoskodva*: Megénekelve. Így Alkaios is: *Nem énekelem meg Múzsáimmal Lykost.*[480] A gondoskodni és gondolni valamire kifejezésekből. **b**: Az értelme a következő: A nyugat-lokrisiak nemzetségét megénekelve, ahol (ó, Múzsák,) együtt ünnepeljétek őt,[481] kezeskedem, hogy nem barátságtalan s nem is szépre érzéketlen népet keresünk fel.

16a: *Ahol együtt ünnepeljetek. Kezeskedem*: Ott vegyetek részt ti is, Múzsák! Kezeskedem nektek, hogy a lokrisiak serege, azaz népe nem ellenséges a vendégekkel szemben, s nem is érzéketlen a művészetek iránt.

17: *Akik kerülik az idegent*: Idegengyűlölő, ellenséges a vendégekkel szemben.

19a: *Igen szellemes és vitéz*: Azaz aki elérte a bölcsesség csúcsát.[482] **c**: *Mert természetét sem a rőt bundájú róka*: Természetből fakadó jellemét sem a ravasz róka, sem a félelmetes oroszlán nem tudja megváltoztatni. Ez a kijelentés arra irányul, hogy a lokrisiak természetüknél fogva gyakorolják az erényességet, és nem is képesek megváltozni. Éppen ezért, mondja, képes kezességet vállalni értük.

[480] Drachmann megjegyzése szerint az alkaiosi attribúció nem valószínű, inkább az, hogy a scholiasta hibásan idézi Alkman (Alkman–Alkaios névtévesztés) híres louvre-i partheneionjának (*fr.* 1 PMGF) egyik sorát: *Nem énekelem meg Lykaisost a halottak közül* (Hypokoontidák). A név kézenfekvő romlásán (Lykos–Lykaisos) kívül a „Múzsák" kifejezés a hasonló hangalakú „holtak" (kamousin) szóból származhat.

[481] Romlott szövegrész, Drachmann olvasata (imperativus, a „Múzsák" kiegészítése).

[482] Az ἀκρόσοφος („csúcsbölcs") determinatív szóösszetétel (lásd még akropolis, akrostichon) körülírása.

20a: *Sem a rőt bundájú róka*: Ravaszdi állat a róka. Az oroszlán ereje nagyobb. De egyik sem változtatja meg veleszületett természetét. **b**: *Rőt*: Piros, mint a tűz.[483] **c**: Furfangos elméjű. **d**: Avagy rőt bundájú, amennyiben tüzes farkúnak is nevezik.

21: *A hangos üvöltésű oroszlánok sem*: Ezen kijelentés mögé is odaértendő, hogy a lokrisiak sem vetkőzik le veleszületett adottságaikat, hanem ilyenformán eleve kiváló harcosok, és a korábban említett erények hordozói természetük szerint.

Tizenkettedik óda

Imámmal kérlek, a megszabadító Zeus szülötte, / vedd pártfogásodba Himerát, megmentő Szerencse! / Te irányítod a tengeren a sebes / (5) hajókat, a szárazföldön a mozgékony háborúkat / s a döntéshozó tanácsokat. Az emberek reményei / hol fel, hol le / bucskáznak a hamisságok szeles tengerén. / (10) A földiek közül még senki sem találta biztos, istentől származó jelét / a jövőben várható eseménynek. / Az elkövetkezendő idő megismerése sötétbe kémlel. / Az embereknek sok minden számításuk ellenében ütött ki, / (15) s megkeserítette örömüket, máskor pedig eleinte kellemetlen / viharokban hánykolódva / a viszontagságot egy pillanat alatt a legnagyobb jóra váltották. / Philanór gyermeke, bizony a te lábad erénye, / (20) akárcsak a házi kakasé, családi tűzhelyednél / hír nélkül hervadt volna el, / ha a férfiakat pusztító viszály nem fosztott volna meg knóssosi hazádtól. / (25) Most viszont Olympiában koszorút szerezvén / s kétszer Pythóból és Isthmosból, Ergotelés, / a nymphák fürdőjét magasztalod új hazád otthonos földjeire hazaérve.

[483] A magyarázat alapja, hogy az αἴθων (rőt) tövében az αἰθ- a tűzzel kapcsolatos.

A Tizenkettedik olympiai ódához

A himerai Ergotelésnek, Isthmoson és Pythóban győztes távfutónak

Inscr. a: *Ergotelésnek*: A 77-es olympiasban győzedelmeskedett, majd ezt követően a 78.-ban. Győzedelmeskedett a 25. pythiásban, és hasonlóképpen győztes volt az isthmosi játékokon.[484] Maga Ergotelés krétai származású volt Knóssosból. Onnan száműzésbe kényszerülvén elment a szicíliai Himerába, ahonnan Stésichoros, a lírikus költő is származott, s ott polgárjogot szerezvén sportolói pályafutásba kezdett. A prooimionban azt kívánja, hogy Himera legyen szabad és független. Nyilvánvaló, hogy ezért szólítja meg Tychét, a szabadító Zeus lányát, akit arra kér, hogy vegye pártfogásába Himerát. **b**: Ergotelés krétai volt származására nézve, Knóssos városából származott, a 77. olympiásban győzedelmeskedett, s ezt követően a 29. pythiasban. Mivel a városban polgárháború robbant ki, elmenekült a szicíliai Himerába. Miután ott újra polgárháborús időket ért meg Gelónnak és Hierónnak köszönhetően, majd végre az ezt követő békét is, győzelmet aratott (az olympiai játékokon). Ezért foglalkozik a bevezetésben a béke gondolatával, mint aminek a győztes győzelmét köszönheti. **c**: Himerának magát a várost nevezi. Ugyanígy hívják a folyót is. Ugyanebből a városból származik Stésichoros is, a lírai költő. **d**: Ergotelés Philanór fia volt, és Himerában szerzett polgárjogot.

1a: *Könyörögve kérlek, Zeus lánya*: Miután véget ért Hierón és utódai uralma, megmérettetett és immár győzött.[485] Ezért aztán a megszabadító Zeust (invokálja) annak örömére, hogy a szicíliaiak megmenekültek a zsarnokságtól. **b**: A Békét a szabadító Zeus lányának tekinti, mivel a békében élők a szabadság

[484] Az olympiai és pythói játékok téves kronológiájához lásd DRACHMANN jegyzetét *(in apparatu)*. A hely emendatiójához vö. BARRETT (1973).

[485] Barrett (lásd az előző jegyzetet) nézete szerint ez az időpont-megjelölés Hierón halálára és legfiatalabb testvére, Thrasybulos rövid uralkodásának végére vonatkozik.

gyümölcseit is élvezik. **c**: Az állítmány (ἀμφιπόλει) a homérosi sorra (*Il.* 1. 37) emlékeztet: Chrysé szigetét oltalmazod (ἀμφιβέβηκας). **d**: Könyörögve kérlek hát téged, ó, a szabadító Zeus gyermeke, megmentő Szerencse, a Himera nevű hatalmas erejű város érdekében. **f**: Imádkozik, hogy Himerának ne kelljen meghódolnia senki előtt.

4a: *Neked a tengeren*: A τίν dór névmási alak.[486] **b**: Ugyanis te irányítod a tengeren a hajókat. **d**: A sors akaratából hiúsulnak meg az emberek reményei is. **e**: *Sebes hajók*: Mert a hajók is bizonyos sorsszerűség által irányíttatnak. Hasonlóképpen a sors uralja a népgyűléseket is.

5a: *Heves háborúk*: Könnyelműek és értelmetlenek. Esztelenségükben rohannak a csatázók. **b**: Avagy mivel az emberek indulata hevesen támad, amiből háború születik.

6: *Az emberek reményei*: Amiben az ember reménykedik, nem valósul meg azonnal, s nem is egyenes úton haladnak a remények, hanem néha a magasba emelkedik az, aminek a megvalósulásával számolunk, néha azonban a mélységbe zuhan.

7a: *Sokszor fel, máskor le*: Szabálytalanul. **b**: Minden általad történik, ó, Szerencse! Az emberek reményei sokszor a várakozással ellentétesen meghiúsultak, és kiderül, hogy túlságosan merészek voltak.

8: *Hiú várakozások magas tengerét hasítva*: A hamis várakozásokat magasban szállóknak nevezte.[487] A „hasítani" metaforikusan (ἀπὸ μεταφορᾶς) a hajózásból származik. Ahogy ugyanis a hajók haladnak, úgy az emberek reményei is sok nehézségen és fáradozáson mennek és bukdácsolnak keresztül, és semmit sem találnak igaznak abból, amit gondoltak. Ez elsősorban a megénekeltnek szól, aki száműzöttként és a balszerencse tudatában váratlanul mégis győzelmet aratott.

10a: *Jelet* (σύμβολον): A szó lehet hím- vagy semleges nemű. **b**: Jelnek (hímnem) nevezzük a tüsszentést, a hangzó

[486] Lásd fent ad *O.* 10. **113a**.

[487] A bonyolultnak tetsző fogalomtársítás alapja, hogy a „hiábavaló" je-

jeleket vagy a váratlan jelenéseket. Archilochos is (hímnemben): *Hozzád járulok tanácsodat kérve*.[488] **10c**: *A halandók közül senki sem (kapott) biztos jelet*: Semelyik ember sem kapott megbízható bizonyságot vagy jelet az istentől a remélt dolgok felől, hogy azok mindenképpen egy bizonyos módon meghatározottan mennek végbe. **d**: (…) Philochoros azt mondja, hogy a beszédes jóslatokat, vagyis a hangzó jeleket és a tüsszentéseket nevezik jelnek. Először Démétér adott ilyen jóslatokat.

13: *Vakok az érzékek*: A megismerés nem képes előre látni, és a végkimenetel bizonytalan.

14a: *Az öröm ellentétes oldalára esett*: Az örömmel ellenkező, tehát kellemetlen módon. **b**: Akik értelmükkel mást reméltek, azokkal éppen ellentétes módon történt. Az „esett" a kockajáték metaforájából származik. **c**: Vannak, akik ellenkező sorsban részesültek, mint ahogy remélték, és örültek neki. Mások pedig nehéz és félelmetes sorsviharokba kerülve hirtelen a legnagyobb jóban részesültek a balszerencse helyett, amire számítottak. Mindezeknek a bevezető gondolatoknak a célja Ergoteléssel kapcsolatos, mivel a krétai polgárháború és a száműzetés alapján sötét jövőt képzelt magának, aztán viszont nagy szerencséjének köszönhetően dicsőségre tett szert. **e**: Másként: Néhányan a sorsfordulatok viharába kerülve egy szempillantás alatt változást éltek meg, és elképesztően nagy jóban részesültek.

16a: *Szembekerülve*: Akik viharral és óriás hullámokkal szembesültek.[489] **b**: Néhányaknak, miután viharba kerültek, egy szempillantás alatt újra szerencsés fordulatot vett életük. Ezt a

lentésű μεταμώνιος szót hagyományosan az ἄνεμος „szél" fogalommal kapcsolták össze. Ez eredményezi a magasság (μετέωρα) megjelenését a scholion szövegében, de a hajó metaforáját is Pindarosnál (az asszociáció tehát már nála is kitapintható).

[488] *Fr.* 218 W^2.

[489] A magyarázat az ἀντικύρσαντες irodalmi szó magyarázatára irányul. Az „óriás hullám" az eredetiben τρικυμία (hármas hullám), mert a görög felfogás szerint három hullám közül mindig a harmadik a legnagyobb. Az elképzelés humoros indoklásában a pseudo-homérosi hagyomány Margitész nevű komikus figurája a tengerparton számolja a hullámokat, de mivel

gnómát sokszor használja Pindaros, mivel a szerencse ellenében balszerencse szokott fellépni, a szerencsétlenség pedig kedvező fordulatot vehet. Így Ergotelés is, bár száműzték, az olympiai versenyen megméretve magát győzedelmeskedett.[490]

17: *A fájdalomért cserébe rövid idő alatt*: Hiányzik a genitivus (πήματος) mellől az ἀντί prepozíció. Ezt Ergotelés miatt mondta. Ő ugyanis a száműzetése miatti szomorúság után a győzelmet kapta jutalmául.

19: *Philanór fia*: Az állítás Ergotelésre, Philanór fiára vonatkozik. Azt sugallja, miután előrebocsátotta a sorsfordulatok révén, hogy a jó rosszra szeret fordulni, a rossz pedig jóra, hogy ha Ergotelés nem vonult volna száműzetésbe, nem versenyzett volna.

20a: *Mint az otthon harcoló kakas*: A kakast azért említette, mivel a kakasviadalok mintegy háztáji rendezvények voltak, és a szélesebb közösség számára nem bírtak semmilyen jelentőséggel. **b**: A kakast azért hozta fel, mert erre az élőlényre jellemzők a házi csatározások, és semmi említésre méltót nem cselekszik a köz számára. Azt akarja mondani, hogy ha nem kellett volna menekülnie hazájából, akkor nem szerzett volna győzelmi koszorút.

csak háromig tud számolni, a harmadik a legutolsó. A latinban ugyanez az elképzelés kapcsolódik a tizedik hullámhoz *(unda decumana)*.

[490] A sorsfordulatra vonatkozó életbölcsességek általában a görög gnómikus hagyomány talán legősibb, legkiterjedtebb és legtöbb variációt megengedő rétegét képezik. Lényege az emberi előrelátásra rácáfoló, hirtelen változás (pozitív irányból negatívba és fordítva), vagyis amit a szó szoros értelmében παράδοξον-nak („a várt-remélthez képest ellentétes"-nek) nevezhetünk. Újabban Dávidházi Péter Vörösmarty *Szózat*ában is ezt a gondolati logikát mutatta ki, amit ő biblikus eredetűnek tartott *(„Az nem lehet, hogy annyi szív" – A* Szózat *bibliai logikája és szerepmintája*, MTA Székfoglaló előadások, Budapest, 2016). Ám az, hogy ez a „logika" a görögség számára is ismert volt (legősibb változata Homéros [*Il.* 24. 527–533] képe Zeus két serlegéről, melyek egyikében a jó, a másikban a rossz dolgok vannak, s melyek tartalmából az ember váltakozva részesül), azt mutatja, hogy a koncepció legeredetibb formájában ősi indoeurópai örökség, amelyből a keleti és nyugati kultúrkör egyaránt táplálkozik.

c: Másként: Nos hát, ó, Philanór Ergotelés nevű fia, a te híred is névtelenül elhervadt volna, és elhalt volna lábad sebességének dicsősége, ha elődeid házában elpuhulva csak otthon versenyeztél volna, akárcsak mint egy házi kakas, mely a házi madarakkal akaszkodik össze, s nem fosztott volna meg otthonodtól a knóssosi polgárháború és kényszerített volna hazád elhagyására, hogy így legyél képes megnyerni az olympiai játékokat.

21a: *Szülőhazád tűzhelyén*: Krétán belterjes körben maradt volna sporttehetsége. **b**: *Veleszületett,* azaz családi, őseihez tartozó. Merthogy knóssosi volt. Azt állítja, hogy a balszerencse, vagyis a száműzetés látszata végül is a szerencséjének bizonyult.

22a: *Elhullatta volna levelét*: Vagyis a gyorsaságod elhervadt volna. A kép a lombhullásból eredeztethető. **b**: Ha ugyanis, mondja, szülőhazádban maradtál volna, mintegy otthon harcoló kakas, akkor bizony azt kellett volna megtapasztalnod, hogy erényed elveszíti leveleit, vagyis elhervad. Azt érti ezen, hogy akkor nem lettél volna híres.

25a: *Most viszont Olympiában koszorút nyerve*: Száműzetésed miatt nyertél győzelmi koszorút Olympiában és Isthmoson, Himerában emelve és magasztalva dicsőségeddel a nimfák meleg forrásvizét. **b**: A rész szerint[491] magára az egész városra vonatkozik. Van ott ugyanis egy természetes, meleg vizű forrás.

27a: Az állítmány azt jelenti, hogy „emelsz" és „magasztalsz". **b**: A rész szerint Szicília helyett Himerát mondott, mert Megara Hyblaeában meleg vizű források vannak, melyet a legenda alapján Pallasz Athéné fakasztott Héraklés számára, hogy fürödjék meg benne, amikor Géryonés marháit elhajtva arra járt. Mások szerint – így Pindaros is – a Múzsák fakasztották.

28. A jövendőben mintegy saját földjén élt ott, és semmiben sem szenvedett hiányt.

[491] A metonímia (rész az egész helyett) rokon értelmű terminusa.

Tizenharmadik óda

A háromszor olympiai győztes / házat énekelve meg, mely jóindulatú a polgárokhoz, / s kegyes az idegenekhez, megismerem / a boldog Korinthost, az isthmosi / (5) Poseidón kapuját, ragyogó ifjakban bővelkedőt, / ahol Eunomia lakozik s nővére, városok szilárd alapzata, / (10) Diké és a vele egyívású Eiréné, a férfiak gazdagságának kincstárnoka, / a jótanácsú Themis aranygyermekei! / Készek meggátolni / Hybrist, Koros szemtelen szavú anyját. / Szép dolgok hírét hozom, s a célratörő / (15) merészség nyelvemet szólásra indítja. / Lehetetlen a veleszületett jellemet elrejteni. / Nektek is, Alétés gyermekei, a Hórák sokszor adományoztak győzelemhozó ragyogást, / (20) amikor kifogástalan erényekkel győzedelmeskedtetek a szent versenyeken, / s korábban sokszor vetettek őseitek szívébe / számtalan ősrégi leleményes gondolatot. Minden a feltaláló dolga. / (25) Dionysos ajándékai honnan erednek / az ökörhajtó dithyrambosszal együtt? / Mert ki eszelte ki a lószerszámok között a zablát, / (30) s ki helyezte az istenek szentélyére a madarak iker királyát? / Köztük ott lakozik az édes ihletű Múzsa, / s ott virágzik Arés az ifjú férfiak pusztító fegyvereiben.

Messzeható legfőbb ura / (35) Olymposnak, légy irigység nélkül szavaim iránt / az idők egésze alatt, Zeus atyánk, s ezt a népet veszteség nélkül megőrizve / irányítsd Xenophón szerencséjének útját! / (40) Fogadd a győzelmi koszorúk hagyományos adományát, melyet Pisa fennsíkjáról visz haza / az öttusával együtt stadionfutásban győzedelmeskedve. Ebben a megtiszteltetésben / korábban egyetlen halandó sem részesült még. / (45) Két isthmosi koszorú is övezte / zellerből az isthmosi játékokon / megjelenőt. Nemea sem ellenkezik. / Thesszáliai apjának az Alpheios / folyásánál futásban szerzett dicsősége örök emlék. / (50) Pythiában stadionfutásban s hosszútávfutásban szerzett első díjat egyazon napon, s még ugyanabban a hónapban / a kövecses Athénban három igen szép kitüntetést / (55) helyezett a sebes nap fejére, / Athéné

Hellótis versenyét pedig hétszer. Poseidón tengernyaldosta ünnepén / apjukkal, Ptoiodórosszal együtt még terjedelmesebb / (60) himnuszok követik Terpsiast és Eritimost. / S hogy hányszor voltak elsők Delphoiban / s az oroszlán legelőjén, sokakkal állok vitában / kitüntetéseik mennyiségét illetően. Ahogy pontosan / (65) nem tudnám megmondani a tengerparti kavicsok számát sem.

Minden egyes dologban mérték van. / Ezt felismerni a legnagyszerűbb alkalom. / Én pedig magánszemélyként a köz ügyében előlépve / (70) hirdetem őseik leleményességét / s a hősi erényekkel folytatott háborút / nem hallgatva el Korinthosról egyfelől Sisyphost, aki igencsak ravasz volt fortélyaival, akárcsak egy isten, / (75) s Médeiát, aki apjával szemben házasságát részesítette előnyben, / az Argó hajó megmentőjeként és vezéreinek, / másfelől a trójai háborúban / Dardanos falai előtt azt várták, / (80) hogy valamelyik irányba eldöntik a küzdelmek végkimenetelét: / az egyik fél Atreus vérszerinti nemzetségével igyekezett Helenét visszaszerezni, a másik ellenállni / (85) minden erejével. A Lykiából érkező Glaukostól pedig reszkettek a Danaók. Nekik / azzal büszkélkedett, Peiréné városában van atyja uradalma, / hatalmas vagyona és királyi palotája, / (90) aki sokat tűrt a kígyótestű Gorgó fiát, Pégasost / akarva megzabolázni a forrás mellett, / mígnem a szűz Pallas az aranyveretű zablát / átadta neki, mire az álomból azonnal / (95) a valóságban lett, s szólt: „Alszol, Aiolos királyi szülötte, / fogadd ezt a lóbájoló eszközt, /s mutasd meg a lószelídítő istenatyának ragyogó fehér bikát áldozva neki!”

(100) A sötét pajzsú szűz az éjben / ezeket látszott mondani / a szendergőnek. Hirtelen talpra ugrott egyenes lábbal, / s megragadva az előtte fekvő csodaeszközt, / örömmel kereste fel a helyi jóst, / (105) s elbeszélte a dolgot Koiranos fiának az utolsó szóig, hogy miként aludt az istennő oltárán / egy éjszakát a jós tanácsára, / s hogy miként adta maga / (110) a villámdárdás Zeus lánya / az akaratleigázó aranyzablát. Arra buzdította, hogy mielőbb engedelmeskedjék / az álomképnek,

amikor pedig a nagyhatalmú / Földrázónak erős lábú bikát áldozott, / (115) rögvest állítson oltárt Lovas Athénének. Az isten hatalma minden eskü és remény ellenében könnyű megvalósulást biztosít. / (120) Bizony az erős Bellerophontés is sietve elfogta / – szelíd gyógyírt vonva szája köré – a szárnyas lovat. Felszállva rá bronzba öltözve nyomban fegyveres táncot játszott. / Vele aztán az amazónok / (125) íjas nőkből álló seregét rohamozta meg / az üres aithér hideg öléből, / s megölte a tűzokádó Chimairát s a solymosokat is. / (130) További sorsát elhallgatom. / Paripáját viszont az Olymposon Zeus ősi jászola fogadja be.

Nekem, aki dárdámat egyenesen / vetem, nem szabad a cél mellé / (135) lőnöm számos nyilamat. / A tündöklő trónusú Múzsák és az Oligaithidák segítőjeként érkeztem. / (140) Isthmosi és nemeai győzelmeiket egyetlen szóval teszem egyszerre láthatóvá, s esküvel erősített igaz tanúm / lesz hatvanszor mindkét helyszínen / a nemes versenyhírnök édesen hangzó kiáltása. / Olympiai sikereiket / (145) – úgy tűnik – korábban már megénekelték, / amit pedig még a jövő tartogat, majd később pontosabban mondom el. / Most még csak reménykedem, az istennél / van a beteljesülés. Ha veleszületett jó szerencséjük kitart, / (150) Zeusra és Enyaliosra bízzuk a megvalósítást. A Parnassos bérce alatt / hat győzelmet szerzett. Hányat Argosban és Thébában! S hogy hányat Árkádiában, / arról a Lykaiosi isten oltára fog tanúskodni. / (155) Ugyanígy Pelléné és Sikyón, Megara és az Aiakidák jól körbekerített ligete, / Eleusis és a ragyogó Marathón, / s a magas Aitna alatti gazdag / (160) városok, s Euboia. Egész Hellasban / kutatva többet fogsz találni, mint amit a szem befogadhat. / Rajta, könnyű lábakkal ússz a partra! / (165) Zeus, aki mindent célba juttatsz, adj megbecsülést és az örömteli dolgok édes sikerét!

A Tizenharmadik olympiai ódához

A korinthosi Xenophónnak, aki stadionfutásban és öttusában győzött a 79. olympiai játékokon

1a: *Háromszor olympiai győztes:* Amennyiben három győzelem is kijutott nekik: a fiúnak ugyanazon a napon kettő, öttusában és stadionfutásban, és Thessalos nevű apjának, aki első megmérettetéseként a 69. olympiai játékokon győzedelmeskedett. **b**: „A háromszor olympiai győztes házat dicsérve, mely polgáraival szemben barátságos és a leginkább vendégszerető az idegenekkel szemben, annak megismerésére jutok majd, és ezek révén meg fogom énekelni a boldog Korinthost is, mivel ez az isthmosi Poseidón előcsarnoka, vagyis lakhelye, amely ragyogó ifjaké és férfiaké." **c**: A „ragyogó ifjakban bővelkedő" jelző „kiváló férfiakban gazdag"-ot jelent.

4a: *Az isthmosi (Poseidón) előszobáját:* Mivel Isthmos a Peloponnésos eleje és vége. A kapuja mindazoknak, akik a Peloponnésosra indulnak. **b**: Egyesek úgy értik, hogy Korinthos az isthmosi Poseidón kapuja, vagyis lakhelye. **c**: Másképp: „előszobá"-nak vagyis kapunak szokás nevezni Korinthost, mivel ez az eleje vagy a vége a Peloponnésosnak. Bakchylidés ezt írja: *Ó, Pelops termékeny szigetének istenépítette kapui* (*fr.* 1. 13 sk.). **d**: Vagy így: mivel részint ez jelenti a kezdetet azok számára, akik Hellasból a Peloponnésosra jönnek, részint a Peloponnésos legszélső része.

6a: *Ahol Eunomia lakozik:* Ugyanis ezen a helyen, Korinthosban lakik Eunomia és nővére, a vele együtt felnevelkedett Eiréné; ahogy Hésiodos mondja: *Másodikként feleségül vette Themist, ki a Hórák: / Törvényesség [Eunomia], Jog [Diké] s a virágzó béke [Eiréné] szülője* (*theog.* 901–902).[492] **b**: *Városok (szilárd) alapzata:* amelyeken[493] minden város megingathatatlanul áll.

[492] Ahogy az a fordításból is kitetszik, az istennők egy-egy elvont fogalmat megszemélyesítő, allegorikus alakok.

[493] A többes számot az indokolja, hogy a scholion szerint Eunomia, Diké

12a: *Készek meggátolni a gőgöt*: Vagy kívánságként mondja ezt az istenek gőgjéről: bárcsak elhárítanák a gőgös megtorlást, vagyis megakadályoznák;[494] vagy a korinthosiakra vonatkozik, hogy szándékuk és céljuk elkerülni a hybrist, ahelyett hogy azt mondaná: „állhatatosak és nem gőgösek". **b**: Egyesek viszont így értik: Themis lányainak az a szándéka és célja, hogy meggátolják Hybrist, Koros merész anyját. **c**: Másképp: *készek meggátolni*: az előbb említett istennők távol fogják tartani a városok hybrisét. **d**: Nem jól mondja <Pindaros>, hogy a gőg a csömör anyja, hanem éppen fordítva kellett volna mondania. **e**: Homéros: *A csömör* (κόρος) *gőgöt* (ὕβρις) *szül, ha egy rossz emberhez gazdagság érkezik*.[495]

14a: *Szép dolgok hírét hozom*: „Korinthosról tehát a legszebb dolgokat tudom előadni." Arra készteti ugyanis a merészség a nyelvét – ezúttal az egyenes, vagyis a kívánatos merészség –, hogy részletesen szóljon ezekről a szép dolgokról. **b**: Másképp <parafrazeálva>: a kitartó bátorság, más néven a helyénvaló merészség arra készteti a nyelvemet, hogy mondja el az egyenesen, vagyis sorban következő dolgokat.

16a: *Nincs mód elrejteni:* Nincs mód, vagyis lehetetlen elfedni a velünk született jellemet, azaz ami természettől fogva van.

17a: *Nektek is, Alétés gyermekei:* Mert nektek, korinthosiak, adták oda a Hórák a győzelmekből származó gyönyört és örömet, mivel a legnagyobb és szent versenyeken nyertetek. **b**: Alétés gyermekeinek a korinthosiakat mondja. De miképpen Alétés gyermekei a korinthosiak? Alétés Hippotés fia, aki Phylas fia, aki Antiochos fia, akinek apja Héraklés; Alétés volt, aki Korinthoson uralkodott. Amiatt mondta <Pindaros> Alétés fiainak a korinthosiakat, mert ők a leszármazottai. **c**: Másképp:

és Eiréné együtt szolgálnak a városok alapjául.

[494] Ezen értelmezés szerint a ὕβρις az isteni irigység (φθόνος τῶν θέων). Vö. *O.* 8. 86, *P.* 10. 20 sk., *I.* 7. 39.

[495] A scholionokban szereplő szerzőség helytelen: az idézet valójában Theognistól (153) származik.

Alétés gyermekei a korinthosiak. Alétés vezette ugyanis a Hérakleidák gyarmatosítását, amikor a Hérakleidák betörtek a Peloponnésosra, maga is egy lévén a Hérakleidák közül: ő ugyanis Hippotés fia, aki Phylas fia, aki Antiochos fia, akinek az apja Héraklés volt. Didymos azt mondja, hogy Alétés nem Korinthos alapítója, hanem királya lett harminc évvel a dórok megérkezése után. **d**: A győzelmek által a Hórák nemcsak híressé tették a korinthosiakat, hanem szívükbe is bölcsességet plántáltak. **e**: Ezeket azért mondja Pindaros, mert Pheidón, egy bizonyos korinthosi férfi találta föl a zablát és az űrmértékeket;[496] sok más dologról is azt mondják, hogy a korinthosiak találták föl. Ezért is fűzi hozzá a költő: „Minden mű azé, aki föltalálta." Szóval sok dolgot találtak föl a korinthosiak. **f**: *Győzelemhozó ragyogást*: a győzelemből származó gyönyörűséget.

20b: *(amikor kifogástalan erényekkel) győzedelmeskedtek a szent (versenyeken):* stilisztikai alakzat ahelyett, hogy „győzedelmeskednek".[497]

21a: *Sokszor [sokat] (vetettek őseitek) szívébe:* Mivel a korinthosiak sok dolgot kieszeltek, vagyis föltaláltak; ezért is fűzi hozzá: „Minden mű azé, aki föltalálta." **b**: Sok dolgot föltaláltak tehát a korinthosiak, ekképp a később föltalált dolgokat is a sajátjuknak tartják. **c**: Másképp: „és nemcsak a Hórák nyújtották a győzelmet nektek, hanem az idő igencsak sok bölcs gondolatot is plántált a nálatok lévő férfiak szívébe", ahelyett, hogy „és az idő férfiassá, értelmessé és bölccsé tett titeket". **d**: Ezeket azért mondja, mert Pheidón, egy bizonyos korinthosi férfi találta föl a zablát és a mértékeket. Sok más dologról is azt mondják, hogy a korinthosiak találták föl.

24: *Minden mű azé, aki föltalálta:* Annak a sajátja, aki elsőként föltalálta, nem pedig azé, aki később utánozza; mert nálatok, korinthosiaknál a dolgok sokaságát találták föl.

[496] Ehhez a (félre)értelmezéshez vö. alant Didymos magyarázatát (ad **27a–d**).

[497] Pindarosnál igeneves szerkezet szerepel, nem egyszerű ragozott ige: a scholion ezt magyarázza az egyszerűbb ragozott igével.

25a: *Dionysos (örömei/ajándékai)*[498] *honnan erednek:* „honnan ragyogtak fel Dionysos ünnepélyei dithyrambosszal", ahelyett, hogy „<Dionysos örömei> a dithyrambost maguk mellé véve". **b**: Honnan kerültek elő a dithyrambosok ajándékai, amelyeket Dionysosnak énekelnek. Ezt azért mondja, mert a korinthosiaknál találták ki először a Dionysoshoz szóló dithyrambosokat.[499] **c**: Pindaros a hyporchémákban[500] azt állítja, hogy Naxoson találták ki először a dithyrambost, a dithyrambosok első könyvében viszont azt mondja, hogy Thébában, itt pedig azt, hogy Korinthosban.

26a: *Az ökörhajtó (dithyrambosszal) együtt:* „ökörhajtónak" nevezi <Pindaros> a dithyrambost, vagy azért, mert az ökör volt a győztes versenydíja (ez ugyanis Dionysos szent állata), vagy azért, mert kiáltozva (βοή) hajtják az ökröt.[501] **b**: *(Dionysos) ajándékai (honnan erednek az ökörhajtó) dithyrambosszal együtt*: A következőképp kell érteni: Dionysos dithyrambosainak ajándékai Korinthosban jelentek meg, azaz Dionysos dithyrambosai komoly irodalmi formában Korinthosban születtek: itt bukkant fel ugyanis először a táncoló kórus. Elsőként a méthymnai Arión állított föl kórust, aztán a hermionéi Lasos. **c**: Másképp: költői kérdés, de világos rá a válasz: Korinthosból. Pindaros ugyanis

[498] A többértelmű szó itt a χάρις.

[499] A dithyrambos körtánccal és aulos kíséretében előadott dal, amely Dionysos kultuszához kötődik. Hérodotos szerint először a félig mitikus alaknak számító méthymnai Arión költött és állított színre dithyrambost Korinthosban (Hdt. 1. 23) – a scholionok erre a hagyományra utalnak. Egy másik tradíció szerint a Kr. e. 6. század végén a herminóéi Lasos vezette be körtánc formájú előadását az athéni Dionysos-ünnepen, a Dionysián, ahol komoly szerepet játszott az évente megrendezésre kerülő dithyrambos-verseny.

[500] Mimikus tánccal kísért dal (osztott karral, melynek egyik fele táncol, a másik énekel), amelyet – a paianhoz hasonlóan – Apollón tiszteletére mutattak be. A gortyni Thalétast tekintik megalkotójának (Kr. e. 7. sz. második fele), aki Krétából költözött Spártába; ezért is lehet a hyporchámát dór műfajnak tartani.

[501] A scholion magyarázatával szemben valószínűbb, hogy a Dionysia dithyrambos-verseny győztesének ökröt (és bikát) kellett áldoznia.

azt bizonyítja, hogy elsőként Korinthosban vezették be a dithyrambost, mely körtánc volt: ezt a méthymnai Aristón állította össze. **d**: A természetesebb szórend: Hát Dionysos ajándékai, a dithyrambos hol jelent meg először? Nem Korinthosban? **e**: Másképp: nyomatékosan és jellegzetesen (kérdésként)[502] fogalmazza meg: „Hol tűntek föl" – kérdi – „a dithyrambosokban meglévő örömök?" Nyilvánvalóan Korinthosban.

27a: *Ki <eszelte ki> a lószerszámok között a zablát* [μέτρα]: azaz a zablának a lóra vonatkozó mértékét. Ez a hagyomány azon a nézeten alapul, hogy először Bellerophónnak Korinthosban sikerült befognia Pégasost. Didymos viszont azt állítja, hogy ezek nem a lóversenyekre, sem a lovas kocsik felszereléseire, sem a zablára nem utalnak, hanem a fazekaskorongra kettős metaforikus gondolattársítás révén: egyrészt, hogy a kerék a lovakhoz illik, másrészt, hogy két oldalról hajtják sarokkal <mind a kereket, mind a lovat>. <Ahogy> Kallimachos <is mondja>: *és a sarokkal hajtott ló*.[503] **b**: „Mert ki más" – kérdi a költő – „találta föl a lószerszámokban, vagyis a fegyverekben található mértéket?" Lószerszámoknak mondta a fazekaskorongokat, mivel kerék formájúak, a keréknek pedig a lovas kocsihoz van köze. **c**: Theophrastos is azt mondja *A találmányokról* <című művében>,[504] hogy a korinthosi Hyperbios találta föl a fazekaskorong szerkezetét. Ezt <nevezi> Pindaros „mérték"-nek, amennyiben a fazekas dolgoknál mérünk. [És más egyebet, chusokat, psyktéreket, kothónokat.][505] Egyesek pedig a „lószerszámok"-at harcban használatos kocsiknak és zabláknak

[502] A terminus itt ἐν ἤθει, amelynek részletes magyarázatát adja Nünlist (2009) 254–256.

[503] Kall. *fr.* 670 Pf.

[504] Az eresosi Theophrastos (Kr. e. 4–3 sz.) Aristotelést követően a peripatetikus iskola vezetője. Jóllehet Diogenés Laertios a róla szóló életrajzában 227 művének a címét sorolja föl (5. 42–50), ezek túlnyomó többsége – köztük az itt szereplő is – elveszett.

[505] Drachmann ide nem illőként kirekeszti ezt a részt. Az itt szereplő dolgok különböző edénytípusokra utalnak. A *chus* a bortöltő kancsó *(oinochoé)* egy típusa: alacsony, kerekded, a szája lóhere alakú. A *psyktér*

<tartják>, amely utóbbi kifejezés metonímia (ἀπὸ μέρους). Azt, hogy náluk (a korinthosiaknál) fedezték föl a zablát, a további szakaszok mutatják be. **d**: Didymos a következő eltérő módon értelmezi <ezt a mondatot>. Az *en* elöljárószó az *eis* helyett szerepel és a „mértékek"-hez kell kapcsolni: „Mert melyik <más város> használt elsőként lószerszámokat mértékekre *[eis metra]*, mint te, Korinthos?". A „lószerszámok"-at pheidóni edényeknek[506] kell értenünk, hiszen van, hogy valaki a choinixokat és mérőket[507] szerszámoknak nevezi azok üregessége miatt. Homéros is: *A szolgálók leszedték a lakoma eszközeit.*[508] Pindaros tehát ezeknek a mértékekre vonatkozó szerszámok feltalálóinak mondja a korinthosiakat.[509] De miért mondta ezeket <a szerszámokat> „lovas"-nak? Mivel Pheidón, aki először kovácsolt a korinthosiaknak mértéket, argosi volt, Argost pedig „lovas"-nak mondják a költők. Euripidés <így fogalmaz>: *S mikor Hellasba és a lovas Argosba érsz.*[510]

29a: *Vagy (ki tette) az istenek templomaira a madarak iker királyát:* a sast [αἰετός]. Pindaros az istenek templomain lévő oromzatról [ἀέτωμα] beszél. „Ki tette hát" – kérdi – „az istenek templomaira a madarak királyát, az úgynevezett

borhűtő edény, amelynek alsó részébe lehetett a jeget tenni, csak rövid ideig volt használatos (Kr. e. 520–480). A *kóthón* – Kritias beszámolója alapján – egy kisebb, a katonaságnál használt ivócsésze volt, amely főként Spártában volt népszerű (vö. Kritias *fr.* 88 B34 D–K).

[506] Pheidón valóságos király volt, akinek emlékét mitikus hagyomány őrzi; datálása bizonytalan, valószínűleg a Kr. e. 7. sz. közepén uralkodhatott. A Hérodotosra visszamenő hagyomány szerint (Hdt. 6. 127) Pheidón volt az, aki új mértékegységeket vezetett be a Peloponnésoson, melyek aztán általánosan elfogadottá váltak.

[507] A *choinix* és *medimnos* (mérő) száraz anyagok mérésére szolgáló űrmérték.

[508] Hom. *Od.* 7. 232.

[509] Didymos nem könnyen követhető értelmezése a következő: a szövegben szereplő eszközök *(entea)* valójában a konkrét tárgyakra utalnak, mégpedig az edényekre. A korinthosiak ezeknek az űrmértékét *(metra)* határozták meg pontosan.

[510] Eur. *Iph. T.* 700.

oromzatot?" Ikernek mondja, mivel az oromzat dupla, elől és hátul <is van>, hiszen mindkét oldalon elkészítik ezeket. **b**: *A madarak királyát*: A sas a madarak királya, melyet a szentélyekre helyeznek. Egyesek viszont az oromzatra értik, ahogy Didymos állítja, amikor ezt a magyarázatát adja a leírtaknak Timaiosra hivatkozva, aki szerint az épületen szereplő oromzat is a korinthosiak találmánya.

31a: *Ott az édes ihletű Múzsa*: Hol másutt virágzik a művészet egyszerre a hadi dolgokkal? Ezt Eumolpos miatt mondja a költő, aki korinthosi volt, és megírta *A hellének hazatérését*.[511] **b**: A művészemberek [μουσικοί] helyett szerepel, amennyiben igen kiemelkedő költők is születtek Korinthosban: közéjük tartozik Aisón is, akiről Simónidés (*fr.* 215) említést tesz. A perzsa háborúban a <korinthosiak> is részt vettek Adeimantos vezérletével.[512]

32a: *Arés virágzik az ifjú (férfiak pusztító fegyvereiben):* „És hol" – kérdi – „lettek ennyire jártasak a háborút érintő dolgokban is?" Ezt a méd események miatt mondja, amikor a korinthosiak bátor emberhez méltóan cselekedtek, miután Xerxés alulmaradt az athéniekkel szemben és megfutamodott, amikor elsüllyesztették a perzsa uralkodó ötven hajóját. **b**: Másképp: Arról beszél, hogy Arés tündököl Korinthosban, ezzel a perzsa háborúkra utalva, amely során a korinthosiak bátor emberhez méltóan cselekedtek a hellének üdvéért. Theopompos azt mondja, hogy még az asszonyaik is azért imádkoztak Aphroditéhez, miután bevonultak az istennő szen-

[511] A scholion itt összekever két nevet, a helyes valószínűleg Eumélos lenne. Eumolpos Poseidón és Chióné fia, aki Thrákia királya lett, és végül Erechtheus ölte meg, amikor az eleusisiak oldalán hadba vonult Athén ellen, vö. Apollod. 3. 15. 4–5. Korinthosi Eumélos (Kr. e. 8. sz. közepe) epikus költő a korinthosi uralkodócsalád, a Bakchiadák nemzetségébe tartozott.

[512] Adeimantos a korinthosiak hadvezére volt az athéni ütközetben. Hérodotos beszámol az athéniak által terjesztett történetről (Hdt. 8. 94): Adeimantos először el akart menekülni a csatából, majd miután meggondolta magát, és visszafordult a hajóhadával, már véget is ért az ütközet.

télyébe, amelyről azt beszélik, hogy Médeia alapította Héra parancsára, hogy férjeikben vágy támadjon arra, hogy Hellas védelmében harcoljanak a médekkel szemben. <Theopompos szerint> a templomba belépve jobb felől még most is fel van írva egy epigramma: *Ezek a nők a hellénekért és a közelharcot vívó polgáraikért / álltak itt imádkozva a fenséges Kyprishez. / Mert nem akarta isteni Aphrodité az íjhordó / médeknek átadni a hellének fellegvárát* (Sim. *fr.* 18).

35: *(Légy) irigység nélkül*: „Azon szavakra és a dalokra, amelyeket róluk mondok, ne haragudj meg, ó, Zeus!"

38a: *Irányítsd Xenophón (szerencséjének az útját)*: „Irányítsd Xenophón szerencséjét azáltal, hogy kedvező és szélvihartól védett sorsot adsz neki!"

39a*: S fogadd tőle a koszorúk győzelmi (hagyományát)*: „És ezen felül fogadd el örömmel a koszorúira vonatkozó hagyományt, vagyis a szokásos dicséretet!" A költő az ódáról beszél. **b**: Fogadd el „neki"[513] ahelyett, hogy „fogadd el tőle". **c**: *Hagyományát*: szokását. Az ugyanis a szokás, hogy az olympiai győzteseket megéneklik. **d**: A dicsőítő beszédet, amely győztesekről szóló dal. **e**: *Melyet visz:* Amely ódát megszerezte magának, vagyis viszi magával amiatt, hogy megnyerte egyszerre a stadionfutást és az öttusát.

43b: *Ezekben halandó férfi (soha nem részesült korábban)*: Amely sikereket – a kettős győzelemét – soha nem érte el férfi ezelőtt. **c**: Másképp: Ahelyett, hogy „soha senki az emberek közül nem szerezte meg ezt a két győzelmet egy nap alatt, kivéve őt egyedül". **d**: Arról beszél, hogy Xenophón nyert elsőként és egyedüliként az olympiai játékokon ugyanaznap a futóversenyen és az öttusán. **e**: <Pindaros> Xenophón más győzelmeire is utal.

45a: *Két petrezselyemfonat koszorúzta meg őt:* Itt „koszorúk" <értelemben szerepel>. A koszorúk ugyanis petrezselyemből voltak. **b**: Azért „fonatok", mert az isthmosi versenyek győz-

[513] Egyfajta *dativus sympatheticus*ként.

teseinek fonták ezeket. **c**: Meg kell jegyezni, hogy az isthmosi játékokon már elfogadott volt a petrezselyemből készült koszorú, akárcsak a nemeai játékokon. Mindkettő ugyanis halotti koszorú, a petrezselyem egyenesen föld alatti lelkek szent növénye.

46a: *Nem szegül ellen*: Nem mond ellent. **b**: Ahelyett, hogy „győzött a nemeai játékokon is". **c**: Mások <úgy értik>, hogy „ellenkezik", a csiszolt és egymáshoz illesztett fák hasonlatából. A fákat ugyanis az összeillesztésük után összecsiszolják, ezek viszont „ellenszegülnek", vagyis ellenállnak a csiszolásnak, mert már egymáshoz illeszkednek.[514]

48: *És atyjának, Thessalosnak*: Ez tulajdonnév,[515] hiszen az ő fia Xenophón. Olympiában van neki felállítva a versenyfutásból származó dicsősége.[516]

50a: *És Pythóban szerezte*: Minthogy Thessalos a pythói játékokon is győzelmet aratott már. **b**: Az értelme: és Pythiánál megszerezte a kettős stadionfutás és a<z egyszerű> stadionfutás győzelmi díját.

51a: *Egyetlen napjárta alatt*: Ahelyett, hogy „egy napon". **b**: *És ugyanabban a hónapban:* „Ugyanabban a hónapban három művet – vagyis három versenyt – biztosított neki a gyors futású nap a sziklás Athénban is." **c**: „Műveket", vagyis versenyeket, amelyek miatt koszorúzták meg a „hajfürtjeit", vagyis a fejét. **d**: A „három műnek" a kettős stadionfutást, a fegyveres futást és a<z egyszerű> stadionfutást nevezte.

[514] Nem teljesen világos, hogy mire gondol a scholiasta. A legmegfelelőbb talán úgy értelmezni a magyarázatot, hogy egy több fadarabból álló tárgynál előbb van a részek összeillesztése és azután a csiszolás: mivel az összeillesztett dolgok egyenetlen felületet képeznek, ezért nehezebbé teszik a csiszolást (vagy a gyalulást), „ellenállnak" neki.

[515] A scholiasta ezt azért jegyzi meg, mert lehetne melléknév is, így azt jelentené, hogy „thessaliai (férfi)".

[516] A metaforikus kifejezés alapján nem dönthető el, hogy valamely fizikai emlékműre vagy szellemi természetű megörökítésre utal.

54: *Gyors lábú nap*: A nap, amely vagy a futóversenynek kisorsoltatott és a segítségére sietett; vagy a megfelelő gyorsaságot adta Thessalosnak; vagy maga gyorsan halad és fürge lábú.

56a: *A Hellótián pedig hétszer:* Azt mondják, hogy Athéné ezt a megszólítását a Marathónnál lévő mocsárról kapta, ahol templomot emeltek neki. **b**: Másképp: Timandrosnak négy korinthosi lánya volt: Hellótis, Eurytioné, Chrysé és Kotytó. A város elfoglalásakor Hellótis a fiatal Chrysést megragadva bemenekült Athéné templomába: miután itt bekerítették, a tűzbe vetette magát. Tisztítóáldozatot mutatott be tehát az istennőnek, amelyet Alétés leszármazottai Hellótiának neveznek. **c**: Athéné ünnepe Korinthosban, amelyen versenyt is rendeztek, az úgynevezett fáklyás futást: ennek a során az ifjak fáklyával a kezükben futottak. Egyesek szerint ezt az ünnepélyt azt követően találták ki, hogy Bellerophontés lovának rendelte az istennő Pégasost, zablát vetett rá, és így fogta be. Vagy emiatt: Amikor a dórok a Hérakleidákkal együtt a Peloponnésosra támadtak, leigázták Korinthost, és felperzselték. A dúlás ideje alatt menekültek a nők: egyesek közülük – Eurytiónéval és Hellótisszal együtt – úgy gondolták, hogy úgy kerülik el a veszélyt, ha bemenekülnek Athéné templomába. Ahogy viszont észrevették ezt a dórok, felperzselték útjukat. Némely nők elmenekültek, Eurytióné és Hellótis, akik nővérek voltak, egy gyermekkel együtt elégtek. Miután járvány tört ki, az istennő azt mondta, hogy a betegség nem fog addig megszűnni, amíg nem engesztelik ki a szüzek lelkét, és nem alapítanak egy szentélyt Athéné Hellótisnek, továbbá egy Hellótiának nevezett ünnepélyt; <Pindaros> azt állítja, hogy ez utóbbin aratott győzelmet hétszer Xenophón. **d**: Másképp: Korinthosban a Hellótiát Athéné Hellótia tiszteletére tartják. Azt mesélik a korinthosiak, hogy azt követően kapta az istennő ezt a megszólítást, hogy náluk elfogta,[517] és zablát vetett Pégasosra. Mások szerint viszont a Marathónnál lévő mocsárról <kapta ezt a

[517] Népetimológiai magyarázat a ἑλεῖν (elfogni) tőhöz.

nevet>, ahol templomot emeltek neki; megint mások szerint egy Hellótis nevű szűzről.

57: *Poseidón ünnepein:* az isthmosi versenyeken, mivel ezek Poseidón szokásos ünnepei. **b**: *Apjával, Ptoiodórosszal:* Terpsios testvére Ptoiodóros, Terpsios gyermekei Eritimos és Namertidas, Ptoiodóros fia pedig Thessalos, akinek a fia Xenophón. **c**: Egyesek Namertidas Eritimosról beszélnek és Eritimos fiáról, Autolykosról.

58d: *Nagyobb gyönyörűségek*: Több örvendetes győzelem és híres ódák kísérik. <Ennek> az értelmezése így – amennyiben az egyes helyeken szereplő írásváltozatokat vesszük – a következő: nagyobb gyönyörűségek követik majd és becses énekek. Ha viszont tulajdonnevekként vesszük, vagyis Terpsias és Eritimos, az lesz az értelme, amit már elmondtunk.[518]

60a: *És amennyit csak nyertek Delphoiban*: A csodálatot kifejezve szerepel az „amennyit csak" ahelyett, hogy „sokszor győztek Delphoiban".

62a: *S az oroszlán legelőjén* [χόρτοις]: És hogy milyen sokat Nemeában is: ez az oroszlán vadászterülete, ahol a vadállat, melyet később Héraklés elpusztított, felnőtt. **b**: Másképp: „legelőjén" – vagyis annak körülhatárolt területén. Régen ugyanis kerítés helyett legelők megállapításával határolták körbe a helyeket. <Erre tanú> Homéros: *Udvarom elkerített részén* [χόρτοισι] *fetrengek a trágyán* (*Il.* 24. 640).[519]

63a: *Megküzdök sokakkal*: Heves vitába fogok bocsátkozni a legtöbbekkel a szép tetteiteket illetően, és más említésre méltó dolgokkal összevetve sikereiteket megmutatom, hogy azok semmivel sem csekélyebbek. **b**: Vagy ekképp: Egyedüliként fogok

[518] Az óda jelenleg elfogadott szövege Erasmus Schmid(t) kiadásának (1616) szövegjavítását követve két nevet tartalmaz (Terpsias és Eritimos): „terjedelmesebb himnuszok követik Terpsiast és Eritimost". A scholion által hozott variánsban viszont egy köznév (τέρψιες) és egy melléknév (ἐρίτιμοι) szerepel, így a sor jelentése: „nagyobb *(makroterai)* gyönyörűségek és becses énekek követik".

[519] Innen a latin *hortus* (kert) is.

küzdelembe bocsátkozni több sikeretek <elismeréséért>.[520] **c**: A rólatok szóló legtöbb dolgot számba veszem mindenkivel szemben <…>,[521] mindazonáltal nem lehetek képes mindent világosan és kielégítően elmondani, ahogy a tenger kavicsainak a számát sem lennék képes.[522] **e**: Olyannyira bőségesek a szép tettek nálatok, hogy még meg sem tudom őket számolni pontosan, ahogy a tengerparti kavicsokat sem.

67a: *Minden egyes dologban mérték van:* „A mérték rászorul a megfelelő pillanatra; én is" – mondja – „abbahagyom hát a mértéken felüli dicséreteket." **b**: Mivel a költészeten kívül is mértéktartó volt,[523] vissza akar térni a témához. **c**: Másképp: „Semmi többet nem mondhatok, nehogy mértéktelenségemmel bosszúságot okozzak egyeseknek." **d**: Minden dolgot ugyanis mérték és arány kísér: ennek a lényege pedig, hogy rájöjjünk, hogy mi a megfelelő alkalomhoz illő és legjobb arány.

69a: *Én viszont magánemberként a közösség elé lépve*: „Én tehát nem mint egy idegen, hanem mint egy nálatok is közismert magánember, nem fogok hazugul állítani semmi olyat, ami idegen Korinthostól, miközben beszámolok színetek előtt őseitek eszességéről és a közöttetek <élt> hérósok kiváló emberekhez méltó tetteiről is, melyeket a háborúban vittek véghez." **b**: Másképp: „Mint egy magánember (azaz közületek egy) előre küldve (vagyis kiválasztva) nem fogok hazudni őseitek lelkületéről és a hérósok háborújáról Korinthosról »zengve«, azaz szólva, vagyis beszélve." Az „őseik leleményességén" Sisyphos okosságát érti,

[520] A két értelmezés különbsége a „sokak" vonatkozásában rejlik: vagy sok személy, akik esetleg vitatják a győzelmek számát (a győztes irigyei), vagy sok siker, melyek pontos felsorolásáért a költő mintegy harcol a sokasággal *(embarras de richesse)*.

[521] DRACHMANN *lacunát* állapít meg itt.

[522] A „tenger fövenye" képéhez lásd még *O.* 2. 98.

[523] Utalás Pindaros biográfiai énjére (a scholionok perspektívájának jellegzetes eleme).

mivel azt állítják, hogy éles eszű volt. Homéros <így ír>: *Ahol Sisyphos élt, ki a legravaszabb férfi volt a földön*.[524]

c: Másképp: nem idegen vagyok köztetek, hanem ismerős, de nem származásom szerinti magánember. **d**: Másképp: *a közösség elé*: elétek. **e**: Vagy ekképp: bár a dicsőítés közös, nem éltem a közösködéssel.[525]

72a: Az ősöknek ez az említett leleményessége az, aminek a példája Sisyphos. **b**: „Azt állítom," – mondja a költő – „hogy Sisyphos egész lényében olyannyira nagyon eszes volt, mintha egy isten lett volna."

74a: *És atyja ellenében (házasságot szerző) Médeiát:* „Médeiát is énekelem, aki atyja szándéka ellenére házasodott meg." Hiába volt bölcs, hozzáment Iasónhoz. „<Őt éneklem,> aki az Argó megmentője (vagyis segítője) lett." Aiétés ugyanis el akarta pusztítani az argonautákat. **b**: Másképp: *atyja ellenében*: házasságában ellentmondott az atyjának Médeia; <atyja> ugyanis elutasította Iasónt, akihez <Médeia> mégis hozzáment, és vele együtt elhajózott. **c**: Az a kérdés, hogy <Pindaros> miért említi meg Médeiát kolchisi létére a korinthosiakról szóló történetek között. **d**: Azt beszélik, hogy Médeia atyai jussa volt Korinthos, mivel Aiétés, Hélios és Antiópé fia azt a jóslatot kapta, hogy alapítson Kolchisban egy várost, amely róla kapja a nevét. A korinthosiak királyságát pedig rábízta Bunosra, Hermés fiára, meghagyva neki, hogy ha visszatér, adja át neki, ha viszont nem, akkor tartsa meg. **e**: Theopompos azt állítja, hogy Médeia beleszeretett Sisyphosba. **f**: Másképp: Miért említette meg Médeiát Pindaros? Mivel a következő történet szerint Korinthos Médeia atyai jussa volt: Alóeus és Aiétés – Médeia atyja – Hélios

[524] Hom. *Il.* 6. 153. Az idézet Glaukos Diomédéshez szóló bemutatkozásában szerepel (Hom. *Il.* 6. 145–211): a trójaiak oldalán harcoló Glaukos elsorolja őseit Sisyphostól kezdve, részletesen elmondva nagyapja, Bellerophontés történetét.

[525] Valószínűleg így értendő: bár a dicsőítés egy egész közösséget érint (a közösség elé – ἐν κοινῷ), aki magát a dicsőítő költeményt megírja, egyetlen ember (magánemberként – ἴδιος).

és Antiópé gyermekei voltak. Hélios szétosztotta közöttük a földet: Alóeus kapta meg az Árkádiában lévő területet, Aiétés pedig Korinthost. Aiétés nem volt elégedett birodalmával, ezért átadta a várost egy bizonyos Bunosnak, Hermés fiának. Aiétés meghagyta neki, hogy őrizze meg utódainak, maga pedig miután a skythiai Kolchisba érkezett, letelepedett uralkodóként. Ezt tanítja nekünk Eumélos, egy bizonyos történeti eposzt alkotó költő is, amikor ezt mondja: *Hanem mikor Aiétés és Alóeus megszületett / Éeliostól és Antiopétől, akkor a területet / kettéosztotta gyermekei közt Hyperión kiváló fia. / Amelyik Asóposhoz*[526] *tartozott, azt adta isteni Alóeusnak, / amelyik meg Eryphé birtoka volt, Aiétésnek adta egészben. / Aiétés önként átadta Bunosnak, hogy őrizze, / amíg ő maga vissza nem érkezik vagy valamely másik sarja, / vagy fia, vagy unokája; és elment Kolchis földjére.*[527] Bunos Hermés és egy nimfa gyermeke volt. **g**: Másképp: Azért emlékezik meg Médeiáról, mert Korinthosban telepedett le, és véget vetett a korinthosiakat gyötrő járványnak azzal, hogy áldozatot mutatott be Démétérnek és a lémnosi nimfáknak. Itt szeretett belé Zeus, Médeia viszont nem engedett a győzködésének, mivel el akarta kerülni Héra haragját – ezért is ígérte meg Héra neki, hogy halhatatlanná teszi a fiait. Bár mégis meghaltak, a korinthosiak „öszvérbarbárok”[528] név alatt tisztelik a fiúkat.

77: *Szolgáknak*: Hajósoknak. Pindaros az argonautákról beszél.

78a: *S az egykoriak is a harcban*: És az egykoriak is – a „nemzetség” hiányzik – a rájuk jellemző férfias gondolkodás-

[526] Folyó Korinthostól északra a Peloponnésososon.

[527] Eumélos *fr.* 18. A töredék a *Korinthiaka* című művéből származhat.

[528] Az elnevezés arra utalhat, hogy a hagyomány – nem számolva éppen a scholionban előadott eredettörténettel – Médeiát nem görög nőként tartotta számon, hanem barbárként, így a görög Iasóntól született fiait félig barbároknak tekinthették. Ez utóbbit adtuk vissza az „öszvér” metaforával (a *mulatt* szó is az öszvér jelentésű latin *mulus*ra megy vissza).

mód miatt már-már úgy tűnt, hogy elvágják, vagyis véget vetnek a harcnak mindkét oldalról, azaz hellén és trójai oldalról is. Ehhez is oda kell még érteni, hogy „zengve" és „énekelve".[529] **c**: A korinthosiak mindkét oldalon vitézül helytálltak Ilionnál, hiszen a trójaiakkal és a hellénekkel is együtt harcoltak: a trójaiak oldalán Glaukos, aki nemzetségét Bellerophontésre vezette vissza, akinek az apja Glaukos, Sisyphos fia volt, az achájok oldalán pedig Euchénór, Polyidos jós fia. Ezért is mondta Simónidés: *A korinthosiakra még a danaók sem haragszanak* (*fr.* 67 [1])[530] – mivel mindkét féllel szövetséget kötöttek.

82a: *Egy részük Atreus nemzetségével*: Mert azok, akik Euchénórhoz tartoztak (ő korinthosi férfiú volt), az Atreidákkal együtt vissza akarták vinni Helenét, akit az ilioni Alexandros elrabolt. Homéros is említi, hogy Euchénór korinthosi volt: *Ott volt Euchénór, Polyidos jósnak a sarja, / dús és derék, ki Korinthoszban tartotta lakását* (*Il.* 13. 663 sk.). **b:** *A másik részük viszont megpróbálta minden erejükkel visszaverni (őket)*: a másik részük viszont igyekezett megakadályozni, vagyis ellenállni mindenáron nekik: ők azok, akik Glaukos mellett voltak. Azt mondják, hogy ő is korinthosi volt. De hogyan tekinthető korinthosinak? **c**: Nemcsak Euchénórra volt jellemző a bátorság, aki együtt harcolt az Atreidákkal Helenéért, hanem Glaukosra is, aki ellenük harcolt, és ellenállt nekik. **d**: Mivel Glaukos nemzetsége eredetileg görög volt és Korinthosból való. De miképp is? Glaukos ugyanis Hippolochos fia, akinek az atyja Bellerophontés, akinek az atyja Glaukos, akinek az atyja Sisyphos, akinek Aiolos, akinek Hellén, aki Zeus fia. Pindaros tehát azt akarta megmutatni, hogy akik valóban kiválóak voltak a helléneknél és kiemelkedők a trójaiaknál, azok történetesen korinthosiak voltak. **e**: De hogyan lett lykiai Glaukos? Mivel Bellerophontést, aki korinthosi volt, Proitos Lykiába küldte:

[529] A γαρύων főige az 50. verssorban olvasható.

[530] A töredék szövege romlott, és *lacunát* is tartalmaz, mert az állítmány egyes számú, a „danaók" viszont többes. Vö. még *fr.* 10 és 11 (a korinthosiak *elogium*a valószínűleg a *Plataiai-elégia* részeként).

cselvetés áldozatává vált amiatt, hogy Proitos felesége azt hazudta róla, hogy megpróbálta elcsábítani; Bellerophontés a legnagyobb hőstetteket vitte végbe Lykiában, és mert attól tartott, hogy a lykiaiak királya lesz a gyilkosa, aki Proitos apósa volt, elvette annak lányát, Antikleiát, és ezzel elérte, hogy neki is az apósa legyen. Bellerophontéstól született, amikor királyként Lykiában lakott, fia, Hippolochos, Hippolochostól meg Glaukos. Tehát ekképp korinthosi Glaukos a nemzetségét illetően. A lykiaiak királyának neve Iobatos volt. Emellett tanúskodik Homéros is: *Ám amikor felismerte, hogy istenek vitéz sarja* (Bellerophontés) (*Il.* 6. 191).

83: *És Lykiából*: A δέ kötőszó az „ugyanis" helyett áll, és így kell érteni: „Reszkettek ugyanis a hellének a lykiai Glaukostól."

85: *Nekik (azzal) büszkélkedett*: A trójaiaknál <Glaukos> büszkélkedett, vagyis elbeszélte, hogy Peiréné városában, Korinthosban van atyjának az uralma és nemzetsége és királysága és gazdagsága. És vagy a lykiaiaknak dicsekedett, vagyis beszélte el, vagy a trójaiaknak. A lykiaiakon a trójaiakat kell érteni.

86a: *Peiréné (városában)*: Peiréné forrás Korinthosban. **b**: *Atyjának:* Ahelyett, hogy „ükapja", mivel nem atyja, Hippolochos uralkodott Korinthoson, hanem ükapja, Sisyphos.

89a: *Aki a kígyótestű Gorgó fiát egykor*: Aki midőn a „kígyótestű"-nek mondott Gorgó fiát, Pégasost, a szárnyas lovat akarta befogni a zablával, valóban igencsak sokat eltűrt – más szóval lesben állt – a Peiréné „forrásánál", vagyis folyamánál (a költő azt állítja, hogy Korinthosban van), mielőtt Athéné alvás közben mellette állva átadta volna neki az arannyal díszített zablát. Amit tehát álomképként pillantott meg, azt álmából felkelve valóban megtalálta. **c**: Hésiodos is tanúsítja, hogy miután Perseus levágta a Gorgó fejét, abból előbukkant Pégasos: *Amikor Perseus ennek fejét nyakától elmetszette, / a nagy Chrysaór és a Pégasos paripa ugrottak elő* (*theog.* 280 sk.). **d**: *Kígyószerű:* mivel haja helyett kígyók voltak.

94: *Az álomból rögtön valóság lett*: Ezt azért mondta a költő, mert Athéné mintegy álmában adta át Bellerophontésnak a

zablát, mellyel Pégasost készült felkantározni. De nem fogta be azelőtt, hogy Polyidos jóslatot nem adott neki, hogy képes <…> a zablát meg Poseidón ajándékozta neki.[531]

95: *És megszólította (Pallas Bellerophontést)*: *„Alszol (stb.)”*: Azt mondta neki álmában mellé állva az istennő: „Alszol, király, aki nemzetségedet Aiolosra vezeted vissza?”[532]

97a: *Nosza (vedd) ezt a bűbájt*: a zablát, mivel a lovak engedelmeskednek neki. A kifejezés a metafora révén igen jellegzetes lett.[533] **b**: Nosza, vedd ezt a zablát, amely rábeszélés és az elvarázsoltság oka a lovaknál, és a megfékező Poseidón atyádnak úgy mutasd be ezt, hogy közben gyönyörű, nagy bikát áldozol.

98a: Δαμαῖος (dativus): a szelíddé tevő, az isten ugyanis a lóhoz kötődik. **b**: „Lószelídítőnek” nevezik Poseidónt Korinthosban a lovak szelídítése miatt.

99a: *Ragyogó (bikát áldozva) mutasd meg atyádnak*: A „ragyogó”[534] most nyilvánvalóan a nagyságra utal. **b**: Atyádnak, Poseidónnak. Bellerophontés atyja névleg Glaukos, Sisyphos fia, valójában viszont Poseidón, ahogy Héraklésnak is Amphitryón volt az apja.[535] **c**: Másképp: Egyesek kifogásolják a jelzőt, mivel

[531] Drachmann *lacuná*t állapít meg, ami a tárgyi ellentmondásokra is magyarázatot ad (Poseidón szerepe a részletben).

[532] A kérdés némileg emlékeztet arra, ahogy Alberich fordul fiához, Hagenhez Wagner *Götterdämmerung* című zenedrámájának második felvonásában *(Schläfst du, Hagen, mein Sohn?)*.

[533] A rétorikai terminus itt a πικρός, ami nem annyira „keserű”-t jelent, hanem „szúrós”-at, vagyis olyat, aminek sajátos zamata és jellege van (a *bitter* is valójában harapósat, tehát fűszereset jelent). Ebből a tőből származik az angol *poignant* szó hasonló jelentéssel. A πικρός szó Plutarchosnál Sophoklés középső stílusának jellemzésére a κατάτεχνος párja (*in virt. prof.* 79B 3).

[534] A melléknév itt az ἀργός alapszó származéka, mely az „ezüst” jelentésű ἀργυρός szóban is megjelenik.

[535] A megjegyzést a következőképp kell érteni: Bellerophontés apja valójában Poseidón volt, ám származását az őt felnevelő, törvényesnek tekinthető apjára, Glaukosra vezetik vissza, ahogy Héraklés is valójában Zeus fia volt, de törvényes apjának Amphitryónt tekinthetjük.

Pallas azt mondta, hogy Poseidónnak ragyogó bikát áldozzon, ami a fehéret jelenti, miközben Homéros azt mondja, hogy „a sötét hajú Földrázónak teljesen fekete bikákat" (*Od.* 3. 6) kell áldozni. Azonban támogatást kap a „ragyogó", hiszen <Pindaros> nem fehér bőrszínről beszél, hanem arról, hogy <a bika> nagyságával kitűnik, vagyis kiemelkedik a nyájból.

100a: *A sötét pajzsú (szűz) az éjben:* akinek fekete és félelmetes kecskebőrös pajzsa van. Az „aigis" a fegyver neme.[536] **b**: *A szendergőnek* <azt jelenti, hogy> az alvónak. Ennek az értelme: „a sötét pajzsú szűz" úgy látta jónak, hogy ennyi dolgot mond el álmában, Bellerophontés pedig örvendezve fölkelt, és ott találta kéznél a zablát. **c**: Nem arról van szó, hogy Athéné beszéli el, miként is parancsolta meg neki az általa mondott dolgokat álmában. Ennél sokkal jobb az a felfogás, mely az elbeszélést a költő szájába adja.

102a: *Talpra ugrott egyenes lábbal*: Végül a költő ezeket <mondja>: felszökött az ágyból és megállt.

103a: *Megragadva a csodát:* <Pindaros> azért nevezte a zablát csodának, mert bár álomként jelent meg, a valóságban is jelen volt. **b**: <Bellerophontés> rálelve az ott fekvő zablára és felvéve azt egyenest a helyi jóshoz ment, Koiranos fiához, Polyidoshoz. Elérve a jóshoz, „elbeszélte", vagyis megvilágította előtte a dolog kimenetelének az egészét, vagyis a helyzetet, hogy miként aludt el Athéné oltáránál Polyidos korábbi jóslatára, vagyis tanácsára, mivel az jóslatában azt tanácsolta neki – aki erősen küzdött azért, hogy befogja a lovat –, hogy aludjon Athéné oltára mellett, és hogy miként adta neki a zablát az istennő maga, a villámdárdás Zeus lánya.

111a: *Akaratleigázó arany*at mondott, hogy az legyen <a jelentése>, hogy „becses", vagy mert megmunkálását tekintve arannyal berakott volt a zabla; leigázza a lovak vad akaratát, és arra kényszeríti őket, hogy szelíd érzületűek legyenek. De az arany maga is gondolkodásleigázó, mivel képes megtéveszteni.

[536] A görög αἰγίς a magyar „égisz" szóban él tovább, mely átvitt értelemben

111b: *Arra buzdította, hogy mielőbb engedelmeskedjék az álomképnek*: Miután Bellerophontés elmesélte az álmát, azt mondta Polyidos, hogy mielőbb, vagyis késedelem nélkül engedelmeskedjék az álomképnek.

113a: *Amikor pedig a nagyhatalmú (Földrázónak)*: Mivel ezeket hagyta meg neki a jós. **b**: És amikor a bikát feláldozta Poseidónnak, akkor a lovakhoz leginkább értő Athénének oltárt vagy szobrot emelt.

114a: *Az erős lábút hátrafeszíti*: Ahogy Homéros is mondja: „hátrafeszítve nyakát" (*Il.* 1. 459). **b**: *Erős lábút* – a bikát.[537] Ez a sajátos neve Delphoiban. **c**: *Hátrafeszíti,* leöli, feláldozza – a következményből *vett kifejezés.*[538]

116a: *Az istenek hatalma minden eskü (és remény) ellenében (könnyű megvalósulást biztosít)*: Biztosítják, vagyis megadják az istenek még a lehetetlennek vélt dolgokat is, amelyekre vonatkozóan a reménykedést valaki még eskükkel is megtiltaná; és nem nehézkesen viszik végbe, hanem nehézség nélkül, könnyedén. **b**: Másképp: Nem hamis esküből[539] származó dolog, hanem ami rendes eskü mellett is reménytelen. **c**: Vagy így: Egy isten képes azt is véghez vinni, amiről eskü mellett úgy vélték, hogy lehetetlen megszerezni. **e**: Pindaros azért használja ezt a gnómát, mert miután már Bellerophontés is megesküdött, hogy sohasem fogja tudni befogni Pégasost, akkor vetette iga alá Athéné segítségével.

már „oltalmat", „támogatást" jelent.

[537] A skandináv költészet terminusával ez a *kenning* (szó szerint „ismertető jegy", lásd német *Kennung*) nevű körülírás. A görög költészetben Hésiodos honosította meg (*erg.* 524: ἀνόστεος „csonttalan" = tintahal; 571: φερέοικος „házát viszi" = csiga; 741: πέντοζος „ötágú" = kéz), és vannak, akik népies jelleget vélnek felfedezni benne. Vö. Krause (1930); Wærn (1951). A magyarban ilyen szavak a „medve" vagy a „farkas", melyek oka kultikus-totemisztikus.

[538] A metonímiának egyik fajtája, tulajdonképpen az ok-okozat viszonyának felcserélése: a szó maga a feláldozást megelőző nyakhajlítást jelöli, viszont a kontextus az ezt követő mozzanat (az ölés) jelentését követeli meg.

[539] A görögben az „ellenében" szóval fordított *praepositio* (παρά) hamis esküt is jelent, innen az asszociáció.

118: *Bizony az erős (Bellerophontés) is sietve elfogta*: És ezek után a nemes Bellerophontés buzgón átvette a zablát, és ezzel felkantározta a szárnyas lovat, Pégasost – ezt jelenti ugyanis, hogy „álla alá feszítette".

121a: *Szelíd gyógyírt vonva szája köré:* szelídítőt, vagyis nyugtatót, mintha csak valamiféle orvosi szer lenne. <Pindaros> a zabláról beszél.

123a: *Bronzba öltözve*: vagy bronz mellvértet véve magára, vagy bronz fegyvereket felöltve. **b**: *Játszott*: Ahelyett, hogy „próbát tett"; könnyedén gyakorlatozott, mintha csak játékot űzne. **c**: Valójában „örömét lelte". Vagy fegyvertáncot járt. Vagy a fegyverzettel nehézség nélkül harcolt.

124: *Vele aztán az amazónok (seregét)*: Amikor a lóval volt, az amazónok seregét is legyőzte egykor a „magányos levegő"-ből, vagyis a hyperboreusok leghidegebb helyei felől.

125a: *A hideg aithér (öléből)*:[540] annak, amely Skythiában van, mivel jeges és zord éghajlatú. **b**: Mert úgy pusztította el <őket>, hogy a magasban volt.

128a: *S megölte a tűzokádó Chimairát*: Vele győzte le a tűzokádó Chimairát, és pusztította el a solymosokat is. **b**: A solymosok nép Lykia felé, Lykia és Pamphylia között, akik igen harciasak, s akiket <pisidiaiaknak>[541] is neveznek. **c**: Ezeket mondta Homéros is Bellerophontésről (*Il.* 6. 155 sk.).

130a: *Tulajdon sorsát elhallgatom*: Hallgatni fogok. **b**: Tartózkodik attól, hogy elmondja a történet végét, hogy Bellerophontés a Pégasosról lezuhanva sánta lett. **c**: Másképp: Hallgatni fogok a haláláról. Pindaros tartózkodik annak a bajnak elmondásától, amely végül Bellerophontés osztályrésze lett. Azt beszélik ugyanis, hogy amikor föl akart szállni a Pégasoson,[542] hetykén vállalva a kockázatot, a paripa Zeus

[540] A lemmában szereplő szöveg eltér a kritikai kiadás által elfogadottól (ott szó szerint a következő szerepel: „az üres aithér hideg öléből").

[541] DRACHMANN konjektúrája, a kéziratokban *lacuna* van.

[542] Jóllehet a scholion nem említi, Bellerophontés valószínűleg az Olym-

akaratából megbokrosodott, ő pedig leesett róla, és megsántult: sántán bolyongott Aléion <mezején>.[543] Homéros is ezt mondja: *Árván bolyongott fel-alá Aleában, / lelkét mardosva* (*Il.* 6. 201 sk.). **d**: *Őt viszont az Olymposon:* Pégasost. Mivel Bellerophontést ledobva hazatért az égbe. **e**: Pégasost Zeus égi jászolai befogadták – mert a csillagok között kapott lakhelyet. Aratos is megemlékezik arról, hogy vannak jászolok az égben és „szamarak"-nak nevezett csillagok.[544]

133a: *Nekem, aki dárdámat egyenesen vetem*: De – mondja – Bellerophontésszel így áll a dolog; számomra viszont az szükséges, hogy ne fogjak nyilaimból egyszerre sokat erősen a kezemben a cél mellé lőve őket, hanem inkább pontosan (mintegy élesen) juttassam célba őket. **b**: Átvitt értelemben (ἀλληγορικῶς): Mert nem szabad, hogy más dolgokról sok szót ejtsek, elhanyagolva a jelenlegi dicséretet. A „dárdák pörgése" a megcsavart eldobást jelenti, képletesen pedig a dicsőítő műre érti, ahogy más helyeken is: *Sok gyors nyílvessző van hónom alatt tegzem belsejében* (*O.* 2. 83). Miután ugyanis abbahagyta a győztessel való foglalkozást, az őseire vonatkozó témákra áttérve nagyobb kitérőt tett: ezért is fordul önmaga felé.

136: *Mert a tündöklő trónusú Múzsáknak engedve*:[545] Mert nem valami más miatt érkeztem, hanem a Múzsák segítőjeként, vagyis segédjeként, hogy dicsérjem azokat a korinthosiakat, akik az Oligaithidáknak nevezett nemzetségéből származnak,

posra akart felszállni (ez szerepelt Euripidés csak töredékesen fennmaradt tragédiájában is).

[543] Az Aléion, mint később Hérodotos említi (Hdt. 6. 95), síkság lehetett Kilikia Lykia keleti tartományához közel eső részén; másfelől viszont – Bellerophontés történetéhez szorosabban kapcsolódva – a görög ἀλᾶτο „bolyong" igéhez is kötődik. Vö. Kirk (1990) 187 ad loc.

[544] Arat. *Ph.* 892, 898. A jászol (ma: M44) és az északi és déli „csacsi" *(Asellus Borealis, Asellus Australis)* csillagok a Rák csillagkép közepén helyezkednek el. Lásd Kidd (1997) 480; 483.

[545] A scholion lemmája egy másik szövegváltozatot (εἴκων) követ, ami az egyik nagyobb szövegcsaládra, az ún. párizsi recenzióra (**C**) megy vissza. A kritikai kiadás által elfogadott szöveg fordítása: „Mert a tündöklő trónusú Múzsák *önkéntes* [ἑκών] (ti. segítőjeként érkeztem)."

és azokat a tetteket, amelyeket ők vittek véghez Isthmoson és Nemeában.

137: *És az Oligaithidák (segítőjeként) érkeztem*: Azokat, akik a dicsért Xenophónhoz kötődnek, nemzetségüket illetően Oligaithidáknak nevezik, mivel eredetüket egy bizonyos Oligaithosra vezetik vissza mint ősre.

138a: *Egyetlen szóval teszem*: Kevés szóval, vagyis lényegre törően (σύντομος) világossá, vagyis „láthatóvá" fogom tenni együttesen a legtöbb dolgot.

139a: *S igaz esküvel szentesített tanúm lesz*: Ezekre vonatkozóan pedig igaz, vagyis kivételes esküm lesz. Pindaros esküdni akar, mint aki igazat állít a dicséreteiben. **c**: Magam fogok hát esküdni, hogy a nemzetség tagjai hatvanszor arattak már győzelmet.

141: *Mindkét helyszínen*: Isthmoson és Nemeában is kihirdették már őket.

143: *(A versenyhírnök) édesen hangzó kiáltása*: Az ige hiányzik (ἔλλειψις), hogy a versenyhírnök nyelve hatvanszor jelentette be őket győztesként, a két versenyen együtt – az isthmosin és a nemeain – ugyanis hatvanszor nyertek: harmincharmincszor mindegyiken.

144a: *Olympiai sikereiket – úgy tűnik – korábban már megénekelték*: Azt mondta ugyanis a himnusz legelején: „háromszor olympiai győztes". **b**: Ennek értelme: olympiai győzelmi sikereikről már a korábbiakban említés esett.

145: *Amit pedig még a jövő tartogat*: „ami még meg fog történni" ahelyett, hogy „ha pedig (Xenophón) megint győz majd az olympiai játékokon, még egyértelműbben fogom dicsérni őt".

146: *Most még csak reménykedem*: Most csak remélem, vagyis várakozom <Xenophón> győzelmére; az efféle várakozás beteljesülése viszont nagyobb hatalomtól függ.

148a: *Ha veleszületett jó szerencséjük* [δαίμων] *kitart*: Ha pedig a sorsolással nekik jutott őrszellem (vagyis a sors)[546] a legtovább fennáll úgy, hogy őket hirdeti ki győzteseknek, akkor ezt a fajta jótéteményt Zeusnak és Arésnak fogjuk felajánlani. **b**: De miért mondja azt, hogy Zeusra és Enyaliosra bízza? Azért, mert Zeus az emberek és az istenek atyja, Olympia pedig az ő szent kultuszhelye; Xenophónról pedig azt állítja a költő, hogy nemcsak versenyző volt, hanem kiemelkedett a hadi vitézségben is. **c**: Vagy azért említi Arést, mert Oinomaos atyja, és így része van Olympiában. **d**: Másképp: *Zeusra és Enyaliosra:* Zeusra, mert a verseny neki van szentelve és felajánlva, és Arésra, mivel az élisiek helyi és atyai istene. Együtt hálva ugyanis Arpinével, a thébai Asópos folyó lányával, Arés nemzette Oinomaost, aki a vidék királya volt. Gyermeke kedvéért volt tehát az élisiek védőistene.

150a: *A Parnassos bérce alatt*: a Delphoiban folyó pythói játékok. Az ott fekvő hegy alapján nevezi meg. **b**: Azaz a pythói játékokon hatszor nyert.

152: *S hogy hányat Árkádiában*: Annak, hogy miként lett a koszorú birtokosa Árkádiában is, Zeus Lykaios[547] oltára a tanúja és az ott tartott ünnepély. Az ottani győzelme után ugyanis megkoszorúzták.

[546] A magyarázahoz tudni kell, hogy görögül a *daimón* jelenthet „(alacsonyabb rangú) isten"-t, azt az isteni erőt, amely a sorsunkat meghatározza, és így „sors"-ot is. Ez kapcsolódik össze abban a képzetben, hogy az ember születésénél osztályrészül jut neki az őt életében kísérő őrszellem. Ennek a kicsinyítő képzős alakja a *daimonion*, amely már egyértelműen „istenség"-et, „(őr)szellemet"-et jelent (legismertebb megjelenése Sókratés *daimonion*ja).

[547] Zeus Lykaios („Farkas-Zeus") kultusza Árkádiában volt, a Lykaion-hegyen, amely az egyik hagyomány szerint Zeus születésének és nevelkedésének helyszíne volt. Pausanias szerint Lykaón egy csecsemőt áldozott fel, ami miatt Zeus büntetésből farkassá változtatta (Paus. 8. 2. 3). Továbbá a szentélybe nem léphetett sem ember, sem állat, ha mégis, akkor legfeljebb egy évig tartózkodhatott odabent, és nem vetett árnyékot (Paus. 8. 38. 6). Zeus Lykaioshoz lásd még *O.* 9. 96 (fentebb **143**; **145**).

155: *Pelléné és Sikyón*: Sikyónban pythói játékokat tartottak. Pelléné Achaia egy városa [ahol *philoxenia* volt, és köpenyeket adtak díjként]. Sikyón Boiótiához tartozik: [itt tartották a pythói játékokat. Aiginán is volt Delphinia és az Aiakeia.][548]

156a: *Megara és az Aiakidák (jól körbekerített ligete)*: Megarában a Diokleia és a pythói játékok voltak. Eleusisban a Démétria, avagy az Eleusina. **b**: „Jól körbekerített liget" amiatt, mert a tenger mint kerítés vagy fal öleli körbe. Vagy a vendégszeretet miatt.

158a: *S a magas Aitna alatti (gazdag városok)*: És az Aitné, a szicíliai hegy alatti városok – „városok"-nak mondja Syrakusait – tanúskodnak férfias erejéről, mivel itt isthmosi játékokat tartottak, ahol ugyanúgy győzött Xenophón. **b**: Másképp: A Szicíliához tartozó városok, mivel itt is tartottak nemeai versenyeket. **c**: Korinthoshoz hasonlóan Syrakusaiban is rendeztek isthmosi játékokat:[549] a syrakusaiak ugyanis a korinthosiaktól származó gyarmatosok.

159a: *Euboia (…) és egész Hellasban*: Egész Euboiában és Hellasban keresve olyan győzelmeket fogsz találni, amelyek meghaladnak minden szót és ismeretet. Költői túlzásból mondja ezt a költő. **b**: Másképp: Euboián a geraistosiak a Geraistiát tartották Poseidónnak a Geraistosnál tomboló híres vihar emlékére.[550] Az euboiai Amarynthosban tartott Amarysián is győzelmet arattak.[551]

[548] A szögletes zárójelben szereplő szövegrészeket DRACHMANN nem tartja hitelesnek.

[549] Ezek a helyi érdekeltségű játékok természetesen csak névrokonai a nagy összgörög ünnepi sporteseményeknek.

[550] Nem tudni, milyen eseményre utal itt a scholiasta. Nauplios, Palamédés apja úgy állt bosszút fia haláláért, hogy hamis jelzőtüzeket helyezett el a Kaphéreus hegyen, mely a Geraistos szomszédja, így a hazatérő achájok egyik flottája éjszaka a szirteknek csapódva megsemmisült. Ám ebben az eseményben vihar nem játszik szerepet.

[551] Amarynthos Euboia nyugati partján fekvő terület, amely Eretriához tartozott. Évente rendeztek itt játékokat Artemis Amarysia (vagy Amarynthia) tiszteletére (vö. Kall. *fr.* 200b Pf. [*Ia.* 10]).

160: És ha végigmész egész Hellason, azt fogod találni, hogy nagyobb dolgokat vitt Xenophón végbe, mint amit képes szemed befogadni.

162: *Többet (fogsz találni), mint amit a szem befogadhat:* a győzelmi koszorúk tömege – mondja – túlnő azon, amit a látás képes átfogni.

163a: *Nosza, könnyű lábakkal ússzál (partra)*:[552] Arra szólítja fel magát a költő, hogy hagyjon fel ezek taglalásával, és végezze be a himnuszt. **b**: Vagy ekképp: Abbahagyta a dicséreteket, és önmagáról mondja, hogy szükséges a színről „könnyű lábakkal" lelépnie, mert különben fárasztónak tűnhetnék. **c**: Add meg hát nekem – mondja –, mindent teljesítő Zeus, a megbecsülést és a szerencsét, amely miatt lehet örvendezni, vagyis örömet lelni! **d**: Ahelyett, hogy tiszteletre méltóvá tegyél engem, és megbecsülésre érdemesnek. **e**: Vagy ekképp: tiszteltté és tiszteletre méltóvá tedd őket, te, Zeus, aki már korábban is gondoskodtál róluk!

Vége a Xenophónt <dicsőítő ódának>.

Tizennegyedik óda

Ti, akik a Képhisos vizeinek / szép lovú vidékét lakjátok mint jogos osztályrészeteket, / ó, ragyogó Orchomenos énekelt-énekadó úrnői, / (5) Charisok, az ősrégi minyasok őrei, / hallgassatok ide, amikor imádkozom! Mert veletek valósul meg mind, mi örömteli s / édes a halandók életében, / akár bölcs, akár szép, akár győzelemben ragyogó az ember. / (10) A Charisok nélkül az istenek sem / elnökölnek sem kartáncot, sem lakomát, hanem minden jó dolog őreiként /

[552] A lemmában szereplő szöveg a kéziratok szövegét követi (ἀλλά), a kritikai kiadás MAAS szövegjavításán alapul (ἄγε). A jelentés nagyon hasonló, mert mind a kötőszó, mind a grammatikalizálódott imperativus a felszólító mondat bevezetésére szolgáló, jellegzetes partikula.

(15) az égben, az aranyíjú / pythói Apollón mellé helyezve trónusaikat / tisztelik az olymposi atya sosem múló hatalmát.

Ó, Aglaia úrnő, / (20) s dalkedvelő Euphrosyné, az istenek leghatalmasabbikának / gyermekei, hallgassatok rám most! Te is, Thalia, / dalszeretető, rátekintve eme ünnepi menetre, mely az örvendetes esemény után / (25) könnyeden lépdel: / líd dallammal és gondosan kimódolt verssel jöttem ugyanis / Asópichost megénekelni, / mivel a minyasok egész földje lett olympiai győztes / általad. Most pedig eredj, Échó, fekete falú házába / (30) Persephonénak, s vidd meg apjának a híres üzenetet, / hogy amikor megpillantod Kleodamost, mondd neki, hogy fia ifjú haját / Pisa dicsőséges völgyében / (35) a neves sportjátékok szárnyaival koszorúzta!

A Tizennegyedik olympiai ódához

Az orchomenosi Asópichosnak

Inscr. a: Az orchomenosi Asópichosnak, Kleodamos fiának, aki stadionfutásban győzött a 76. olympiai játékokon. A Képhisos folyó Orchomenosnál,[553] ahol a Charisokat is tisztelik. **b**: A himnusz az Orchomenosból származó Asópichosnak íródott, aki stadionfutásban győzött a 76. olympiai játokokon. A költő a Charisokat szólítja meg, akiket Orchomenos környékén tiszteltek. Orchomenos folyója a Képhisos, ahol a Charisokat is tisztelik. A Charisoknak először Eteoklos, a Képhisos folyó fia áldozott, amint azt Hésiodos meséli (*fr.* 70. 34–35 M–W). A Képhisos átfolyik Orchomenoson. Két Orchomenos van, az egyik a minyasoké Boiótiában, a másik a „sokjuhú"[554] Árkádiában. Most a minyasiról történik említés.

[553] Orchomenos város Boiótiában, amelyet a mitikus hagyomány szerint Minyas alapított, akiről az ott lakó nép, a minyasok is kapták a nevüket (ezért is hivatkoztak rá minyasi Orchomenosként, hogy megkülönböztessék az árkádiai Orchomenostól).

[554] Hom. *Il.* 2. 605.

1a: *A Képhisos vizeit osztályrészül kapva*: Mivel kellemes (χαριέντως) kimenetele lett a versenyre irányuló vállalkozásnak, ezért (Pindaros) a Charisokat szólítja meg, akiket a boiót Orchomenosban tisztelnek: úgy tartják, hogy nekik először Eteoklos, Képhisos fia mutatott be áldozatot. A Képhisos folyó Orchomenos fia volt. **b**: Ennek értelme: „Ó, énekelt-énekadó Charis úrnők", akiknek a Késiphos vizei jutottak osztályrészül, akik a termékeny földű Orchomenosban éltek, és akik a minyasok nemzetségének őrei is vagytok, figyeljetek rám, aki most imádkozik!

2: *Akik lakjátok a szép lovú vidéket*: Az orchomenosiakat lovas népnek tartják. Erginos ugyanis ló segítségével aratva győzelmet adófizetésre kötelezte a thébaiakat, amíg Héraklés fel nem szabadította őket.[555]

5a: *Ősrégi Minyasok*: A minyasok ősi nemzetsége Minyostól, Thessalos fiától ered; Thessalos Poseidón fia volt, és az argonauták nemzetségéből származott. **b**: Az említett minyasok határosak és szomszédosak az orchomenosiakkal. **c**: Minyastól. Minyas Ókeanos lánya, Kallirrhoé és Poseidón gyermeke volt. **d**: Minyas uralkodott elsőként Orchomenos fölött.

7a: *Mert veletek (valósul meg) mind, ami örömteli*: Mert általatok, ó, Charisok, lesznek, vagyis történnek meg az emberekkel az örömteljes és kellemes dolgok. Ha bölcs is akár, mint Homéros,[556] miattatok az: hiszen a gyönyörködtető művek általatok maradnak fenn mindenkinek mindenkoron.

[555] Erginos azért foglalta el Thébát, hogy megbosszulja atyját, Klymenost, akit a thébaiak öltek meg. Erginos, miután elfoglalta Thébát, éves hadisarc megfizetésére kötelezte őket. Ennek Héraklés vetett véget, aki a thébaiakat segítve legyőzte az orchomenosi sereget: a történet leggyakoribb változata szerint Erginost megölte a csatában (Diod. 6. 10. 3–5; Apollod. 2. 4. 11), egyedül Pausanias szerint élte túl Erginos a vereséget, és érte meg az öregkort (Paus. 9. 37. 3).

[556] A „bölcs" (σοφός) az eredeti pindarosi szövegben is szerepel, a scholion erre hozza föl példának Homérost. A magyarázat akkor válik érthetővé, ha figyelembe vesszük, hogy a szó eredetileg nem egyszerűen „okos"-at, „bölcs"-et jelent, hanem valamiben való jártasságot, és az archaikus költészetben a „költő" szinonimája volt. A „poéta" alapjául szolgáló

8a: *Akár (győzelemben) ragyogó*: most „bátor" értelemben szerepel, a három általuk kapott erény ugyanis a bölcsesség, a szépség és a bátorság. **b**: Ezeket a Charisokat tisztelik Apollón templománál.

12a: *Elnökölnek kartáncot*: Vagy úgy kell érteni, hogy hatalmukban tartják a kartáncot, vagy úgy, hogy uralkodnak a kartánc fölött azért, hogy az egyik eset legyen a másik helyett, tárgyeset a birtokos eset helyett.[557] **b**: És „sem lakomát" nem elnökölnek ahelyett, hogy „sem ünnepségeket és áldozatokat". **c**: De minden égi dolog élén is a Charisok állnak, vagyis uralkodnak felettük. **d**: „Lesz" ahelyett, hogy „teljesül".

16a: *Az aranyíjú pythói Apollón mellé helyezve*: Apollón mellett ülnek a Charisok – mondja Pindaros – a vele való meghitt viszonyuk miatt. Delphoiban mindenesetre Apollón jobb oldalán foglaltak helyet. **b**: Tisztelik Zeus sosem múló hatalmát. **c**: Az aranyíjú Apollón közelébe helyezték trónusukat, vagyis hozzá közel foglalva helyet tisztelik atyjuk, Zeus hatalmát, mely sosem múló, vagyis halhatatlan. **d**: A „sosem múló" eredetileg azt jelenti, hogy az, ami örökké áramlásban, vagyis folyásban van; Pindaros itt viszont az „örökkévaló" értelemben használja.[558] **e**: Ahelyett szerepel, hogy állandó, más szóval örökkévaló tisztelet övezi őket Zeus mellett, aki az égben van.

19a: *(Ó), Aglaia úrnő*: A Charisokról szóló beszéd most hozzájuk szólóvá változott át.[559] **b**: „Ó, szent és tiszteletre méltó Aglaia, és Euphrosyné, aki a himnuszokban leled az örömöd, az istenek között a leghatalmasabb Zeus gyermekei."

ποιητής (csináló) a Kr. e. 5. században jelent meg a képzőművészet terminológiájának hatására.

[557] A scholion azt akarja megmagyarázni, hogy az itt szereplő görög ige (κοιρανέω „uralkodik, elnököl"), jóllehet rendszerint birtokos esettel jár, itt tárgyesetet vonz. Az első magyarázat valamiképp a „birtokol" szinonimájának venné, míg a második szerint Pindaros egyszerűen csak megváltoztatta a megszokott vonzatot.

[558] Az ἀένναος (< dór αἰέν „mindig") és az ἀεί νάει (mindig folyik/áramlik) egybecsengésén alapuló költői etimológia.

[559] Ezt hívják *apostrophé*nak (odafordulás).

A három Charis nevét Hésiodos mondta el: *Eurynomé három szép arcú Charisnak adott életet, / ezek Aglaié, Euphrosyné s a bájos Thalié* (Hes. *theog.* 907; 909).

20a: *(az istenek) leghatalmasabbikának gyermekei*: Nem azt jelenti, hogy a leghatalmasabb gyermekeik vannak, hanem hogy ő maguk a leghatalmasabb gyermekek – mivel fiatalok.[560] **b**: A leghatalmasabbak az istenek gyermekei között. **c**: Vagy: a leghatalmasabb istenek gyermekei.

21a: *Meghallgatók*: nyilvánvalóan „legyetek", mert ez az, ami hiányzik. **b**: A Charis neve Thalié azért, mert virágzóan gazdag azon dolgok emlékében, amelyek kellemesek.[561] **c**: Egyesek azt állítják, hogy a „rátekintve" kifejezést egyedül a harmadik Charishoz, Thaliéhez szól. **d**: A „rátekintve" kifejezést közösen az egész csoportra kell érteni: „rátekintve, ó, Euphrosyné, rátekintve, ó, Thaleia, rátekintve, ó, Aglaia". Rápillantva erre a kartáncra, amely a jóindulatú sorsnak köszönhetően könnyedén lejti a táncot – közösen (ἀπὸ κοινοῦ) értve a ránézést kifejező szót – legyetek meghallgatói. **e**: Egyesek szerint ez, vagyis a menet megtekintése egyedül a harmadik Charisra, Thaleiára vonatkozik.

23a: A*z örvendetes sorsfordulat okán*: a boldogság és a jó szerencse után. **b**: A „könnyeden lépdel" ahelyett szerepel, hogy akadálytalanul halad. **c**: „Líd dallammal" – vagyis líd ritmussal, azaz líd zenére.

26a: *És gondossággal énekelve*: Gondoskodással. Ebből származik a méh neve, mivel ez a leggondosabb állat.[562] b: Azért

[560] A scholion magyarázata érthetőbb lesz, ha tudjuk, hogy – DE JONGH konjektúráját követve – a scholion lemmájában nem az egyértelmű κρατίστου παῖδες (a leghatalmasabb gyerekei) szerepel, hanem a kétértelmű κρατιστόπαιδες, amely azt jelenti, hogy „hatalmas gyerekek". Ez a szövegvariáns könnyen magyarázható a *scriptio continua* és a régi attikai írásmód omikront és ου diftongust nem megkülönböztető gyakorlatával.

[561] Etimológiai névmagyarázat, ami valóban megállja a helyét, hiszen ez a név beszélő (a θαλ- „virul" tőből).

[562] A magyarázat alapja a gondoskodást jelentő ige töve (μελ-) és a „méh" jelentésű szó (μέλισσα) egybecsengése.

jöttem tehát – mondja Pindaros, hogy himnusszal énekeljem meg Asópichost illő módon és örömmel.

27b: *A minyasok (egész) földje olympiai győztes*: Orchomenos ugyanis minyasi város. **c**: Aristarchos a következőképp értelmezi: Pindaros – mint mondja – a Charisok nevét előzetesen felsorolva sajátosan egyes számban szólítja őket: teáltalad, ó, Charis. A költők a sok tagból összeálló kórusokat egyes számban szólítják meg. Most tehát előrebocsátva a neveket önkényesen több főnevet nevez meg a „teáltalad" egyes számával. **d**: Vagy azért, mert magához a győzteshez szól. **e**: Ennek értelme: mivel az ő futását illetően a minyasok városa lett olympiai győztesnek kikiáltva neked köszönhetően. A „te" úgy szerepel, mintha külön-külön mindegyik Charishoz szólna. Vagyis ez valamennyire vonatkozó, közös kifejezés. **f**: Teáltalad, ó, győztes. **g**: Vagy a Charisok közül egyre tér át a sokból. **h**: Egyesek úgy értik, hogy a „teáltalad" külön-külön minden egyes Charisra vonatkozik. Vagy magára a győztesre: „mert teáltalad, Asópichos, hírneves a minyasi Orchomenos, mivel győzelmet arattál".

28a: *Most pedig eredj, Échó, fekete falú házába Persephonénak*: Teremj ott a sötét laknál, ó, Hírnév, vagyis Échó, hogy elbeszéld és hírül add a legcsodálatosabb hírt Asópichos atyjának, Kleodamosnak! **b**: Persephoné házát sajátosan „fekete falúnak" mondta. **c**: Most pedig eredj, Échó, Persephoné házába, hogy amikor megpillantod Kleodamost, mondd el a fiáról, hogy a fia[563] megkoszorúzta haját, más szóval, hogy elmondd neki, hogy a fia – rendkívül fiatal kora ellenére – győzelmet aratott! **d**: Azt mondja, hogy a leghíresebb Olympiában lett megkoszorúzva a verseny füzérével Asópichos> igencsak ifjú haja. A költő egy (test)részre vonatkoztatva mondja fiatalnak az egész embert.

33: *Pisa dicsőséges völgyében*: Olympiában.

[563] A scholion valószínűleg azért ismétli meg a szót, hogy egyértelművé tegye a pindarosi szöveget: Asópichos saját haját koszorúzta meg.

35a: *Szárnyaival*: A koszorúkról beszél, mivel az a magasba emeli a győzteseket. **b**: Vagy amennyiben azok, akiket megkoszorúztak, örvendeznek, és mintegy szárnyakat kapnak, és a levegőben járnak.

Pindaros olympiai ódáinak a vége.

Rövidítésjegyzék

Ait.	Aitia
Alkai.	Alkaios
Alkm.	Alkman
Apollod.	Apollodóros
Ap. Rhod.	Apollonios Rhodios
Arat.	Aratos
Archil.	Archilochos
Arg.	Argonautica
ars p.	Ars poetica
Athen.	Athenaios
Bakchy.	Bakchylidés
carm.	carmen
Chil.	Chiliades
chrest.	Chrestomathia
de aud. poet.	de audiendis poetis
de glor. Ath.	de gloria Athenarum
Diod.	Diodóros Siculus
D–K	Diels H. – Kranz, W. (edd.), *Die Fragmente der Vorsokratiker*. Berlin 1951[6]
ep.	epinikion
epigr.	epigramma
epist.	epistulae morales
Eur.	Eripidés
fr.	fragmentum
Gorg.	Gorgias
Gramm.	Grammatica
h.	hymnus

Harder	M. A. HARDER, Callimachus: *Aitia*, I: Introduction, Text, and Translation; II: Commentary, Oxford 2012.
Hdt.	Hérodotos
Hek.	Hekale
I.	Isthmosi ódák
id.	idill (eidyllion)
Il.	Ilias
inst.	Institutiones oratoriae
Iph. T.	Iphigenia Taurisban
Kall.	Kallimachos
LSJ	H. G. Liddell – R. Scott – H. S. Jones (edd.) (1996), Greek–English Lexicon, Oxford
mor.	Moralia
N.	Nemeai ódák
O.	Olympiai ódák
Od.	Odysseia
Oid. R.	Oidipus rex
Or.	Orestés
P.	Pythói ódák
paroim.	paroimium
Parth.	Partheneion
Ph.	Phainomena
Phoen.	Phoinissai
Phdr.	Phaidros
Plat.	Platón
Plut.	Plutarchos
PMG	PAGE, D. L. (ed.) (1962), *Poetae melici Graeci*. Oxford
PMGF	DAVIES, M. (ed.) (1991), *Poetarum melicorum Graecorum Fragmenta*, Oxford.
Prokl.	Proklos
prooim. comm. Pind.	prooimium commentarii Pindarici
PV	Prometheus vinctus

Quint.	Quintilianus
Rhet.	Retorika
Scut.	Scutum
Sen.	Seneca
SH	Lloyd-Jones, H. – Parsons, P. (edd.) (1983), *Supplementum Hellenisticum* (Texte und Kommentare 11). Berlin.
Sim.	Simónidés
Sol.	Solón
Soph.	Sophoklés
TGrF	S. Radt (ed.) (1999), *Tragicorum Graecorum fragmenta* IV: Sophocles, Göttingen.
theog.	Theogonia
Theogn.	Theognis
Theokr.	Theokritos
Thuk.	Thukydidés
V	Voigt, E.-M. (ed.) (1971), *Sappho et Alcaeus: Fragmenta*. Amsterdam
W^2	West, M. L. (ed.) (1972), *Iambi et elegi ante Alexandrum cantati* II. Oxford.

Irodalomjegyzék

Ábel J. (1890), *Scholia recentia in Pindari epinicia*. I (Editiones Criticae Scriptorum Graecorum et Romanorum). Budapest.

Adorjáni Zs. (2013), Eustathios Pindarosról. A Pindaros-kommentár bevezetője fordításban és magyarázatokkal. *Antik Tanulmányok* 57, 171–196.

Adorjáni Zs. (2024), *Kallimachos: Ektheosis Arsinoes in der Tradition griechischer Herrscherenkomiastik. Einleitung, Text und Kommentar*, Berlin.

Barrett, W. S. (1973), Pindar's Twelfth Olympian and the Fall of the Deinomenidai. *Journal of Hellenic Studies* 93, 23–35.

Bitto, G. (2012), Lyrik als Philologie. Zur Rezeption hellenistischer Pindarkommentierung in den Oden des Horaz. Mit einer rhetorisch-literarkritischen Analyse der Pindarscholien. (Litora Classica 4). Rahden.

Boeckh, A. – Dissen, L. (1811 [I 1, 2] – 1821 [II 2]), Πινδάρου τὰ σωζόμενα: *Pindari opera quae supersunt*. I 1, 2 – II 2. Lipsiae.

Cook, A. B. (1895), The Bee in Greek Mythology. *Journal of Hellenic Studies* 15, 1–24.

Csengery J. (1929), *Pindaros* (Görög és Római Remekírók). Budapest.

Curtius, E. R. (1993[11]), Europäische Literatur und lateinisches *Mittelalter*, Tübingen – Basel.

D'Alessio, G. B. (2004), Past Future and Present Past: Temporal Deixis in Greek Archaic Lyric. *Arethusa* 37, 267–294.

Deas, H. Th. (1931), The Scholia Vetera to Pindar. *Harvard Studies in Classical Philology* 42, 1–78.

Dornseiff, F. (1921), *Pindars Stil*. Berlin.
Drachmann, A. B. (ed.) (1903 [repr. 1997]), *Scholia vetera in Pindari carmina* I: *Scholia in Olympionicas* (BSGRT). Stuttgart–Leipzig.
Fries, A. (2023), *Pindar's* First Pythian Ode. *Text, Introduction and Commentary* (Untersuchungen zur Antiken Literatur und Geschichte 151). Berlin–Boston.
Frisk, H. (1960–1970), *Griechisches Etymologisches Wörterbuch* I–II. Heidelberg.
Göbel, F. (1933), *Formen und Formeln der epischen Dreiheit in der griechischen Dichtung* (Diss. Tübingen), Stuttgart.
Heyne, Ch. G. (1798) *Pindari carmina cum lectionis varietate et adnotationibus* I–III. Gottingae.
Kanavou, N. (2015), *The Names of Homeric Heroes: Problems and Interpretations* (Sozomena 15). Berlin.
Kidd, D. (1997), *Aratus: Phaenomena* (Cambridge Classical Texts and Commentaries 34). Cambridge.
Kirk, G. S. (1990), *The Iliad: A Commentary*. II: *Books* 5–8. Cambridge.
Krause, W. (1930), *Die Kenning als typische Stilfigur der germanischen und keltischen Dichtersprache* (Schriften der Königsberger Gelehrten Gesellschaft, Geisteswissenschaftliche Klasse 7, 1) Halle.
Latacz, J. (1973–1974), Zum Wortfeld „Freude" in der Sprache Homers. *Helikon* 13–14, 35–110.
Lefkowitz, M. R. [1981], *The Lives of the Greek Poets*. Baltimore.
Matthews, V. J. (1996), *Antimachus of Colophon. Text and Commentary*, Leiden.
Nelson, Th. J. (2023), *Markers of Allusion in Ancient Greek Poetry*, Cambridge.
Nünlist, R. (2009), *The Ancient Critic at Work. Terms and Concepts of Literary Criticism in Greek Scholia*. Cambridge.
Österdahl, P. (2021), *Pindaric Scholarship between Aristarchus and Didymus. An Edition of the Fragments with Expla-*

natory Notes and a Discussion of early Pindaric Scholarship, Stockholm.

PFEIFFER, R. (1949), *Callimachus* I: *Fragmenta*. Oxford.

PSCHMADT, C. (1911), *Die Sage von der verfolgten Hinde. Ihre Heimat und Wanderung, Bedeutung und Entwicklung mit besonderer Berücksichtigung ihrer Verwendung in der Literatur des Mittelalters.* (Diss. Greifswald).

ROBERT-TORNOW, G. (1893), *De apium mellisque apud veteres significatione et symbolica et mythologica*. Berlin.

SCHROEDER, O. (1922), ΜΕΤΑ ΤΡΙΩΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΠΟΝΟΝ (Pind. Olymp. I 60). *Archiv für Religionswissenschaft* 21, 47–57.

SNELL, B. – MAEHLER, H. (eds): *Pindari carmina cum fragmentis* I–II (BSGRT). Leipzig 1987[8] (I: *Epinicia*) – 1989 (II: *Fragmenta. Indices*).

SZEPESSY T. (szerk.) (2007), *Görög költők antológiája*. Budapest.

WÆRN, I. (1951), ΓΗΣ ΟΣΤΕΑ. *The Kenning in Pre-Christian Greek Poetry* (Diss. Uppsala).

WASZINK, J. H. (1974), *Biene und Honig in der Dichtung der griechisch-römischen Antike*. Opladen.

WEST, M. L. (1993), Simonides redivivus. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 98, 1–14.

WILPERT, O. (1878), *De schemate Pindarico et Alcmanico*. Vratislaviae.

Névmutató

Achaios 190
Agias 192
Akusilaos (eretriai) 243
Alexandros *lásd* Nagy Sándor
Ambrosius 23
Ammónios 58
Amyntianos 123
Antigonos (karystosi) 48
Apollodóros (athéni) 23, 46, 242
Archedamos 13
Archilochos 53, 174, 229, 231–234, 289
Arión 298
Aristarchos 17–18, 21, 53, 74, 79, 84, 89–90, 95, 97–98, 103, 105, 110–111, 113–114, 121–122, 125, 136, 139–141, 143–144, 152, 174, 176, 185, 198, 200, 211, 234, 262, 324
Aristeas (prokonnésosi) 119
Aristodémos 117, 152, 269, 275
Aristoklés 195
Aristonikos 18, 46, 119, 205
Aristophanés (byzantioni) 9, 16–17, 29, 33, 83
Aristotelés 15, 48, 181, 215, 246, 263, 299
Artemón 74–75, 136
Asklépiadés (myrleai) 117, 152, 186, 211–212, 214
Autesión 46, 235
Auxésié 198
Bakchylidés 28, 30, 37, 47, 70, 106–107, 274, 295
Chamaileón 23
Chrysippos 96
Dareios 25, 139
Démareté 36, 70, 78–79
Démétrios (sképsisi) 142–143
Démié 198
Derkylos 192

Didymos 11, 18, 21, 46, 78–80, 89–90, 103, 113–114, 124, 135, 140, 157, 167, 176, 188, 205–206, 210, 217, 237, 239, 262, 269, 274–275, 297, 299–301
Dionysios (phasélisi) 269
Epicharmos 243
Epimenidés 58, 186
Eratosthenés 15, 233
Eukleidés 52
Eumélos (korinthosi) 301, 308
Eustathios 20, 26, 28
Gelón 36–37, 70, 78–79, 108, 138–139, 287
Hekataios (abdérai) 118
Hellanikos (alexandriai) 117, 143, 202, 242
Héródianos 18
Hérodóros 137–138
Hérophilos 186
Hésiodos 16, 30, 48, 58, 84, 103–104, 136, 150, 191, 195, 201, 214, 236, 238, 255–256, 268, 274, 276, 295, 310, 313, 320, 323
Hierón 25–26, 30, 33, 36–37, 39, 42–46, 63–66, 69–70, 78–80, 90, 109–110, 125, 130, 147, 153, 175–177, 287
Hippokratés 72, 109, 139
Hippostratos 74
Hyades 173
Hyperbios 299
Istros 23, 46, 157
Kalliergés, Zacharias 21
Kallimachos (athéni) 14–15, 17, 23, 26, 31, 44, 48, 80, 87, 94, 131, 133, 143, 162, 171, 173, 191–192, 205, 213, 226, 264, 270, 299
Kallistratos 72
Kérykidés 174
Kleisthenés 173
Kratés, mallosi 39
Lascaris, Ianus 21
Lasos (hermionéi) 298
Leptinés 269
Manutius, Aldus 21
Margités 289
Menekratés 75
Moschopulos, Manuél 20
Musaios 194
Museion 13–15
Musurus, Marcus 21
Nagy Sándor 28, 31
Neoptolemos (parioni) 16
Nikanór 18
Orthósia 112, 124
Peisandros (rhodosi) 122
Phalaris 125
Phanodémos 118
Pheidón 297, 300
Pherekydés (athéni) 122, 191, 193, 246

Pherenikos (költő) 118
Pherenikos (ló) 34, 36–37, 45
Philétas 118
Philistos 139, 176
Philochoros 243, 289
Philodémos 16, 118
Philostephanos 118, 169
Platón 15, 99, 102, 284
Polykratés (samosi) 65
Polyzélos 36–37, 70, 78–79, 108, 110
Pseudo-Apollodóros 104, 124
Ptolemaios Epithetés 143
Ptolemaios Euergetés 15
Ptolemaios Sótér 13
Pythagoras 96–97, 99–100, 154
Pythainetos 248
Simónidés 23, 25–27, 29, 36, 38, 45, 79–80, 106–107, 191, 244, 284, 301, 309
Sósibios 157, 194
Stésichoros 17, 50, 251, 264, 287
Télinos 176
Thalétas (gortyni) 298
Theón 20–21, 143
Theophrastos 299
Theopompos 301–302, 307
Theotimos 188
Theoxenos 25
Thérón 26, 36, 67, 69–75, 77–82, 85–87, 89–92, 94, 107–114, 116, 124–126, 128, 130
Thomas Magister 20, 27
Thrasybulos 36, 78, 91, 125, 287
Thrasydaios 79, 109, 125
Timaios 70, 73, 79, 138–139, 143, 176, 206, 301
Triklinios, Demétrios 20, 45
Xenokratés 36, 78, 90–92, 125
Xenokritos (lokrisi) 263–264
Xenomédés 191
Xerxés 25, 28, 301
Zénodotos 15, 29, 71, 123, 163, 217

Tárgymutató

Ablaut 282
aitia, aition (αἰτία, αἴτιον), aitiológia 162
akatallélós (ἀκαταλλήλως), következetlenül 43
allegorésis, allegorikus 16, 39, 53, 126, 148, 154, 208, 261, 295
analógia 27, 40, 89, 129, 200, 241
anastrophé 73
anomália 129
antistrófa, ellenstrófa 30, 45, 64, 83, 111, 167, 234
antónomasia 236
aoristos 116, 223
apo koinu (ἀπὸ κοινοῦ) 39, 60, 62, 77, 153, 161, 176, 187–188, 204–205, 220, 253–254, 279, 323
apostrophé (aposztróf) 172, 219, 322
apotropé 65
appositio 48, 224
athetálás 17, 83, 194
attractio 42
barytonésis 116
bibliográfia 15
biográfia, biografikus 23–24, 38, 114, 172, 306
carmina popularia 44
catena 12
columna 12, 17
commentarius lásd kommentár
consolatio 78
contractio 116
daimonion 66, 97, 102, 238, 256, 317
daphnéphorikon 25
délosi probléma 16
diairesis/diastolé 236
diplé 18
dis legomenon 17
disszimiláció 12
dithyrambos 19, 25, 32, 173, 292, 298–299

dór 34, 40, 42, 44–45, 51–52, 70, 90, 111, 115, 122, 124, 128, 144, 153, 155, 166, 173, 208, 216–217, 266–267, 269–270, 272, 280, 288, 297–298, 304, 322
D-scholion 11
edaphos 15, 217
editio princeps 21
editio Romana 21
ek prosópu, ἐκ προσώπου 162, 281–282
ekdosis 15
ekphrasis 218
ekthlipsis 42
elízió 193
ellenstrófa *lásd* antistrófa
ellipsis, ἔλλειψις, elliptikus 50, 55, 105, 261
enkómion, enkómiasztikus 19, 25–26, 32, 44–45, 81, 87, 105, 203, 221, 277
epexégésis 62
epikureizmus 16
epinikion 19, 21, 36, 70–71, 223, 233, 259
epódos (ἐπῳδός) 30, 64
éthos (ἦθος, ἐν ἤθει) 299
etimológia, etimologikus 17, 23, 46, 60, 76–77, 101, 110, 119, 124, 136, 141, 162–163, 165–166, 175, 185, 187, 196, 200–201, 226, 228, 234, 241, 243, 270, 275, 304, 322–323
eufemizmus 265
filológus 7, 13–21, 23, 29, 44, 56, 83, 194, 212, 262, 275
fríg 44, 115, 189, 192, 235
gnómé, gnómikus 26–27, 55, 81, 85, 106, 168, 185, 193, 196, 215, 290, 313
grammatikalizáció 278, 319
hapax legomenon 17
harmostés 175
hasonlat 38, 40, 120, 268, 303
hendiadyoin 63
hiperdórizmus 42
homonímia 42
hymnos, himnikus 19–20, 24–25, 32–33, 40, 44, 63–67, 70–71, 76–77, 107, 111, 114, 130–132, 134, 136, 140, 143–145, 147, 149, 154–156, 170–174, 177, 206, 209, 223, 225–226, 232–235, 237, 243–244, 250, 254, 256, 260, 262, 271, 277–278, 281, 283–284, 293, 305, 316, 319–320, 322, 324

hyperbaton 50, 106, 116, 130, 265, 273
hypomnéma 18
hysteron proteron 120
idiosynkrasia 56, 128, 165
infinitivus 42, 50–51, 90, 115–116, 152, 193, 224
interpretatio Graeca 131
ión 42, 128
irodalom 7, 12–13, 15–16
iskola 11–12, 19, 154, 299
itacizmus 122
katabasis 219
katachresis (καταχρηστικῶς) 200, 222
kenning 313, 332–333
kétértelmű (ἀμφίβολος) 14, 44, 62, 155, 168, 228, 323
kihagyás *lásd* ellipsis, ἔλλειψις
kitérő (παρέκβασις) 222, 315
kódex 19–21, 28, 102
koinon, koiné, κοινόν, κοινή (összgörög) 128, 153
kólometria 9, 16, 29, 33, 83
kommentár (commentarius) 18–21, 33, 92, 135, 157, 162, 174
Kommersbuch 44
könyvtár (alexandriai) 13–15
kyklos, kyklikus 104, 152
kyriōs (κυρίως) 141, 149, 171, 184, 195, 201, 221, 242, 245, 247
lacuna 71–73, 75, 78–80, 99, 108, 118, 122, 154, 163, 168–169, 171, 181–182, 185, 188, 207, 226, 306, 309, 311, 314
lectisternium 113
líd 34, 44, 46, 70, 115, 135, 143, 229, 235, 320, 323
logioi, λόγιοι (írástudók) 191
majuscula, majuszkuláris 127
makarismos 182
második szofisztika 19
megszólítás 40, 57, 113, 143, 151, 153, 165, 169, 178, 194, 206, 221, 231, 304, 311
metafora, metaforikus 14, 26, 44, 53, 59, 64, 72, 77, 103–104, 107, 114, 121, 126, 130, 132, 136, 172–174, 178, 188, 206, 215, 217, 234, 237, 242, 253, 262, 268, 273, 276, 280–281, 288–289, 299, 303, 308, 311

metagrammatismos 52, 72, 142
metalépsis 237
metaschématismos 162
metonímia, metonimikus 42, 58, 142, 156, 200–201, 237, 268, 280, 291, 300, 313
nemesis 228
nullfok *lásd* Ablaut
obelos, *obeliskos* 17, 83
paian 24–26, 31, 298
palinódia 50
papirusz 12, 14, 17–19, 28
paradoxográfia 48, 227
paréchésis 165
paremptósis 42
paronomasia 165
pars pro toto 156
pergamen 19, 28
periphrasis (perifrázis, körülírás) 60, 64, 99, 114, 117, 139, 185, 189, 206, 212, 251, 274–275, 278, 280, 285
phyllobolia 226
priamel (*praeteritio*, *praeambulum*) 40
problema bovinum 16
prolépsis, *proléptikus* 48, 62, 113
prooimion 38–40, 260, 287
prosodion 19, 25, 32
prosópon, πρόσωπον *lásd* ek prosópu, ἐκ προσώπου
próton legomenon 17
prytanis 24
redakció 21
responsio 45
rész–egész *lásd* metonímia
rhabdos 174
rite de passage 25
sajátos (ἰδίως) *lásd még idiosynkrasia*, 10–11, 107, 120, 129, 152, 157, 165, 220
schema Pindaricum 212, 283
scriptio plena (continua) 267, 323
silloi 14
skolion 32, 44
steganogramm 175
stichos 16
strófa 30, 45, 64, 111, 172, 233–234
subscriptio 21
synekdoché 42
synkopé, szinkopált 177, 201, 241
syntomia, συντομία, tömörség 277
szellemesség *lásd urbanitas*
sztoicizmus, sztoikus 16, 39
tautologia 102

theoxenia 113–115, 124–125, 128, 205, 253
thrénos 19, 25, 58
triás 30
urbanitas (ἀστεῖον) 161
valószínű (εἰκός, εἰκότως) 42, 46, 87, 91, 96, 115, 123, 151, 153, 191, 212, 264
varia lectio (szövegváltozat, olvasat) 140, 171, 191, 217, 265
vita Ambrosiana 23
vita Thomana 27, 70
Wackernagel-pozíció 84
Wheeler törvénye 164
zétéma 152, 194
zeugma 60

Párhuzamos helyek mutatója

Aischylos
Ag. 394/395 273
PV 804–806 118
Alkaios
fr. 365 53
Alkman
fr. 1 285
fr. 79. 1 sk. 53
Anakreón
fr. 54 116
fr. 63 122
fr. 66 183 sk.
fr. 72 217
Anaxagoras
T1. 23 D–K 53
Antimachos
fr. 35 151
Apollodóros (Pseudo-)
2. 4. 11 321
2. 7. 2 71
3. 7. 2–4 89
3. 12. 4 104
3. 15. 4–5 301
ep. 3. 31 104
Apollónios Rhodios
1. 22 173
1. 620–624 133
1. 752–758 57 sk.
1. 1309 31
4. 1764 31
Aratos
Ph. 331 228
Ph. 892 315
Ph. 898 315
Archilochos
fr. 86 174
fr. 91. 14 sk. 53
fr. 218 289
Aristotelés
Rhet. 1398B 14 15
fr. 472 215
fr. 548 263
fr. 561 246
Athénaios
deipn. 6. 17. 3 21
Bakchylidés
ep. 3 30, 36
ep. 5. 30

ep. 5. 37–40 37
fr. 1. 13 sk. 295
fr. 21 274
fr. 42 47
Démosthenés
2. 10 49
18. 296 184
Diodoros Siculus
6. 10. 3–5 321
11. 48. 3–5 78
48. 6. 6–8 109
Diogenés Laertios
5. 42–50 299
Epicharmos
fr. 122 243
Eumélos
fr. 18 308
Euphorión
fr. 58 217
Euripidés
Andr. 796–801 219
Iph. T. 700 300
Or. 4–7 54
Or. 10 53, 55
Or. 982–985 54
Phoen. 18 85, 88
Eustathios
comm. ad Pind. 31 26
comm. ad Pind. 34. 1. 14 20
Hérodotos
1. 23 298
1. 30–32 26, 65
3. 5 131
3. 39–43 65
3. 116 118
4. 13 sk. 118
4. 27 118
5. 86 198
6. 95 315
6. 127 300
8. 94 301
Hésiodos
erg. 289 142, 150, 255
erg. 524 313
erg. 571 313
erg. 741 313
theog. 64 238
theog. 98–102 16
theog. 124 84
theog. 218 201
theog. 280 sk. 310
theog. 364 136
theog. 371–373 195
theog. 400 201
theog. 901 sk. 236, 295
theog. 907 323
theog. 909 323
scut. 165 48
fr. 23a 31 274
fr. 97 268
fr. 100. 6 sk. 213 sk.
fr. 106 276
fr. 134 191
fr. 142 256

Homéros
Ilias
1. 8 272
1. 37 287
1. 80 269
1. 151 267
1. 249 23
1. 399 217
1. 459 313
1. 526 260
2. 246 170
2. 488 105
2. 499 77
2. 506 119
2. 513 190
2. 551 130
2. 604 sk. 157, 320
2. 608 170
2. 639 46
2. 655 188
2. 658 190
2. 661 189
2. 670 189 sk., 194
2. 824 206
3. 126 280
3. 182 76
3. 265 200
3. 277 153, 178
3. 376 127
4. 229 72
4. 320 213
4. 437 40
5. 158 279
5. 292 275
5. 358 138
5. 397 239 sk.
5. 446 219
5. 800 49, 265
6. 145–211 307
6. 153 307
6. 155 sk. 314
6. 191 310
6. 201 sk. 315
6. 209 207
7. 171 199
7. 218 251
7. 468 218
8. 434 122
9. 249–251 80
9. 389 210
9. 542 43
10. 216 184
10. 305 40
11. 11 256
11. 269 228
12. 73 ... 101 218
12. 246 sk. 58
13. 663 sk. 309
14. 201 38 sk.
14. 351 163
15. 37 sk. 201
15. 87 266
15. 217 150
15. 305 167
15. 639 sk. 122
16. 89 249
16. 179 sk. 156
16. 375 221
16. 460 282
16. 717 sk. 247

18 39
18. 10 248
18. 492 130, 185
18. 576 234
19. 103 122
20. 230 sk. 50
20. 234 281
21. 16 234
21. 131 166
21. 257–262 268
22. 469 138, 200
23. 255 41
23. 273 39
23. 387 45
23. 634 206
24. 235 184
24. 527–533 55, 290
24. 640 305
24. 703 116
Odysseia
1. 53 148
1. 155 71
1. 351 244
1. 441 45
3. 6 312
4. 567 sk. 101
4. 616 169
5. 47 241
5. 333–335 83
5. 490 197
6. 201 96
7. 232 300
8. 189–191 276 sk.
11. 116 218 sk.
11. 124 238
11. 582–583 53
13. 730 sk. 255
14. 228 222
14. 529 253
15. 426 194
15. 479 244
16. 403 265
17. 14 223
17. 454 213
18. 79 96
19. 360 225
20. 132 sk. 215
24. 1 227
Horatius
ars p. 343 16
carm. 1. 37. 3 112
Hymni Homerici
h. Ap. 20 262
Ibykos
fr. 62 251
Kallimachos
Ait. fr. 1. 36 131
Ait. fr. 12. 6 31
Ait. fr. 43. 46 80, 87
Ait. fr. 54. 1 213
Ait. fr. 54c 33 131
Ait. fr. 75. 53 sk. 191
h. 1. 20 117
h. 1. 26 171
h. 1. 46–59 143
h. 1. 95 sk. 94
h. 2. 112 43
h. 3. 235 117
h. 4. 199 31
Hek. fr. 69. 11–15 226

epigr. 51. 2 280
fr. 77 270
fr. 196. 1 270
fr. 198 205
fr. 200b 319
fr. 213 173
fr. 495 26
fr. 668 133
fr. 669 264
fr. 670 299
Kratinos
fr. 310 174
Kypria
fr. 3 244
Lukianos
Ikar. 27. 24 20
Paroemiographi
I 308, II 218 52
Pausanias
8. 2. 3 317
8. 38. 6 317
9. 23. 4 24
9. 37. 3 321
Philiskos
fr. 680. 53 226
Pindaros
O. 1. 1 29
O. 1. 14 sk. 176
O. 2 36
O. 2. 83 315
O. 2. 98 306
O. 3. 13–16 220
O. 3. 19 277
O. 6. 22 142
O. 7. 12 233
O. 7. 81 221
O. 8. 86 296
O. 9. 96 317
O. 10 29
O. 10. 24–51 71
O. 13. 20 58
O. 14. 3 204
P. 1. 1 70
P. 1. 15 221
P. 1. 17–20 131
P. 1. 75–77 25
P. 1. 94 191
P. 2. 82 130
P. 3. 77–79 24
P. 3. 81 sk. 55
P. 4. 179 234
P. 5. 93–98 61
P. 9. 79 205
P. 10. 20 sk. 296
P. 10. 53 44
N. 1. 24 52
N. 3. 84 62
N. 5. 1 sk. 284
N. 6. 45 191
N. 7. 20–23 49
I. 1. 1 237
I. 2. 1 sk. 91
I. 2. 8 237
I. 3/4. 53–60 49
I. 5. 45 sk. 136
I. 5. 48–50 25
I. 5. 73 211
I. 7. 39 296
I. 8. 9 sk. 53
fr. 37 24

fr. 67 45
fr. 68 86
fr. 76 24
fr. 83 173 sk.
fr. 94b 25
fr. 95 24
fr. 118 81, 87
fr. 119 74
fr. 123 26
fr. 135 58
fr. 140b 4 sk. 263
fr. 193 24 sk.
fr. 209 27
fr. 225 82
fr. 229 225
fr. 240 271
fr. 302 197
Platón
Gorg. 526C 102
Ion 534A–B 30
Phdr. 230A 284
Phdr. 236E 15
Phdr. 243A–B 50
Phdr. 248C5–249A5 99
Plutarchos
de aud. poet. 31E 7 268
de glor. Ath. 4. 347F 31
in virt. prof. 79B 3 311
Porphyrios
VP 42 154
Pratinas
fr. 708. 4 sk. 70
Proklos
Chrest. 80 104
Chrest. 172 104
Quintilianus
inst. 1. 8. 20 21
Sapphó
fr. 148 93 sk.
Seneca
epist. 88. 37 21
Simónidés
fr. 10 309
fr. 11 309
fr. 18 302
fr. 37. 1–13 96
fr. 67 [1] 309
fr. 74 136
fr. 76 284
fr. 128 45
fr. 215 301
fr. 593 23
fr. 602 244
Solón
fr. 6. 3 52, 109
Sophoklés
Oid. R. 1524–1530 26
fr. 540 259
fr. 908 55
Stésichoros
fr. 30 264
fr. 94 251
Suetonius
Gramm. 10 15
Theognis
153 296
237–246 64

Theokritos
16. 29 173
17. 30 105
17. 115 173
22. 116 173
Thukydidés
6. 1–2 75
Timón (phliusi)
fr. 783 14
Tzetzés
Chil. 7. 680 118

Affiliációk

Adorjáni Zsolt, a Makovecz Campus Alapítvány (MCA) Collegium Professorum Hungarorum és az ELTE HTK Moravcsik Gyula Kutatóintézet munkatársa

Guba Ágoston, a Makovecz Campus Alapítvány (MCA) Collegium Professorum Hungarorum és az ELTE HTK Moravcsik Gyula Kutatóintézet munkatársa

Hamvas Endre Ádám, a Makovecz Campus Alapítvány (MCA) Collegium Professorum Hungarorum és az ELTE HTK Moravcsik Gyula Kutatóintézet munkatársa

Mayer Gyula, a Makovecz Campus Alapítvány (MCA) Collegium Professorum Hungarorum és a HUN-REN–SzTE–ELTE Ókortudományi Kutatócsoport munkatársa

A sorozat korábban megjelent kötetei

A sorozatot szerkeszti Mayer Gyula

II. Tanulmánykötetek – Studia

1. Thomas Köves-Zulauf: *Római vallás- és irodalomtörténeti tanulmányok*. A kötetet szerkesztette és az előszót írta Pataki Elvira. Typotex Kiadó, Budapest 2021, 440 p.
2. Tegyey Imre: *Mykénétől Menandrosig. Válogatott tanulmányok*. A kötetet szerkesztette Mayer Gyula és Tóth Orsolya. Typotex Kiadó, Budapest 2022, 352 p.
3. Mayer Gyula – Slíz Mariann (szerk.): *Regum gemma, Ladislae. Tanulmányok Szent László királyról*. Typotex Kiadó, Budapest 2022, 280 p.
4. Munding Márta: *„Gyötrelem a szemnek látni ezeket a perzsa nőket". Alexandros és az előkelő barbár asszonyok Curtius Rufus történeti munkájában*. A kötetet szerkesztette Mayer Gyula. Typotex Kiadó, Budapest 2023, 495 p.

III. Fordítások – Translationes

1. Aurelius Augustinus: *Levelek a donatisták ellen*. A latin nyelvű szöveget gondozta, fordította és a jegyzeteket összeállította Hamvas Endre Ádám és Szabó Ádám Ágoston. A bevezetőt írta Szabó Ádám Ágoston. A kötetet szerkesztette Boros István és Kondákor Szabolcs. Szent István Társulat, Budapest 2022, 375 p.
2. Bobbiói Ionas: *Szent Columbanus élete*. Szent Columbanus *Művei*. Fordította, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Takács László. A kötetet szerkesztette Mayer Gyula. Szent István Társulat, Budapest 2024, 371 p.
3. *Szentek szigete. Középkori ír szentéletrajzok*. Első kötet. Válogatta, fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta, a kísérő tanulmányt írta Takács László. A kötetet szerkesztette Mayer Gyula. Szent István Társulat, Budapest 2024, 527 p.
4. *Szentek szigete. Középkori ír szentéletrajzok*. Második kötet. Válogatta, fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta, a kísérő tanulmányt írta Takács László. A kötetet szerkesztette Mayer Gyula. Szent István Társulat, Budapest 2024, 498 p.